

BECZÁSSY JUDIT

A MENEKÜLTEK

REGÉNY

BUDAPEST
SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET RT.
KIADÁSA

Fenntartunk minden jogot, a fordítás, színpadra alkalmazás és
filmesítés jogát is

Copyright by Singer és Wolfner Irod. Int. Rt., Budapest, 1933

Budapesti Hírlap nyomdája

1.

Állt a tehervonat és állt fölötte nap. Állt a levegő és állt az idő. És állt a vagonban Deésy Dénesné, maga köré szedve négy gyermekét, csaknem úgy, mint egykor Mária Terézia az országgyűléshez folyamodón. A végső kétségbeesés ült az ő arcán is, könyörgött volna az állomásműnöknek, a fináncnak, az oláh katonának, akárkinek, aki idejönne, hogy indítsanak már, vizsgálják meg már a kocsit és hadd menjenek, mert ebben a mozdulatlan-ságban meg kell bolondulni.

De nem mozdult senki és semmi. A fák mozdulatlan levelekkel égtek az augusztusi napon, mozdulatlanul égett az oláh katona is vállán puskájával, csorgó verejtékkal. És mozdulatlanra dermedt a vonat is. Valahol messzebb tán kutattak már, az Erdélyből jövők utolsó holmijait tán túrták már ellenséges kézzel, de ebből semmi nesz sem jutott el az utolsó kocsig. És Deésyné nem tudta, kerül-e rájuk sor, nem kapcsolják-e őket le, átjutnak-e még ma a határon?

Amíg idáig értek pörkölő nap alatt, tikkasztó melegben s tikkadt félelemmel, legalább haladtak. Még ez is jobb volt, mint itt vesztég állni szörnyű bizonytalanságban. Perceken mult most minden és az idő is állt. Ha csak a hír szállna és ők itt állva, tehetetlen belehullanának a veszélybe?... Ha addig derülne ki minden, amíg a vámvizsgálat folyik s leszednék őket innen s vissza vinnék?...

Okosak legyetek, — szólalt meg Deésyné olyan idegen hangon, hogy maga is megijedt. Ő mondta ki ezeket a szókat? Száraz torokkal és remegő, kimerült

idegekkel kísértetiesen távolinak hangzott a hangja. —
Egy szót se szóljatok, én felelek, ha kell.

De mit fog felelni? És mit kérdezhetnek? ... Eltökélte már az indulás percében, hogy nagyon csendes lesz, nagyon alázatos, nehogy maga ellen ingerelje az oláh fináncot. Csak egyszer túl legyenek innen!...

Nem is a fülével hallotta meg Deésyné a közeledő lépéseket és hangokat, szinte az idegeivel — és feszülő inainak egyetlen rándulásával úgy megszorította Magda vállát, hogy az ijedten nézett föl rá. Nem jaidult föl, csak a szemében ült a fájdalom s mintha egy utolsó könyörgést is belesóhajtott volna a nézésébe:

— Édesanyám, csak okos legyen...

Magda tizenkilenc évével már értette a dolgokat és félte a jelent, azt a pillanatot, amin minden eldől. És fogta erősen az öccse vállát, aki előtte állt s ha kihúzta magát, magasabb lett volna, de most kókadtan összeroskadt.

Deésyné balkarja Mártát ölelte és Márta Déneskébe kapaszkodott. Elöl a két fiú, Déneske és Tibor, mögöttük a három nőalak, mint szobrok álltak ott, dermedten, megalvadt vérrel, zsibogó aggyal, de holt öntudattal, élettelen és élni akarón, elveszve és menekülni vágyón, nem tudva semmiről és balsejtelemmel telve.

Szorosan összébújva egy fészekalj s az anyamadár szárnyával fedezve. Úgy álltak ott, Deésyné féltő ölelésében, mintha csak ezeket akarná megoltalmazni s más értéket nem is vinne a vagonban. Mintha nem gondolna a kifűrt asztalládba rejtett leiekre, — mint a többi kifelé igyekvő, — az egymásra halmozott párnázott-székek koca között megbúvó családi ékszerekre, a zacskó aranya, amit a zsirosbödön tartalma fődözött.

Mikor az oláh finánccal az oláh katonák megálltak előttük, s elébb oláh hadarással, aztán a tiszt magyar szóval megértette velük, hogy át kell motozni a kocsi tartalmát s az útleveleket is hosszan böngészték, Deésyné

magasra nyúlva állta a csöndet és várta a lelketlen szét-dúlást.

— Valami tiltott? — kezdte a tiszt, — a megengedettnél több lei, vagy ... hiszen tetszik tudni...

Deésyné most elfeledett minden óvatosságot s ahogy az idegen szemeket meglátta a meghitt bútorokon, fel-dúlt otthonának köröttük zsúfolódó, egymásrahányt hal-mán, göggel dobta oda:

— Hát csak keressenek.

— Nem akarunk mi vegzálni, szívesen megkíméljük a kutatástól, ha becsületszóra kijelenti... Mit visznek magukkal?

— Az életünket! — nem volt ebben kihívás, sem dac, de nagy, nagy elszántság. Póztalan dráma. Ahogy ott gyermekeit átölelve, a szabaddá vált ajtón ki, a for-rón fülő, a nap hevén villódzó levegőbe nézett.

A tiszt nem tudott erre válaszolni. Kikészített ele-ganciáját mégegyszer meghajtotta s tükör előtt tanult, színpadi mozdulattal háritotta el magától a kényelmet-lenséget:

— A kötelesség ...

És megkezdődött mögöttük a bútorok tologatása, fiókok húzgálása, szekrények nyitogatása. Topogás, szu-szogás, a nehéz tárgyakkal való küzdelem.

Deésyné mozdulatlan állt, szeme nem követte a ku-tatás izgató útját, nézett mereven ki a levegőbe, az égre talán, mozdulatlan arccal. De minden idegszála a lépé-sek irányát figyelte: mihez nyúlnak? Mit taszigálnak'? Mit nyitnak fel?

— Köszönöm, rendben van. Egyéb nincs?

— Még egy kochi bútor — és nyújtotta a kulcsot, de a tiszt szalutált. Leszálltak, jelt adtak az indulásra. Pár perc múlva mentek.

Deésynének nem tudták elhinni, hogy ennyi az egész. Képtelenül minden mozdulatra, csak álltak tovább is, tovább rezgő idegekkel.

— Most... most adnak a mozdonyvezetőnek valami

jelt — érezték, görcsösen ragaszkodva a félelemhez, — még most is utólérheti a vonatot a hír... ó, csak ez az öt perc múljon el fölöttük... Isten, most segíts meg!...

Nagyobb kétség nem gyötörte őket az indulás pillanata óta. Félelemben fogant az út gondolata, félelemben értek el idáig, de ezek az utolsó percek túlszárnyaltak mindent. Már a demarkációs vonalon jártak, mindjárt elérik a magyar szuronyok védelmét, de addig!...

Hátha feltartóztathatják még itt is? Hátha hosszabb a karjuk s túlér a határon? Isten, *most* ne hagyj el!...

Egymásba fonódott karjuk nem engedett a görcsös szoritásból, várták a hazai színeket. Zokogás hangja oldozta fel őket dermedtségükből.

— Hála legyen néked, teremő jó Atyám. — Az első szó a románok óta, az első hálaadás. S már ott áll mellettük az öreg cseléd. — Csakhogy megérénk ezt is, instálom, — s csókolja asszonya karját, ahol éri.

Deésynéről mintha a hűség melege olvasztaná le a rémület fagyát, most már megélenkül:

— Segíts Juli, segíts hamar, húzd ezt az asztalt, taszítsd amarra azt a sublódot, Tibor lelkem, emeld te is, megakadt a lába, hogy elébe húztak mindent azok az oláhok... még arrébb, nem lesz hely, úgy, úgy, Déneske, segítetek ti is.

Mikor minden bútort elhúztak az útból s szabaddá vált egy-két méter széles, régimódi szekrény, remegő kézzel tette Deésyné zárjába a kulcsot. S mikor feltárult az ajtó s a párnák halmáról lassan felemelkedett egy hófehér fej, sírva borult rá az egész család

— Dénes, én Dénesem, mivé lett. Jó Isten!... — könnyben úszó szemmel nézte az ősz haját, a tétova szemet, mintha ki sem lesne rajta az elzsibbadt lélek s délgető kézzel segítette lábra. Támogatták a gyerekek is, karosszéket igazítottak alája, Juli az elemőzsiás kosárból igyekezett nagyhirtelen eléje tenni valamit.

— Faljon vaj egyet instálom, hiszen odátig van.

Deésy Dénes körülhordozta övéin fáradt tekintetét s megeredt a könnye:

— Hát mégis csak élek...

— Kár, hogy nem látá instálom s nem hallá, hogy megfelele az oláhnak a mi jó nagyságos asszonyunk. S mikor azt kérdé az a tiszt, hogy mit visz?... ó, jószágos Isten, be igazán úgy monda, amint van: az életünket. Az életünket, bizony...

Deésyt szótlan állták körül, csak Juli nyelve nem talált nyugovót. De mikor a vonat kerekei lassúdvá megálltak, ő is elcsendesült.

2.

— Nini, Csiki Pista!... — hullott íe Magdáról a meghatódás varázslata és a felkapaszkodó hadnagy elé szaladt. — Hát maga itt van?

— Én kérdezhetném, instálom! Csókolom a kezét nagyságos asszonyom, csókolom a kezét Magdus, nini Mártuska, szervusztok fiúk! Lent hallottam az előző kocsinál, hogy jönnek instálom. Azok úgy ugráltak le a magyar földre, hogy tiszta szomorúság volt még nézni is. — Csak most vette észre az ülő alakot és összeütötte előtte a bokáját: — Csiky István.

— Pista! — sírta el magát Deésyné, — hát meg sem ismeri?

Csiky tétován nézte egy ideig, aztán zavarba jött:

— Csak nem Dénes bátyám? Mi itt úgy hallottuk.

— Bizony — mesélt már Magda — tiszta csoda ez. Tudja, Pista, ha édesanyám nincs, hát mi most árvák vagyunk. Mit járt, istenem, mennyit futkosott, hány-szor lement Bukarestbe is, hogy a vizsgálati fogságból apámat engedjék haza orvosi kezelésre s az életével felelt, hogy a tárgyalásra leviszi Szebenbe. S közben mi megtudtuk, hogy apámat mindenképpen halálra ítélik, hogy elrettentő példát szolgáltatassanak. De szeren-

csénkre nálunk éppen most kicserélték a sziguranciát s nekünk volt már kiutazási engedélyünk s anyám kért két vagont, hogy kijöhessünk. Apámról azok még nem tudtak semmit, anyám bepakoltatott mindent, ipámat abban a szekrényben vitték ki, nézze Pista, ott jött szegény az egész idő alatt. Csak akkor mertük kicsit kinyitni az ajtaját, ha éjjel ment a vonat. Az oláh határon mindent átkutattak, de az a szekrény nagyon el volt állítva, unták a sok huzakodást. S mikor most kinyitottuk az ajtót, hát nézze, hogy megöszült. Csikyt is elfogta a meghatódás:

— S nem félt instálom, hogy kiderül s útközben lefogják valamennyiüket?

— Nem is képzeltem akkor még, hogy mekkora dolog. Csak mikor az oláhok jöttek s attól kellett félni, hogy mindent átkutatnak, vagy hogy valamelyik gyerek elárulja magát — Ma mondják ki fölötte Szebenben a halálos ítéletet.

— Mi is így hallottuk. — De mondd, kérlek, bátyám, hogyan, hogy te belekeveredtél? A többi megúsza.

— Nem is tudom, — mondja maga elé mélézva.

— S a földek? s az a szép kúria? minden odaveszett f

— Dehogy, — simogatja apja ezüst haját Magda, — anyám még idejében mindent pénzzé tett.

— S hogyan, hogy nem derült ki a szöktetés?

— Nem tudott arról senki semmit, csak a Juli tudta. Úgy híreszteltem otthon, hogy Dénes visszament Szebenbe, — mondja Deésyné s újból az üldözés félelmét érzi. — De gondolja csak el, tegnap kellett volna Szebenben jelentkeznie. S ha azok sürgönyöznek érte s megkapják a választ, hogy mi eljöttünk s a határra értesítés megy, hogy fogják le ... Egész úton ettől félttem... ó, hogy félttem én, Istenem — és megint csak sírni tud.

— No de most már jó helyt vannak, instálom, már bátran megnyugodhat. Itt mindenki tudja, mit művelt

ott bátyám a székelyekért, itt csak hálára számíthat. Persze Pestre, úgy-e?

— Pestre. Hát hova is?

Megint hallgattak mind. Csak kintről szűrődött be a többi kocsis utasának hangja.

— Hogy vagytok, lelkem? — szólt fel egy ismerős asszony s hogy Deésyt meglátta, összecsapta a kezét. — Maga az, Dénes? Hát maga velünk volt? — S ahogy arcán a csodálat kiült, volt abban rémület is. Mintha azt mondta volna: szent Isten, ha észreveszik, ezen mindannyian rajtaveszítettünk volna ...

Deésyék megéreztek.

— Köszönöm, lelkem, csak megvagyunk. — De Deésyné hangja hidegen esengett, mint mikor az oláh tiszthez beszélt.

Talán Juli is megérezett valamit, megint az ételt kínálgatta:

— Hadnagy úr lelkem, egy kis fain hazait...

— Igazán, Pista, — szólalt meg Magda is, hogy ne kelljen a látogatót nézni. Nem volt az evés. Könyvek voltak még a torkokban, nem ment le a falat. — Hát egy kis fenyővizet? Van az is valahol.

— A megmenekülésre! — koccintott Csiky az egyik pohárral s a másik körbejárt. Mind megízlelte erre az örömré.

De hát öröm volt-e? Ilyen az öröm csak? Fanyar-édes, igazán élvezni sem lehet. Még nem múlt el egészen szívükről a félelem szorítása, még nem vált emlékké a sok rossz s már testvéri hangok tetéznék újra. Egyszerre úgy érezték, hogy csak maguk vannak, ez a szűk kocsis világ s azontúl csak ellenség, csak irigy, csak önző emberek.

3.

Orvosi kezelésre csakugyan szükség volt. Deésyről nem akart elmúlni az a furcsa apátia, amibe az utazás izgalma döntötte. Csak ült egész nap és maga elé nézett.

— Mire gondol, Dénes? — kérdezte a felesége s Deésy alig mozduló pillákkal nézett fel.

— Nem is tudom ...

Halk lett a hangja, erőtlen. Kérdések húzták ki belőle azt a keveset is, amit éppen mondott. Olyan más volt otthon. Otthon?... Hát azelőtt. Hangos, jövőmenő, jókedvű, közlékeny. Töretlen testében töretlen lélekkel. Magas, barna, vállas. Most meg? ... Búsulni ők is búsulnak, helyüket ők sem lelik a szálloda kavargásában, ők is visszavágnak az elhagyott otthon meghittsége után, de az egészen más.

— Fáj valami, Dénes?

— Nem is tudom... — tünődően mondja ezt is.

— De hiszen nem gyermek, csak tudja, hogy fáj-e valamija?

— Nem is tudom ...

Orvost hívnak hozzá s az szanatóriumba küldi. Pihenés, csend, az elmúlt izgalmakról szót sem. Hiszen hallgattak eddig is, még az ismerősöket is figyelmeztették élői-?, hogy ne kérdezősködjének, de azért kapóra jött most az orvos tanácsa. A szanatóriumban nem is lesz magára, nem is a gyerekekkel s a feleségre tehet lakást keresni, ha már ez a gond is az övé.

Deésyné a szokatlan felelősséget nagyszerűen bírta. Mióta az ura a vizsgálati fogságba került és elvesztette máról holnapra a támaszát, megtalált magában valamit, amiről eddig nem is tudott. Nem a régi barátok hűségét használta mankónak, — azzal keveset ért volna, — diplomata lett, politikusokkal tárgyalt. Összeköttetéseket keresett és talált s mikor megtudta, hogy az urát kimenteni nem lehet a bajból, értett, a ravaszkodáshoz is, eladáshoz, pénzhez, önálló tervezéshez, az idegen erőket igájába fogta s azok tudta nélkül szolgáltatatta magát.

Szép asszony volt. Nem afféle, aki „jól tartja magát”. Méltóságos termet, méltóságos tartás, hang, moz-

dulat, minden parancsoló. S emellett meleg a mosolya, meleg a nézése, meleg a szava. Az arca is finoman fehér, nem az idő fakította, nem a gond sápasztotta, nem a négy gyermek szívta ki a vérét, még kendőzőszerek sem járultak hozzá, magától fehérlett makulátlan tisztán. Most ezzel a szépséggel aratett diadalt. Tudta. De méltónak talált minden fegyvert a cél érdekében. Az uráról volt szó, az ő életéből. És szép arcának szép mosolyával és parancsoló természetének ellenállást nem tűrő hatalmával kivitte, amit akart. Itt lesettek magyar földön, magyarok közt, de az ideiglenesség-nem hagyta nyugodni.

Most, hogy az urát szanatóriumba vitte, utánezhetett. Korán reggel az apróhirdetéseket böngészte, délelőtt Magdával, vagy Mártával a várost járta, délután az urát látogatta, estére kimerült. És másnap előlről Megfordultak mindenféle házban, láttak mindenféle gondot, leplezett szegénységet és ordító nyomort, kiürült lakásokban gubbasztó tehetetlenséget és kenyér után szaladgáló, szétszéledt családot, láttak följebbtoró't, akinek a régi keret már szűk s lefelé csúszókat, mindenrendű menekültjét egy régibb életnek.

Mindenki árulta lakását. Az emberek úgy igyekeztek leváltani, mint féreg a bőrét, mintha az egész város vedlés előtt állott volna, nyugtalan állapotában az átalakulásnak. Csakhogy ezt is emberien intézték, pénzért, árát tudón és árát kitartón. Jól megfizették & mások, vagy maguk szorult helyzetét.

Testi-lelki csömörrel járta a lakáskeresés útját Deésyné. Egyik napon Pest egy bérkaszárnájába került s már a kapu alatt visszahőkölt az udvart betöltő nehéz konyhaszagtól. Szegény asztalok sovány babja és krumplija terjengett hagymásan az egész házban s fülledt szobák kiáradó párája nehezítette a lélegzetet.

— Csak nem akar anyám ideköltözködni? — kérdezte Magda idegenkedve és megállt a lépcsőházban.

— Ha már itt vagyunk, hát nézzük meg ezt is.

Igazán csak azért, mert ott voltak, mentek föl az első emeletre.

— A lakás miatt tetszik? — nyitott ajtót egy bőszoknyás parasztlány s rózsaszín réklíjénél is jobban viritott az arca. — Nagysága kérem, tessék kijönni.

Álltak az előszobában és nem érezték idegennek a házat. Nem jött utánuk a külső levegő, valami izolált jómód érzett itt, mint mocsaras területnek virágos szigete.

— Steinerné vagyok, — mondta egy kis biedermeier dáma s fekete csipkék közül fehérlett elő sima, kicsi arca s apró, hideg, fehér kis kezét nyújtott a látogatók felé. — Tessék, talán itt kezdhetjük. Rozi, — szólt vissza, — addig hozd rendbe a fürdőszobát.

Jó volt belépni a világos szalonba és jó volt körül nézni a szép bútorok közt.

— Steinerné... — gondolta — kicsi zsidó asszony és hogy lakik!...

Az ebédlő már nem volt meglepetés. A dolgozóban egy idős úr állt föl, magas, szikár, fehér pofaszakállú, angolos külsejű.

— Steiner vagyok, — mondta ő is, de csak külsőleg volt nyugodt. Belül idegesen összegezte a saját érdekét és amit az elébb a másik szobából áthallott a nők beszélgetéséből: Erdély? Vágón?... Szálloda?... Lakáskeresés? ...

Hallomásból tudott Deésyéről. Mikor a sógora fentjárt Erdélyből, legendákat mesélt. Tudta, hogy Deésy a népert sokat tett. Az ő sógora is egy kis zsidó kocsmáros és mégis pártolta!... De Deésynél is jobban érdekelte az asszony. Azért hálát érzeti, ezért csodálatot. Mikor meséltek róla, azt hitte, csak túlzás, ilyen nők csak a történelemben és könyvekben szerepelnek, de nem az életben.

Most itt áll előtte, szépen, méltóságteljesen, most megért mindent, amit ez az asszony cselekedett. Ez igen,

ez erős, okos, bátor, olyan, aki előtt meg lehet hajolni. Nemcsak lehet, kell is.

Az az érdeklődés, amit távolról érzett iránta, most hódolattá fokozódott benne s ha nem is mutatta, Steiner valami nagy lelkesedést érzett. A hirtelen felgyúlt érdeklődés a szíve körül melegített. Maga is csodálta a gyorsult dobogást, a fullasztó tempót, a szédítő kerin-gést, — mintha visszafiatalodna.

— És ez a nő jár házról-házra lakást keresni! — gondolta, átérezve a nagy igaztalanságot, de ugyanakkor nemcsak a szép asszonyra, a tegnap vett villára is gondolt. Felajánlja nekik... Csak szólt volna róla tegnap a feleségének s ne kellene most itt előtte még magya-rázkodni is. De az asszonyt ritkán avatta be üzleti ügyekbe s most már késő erről beszélgetni. Legföljebb úgy tesz, mintha közvetítene.

Steinernél mindennapos volt az üzlet, vett, eladott, ez volt az élete. Most is. A csodálat nem zárta ki, hogy az üzlet lehetőségét meg ne szimatolja. Ezek lakást keresnek, neki meg volna egy! Magának vette, igaz, de ha nyereséggel túladhathat rajta — miért ne? ... Minden alkalom jó, csak ki kell használni.

Közömbös arccal állt ott és nézte, hogyan néz körül Deésyné. Örült, hogy látja rajta a csodálkozást a jól berendezett és kényelmes lakáson, de gondolatban csak a villát látta s a módon töprengett, hogyan intézze el.

— Nagyon szépen laknak, — szólalt meg Deésyné.

— Nna, megjárja, láttam már szebbet is, de nekünk, öregeknek már így is jó, — mondta Steiner, — csak ne vezesse félre nagyságos asszonyt a látszat. A lakás attól még rossz. Kényelmetlen, kellemetlen és az egész ház nem nagyságos asszonyéknak való. Nekem már mindegy lehetne, megszokhattam volna, mégsem bírom. Ne tessék ezt kivenni, nem ajánlom.

— Hát nem akarják átadni?

— Átadni? Dehogynem. De nem a nagyságos asszony-nak. Ez nem lakás. Tessék megnézni. Hálószo-ba

ez? Két ilyen öregnek. Fürdőszoba ez? Lyuk. A konyha sötét, a ház lármás, ételszagú, prolik a padlásig mindenütt. Mért nem tetszik inkább Budán nézni? Kertes ház, villa. Önök Erdélyből jöttek. Erdély után kérem ilyen házat nem lehet megszokni.

— Honnan tudja, hogy Erdélyből jöttünk! — kérdezte Magda.

— A kiejtést megismerem, jártam arra én is. Szép vidék, gyönyörű, kár érte, nagy kár. Nagyságos asszonyék menjenek Budára lakni. Legalább látnak egy kis hegyet, lesz levegőjük. Van több gyermek is?

— Négy. Két fiú, két lány.

— Szép, — mondta a nénike, — az Isten tartsa meg őket erő, egészségben. Nekünk is volt egy fiúnk, a Doberdón maradt szegény, most senkink sincs. Mi ketten, öregek. Nekünk ugyan nem érdemes élni. Még lakást is változtatni? Minek? Mondom is az uramnak, hagyná legalább a lakást így, ahogy volt. Ez a szoba volt szegény fiamé. Legalább ne cipelne innen el. A fiam is így látta utoljára, maradna már minden a régiiben.

Olyan halkán beszélt, egyszerű szókkal és egyszerű szívvel, Deésynét is meghatotta ez az idegen tragédia. Két öreg ...

— Ennyire nem akarsz? Jó, hát itt maradunk! Amennyit én itthon ülök?... De akkor a nagyságos asszonyoknak kell azt kivenni, amit én magunknak kineéztem. Budán. A Rózsadombon. Szép villa.

— Kár, — gondolta Deésyné, — most jön az üzlet. Pedig jóra való embernek nézett ki.

— Az úrilakás. öt szoba, hall. Az igen. És nem is drága, ha úgy vesszük. Elutazás miatt adják el, berendezéssel együtt.

— Nekünk nem kell berendezés, — szólt közbe Magda, — mi kihoztuk a bútort.

— Hiszen a berendezést nem muszáj megtartani, el is lehet adni.

— Én nem értek hozzá, — idegenkedik Deésyné.

— Elég, ha én értek. Majd én eladom, ami fölösleges. Tessék csak rám bízni. Jól fognak kijönni, ígérem. A csillárokat megtartjuk, a szőnyegeket is... Á bútorkból lehet selejtezni. Mindjárt ma lefoglalózom. Mi nek a fekbért hiába fizetni a bútorok miatt...

— Honnan tetszik tudni, hogy fekbért fizetünk?

— A Steiner úr ne tudná? A Steiner úr azt is tudja, hogy a kedves mama már nézte is azt a villát. Igaz? Na, lássa kisasszonyka. A Steiner úr filozófiával dolgozik. Elég valamit látnia, hogy mindent tudjon. Nekem ott azt mondták, hogy éppen most volt itt két hölgy, erdélyiek, hogy majd meggondolják. Igaz? Mikor itt megláttam a kedves mamával, mindjárt azt gondoltam: hopp, a két erdélyi hölgy! Örülök, hogy a véletlen ide is elhozta, hogy visszavezethetem a Rózsa-dombra. És a főszolgabíró úr? Beszélhetnék velet Férfiak az ilyesmit jobban értik.

— Édesapát nagyon megviselték az események.

— Értem. És hol beszélhetnék vele?

— Őt most nem avatom bele a dologba, őt most kímélni kell.

— Értem. És ő hol van?

— A svábhegyi szanatóriumban. De mondom, kérem, hogy magam intézkedem.

— Értem, kérem, értem. Hát ugyebár annyiban maradunk, hogy én azt a villát megveszem, megnézem a felhozott bútorokat, hogy lássam, meg kell-e valamit tartani a villában, ami nem kell, azt eladom, takarítottok, mert festetni fölösleges, minden nagyon szép és új és ízlésesek a falak, mindent rendbehozok és ha kész, átadom a kulcsokat a nagyságos asszonynak: tessék a szállodából átszállíttatni a koffereket. Helyes?

— Hát ezen még gondolkoznom kell, az nem megy ilyen hirtelen.

— Csakis hirtelen megy. Az nem megy, amin gondolkozik az ember. Erről mesélhetnék. Akarja nagyságos asszony a villát, vagy nem akarja? Ezt az én mos-

tani igyekezetemet csupán annak tessék betudni, hogy megláttam két erdélyi hölgyet, tapasztalatlanok, becsap-
hatják őket s azt mondtam magamban: ne hagyj, Stei-
ner. Vigyázz rájuk. Te érted a dolgot, ők nem, neked
kötelességed... De ha nem, hát nem. Hogy még egyet
tisztázzunk: tisztán barátságból. Hogy úgy mondjam:
hódolatom jeléül. Pénz sem kell hozzá. A végén elszámol-
unk. Nekem a Deésy főszolgabíró úr még jó egy vil-
lára. Nem kerül sokba a számításom szerint. A nagyját
behozzuk a bútoreladásból. De ráadásul maradnak a
csillárok, szőnyegek s hogy ne is mondjam, a villa!...
Azt már tetszik tudni, hogy mi ma a lelépés akár egy
háromszobás lakásnál is a Rákóczi-úton? Hát azért. Mi-
ben maradunk?

— Azt hiszem, anyám ...

— Igen? — biztatott volna Steiner hangja, de hogy
a szemekből még mindig határozatlanság tétovázott,
legyintett, mintha azt mondaná: asszonyok ... Értik is
ezek, hogy itt üzletről van szó... Aztán hozzátette: —
Hát mondok mást. Hogy lássák, hogy itt nem lehet be-
csapás. Én kiürítem a villát, rendbehozom, meg tetszik
nézni, ha jó, jó, akkor költözzenek, ha nem, nem. Nincs
semmi kényszer. Még akkor is vissza lehet táncolni. Elő-
leg sem kell. Van a Steiner úrnak pénze. És a Steiner
tudja, hogy kivel köt üzletet, ő nem fél. Csak a nagy-
ságos asszony fél, hogy egy gyönyörű villát félig ingyen
rá találnék sózni. Szeretném már hallani, hogy igen.

— Talán ... igen ...

— Gilt. Meg van véve. Most megyek azonnal. Szer-
vusz, mama. Ebéddel ne várj, lehet, hogy hazajövök, le-
het, hogy nem. Kezüket csókolom, én már itt sem
vagyok.

— Mit gondolsz, Magda, nem hamarkodtuk el! —
kérdezte Deésyné már kint az utcán.

— Én azt hiszem, anyám, ez a Steiner nem fog
minket becsapni.

— Becsapni? Nem arra gondoltam. Nem úgy néz-

nek ki. De furcsa a véletlen, hogy elébb még be sem akartunk lépni a kapun s most már villánk is legyen a Rózsadombon, egy intézőnk is, vesződni se kelljen ... Furcsa.

Furcsa volt és mégis megnyugtató. Sok örömöt ígért, hogy megint a magukéban lakhatnak, nem bérházban s nem lakókként, amitől féltek.

4.

— Steiner vagyok, — lépett be Steiner egy félóra múlva Deésy szobájába. — Ne tessék rossz néven venni, hogy zavarok. A villa miatt jöttem.

Deésy csodálkozva néz rá:

— Nem értem. Ki küldte? A feleségem intézi ezeket, én most...

— Tudom, tudom, éppen azért. Hallottam, hogy megviselte főszolgabíró urat az a história, gondoltam jó lesz, ha egy kicsit mással is tetszik törődni.

— Fáradt vagyok ilyesmihez, — utasította vissza a bizalmaskodást, — majd a feleségem.

— Ez csak lelki fáradtság, kérem, ennek legjobb orvossága a testi fáradtság. Hallgasson rám. Én jobban meggyógyítom, mint az a sok tanár. Tessék felöltözni, tessék velem jönni, közben megbeszéljük a dolgokat, megnézi a villát, sétált is, másra is gondolt, egy kis elfoglaltság. Az kell, kérem. Itt erővel beteget csinálnak az emberből. Hiszen olyan *egészséges, mint én*.

Deésynek tán volna is kedve, megmozdítja akaratát a rábeszélő hang s az a biztonság, ahogy Steiner beszél, de olyan megszokott már ez a heverés, a semmibe nézés és várni itt az ebédre s aztán az övéire délután, hogy nem tud mozdulni.

— Fáradt vagyok.

Steiner röviden elmondja, miről van szó.

— Kérem, én a nagyságos asszonytól úgy váltam el, hogy szaladok lefoglalózni a villát, hogy el ne üssék a kezünkről. De én idejöttem. Azt a villát én már kiüzetem tegnap, az már szőröstől-bőröstől az enyém, nincs ott kérem már más munka, mint kiüríteni, hogy hurcolkodjanak. Én csak azért mondtam, hogy odamegyek, mert ide akartam jönni. Mikor a kisasszonykától hallottam, hogy a kedves papát kímélni kell, mindjárt tudtam, hogy itt valami nincs rendjén. Akárcsak velem csinálták, mikor a szegény fiam elesett. Én a fiamat vesztettem el kérem, a főbíró úr a hazáját. Egyforma az, kéreni. Rám is úgy vigyáztak, ja, hogy ki ne mondják előttem a nevét, én meg csak rágódtam, rágódtam, majd hogy bele mem pusztultam. Azt nem. Beszélni kell, kérem. De csak ülni és gondolkozni és mást beszélni, mint amit gondol, akkor az lesz kérem, hogy: fáradt vagyok. Ezt nem szabad. Ezt az egyet nem. Hiszen gyerekei vannak, felesége, mi lesz, ha csakugyan belebetegszik a gondolkozásba? Azoknak magára szükségült van. Csak nem akarja elhagyni őket? Hát asszonynak való az, egész nap a várost járni? Szállodában lakni gyerekekkel? A bútorok itt, a férj ott, minden szerteszéjjel? Pénzzel törődni? Leit átváltani? Asszonynak való ez?

— Hát mit csináljak, ha én ilyen hasznavehetetlen lettem? — kis, fölényes mosollyal mondja, nem is mosoly ez, visszautasítás: mi közöd hozzá?...

Steiner jól látja, de nem akarja látni, csak a szóra felel:

— Dehogy az. Én is csak egy ideig voltam, aztán jött egy jó öreg és azt kérdezte: Na, mi az, Steiner bácsi, hogy megy a bót? ... Sehogy, — mondom, — engem nem érdekel. — Miért, mondja, azért, mert a fia elesett? Azért most már pusztuljon utána az a szegény asszony is? Azt érdemli az magától? Nem hogy hagyná kipanaszkodni, meghallgatná, kisírnák magukat együtt, csak elszalad hazulról és itt ül és nem csinál semmit és haza-

megy ás ott se és a szegény asszony ebbe csak pusztuljon bele? — így megmondta nekem. Hazamentem, ránéztem a feleségemre és elsírtam magam. És ez jót tett, kérem. Soká beszélgettünk drága jó fiamról. Aztán szép lassan hozzáálltam megint az üzlethez.

— Csakhogy nekem nincsenek üzleteim.

— Nem az a fontos, csak hogy legyen valami *más*, amiről beszélni érdemes. De előbb ki kell üríteni a lelkét. Amíg az súlyokat cipel, az nem az igazi.

Deésy egész idő alatt furcsán érezte magát. Mi köze ennek az embernek öhozzá? Mi hozta ide és mit akar tőle? Méri akar ez erőnek erejével jót tenni vele? Egy félóra előtt azt sem tudta, hogy a világon van, most meg belenyúlna az életébe és vezetné, ha hagyná.

— Látja, főbíró úr, nincs igaza, — mosolyodott el Steiner, — maga most azt gondolja: mit tolakszik ez a zsidó a nyakamra? El akarja sütni a villáját és itt okvetetlenkedik nekem, biztosan becsap, ha megéri neki ezt a fáradságot. Úgy-e, ezt gondolja? Hát én, kérem, nem azért. Nekem nem érték a pénz, én nem a pénzért csinálom, nekem ma van, holnap nincs, mindegy, nem érdekel. Néha reggel elmegeyek hazulról teli zsebbel és estére elkészültem. Máskor meg reggel nincs egy konflisra valóm és estére megint gazdag vagyok. Ahogy jön, kérem. Engem az üzlet maga érdekel. Semmiből csinálni valamit, a többi? Minek? A fiam nem él már, én nem gyűjtök, kérem. Kinek? A feleségemmel csak el leszünk már holtig. De hogy a dologra térjek. Nincs kérem abban semmi csodálatos, hogy én idejöttem. A főbíró úrról hallottam már régen. A Weiss Jakab, ha tetszik rá emlékezni, a főbíró úr kerületében volt kocsmáros.

— Az a feleségem öccse. Itt járt nemrégén és beszélt otthoni dolgokról. A főbíró úrról is. Kicsi a világ. És mikor, kérem, én tegnap nézem azt a villát, ott is hallok, hogy Deésy Dénesné nézte már. Deésy Dénes, Deésy Dénes, hallottam már ezt a nevet, gondolom, de

hol is? ... Aztán hogy mondták, hogy Erdélyből, akkor mindjárt tudtam. És mit tesz Isten, ma a nagyságos asszony jön el az én lakásomat nézni. Szavamra mondom, megőrültem, mikor láttam, hogy nincsenek gyászban. Akkor nincs semmi baj, gondoltam, a betegség elmúlik, az jobb, mint a halál. De, ha szabad kérdeznem, hogyan tudott kijutni a vizsgálati fogságból?

— Hosszú história. A feleségem kijárta, hogy, mint súlyos beteget, otthoni kezelésre hazaengedjenek.

— És ide?

— Ezt is ő csinálta. A sziguranciát kicserélték és az új főnök nem tudott rólam. Kiszöktettek egy szekrénybe zárva.

Steiner nekimelegedett:

— Ez rávall. Olyan határozott, okos asszony. Ezt értik, kérem, az asszonyok. És persze, a menekülés izgalma. Főbíró úr nem lehet több ötvennél...

— Negyvenkettő vagyok.

Hallgattak egy kicsit, aztán Steiner fölállt:

— Hát most velem tetszik jönni.

— Pihenés van előírva.

— Nekem mondja, főbíró úr? Sok pihenés, csend, kevés beszéd. Ebbe meg lehet örülni. Jöjjön le v-e lnm. Sétálunk egyet, átmegyünk a Rózsadombra, meglátja, milyen szép. Remek idő van, nincs nagy meleg se, mindent megnéz, aztán visszahozom. Rendben?

— Jó, én nem bánom.

Deésy mosolygott, őszintén, belülről, már régideje először és készült öltözni. Addig Steiner a folyosón várt rá. Csendesen szivarozott egy karosszékben.

— Weisz Jakab?... tűnődött Deésy öltözködés közben. — Az a kis vörös kocsmáros? ... Érdekes ... Annak egyszer nem engedte elvenni az italmérési jogát ... Érdekes ... Ez volna a hála? És érdekes ember ez a Steiner. Idejön, kihúzza innen a nyugalomból és olyan természetesen avatkozik bele az életébe, hogy tiltakozni sem tud ellene. Az ember hallgat rá, jó rá-

hallgatni. Nem is ismeri és mégis. Vannak ilyen szugesztív emberek . . .

Észre sem vette, milyen hosszan gondolkozott *másról*.

— Indulhatunk, — állt meg az ajtóban és jól esett a mozgásra gondolni, az utcákra, idegen arcokra, hogy egyébjön, mint eddig.

Kint jártak a fogaskerekű mentén, egyelőre nem ültek föl. Majd ha sok lesz a séta. Pák közt, árnyékban, nem valami jó úton, de mégis csak cél fele. Jó volt.

— Mikor is történt az az összeütközés a román hatósággal?

Olyan váratlanul érintette Deésyt a kérdés, hogy megállt egy pillanatra. Vissza kellett gondolatban térni az elhagyott útra, olyan messzire járt tőle ebben a percben. Furcsállotta is. Eddig a házról beszéltek, amit meg akarnak nézni s most egyszerre ...

— Most húsz augusztusa van, másfél éve éppen.

— És a főbíró úr mért szállt szembe a túlerővel?

— Túlerő! Nem volt ott túlerő. Volt egypár katonára, meg az oláh jegyző, meg az utódom, nem volt az túlerő. És úgy volt, hogy a többi helységben is. A falvakban, mindenütt, egész Erdélyben. Éjfélre volt megbeszélve a fölkelés. De itt kint Magyarországon közbejött valami. Úgy volt, hogy egyszerre támadunk, mi fent, a magyarok meg a natáron. Jött is értesítés, meg is kapta mindenki, csak én nem. Véletlen az egész. Mi hát fölkelünk és levertek.

— Volt haláleset is?

— Mi csak lefegyvereztük az embereket és fog'yul ejtettük. Vártuk az értesítést a többiektől s nem jött s mi hírnököt küldtünk a szomszéd faluba s ott [már éppen indulóban voltak ellenünk, mert akadt árulónk, azt az emberünket agyonverték és félholtra vertek bennünket is, mert mi sem vallottunk.

A baj csak az volt, hogy egy kövér, részeges oláh lett az utódom, aki az ijedtségbe belehalt és azért akarták

az én életemet. A többi megúsza várfogsággal. Föl is mentettek volna már, ha ez nincs. Bukarestben megtorlást akartak. Már az is nagy szó volt, hogy ideiglenesen szabadságoltak.

Még nem beszélt ennyit az esetről soha. A kihallgatásokon hallgatott. Itt meg? Még a gondolata is gyilkos kézzel fojtogattál, nem hogy a beszéd. De belejött és ahogy egyre többet mondott, még többre vágyott. Titkolt kétségei támadtak föl és azokra tért át.

— Én nem akartam szökni. Én vissza akartam menni becsülettel az ítélet elé. Én megígértem tisztí szavamra és mégis ...

— Hát itt a baj!... — gondolta Steiner, mert csak azt nem értette eddig, hogy ha már a kínzásokat és fogságot kibírta, a menekülés izgalma hogyan tehetett így tönkre ezt az erős embert? Attól ágnak dől, kiálussza s felkel. De ez az apatikus elmerülés többet sejtetett.

— A sok könyörgés ... — beszél megint, szinte maga elé. — Én nem féltem az ítélettől, el voltam már első percben szánva a halálra, el voltam én már szánva akkor, amikor belefogtunk, legföljebb ha azon csodálkoztam, hogy nem ott helyben. Statáriumkor mi nem haboztunk volna. Én ott helyben lövettem volna föbe, aki a fennálló rend ellen fegyvert mer fogni. Nem is tartottam volna igazságtalannak. De másfélévi fogház, a család, a sok herce-hurca, a gyerekek sírtak, sírt az asszony is, tudom is én ... Mikor ott ültem már a szekrényben és ment a vonat, azt hittem, szét kell vernem a szekrény oldalát és vissza, mert becsstelenség, amit csinállok. Amit csinálnak velem. Még akkor is, amikor megálltunk a határon és hallottam az oláh tiszt hangját, mert hallottam, azt gondoltam, dörömbölnöm kell és jelentkeznem. Még mindig jelentkezhettem volna. Még mindig megelőzhettem volna, hogy szégyenszemre megtaláljanak egy szekrény fenekén, mint a férj a póruljárt szeretőt, mint egy gyáva frátert, aki párnák közt,

szekrényben bujkál. És mégis késő volt, mert ha már akkor szólok, ott a feleségem, a négy gyerek... Nem lehetett. Pedig azt hittem, hogy megőrülök, ha átvisszának a határon, mint gyávát. És áthoztak. És nem is tettem még szemrehányást sem, mert úgy remegtek értem az enyémeik, hogy kegyetlenség lett volna vádolni is őket. És engem már ott in contumaciam halálra ítélték ... És én mégsem érteni, hogyan kerültem én a szekrénybe. Én nem akartam, én vissza akartam menni. Én még előző nap is vissza akartam. Azután nem tudok semmit, csak egyszer ment a vonat. Arra eszméltem föl, hogy a feleségem tejjel itat. Akkor mondta, hogy altatót adott be, mert félt, hogy okoskodom az indulás előtt. Alva cipelt a szekrénybe. Aludtam, míg rám zárta. Áradtam, míg az emberek a szekrényt a kocsira tették. Aludtam az indulás percében is... Azóta csak erre tudok gondolni. Nagyot vétett ellenem a feleségem és ő ezt nem értheti meg. Neki igaza volt, de nekem is igazam van. Hogyan lehet ezt összeegyeztetni?

— Sehogy. Mert nem vétett. És a főbíró úrnak nincs igaza. A nagyságos asszony biztosan azt mondta mindig: gondolj ránk, gondolj a gyerekeidre, ez a kötelességed ... És a főbíró úr most azt hiszi, hogy rájuk gondolt és a becsületét veszni hagyta a család iránti kötelességből. Pedig az igazság az, hogy nem is gondolt rájuk, nem is teljesítette a kötelességét s a becsületében eem esett hiba. Mert vegyük csak sorban. Mit csinált? Semmit. Akart menekülni? Eszében sem volt. Törődött azzal, hogy mi lesz aztán a családdal? Nem. Inkább vissza akart menni a hóhérai elé. Ez éppen olyan, mintha a végső visszavonulásnál az életben maradottak visszazökdöstek volna az ellenség elé: Itt vagyok, löjjetek föbe, nehogy szégyenszemre élve kelljen hazakerülnöm a hon védelméből... Hát amiért az a szerencsétlen részeges oláh úgy begyulladt, hogy ijedtében a guta megütötte, azért megérdemelnek egy magyar életet? Szép igazság volna! Az ilyen nem hősi halál, nem

a hazáért hozott áldozat, de — bocsánat — butaság lett volna. Hogy egy ilyen okos ember ezt ne lássa be!

— Na, ez nem egészen az.

— Nem egészen, de majdnem. Az igazság mégis ott van, hogy butaság lett volna visszamenni Szebenbe. Kinek lett volna abból haszna, ha főbe is lövik a főbíró urat? Ha az volt a céljuk, hogy több fölkelést ne csinálhasson és ne legyen ott az útban, azt így is elérték. Itt van, innen nem fog nekik többet fölkelni. Nem igaz? És a tiszti becsületszó? Attól függ, hogy kinek adjuk és mire. Azok tán megtartották volna? Ilyen esetben a becsületszót adni kell, de megtartani nem szabad, ha csak egy mód is van rá. Az lett volna becstelenség, elhagyni a családját. Csodálom, hogy ezt még nem mondta meg senki. A főbíró úr is csinál magának gondot és bajt, ha nincs. Az a maga baja, hogy semmi baja sincs. Lenne csak vesződése az étellel, majd nem keseregne, hogy főbe lövethette volna magát és elszalasztottá.

Deésy fölnevetett:

— Csakhogy maga mindent kiforgat. Ügy összekeverte az egészet, hogy a látszat tényleg ellenem szól. A lényeg mégis ...

— A lényeg az, hogy hál' Istennek él, itt van és kezdheti előlről. A villa is itt van. Hát nem volna kár, ha be sem költözhetne? — Kulcsokat szedett elő, ablakokat tárt, megmutatott mindent. — És a kert? Az sem kutya. Jó lesz itt élni, én mondom és a Steiner ritkán téved.

5.

Deésyné napjai szabadabbá váltak. Már nem kellett egész délelőtt lakás után futkosni, már nem volt rohanás, hogy Julinak is vihessen ki ételt a pályaudvarra, — mert az öreg hűsége nem merte a vagont

őrizetlenül hagyni. Kitolatták a két kocsit a többiekkel együtt s ott táboroztak a napon, sütöttek-főztek és sülték-főttek és közben szidták a lakáshivatalt. Hogy nem történik semmi az érdekükben, hogy velük az állam nem törődik s mindenki hozzájut valami fődélhez, csak a szegény menekültek kínlódnak vagonban.

Kínlódás is volt az, kegyetlen hontalanság, kerekeken mozgó otthon, forró katlan és széltől nem óvó. És így gondolni a télre, a hóra, hidegre! Volt, aki reggel szomszédjaira bízta vagonját s ment be a városba, hogy fórumtól-fórumig vigye az igaztalanság vádját, panaszával ostromolja a belátást s csak estére tért meg, hogy másnap újra elinduljon a kálváriára. Voltak, akik bele-törődve a cigányos életbe, vagonról-vagonra jártak beszélgetni s közben főztek, mostak, befőztek télire, aszal-tak a napon, rendes háztartást utánoztak s várták, míg magától megoldódik minden. Voltak hírhordók és hír-lesők, élelmesek és élhetetlenek, nemtörődők és örök izgágák, panaszkodók és követelődzők, egész skálája a tőrésnek.

Lakás-, állás-, kenyérgond, betegség riogatott a vagonokban és a kedélyek nem találhattak nyugvópontot. Feldúlt hangyafészek, szétrúgott boly s mindenki a kegyetlen talpat szidta. Az őszre gondoltak, iskola-időre, amikor a gyermekek is beállnak a sorba, ami reggelenként a város felé indul. És beiratás után is futkosni, tankönyvek, minden, mikor sokuknak pénze sincs. És csak egy-egy vagon ürül, csak elvétele jut egy-egy család lakáshoz. Barakkokat emlegetnek, földhöz .tapasz-tott sorát az alacsony házaknak s még ez is jobbnak ítélik, mint itt ázni-fázni.

Voltak, akik elmentek megnézni a barakklakásokat és felháborodva tértek vissza a vagonba: inkább itt szenvedünk ... Voltak, akik beérték a nem-mozgó fődéllel s már egy ilyen házikót is megváltásként fogadtak volna el: lécekből kis lugast verünk hozzá, felfutót rá, kis kertet elé, egész otthonos lesz ...

Aki pénzzel győzte, hamarabb szabadult, lelépési díjért vehetett magának hajlékot. Akinek összekötése volt és volt kinél sürgetni, az is célhoz jutott, csak a szegények gondolkozhattak elkésve, mit is vártak ők a magyar idegenben?

A kevés koncon sok eb marakodott, az éhes a telit acsarogva cibálta, a kicsi a nagyot, keresztény a zsidót, pártok, gyűlölségek, előkapart sérelmek, tetszhalott bosszúk kísértettek mindenfelől. Eleven sebek, véres könnyek, szívbeli jajok és fájó sóhajtások. És följelentések, igazolások, bélisták, kettétört egzisztenciák támadtak szembe és hátba, aknákat fűrtak és robbantottak, kézigránátokat hajítottak a családok közé, apa fiáért reszketett, asszony a férjéért, rokonokat messzire kerültek, gyanús lett mindenki, hogy mondott, tett, vagy gondolt olyasmit, amit ugyanakkor a másik gyáván tűrt. Mindenki hajmeresztő pontossággal emlékezett mások kétes kijelentésére és síri feledékenységbe burkolta a magáét. Vörös posztók vadítottak mindenütt s valódi torreádorok kergették pikákkal a bikát. Űzött és üldözött mindenütt.

Hogy egy-egy golyó ilyenkor eltéved és ártatlant talál? Hogy a nagy iramban védtelent taposnak? Hogy a forгатagba békések is belesodródhatnak? Ki törődik azzal? Amit a háború még háborítlan hagyott, amit a forradalom még föl nem forगतott, amit a kommün kímélni látszott, most tűzön, véren, halálon, éhségen, szenvedésen, félelmen és elnyomatáson forralt indulatait szabadon engedte.

Tobzódott most mellőzöttség, bosszú, irigység, harag, meggyőződés, hazaszeretet és elvhűség egyaránt. Minden egy katlanban izzott s míg a salakot kiforrtta magából, sok minden dobódott a fűtőanyag közé.

A vagónlakók még belékerültek a ciklon szelébe. Még akadt köztük, akit valamerre sodort s megkapaszkozhatott. Mert ezek a menekültek nem mentek át a vörös-uralom átformáló retortáján, mételynélküliek,

megbízhatók voltak, került nekik állás. És lakást is könnyebben kaphattak, mint a gyanús elem. Mert ki nem volt gyanús?

S ha nem is gyanúsak, de irigylésreméltók lettek a menekültek, kik függén foglalták el a helyeket s élelmes élniakarásuk a tülekedésben előnyhöz juthatott. Kezdték görbe szemmel nézni őket. Minek jöttek ide? A kiürült tálakból akarnak itt enni? A sovány morzsákon még velük is kelljen osztozkodni? Nem elég itt a száj? Nem elég úgysis az üres gyomor? A tétlenné vált kéz? A munkanélküliség? Kellettek még ide? Nem maradhattak volna tovább is a régi helyükön? Még a hazaszeretet is azt diktálta volna. Kisebbíteni a magyarok számát ott? Itt meg megnövelni? Okos politika? Hiszen ez a megcsonkított föld már így sem bírja el a terhet!...

Előbb csak suttogva, aztán hangosabban ágáltak ellenük, akiket miattuk mellőztek s már ha azt hallották: menekültek — a megrövidítésre kellett gondolniuk s a szánalomból észrevétlen alakult ki az ellenségeskedés.

Tizenhat nyara oly bőven ontotta a menekülteket s annyi kallódott még itt közülük kéregető kézzel: szegény menekültek... S a háború tovább pusztított s a forradalom aztán, a kommün, az utánakövetkező zavar, mindenki lassan leromlott, mindenki belefásult már a mások sebeibe, magának is jutott, magának is volt oka jajra és panaszra, hogyan figyelt volna idegen hangokra: szegény menekültek ...

Azt sem érezték meg, hogy maguk is ilyen: szegény menekültek. A nagy káosz menekültjei mind, változott idők és változott helyzetek talajtalan menekültjei csak. Ők sem tudják, hová, merre, csak jöttek egy folytatás nélküli múltból és mennek egy kezdetnélküli jövőbe s hogy a ma romjai nem zúzták össze s hogyha megtépve» és felvérezve, de bukdácsolhatnak még a törmelékek között, csak azért lehetséges, mert megmenekültek.

Nem érezték meg, hogy egy a sorsuk. Azok sem, ezek sem. Még az olyanok sem, mint Deésyné, aki nem.

kényszerült kérni, csak a régi ismerősöket kereste föl itt is, ott is. Eljárt a vagonokba és elhallgatta a sopánkodásokat:

— Nektek jó, nektek már van lakástok, de velünk mi lesz itt télen? ... Ugyan mondd, hogy jutottá! hozza?

És Deésyné elmesélte a furcsa véletlent, ami a sok hiábavaló keresgélés közben Steinerhez vezette.

— Egy zsidó?

— De nagyon jóra való, rendes, úriember. Olyan szolgálatkész. Még a lakáshivatalban is ő intézett el mindent.

— Ezek élelmesek, ezek bejutnak mindenhová, mi meg sorszámot kapunk és sorban állunk és ha későre jár, csak elküldenek, hogy jöjjünk másnap. Hogy még most is honnan van ennyi hatalmuk? Az a baj, hogy szóbaállnak velük. Ti is. Persze, ha takást szerez? Mit meg nem tesz az ember.

— De hiszen otthon a Baumannékkal ti jóba voltatok.

— Hja, otthon. És azok mások voltak. De ezek kománt csináltak itt és minden szerencsétlenségnek ők az okozói.

— Ez ugyan nem volt kommunista. Ez éppen úgy tönkrement akkor és csak azután szedte megint össze magát...

És járt Deésyné a kint élő rokonoknál is ...

— Még szerencse, Annám, hogy ti ilyen jó körülmények között vagytok. Látnád, mit művelnek ezek a szerencsétlen menekültek. Nem azért mondom, de az embert szinte kihúzzák a saját otthonából. Egész nap mást sem hallani: nem tudsz egy jó lakást?... Nem tudsz egy jó állást?... Mintha az csak úgy menne. Mint a kullancsok. Nem lehet lerázni. Az ember azt mondja: ha hallok valamit ... — Csak éppen, hogy ne gondolják, hogy ridegen elutasítja őket s nem megint a nyakára jönnek?

— De gondold csak el, szegények ebben a bizony-

talanságban. Persze, hogy kérdezősködnék. Hogyan segíthetnének másképp magukon? Legalább ha elsőként jelenthetnek be egy üresedő lakást, még remélhetik, hogy nekik ítélik, lelépésre honnan telne nekik?

— Maradtak volna otthon, ha tudták, hogy semmiük sincs.

— Könnyű ezt mondani, de próbáltatok volna csak azt az életet! Máról-holnapra, állás nélkül, üzletek után futkosni, semmiből a gáncsoskodók közt, még hallgatva sem tudni, mit találnak ki ellenük, hát még akiben már nem ért el a keserűség? Nehéz volt ott is, elhíheded...

Így. Védeni mindig, védeni mindenkit. Vagy amikor suttogó szóval titkokat bontogattak:

— Hallottad? A Lajos is bélistára került. Kellett neki szónokolni a vörösök alatt... Vagy: szegény Péter igazán ártatlan, azért, mert a termelőbiztoshoz udvarias volt? Föllebbvalója volt, mit tehetett volna? Csak nem kezd ki velük, olyan világban, mint akkor volt? ...

Deésynének zúgott a feje a sokféle hírtől. Már maga sem tudta, kiről mit is tartson. Az egyik egy szó miatt bűnös volt, a másik többért sem, aszerint, hogy idegen, vagy barát, vagy éppen rokon volt. Nehéz tisztán látni.

Most érezte csak igazán, hogy mit jelent a pénz és a biztonság. Jó volt arra gondolni, hogy függetlenek. Hogy van idejük kivárni, míg Dénesnek valami megfelelő állás kerül az elhagyott helyébe. Persze, nem akármi. Majd tudni fogják bent a minisztériumban, hogy mi illeti meg az érdemeiért. S ahogy a bútorokból kiszedték az elrejtett kincseket, pénzt, aranyat, ékszert, szívesen hallgatott a Steiner tanácsára:

— Papírokat venni, nagyságos asszony, papírokat venni. Csak egy mód van ma a pénzszerzésre: a tőzsde. Én az üzlet híve vagyok, nekem az való. De most a tőzsdén ki kell használni a konjunktúrát. — És magyarázta, az árfolyamokat, papírok máról-holnapra hogyan «górnak ki és hogy hozhatnak vagyont és aki ért

hozzá... Bízzák rá, majd ő diszponál és meglátják, jó lesz.

Igen, a villához is olcsón jutottak, jól adott túl a fölösleges bútorokon is. Steiner úr érti a módját és vigyáz az érdekükre is. Bizony igaza van, a sok pénz is kevés lesz idővel, hogyha folyton költik.

6.

Volt valami Deésyéknél a levegőben, amit mintha a menekülés izgalmából felejtettek volna magukon, vagy itt ragadt volna rájuk, valami a szokatlanság, a nem mindennapiság, az átmenetiség zavarából. Valami, aminek meg kellett volna már szünni és nem akart. Olyanféle, ami elutazás előtt fogja el az embert és ha beszállhat a kupéjába és meg is indul a vonat, lassan lefoszlik róla. Ami színházi estén izzik az emberben, valami kapkodás: jaj, el ne késsünk... S aztán ha idejében lépnek a páholyba, egy elégült sóhajjal tovaszáll.

Mintha valamerre indulóban lettek volna és nem indultak el. Csak az izgalma volt meg ennek az elindulásnak, de vagy a cél hiányzott, vagy az elszánás az első lépésre és nem érhettek el a megnyugvásig: itt vagyunk hát...

Maguknak sem adtak erről számot, csak érezték mind a ketten és minden megmozdulásuktól ezt a felszabadulást várták. És hiába. Már annyi minden történt velük az utóbbi időben, annyiszor érezték a célnál magukat és mindannyiszor megmaradt valami várakozás: valaminek még jönni kell...

A menekülés sikere után is megmaradt ez a hiányérzés. Deésy gyógyulása sem hozta meg a teljes nyugalmat, a lakás is elkészült, bent voltak, rendben, kényelemben. Tibort beírták a nyolcadik osztályba, Déneskét a hatba, Mártát a négybe, Deésyné és Magda kicserélték már a divatja múlt vidéki ruhákat elegáns hol-

mikkal, Steiner úr a pénzük egy részén papírokat vett és emelkedett az értékük, a rokonokat és barátokat már sorra látogatták s azok is eljöttek, a szerdai fogadónapokon visszhangzott a házuk, — hiába, valami hiány még mindig elűzte a végső megnyugvást.

Olyanná lett bennük ez a várakozás, mint a libbenő lepke, már-már leszállt, hogy összeboruló szárnyal megpihenjen s megint felröppent és megint le és megint fel és soha nem ért el oda, ahonnan nincs tovább. Érezték csak, nem beszéltek róla, mintha a másiktól várták volna a szót: mi ez? Mit várunk még? És mi nem akar jönni?...

Keresőn és várakozással vetették magukat egy-egy dolgukba és kielégületlen hagyták abba megint. Mikor Deésy végre elindult, hogy fölkeresse barátait a minisztériumban, maga sem tudta, hogy ez a várakozás viszi.

— Csakhogy végre mutatod magad, Dénes! Hát hadd nézzelek, hogy néz ki egy ember kivégzés után?... — fogadta Kuthy Tamás, a régi jogásztárs és ölelgette, cigarettával kínálta, leültette, el sem akarta engedni, csak mind beszéltette az erdélyi dolgokról: — És itt? Hogy érzitek magatokat?

— Megvagyunk. Köszönöm. Nem panaszkodhatunk.

— Hála Istennek, hogy ilyen is hall az ember.

Kis, köpcös ember volt az államtitkár, fűgén hordozta kisdéd pocakját s keze vidáman simogatta kis nyírott bajuszát. Őszintén örült a régi barátnak és nem sietett vissza aktái közé. — Tamássyval mi lett? Úgy hallottam, készül ő is ide.

— Dehogy jön az, kérlek. Főlesküdt. Jóban van az oláhokkal.

— Ne mondd.

— Hiszen talán igaza van. Egy magyar szolgabíró sokat tehet a magyarokért, ha ügyes. Csak gyomor kell hozzá.

— És Sárosy Jani?

— Ő kitar. Látnád csak, hogy micsoda fakereskedő

lett!... Vett egy villany vágót, bricseszben futkos egész nap az üzletek után.

— Egy volt alispán... És Péterfyről mit tudsz?

— Tanul oláhul. Ügyvéd, másképp nem boldogul köztük. Így sem nagyon keres, mert a kényesebb ügyeket bizony csak oláh ügyvédhez viszi a magyar is, azok jobban ismerik a dürgést. De emlékszel még a szép Kövesnére? Az egyik lánya hozzáment egy regátbelihez, már Bukarestben laknak, mondják, a másikat is valami katona veszi el. Na, de ezekről majd mesél a feleségem, ő jobban tudja.

— És a gyerekek? Magduska már egész nagylány lehet.

— Bizony, tizenkilenc. Tibor meg maholnap érettségizik.

— Vénülünk, pajtás, vénülünk, lassan a nyakunkra nőnek. Az én Évám is tizenötödikben van már.

— Mártuska még csak tizennégy, Déneske tizenhat, barátom, múlik az idő ... De nem tartalak fel tovább, csak azt mondd meg még, mikor jössz? Néhány régi pajtást is meghívnék akkorra.

— Jó lesz péntek?... Csak arra kérlek, hogy... Űgy-e nem értesz félre, ne hívj meg olyant, aki még nem helyezkedett el. Tudod, az én exponált állásom és ügyis annyit kell elutasítanom, kellemetlen volna ...

— Kérlek, nyugodt lehetsz, persze, hogy megértelek. Hát pénteken vacsorára...

És Deésy ment tovább. Alig akadt ajtó, amelyiken ne látott volna hazai, vagy ismerős nevet. Benyitott ide is, oda is, beszélgetett mindenkivel, átkísérték egy-egy szomszédos szobába:

— Mondd, hát csakugyan?... — csupa kérdés, várakozás és valami reménység a kérdésekben, hogy jót is hallanak, nemcsak mindig panaszt.

Deésy valami zavarral vált el a barátoktól, örültek neki, meleg szeretetet mutattak, de... Valami de volt a levegőben. Ahogy otthon Anna faggatta és las-

san lepergette a látogatás egyes jeleneteit, beszéd közben jött rá, mi is az, ami zokon esett: elébb féltek tőle... Hogy ő is kéréssel jön. S hogy kerülő úton eljutottak oda, hogy nincs rájuk szüksége, csak akkor oldódott fel igaz melegséggé az, amit ők barátságának hívnak. De ez már nem a régi, nem a békebeli, nem is az, amit ő vitt közénk.

— Tudja, Anna, azért fájdalmas ilyen korán a sutba kerülni... Otthon érhető volt, de itt? ... Másképp képzeltem...

— Hagyja el, Dénes, azért még nem kell elkedvetlenedni. Úgy is jobb még egy ideig, ha nincs semmi dolga.

Egy ideig, igen. De Deésyné félt már attól az időtől, amikor a kénytelen tétlenség teher lesz Dénesnek s megüli a lelkét. Még jobban kiegyenesedett, még fejedelmibb lett az alakja, még jobban bezárkózott és még több keserőséggel gondolt az erdélyi dolgokra.

Kellett ez? Kellett ez a világfelfordulás? Hogy Kuthy Tamásra is úgy kelljen gondolni, mint hűtlen baráttra? Tamás!... Aki hónapokat töltött náluk, míg lakást talált, mikor mint főispáni titkár került a megyéhez. S később is, hány szabadságát töltötte lent náluk. Úgy voltak Dénessel, mint két igaz testvér ... Testvér? Tán most a testvérek sem jobbak egymáshoz...

S mert fájt Deésynének ez a csalódás, szinte önmagát igyekezett meggyőzni, hogy a közömbösség nem mindenkit járt át. Buzgón látogatta a vagonlakókat, vitt nekik süteményt, amit maguk nem süthettek volna, kilineselt helyettük a hivatalokban, ismerősöket mozgósított és ha magukért, nem, másokért annál többet kért, mindenáron segíteni akart.

Égész délutánokat eltöltött köztük, hallgatta a bajait, ült velük a sivár környezetben, kínozza magát kényelmetlenségeikkel, gyötrődni igyekezett gyötrelmeikkel és szinte letagadta volna maga előtt is, hogy fellélegzik, ha sürget az idő és mennie kell már. Szé-

gyelte ezt a félérzést, hogy nem maradéktalanul veszi át bajait, hogy nem tudja magát egészen beleélni, hogy titkon örül, amiért semmi köze hozzá, nem az S ügye, tudja, hogy amelyik percben megsokalja, csak nem keli közük mennie s már nincs is vagonlakó, nincs panasz, nincs gond, akkor szakad el tőlük, amikor akarja.

Úgy megdöbbsent ettől a fölfedezéstől, mintha félennie kellene önmagától, hogy egyszer csakugyan abba hagyja a jókódást. Hogy ő, aki velük jött, aki próbálta sorsukat, aki tudja, mit jelent a vágón, még ő is betelhet a sok sóhajtozással. Hátha még ő is belefáradhat, hogyne sokálná az, aki mindettől idegen, a Kuthy Tamások és mások, akik csak a kérvényeket látják, a könyörgéseket hallják és nem tudhatják, mennyi a túlzás és mi a színigazság.

Most már megértette őket, hogy befogják a fülüket és behunyják a szemüket és nem akarnak tudni többé a menekültekről. S mikor már úgy érezte, hogy benne is feltámad ez a vágy, hogy futva hagyná ott őket és legszívesebben soha többé feléjük sem nézne, magára mért büntetésül fogta meg egy kis rokona kezét:

— Giduskám, eljönnél Anna nénivel? — És a vagonlakók helyeslése közben vitte otthonába Kiss Gedeonét, meg a kisfiát.

Deésynének Janka szegről-végről rokona volt s hogy úgy vette rajta észre, hogy szinte várta is már ezt a meghívást, természetesnek tartja és nincs is meghatva, — elvesztette a kedvét. Jobb akart lenni másnál s még önmagát is alig érte utól. Igyekezete volt csak, nem magától jövő jószág és fárasztotta hamar. Mintha előlük szívták volna el a levegőt, fullasztotta őket; a jelenlétük is. Megzavarta magányosságukat, elfoglalta kényelmükből azt a fölösleget, ami nélkül már kényelmetlenséget kellett érezniök s hogy lehazudj a ezt maga előtt is, szünet-szakadatlan csak velük törődött:

— Dénes, kérem, kísérje el Jankát a lakáshivatalba, magának az a Szabó szívesen megteszi... Juli, csinálj

ma krémet, a kis Gida nagyon szereti... Mártuskám, vidd délután sétálni a kicsit, ne üljön egész nap...

Törődés, törődés folyton, ebből áll most az életük. Mintha azzal, hogy magukért nem tehetek semmit, ebben lehetett volna elmerülni. De nem lehetett.

Janka túl élénk volt, nagyokat nevetett, sokat és hangosan beszélt és a ruhái!... Otthon fel sem tűnt, hogy tarka, régimódi, a vagonhoz szinte illett is, de Deésyék már újakat varrattak, pesti szalon remekeit hordták s köztük a kis vidéki ízléstelenség úgy nézett ki, mint szegény rokon, kivel nem törődnek. De még ruházni is? Nem is a költségért. De Janka mindent természetesnek talál és ebben sem volna köszönet.

A pénteki vacsorára jó lett volna rendbeszedni, de Janka kicsi volt Anna ruháihoz és teltebb, semhogy Magdáét fölvegye. Inkább megnyugtatták magukat, hogy Janka így az igazi, nem kell kiforgatni a maga mivoltából. Elég, hogy ők maguk...

Igen, ők maguk valahogy egészen kiforgatódtak. Mikor, mivel, nem is lehet tudni, de másképp beszélnek, másképp tesznek, másképp gondolkoznak, mint idáig. A különös várakozás alatt mehetett ez végbe, most már közönyt és türelmetlenséget is tudnak érezni. Miért is kellett ez? ... Miért is jöttek rá, hogy mi volt ez a várakozás s hogy ez nem fog soha beteljesedhetni?... Hogy *valakit* vártak, egy hívó hang lett volna: gyere te is kö-zénk, itt a te helyed a minisztériumban ...

Várták, elébe is mentek s üres kézzel elosont az alkalom mellettük. És erről csak hallgatni lehet némán összeszorított ajkakkal. És élénkebben beszélni miatta — másról. Akármiről, csak arról nem, hogy Deésy Dénes a teljes munkaerejét hozta ki és itt nem kell senkinek. Nemcsak hogy nem kérik, de félnek, hogy fölajánlja. Hát nem! Ne féljenek, nem kér tőlük állást, meglesz hivatal nélkül is. Hálistennek, van miből megélni.

Ezt bizonyította a pénteki vacsora is. Deésyné sok-

kal többet adott, sokkal jobban, sokkal szebben, mint egyébként. És a kedve, a kedvessége, minden azt ragyogta: nincs itt semmi baj...

Így is érezte mindenki. Szívesen olvadtak föl a régi, jó melegben. Mintha nem is menekülteknél lettek volna. Vidáman és gondokról nem tudón, nem is megfélelkezve, de soha híret sem hallva az élet nevű rémnek. Mintha nem lett volna soha aratástalan vetésük, cséplés nélküli aratásuk, soha jajokat, nyögést, panaszszót nem hallottak volna, könnyet, vért, sebeket nem láttak volna még.

— Mához egy hétre nálunk, — búcsúztak Kuthyék és jó volt előre örülni a vidám együttlétnek.

Ezen az estén mintha elpattant volna a megfeszült húr, nem rezgett tovább a lelkükben és Deésyék a hiányát sem akarták többé érezni. Ha így van, hát így jó.

7.

Magda először látott ilyesmit. Ez a vacsora más volt egészen, mint azok a vendégségek, amikben eddig része volt. És nemcsak a vacsora, az emberek is. A levegő, a hang. Hát ez a társasélet? Akkor mégis csak érdemes nagylánnyá nőni és helyet kapni a felnőttek között. Eddig? Tizenhároméves volt a háború kitörésekor és a sopánkodások és fiakért, férjekért remegések a gyerekszobába is kihallatszottak. Ha túlradó jókedvük lármásan ömlött az ajtókon át, anyjuk szomorú, fekete ruhás alakja azonnal megjelent:

— Nem tudtok csendben maradni? Illik ez a nagy hang?

És apjuk szigorúan avatkozott közbe, ha otthon volt:

— Micsoda lárma ez? Szegény anyátokra nem tudátok tekintettel lenni?

Mert anyjuk már az első évben gyászolt. A bátyja

esett el, Karcsi bácsi, akit alig is ismertek és nekik nem illett miatta nevetni. Aztán apa öccse, A fekete ruha még le sem került anyáról, már újból hordhatta. A házukban csendes lett a szó és résztvevő a hang és szomorú a beszélgetés, vendégeskedő vacsorák, ebédek nem voltak, nénik jöttek csak és kötötték végnélkül az induló menetszázadok számára a sok meleg holmit. Csukaszürke gyapjúgombolyagok heverték anya asztalán, vastag kötőtűk, a gyerekszobában szürke matringokat gombolyítottak fel.

Mártuska csuklóvédőkön tanult meg kötni és Magdának is kellett. Azelőtt, ha elunták magukat, anya mesélt nekik, most kérni sem merték, mert kötést nyomott mindjárt a kezükbe:

— Köss, fiacskám, majd nem unatkozol. Gondolj arra, hogy egy szegény katonáért fáradsz, aki értünk szenved kint a nagy hidegben.

Mintha minden szeretetet a katonák vittek volna el s utánuk csak aggodás és szomorúság maradt. Fekete ruhák és szürke pamutok és csak ritkán rózsaszín mosoly, piros nevetés már soha, A gyász és az újabb gyásztól való félelem bevette magát a falakba, a visszhang is tompább lett és a játékok is halkak.

Úgy lehet, sok pénz kellett a katonáknak. Magda nem ismerte az értéket, csak azt látta, hogy mindent odaad mindenki, kenyereket hoznak, túrót, vaját, almát, anyus csak vásárol mézet, tojást, lekvárt és hosszú estén a nénikkel együtt kenyereket szelnek a verandán s abroszokkal bélelt kosarakba rakják s másnap katonákkal felvitetik a kórházba és kiosztják a sebesültek között. És varrnak naphosszat kórházi ruhákat, ágyhuzatokat foltoznak, katonaholmikkal van tele a varrógép környéke. A délutánok pergőnyelvű és tétlenkező asszonyai sorra eltűntek és munka fölé hajolt, kötött, varrt mindenki.

Apát is olyan keveset láthatták, sorozások, hadisegélyes asszonyok, fölmentett aratók foglalták el tő-

lük, mindig a hivatal s ha otthon volt és látogatók jöttek, térképeket néztek, tanácskoztak, vitatkoztak, de ők sem nevettek.

— Gondoljon, a gyermekekre, Dénes, — hallotta sokszor az ajtón át anyja hangját Magda s olyan gondtelen járkált a házban, hogy okát kérdezni sem merte.

Ha eddig csendes volt az otthon, az oláhokkal a szomorúság költözött hozzájuk. Apa még többet volt úton, a falukat járta és a városokat, türelmetlen lettes haragos sokszor, nem volt szabad beszéddel zavarni. Hivatalba nem ment, mégsem ért rá soha velük foglalkozni.

Mintha a szeme nem őket nézte volna, mögöttük valamit, látás nélkül tekintett rajtuk keresztül és távoli dolgokra révült. Csak jóval később tudták meg, mik voltak a tépelődések okai, de akkor már nem jött többet haza, anyjuk ment utána és segítség után.

Magda ettől kezdve mindent értett. A könnyeket és sóhajokat, a gondokat és bajt, naggyá avatódott. Nem báliruhában, nem táncforgatagban, sírás és tervezgetések között lett nagylánnyá. Most vele tanácskozott anyja.

— Te nagy vagy, megérted, hogy apád élete milyen veszélyben van. Én most Bukarestbe megyek, ott van egy ügyvéd, tán az fel tudja mentetni. Vigyázz addig Magdám a kisebbekre, mintha anyjuk volnál. — Ó, be jól emlékezik ezekre a szavakra, amitől megnyúlt és kiegyenesedett s az ő arcára is kiült a nagyok aggodalma.

Már őt éppúgy megriasztotta a gyermekszoba hangja s már ő éppúgy szólt a kicsinyekre:

— Nem tudtok csendben maradni? Illik a mi házukba a lárma?

A gyermekszobából nézve önzésnek látszott a felnőttek elmerültsége, közönynek, meg nem értésnek, valami zokoneső elidegenedésnek a kicsik világától, —

most maga is alámerült a bánattengerte. most maga is elszállt fejük fölött egy-egy sóhaj szárnyán, a gond, kitzakadta közülök, elszakadt ő is a gondtalanoktól.

Ha így végiggondol rajta, ez a fiatalsága csak. Aí iskola óta nem nevetett szívből, mindig fogta torkát eg/ szorító marok, maga sem tudta sokszor, mitől szorul úgy el. Sokszor úgy elsajnálta magát s a magához hasonló fiatalokat, akiket a háború vele együtt sodort el a rendes leánysorstól. Se bál, se tánc, se farsang, se dándók, mint hírből hallotta, hogy volt azelőtt, még üvegen át sem nyalhatta a mézet, mert más sem vi-gadott.

Az élet Janus-fejének könnyes felét nézhették csak, a mosolygó úgy elfordult tőlük, nem is remélte már, hogy megismerheti. A gazdagságnak is csak a tudata maradt meg benne, de a gondtalanságából sosem érzett semmit.

De mióta kijöttek s megvan a szép lakás, szép ruhák s most ez a vacsora, — Magda úgy érezte, Ízelítőt kapott abból az életből, amiből idáig ki volt zárva. A valóság már nem könny és sóhajjal telt bánat, ami rossz volt, el-múlt, új élet kezdődik, ragyogó, izgalmas, örömmel teli.

— Holnap Petry Pisti a korszón fog várni, — mondja Magda és szeretné, ha anyja nem szólna ellene.

— Petry Pisti? — kérdi, mikor Magda ágya szé-lére ül jókedvűen beszélni az esetről, — Petry Pisti? Igen, lehet, holnapig meglátjuk, most siess aludni.

S ahogy megcsókolja, van abban valami édesebb, mint máskor. Nem a kicsi kislányt takargatja be a gon-dos kéz, nem a régi anyás törődés ez, valami új, valami más, jobb, több, szebb, jó, jó, végtelenül. Hogy fel kell hirtelen ülni és elkapni a kezét és csókkal borítani:

— Anyám, anyus, anyuci drága, én olyan boldog vagyok...

— Kis csacsim, te, — simogatja anyja, — már éppen ideje ...

Deésy Dénes életében nem történt változás. A dolgok baktattak a maguk útján s mint valami pásztor bandukolt utánuk, mintha vigyázhatná, terelhetné őket, ha tilosba akarnának lépni. Még a szemfüles puli sem hiányzott mellőle, hogy helyette figyelje a nyáját s vakkantással tegye figyelmissé a földi dolgokra, ha a tekintete nagyon elmerengett a felhők járásán.

Volt valami Steiner hűségében, ami Deésyék pulijává tette. Jön, minden reggel, körülnéz, beszél mindankivel, aztán Deésyvel járkálni indul.

Ezekon az utakon nem igen beszélt Steiner, figyelt és nem volt nap, hogy eredménytelenül. Egyszer, ahogy átjöttek a Margithídon és a Nyugati körül ögyelegtek, Deésyt a forgalom lármája szédítette, azon gondolkodott, hogy tűrhetik ezt a zűr-zavart a város közepén, mikor Steiner megfogta a karját:

— Figyeljen csak, ebből lesz valami.

Bementek a pályaudvar raktáránál és nézték két veszekedő ember nekipirult arcát, hallgatták az indulatos szavakat és ingerült vitát.

— Ebből?... — gondolta Deésy. — Ha csak verekedés nem? ...

De Steiner már körüljárt egy vagont, lassan, unatkozva, méltóságos léptekkel már vissza is jött s halkán beleszólt a heves szóharcba:

— Megveszem.

Valami lekvárról volt itt szó, vonat-összeütközésben megsérült áruról. A raktárnok követelte az elszállítását, a rendelő nem akarta átvenni, mert a szédült hordók tartalma szemetes, az eladó a kár ellen érvelt, ő leszállította, semmi köze ahhoz, hogy útközben karambolba került. Mind a kettő tudta, hogy meg lehet fogni és szabadulni igyekezett a felelősség alól. Romlott áru, fekbér, különféle mellékajjtása lett a parázs vitának. Steiner szava megváltásként hangzott.

— Holnapig itt marad, — szolt vissza a raktárnoknak s már szeme a kirakatokon járt.

— Hát ezzel a szeméttel mit csinál?

— Nem is olyan szemét, a közepe tiszta, ebből lesz még üzlet.

Bementek egy üvegesboltba és üveghordókat kerestek. Kiválasztott félkilós és kilós nagyságokat, afféle metszett-utánzatot, ami mutatós is. Aztán a vasas-boltban talált kis bádogvedreket. Ezzel mentek vissza az áruhoz.

Deésy fejcsóválva nézte, hogy kotor egy lapos fadarabbal a hordó közepébe, hogy tölti meg az edényeket, illeszti rá a földöket s már bé is süllyeszti elválhatatlan aktatáskájába. Duzzadt a táská alá véve, jókedvűen indult el:

— Most jön az igazi, — vitte tovább Deésyt és betértek néhány csemegeüzletbe. Sehová sem mentek hiába. Rendelt ez is, az is, annyit, hogy Deésy nem érthette, Steiner honnan fogja mind leszállítani. De Steinernek ragyogott az arca: — Látja, ez igen, ez ma jó fogás volt.

Még nagy rendelést csinált az üvegesnél, a vasasboltban is és elégedett kézrázással vált el Deésytől. Holnapig még sok a dolga s ha az időből fut, még a kaszárnnyába is ki kéne menni.

— Mit csinál ott maga?

— Az is jó üzlet volt. Majd egyszer, ha jobban ráérek, elmesélem töviről-hegyire. Ilyenkor, amikor a készpénzem fogytán van, mindig eszembe jut. De most hál' Istennek akad tennivalóm, szaladok is.

— Anna, — érkezett haza Deésy jókedvűen., — eszébe ne jusson boltban venni lekvárt. Hogy ezekkel a városiakkal mit meg nem etetnek? ... — és hosszan mesélte, amit ma tapasztalt.

Néhány napig nem is látták Steinert, a lekvár-ügy egészen lefoglalta.

— Volt a kaszárnyában? — fogadta Deésy, mikor újra megjelent.

— Dehogyan voltam, el is felejtettem. Különben sem sürgős egyelőre, — és duzzadó zsebére ütött. — Az csak olyan utolsó injekció szokott lenni.

— Most elmesélhetné.

— De nem untatom vele a nagyságos asszonyt?

— Engem nem. Szeretem hallgatni a történeteket.

Ettől a biztatástól Steiner nekimelegedett. Kivett egy írást a zsebéből és Deésynek adta.

— Ezt tessék előbb elolvasni, aztán beszélek csak. — Malmozott a kezével, nézte a két összeboruló fejet az írás fölött s lassan-lassan kigyúlt. A szépség kábította, az elérhetetlenség fűtötte. Deésynére mégsem gondolt úgy, mint azelőtt gondolt asszonyokra. Ahítattal csak, akihez csak imádkozni lehet magábaszálltan és térdre omolva.

Mert gondolt rá, csakis rá gondolt, attól a naptól kezdve, ahogy hallott róla. Mikor a sógora mesélt Deésyékről, már elképzelte, milyen lehet az az asszony, aki az uráért nem fárad bele a kockázatos utakba és mikor a villát eladta neki... Csak meglátta, többé nem tudott másra gondolni. Azóta nem tángított egy percre sem. Azóta azon mesterkedett, hogy minél nélkülözhetlenebb lehessen.

Steiner nem volt öreg, ha munkáról volt szó. A halántéka már ősz, az arca is fehér, szemében csak látogatóként jelent meg a fiatal csillogás, lába fűrgesége gyanús fűrgeség már, inkább akart, mint magától jövő. A megszokás rugói mozgatták, a tétlenség fojtogató réme sarkalta tettekre, nem azért járt és keresett üzletet, mert fölös erejét kellett levezetni, csak azért, mert a mozdulatlanságot egynek érezte a halállal és minden ízével az életbe kapaszkodott. Amíg élt, nem akart meghalni.

Valahogy ezen az alapon érdekelte Deésy tétlensége. Mintha azzal a végre nem hajtott halálos ítélettel

tetszhalottat csináltak volna belőle. Él, mozog, pepecsel még földi dolgokkal, de valójában nem él, nem dolgozik, nincsen semmi köze az élethez. Ebben az emberben megöltek valamit. Csak a külseje ép, belül már hiba van. Nem izom mozgatja, idegen akarat, nem is gondolkodik, csak átveszi mások gondolatát.

De Deésyné maga volt az élet.

Steiner fiatalnak érezte magát a közelében. Vágyakkal teli és tettekre késznek. Ha jött, jó volt valamiről beszámolni. Nemcsak hogy szórakoztassa, nemcsak hogy lekösse a figyelmét, de felhívja magára. Most egy-egy vállalkozása nemcsak pénzt jelentett, nemcsak sikert, de témát, elmondani valót, amivel elcsodálkoztatta, vagy megneveltette Deésynét. S ahogy ámulva, vagy mosolygón figyelt rá, diákos öröm járta át és talán hárijánoskodik, ha egyszer nem akadna mesélnivalója.

Világosan érezte a szintet, ahová az asszony őt helyezi üzleteivel együtt, de hogy szórakoztatja vele, hogy szinte várja is, hallani valamit ebből a más világból, — azt is érezte.

Mint kisdíák az elérhetetlen nagylányt, vagy kobzos a magasságbeli várúrnőt, gondolatban úgy vette körül rajongásával. Kifelé megmaradt fehérhajú, bölcs, józan öregnek, de belül bolondos ifjú lett mellette, aki boldog, hogy közelében lehet, láthatja, hallhatja, mosolyát keltheti.

Egy hálás mosolyáért vette nyakába a várost és kerített lakást Jankának is. Fizetett titokban lelépést, amit letagadott, csak hogy az érdemét növelje szemében. Egy „köszönöm”-jéért járta a cselédszerzőket, hogy prima szobalányt tudjon felhajtani. Ezer ravaszkodással és örök éberséggel figyelte a tőzsdét, csak hogy újabb nyereséggel válthassa ki belőle a: „jaj, de ügyes maga, Steiner úr”-at.

Ahogy most Deésyné az urával az írás fölé hajolt és Ő nézte, nem látszott meg rajta, amit gondolt. Belül valósággal remegett az örömtől, hogy Deésyné keze

érinti a papírt s megfoghatja, meg is csókolhatja majd az ujjá nyomát, — de arcán csak a várakozás tükröződött, hogy kezdheti-e már az elbeszélést? S mikor Deésy kíváncsian nézett föl az olvasás után:

— No és? Mi van ezzel a paradicsommal? — Steiner megköszöri a torkát, nyugalmas mosollyal kissé lehunyta a szemét, tíz ujjá hegyét egymásnak feszítette s lassú szóval kezdett bele:

— Ez sem volt utolsó. Erre is úgy bukkantam a Nyugatnál. Ezt sem akarta a vevő átvenni, csípős szaga volt már. Jöttem én. Hazavittem, az udvaron nagy üstökben újra főzettem, egy kis cukrot sem sajnáltam belőle, ráfért. A hordókat kimostuk, egészen jóképű lett, sokkal bizalomgerjesztőbb, mint mikor megvettem. Üvegekbe mintá, bemutattam kórházakban, kaszárnyákban, nagy étkezdékben. Kaptak rajta, az igazi nagy rendelés a kaszárnyáé volt. Amiről az az írás is szól. Eddig még csak a szokott, sablonos história. Ez úgy márciusban lehetett, vagy áprilisban, elég az hozzá, leráztam a paradicsomot, el is felejtettem már, hogy a hordókat még nekem el is kell majd hozatnom. Ha megfigyelték, az az írás véletlenségből nagyon hasznomra szerkesztődött. Itt az első oldalon van az egyesség, ennyi hordó ennyiért s a kiürült hordók kötelező elszállítása, most aztán ha fordítunk, itt következik, hogy a hordók darabjéért mennyit kell visszafizetnem. Én akkor ügyet sem vettem rá. Jött október, bőséges szüret, a hordók ára szemtelenül fölment. De én még mindig nem gondoltam a hordóimra. Tán egészen el is felejttem, ha egy ügynök meg nem szólít, nem tudnék-e nagyobb tétel hordót? Hogy a csudába ne tudnék, mikor nekem is van! Lekötöm mindjárt s megyek a kaszárnyába, hogy visszavásároljam a hordóimat.

Akkor már más gazdasági tiszt volt, elő kellett adnom, a paradicsom-ügyet: én szállítottam, visszajár a hordó. Belenéz az írásba és káromkodni kezd, hogy igazi civil-vircsaft, azért nincs rend az országban,

mert senki sem teljesíti a kötelességét, itt áll, hogy el kell vitetnem a hordókat s azok mióta bűzölögnek már az udvaron, vitessem azonnal, mert így, meg úgy. Már hívat is egy őrmestert, hogy ez az ember — már mint én — köteles az udvarról az összes hordót elszállíttatni s ha vonakodnék, neki tegyen jelentést. Még csak ki sem nyithattam a számat. Pénzről persze egy szó sem. Csak: hogy én köteles vagyok. No, ha csak az kell? Volt ott hordó vagy két vagonra való, én bizony engedelmesen elvitettem, ha már olyan szigorúan rámparancsolt. Jött a kommün, egyszer csak kísétáltam megnézni, hátha volna hordó, amit megvehetnék. Mutatom az írást, az elvtárs is rámrapakodik, hogy azonnal takaríttassam el az udvarról azt a sok bűdös hordót. Megint nem kérte a kutya se az árát. Mikor a vörösöket kiverték, én megint kiindultam. Véletlenül elszóltam magam a feleségem előtt, az meg, szegény, majd összeesett, hogy: csak nem bolondultál meg a fehérek közé menni ilyen időkben?... Sírt, könyörgött, hogy ő belehal a félelembe, egy zsidó a kaszárnnyába menjen pogromos hangulatban? ... De ha nekem így beszélnek, én azért is megyek. Nem félek én még az ördögtől se, nincs nekem a rovásomon semmi, nálam ők sem utálhatták jobban a kommünt, mitől féljek? Hogy zsidó vagyok? Nincs az orromra írva. Hogy a nevem is zsidós? Nagyon sajnálom, akinek nem tetszik, viseljen más nevet. Én bizony kimentem. Szólok ott az őrnek, hogy a gazdasági tisztel akarok beszélni. Rámutat az irodára. Tudtam én jól, hogy merre van, jártam ott elégszer, de az ördög bujkált bennem, hogy ácsorogjak kicsit, lássam, mi lesz, ütik-e a zsidót? Nem az, nem is törődött velem többet. — Steiner vagyok, — mondom neki, hogy lássam hát, mi lesz a zsidóval? Azt éppen nem mondhatnám, hogy nagyon barátságos volt, de megenni ez sem akart. Csak úgy félvállról dobta oda: — Mit akar? — Elmondom neki is a hordókat. — Mikor volt az? — Na, ez egy alapos ember, gondolom, eddig egyik sem faggatott.

— Írása van? — Mutatom... Olvassa. De mikor fordítani akart, az ördög megint ágaskodott bennem: fene aki fizet, ha eddig megúsztam anélkül. Gondoltam, ha itt helyben felnégyelnének, akkor sem hagyom elolvasni, ami a visszatérítésről szól. Szép nyugodtan kinyúltam az írásért, kivettem a kezéből, összehajtogattam, a tárcámba tettem s mintha a világ legtermészetesebb dolga lenne, úgy kérdeztem: Vihetem?... Szerencsére a tiszt úrnak egyéb dolga is volt, csak kiszólt az őrmesternek, hogy adják ki a hordókat s már ment is. Soha még annyi hordót nem vittem el. De a feleségem sem fogadott azóta sem olyan reszkető örömmel...

— Na hallja, Steiner úr, elég merészség volt ez magától. De egy kis csalás is, nem gondolja?

— Nem is kicsi, kérem. De hát kit csaltam meg? *Ők* szidták a hordókat, hogy bűdös, útban van, de elfuvaroztatni nem akarták, hogy pénzbe ne kerüljön. Esküszöm, hogy mindig megőrültek nekem s még ők erőszakoskodtak, hogy ja, csak mind vigyem. Ha csak egy is lett volna köztük élelmes, annak tudnia kellett volna, hogy a hordó drága, jó ára van, pénzt ér. De hát volt? Egy se! Utánam dobálták. Én csak az alkalmat használtam ki. Mért ne keressek, ha muszáj?

Amíg beszélt, szívta be Deésyné érdeklődését. Megtelt vele, felüdült és ragyogott belül. Könnyűnek érezte magát, hallatlan boldognak.

— Hja, igaz, — mondta, mintha csak mellékes volna, — a tőzsdén sokat nyert a nagyságos asszony. A Dräsche négy hét alatt ezernyolcszázról hatezerkétszázra ugrott. Hát még a Hazai! Huszonhatezernyolcszázon állunk most.

Deésyné nem értett hozzá, csak tudomásul vette. Tudta Steiner, de jó volt beszámolni, eldicsekedni a nyereséggel, a rábízott érték szaporításával. Legalább ez, ha egész vagyonát és bolond, öreg szívét nem rakhatja a lábai elé.

Tiborral már az év elején baj volt. Otthon, Erdélyben, tanult még rendesen, de itt Pesten valahogy nem akart. Mindegyre kapta Deésyné az izenetet. Mindegyre be kellett mennie Tibor miatt a gimnáziumba. Mindegyre el kellett panaszkodnia a tanároknak, mi minden mentek mostanában át, vegyék tekintetbe, nézzék el, ha kissé szórakozott, az idegeit megviselte az a sok izgalom, majd rendbe jön megint, azelőtt sem volt vele soha baj.

Hitte, amit ígért. Hitte, hogy lassankint újból beleszokik a rendszeres tanulásba, iskolai fegyelembé. Nem is tartotta érdemesnek ezzel az urát zaklatni. Miért idegesítse, ha nem komoly a dolog. S lehet-e komoly egy ilyen gyereknél? ... Ezért csak nem izgatja Dénest, aki még most sem a régi. Az a másfélév és a menekülés, s hogy állás nélkül lézeng, nagyon megviselte. Elég egy szó, hogy felizgassa s a szíve nincsen jól. Minden csekélyeségtől haragra gyúl s különösen Tibort szidja össze sokszor.

Pedig olyan csinos ez a fiú, olyan jónövésű, már a bajsza is ütkezik, kezd férfiasodni. Milyen nagyszerűen mozog társaságban, hogyan táncol, kész gavallér máris. Akár szegény bátyját látná, aki olyan fiatalon esett el, szegény. Az is kedvence volt. Tibor is gyengéje. Nem tehet róla, nem tudja hallgatni, ha Dénes ok nélkül tör rá.

Az iskola miatt sem tud haragudni, mindig nem tanulhat. Kell egy kis szórakozás is szegénynek, elég szomorú volt a gyermekése. Az ugyan nem árthat, ha néhanap elmegy színházba, vagy hogy bent ül a nagyok közt, ha vendégek vannak. Mikor szokja meg az érintkezést, ha nem fiatalon? Dénes túl szigorú.

Biztatta magát Deésyné, pedig érezte, hogy Tibort keményebb kézzel kellene tartani. Tudni kellene, hogy merre jár, ha elmegy hazulról és csakugyan színház-e

a színház s ki is az a Kari, akit ő úgy szeret?... De Dénest beavatni mégsem akarta.

Inkább adta a sok irka és tanszer költségét, dugdosta Dénes háta mögött, hogy ne legyen vita. S kicsit elszomorodott, ha azt a fürgeséget látta, amivel Tibor a kapun kilépett. Semmi sem nyugtalanította, csak ez a fürgeség.

Lehet, hogy nem helyes mindig elengedni, de ha jobban erőlteti a tanulást, megcsömörlik tőle. Így is délelőtt az iskola, ebéd után meg már jön a házitanító, nincs egy szabad perce. Hiszen úgy sajnálja, úgy elengedné neki ezeket a gyötrelmeket, úgy szeretné kárpótolni érte, tanulni is helyette, ha lehetne, csak ne zaklatná Tibort mindez. Nem csoda, ha estefelé levegőzni kíván.

Levegőzni? ... Tibor másképp nevezte a kiruccanásait, de házihasználatra jó kifejezés volt. Jó kifogás, ha nem bírta már együltében s kínozza a kíváncsiság, hogy Kari ráér-e? Sokszor még az óra végét kívárni sem volt türelme:

- Hagyjuk el a latint, Béla, már nem fog a fejem.
- És ha felelsz holnap?
- Van már két szekundám, a héten nem hív fel.

Béla nem sokat bánta. Az a fontos, hogy a tanításért megkapja a pénzét.

— Elkísérném egy darabon Bélát, legalább mozgok egy keveset, — kéredezkedik szerényen, de ahogy a kapu bezárul mögötte, már faképnél hagyja. — Szervusz, engem várnak, — s szalad, mintha valahonnan lekés-hetne.

Vida Kari, Tibor barátja, elsőrendű barát. Tapasztalt, megértő és szívességre kész. Medikus, ha az egyetemet nem is látogatja. Az indexe rendszeren alá van iratva s a tandíjakat is összekaparja a végső pillanatban. Legföljebb a vizsgák körül van baj, de az nem sürgős még. Egyelőre élni kell egy kicsit.

Tibor lelkesedett Kariért, mégis azt kívánta, bár

ne tudna könnyen pénzt szerezni. Ha Kari kegyesen ráért az estéjét vele tölteni, Tibor nem panaszkodhatott. Cseppenkint kóstoltatta csak az éjszaka, ízeit, de a kávéházig máris eljutottak. Billiárdcsatákban szapulódtak sápadtra éjfélig, akkor egy kis kölcsön, most neki dolga van s hazaküldte Tibort.

Tibor a füst, lárma, feketék, konyak hatásától nagy élményeket vitt a szobájába. S míg fáradtan elnyúlt ágyában, kérődzött az este emlékein s igazán mindegy volt, ha másnap az órán bóbiskolni kellett.

Az óriáskígyó bűvkörében nem alél el jobban a madárka, ahogy elvesztette minden jóra való törekvés iránt az érzékét Tibor, ha csak rá is gondolt a Karival tölthető estére.

Kari megkedvelte Tibort, hízelgett is neki a föltétlen csodálat, hogy úgy néz rá, úgy figyeli szavát, úgy lesi minden mozdulatát, mint hátulgombolós öcsiké lesi az iskolatáskás, tekintélyes bátyját.

Magda tudta, hogy Tibor sokszor szökve jön hozzá, ha a ház elalszik. És megmosolyogta másnap, ha megtudta, hogy a kerítésmászásban elszakadt a ruhája.

De nem adta ingyen a segítségét:

— Tudod, hogy az rettenetes dolog, amit csinálsz? Egy ilyen kölyök éjszaka kint mászkál!... Nem félsz, hogy a kávéházban megláthat egy tanár? Ahelyett, hogy tanulnál, még kicsapatod magad. Ha mégegyszer ki mersz szökni, megmondom anyának.

— Honnan tudod, hogy éppen kávéház?

— Pisti meglátott a múltkor, föl volt háborodva ő is.

— Ha látott, azt is láthatta, hogy rendes fiúkkal járok.

— Nagyon rendes fiúk lehetnek, akik egy ilyen taknyost magukkal visznek. Biztosan te fizetsz. Azért nem telik irkára, hogy Bélának minden nap veszekedni kell az irkák miatt.

Tibor csak hallgat, mert egyebet nem tehet. De mikor egy vendégsereg után sikerült megdézsmálni a

dohányt és italt és Karinak kedveskedett vele, a baráti összejövetelre őt is meghívták. S azon az estén Tibort sem hagyták ki a jóból. Hazatérőben sem.

Tétován, riadtan, remegő várakozással tartott velük lépést. Sejtelmeiből kifosztva, tudással gazdagodva, kábult zavarral osont aznap haza. És reggel, míg sápadtan kapkodta könyveit, Magda szeme kutatóan figyelte:

— Szégyelheted magad, — fordult el tőle és Tibort az ájulás szele csapta meg:

— Már ezt is tudhatja?... — de összeszedte magát s hetykén hangzott a válasz: — Mit ütöd az orrod a nagyok dolgába.

Ettől kezdve Magda furcsa idegenséget érzett Tibor iránt. Titkon kémlelte a tekintetét, irtózott az árnyak megsejtett okától, méltatlannak érezte az öccsét. Volt úgy, hogy szeretne volna magához vonni:

— Ne tedd, Tibor... — máskor meg messzire távolodott tőle: — ilyenek a férfiak ...

10.

Magdának sokat kellett Tiborra gondolnia. Ha akarta, ha nem, minden gondolatába beleakaszkodott az a megismerés, hogy Tibor nem új utakon jár, hogy csak azt csinálja, mit a többitől lát. De ez a megismerés nem nyugtathatta meg.

Milyen kedves, finom, igazi gavallér tud lenni Tibor is, ha vendégek vannak. Hogyan forgolódik Kuthy Éva körül, figyelmes, lesi a gondolatát. És illenek össze. Éva egész babalénye megkívánja Tibor törődését, éled az arca, ha rámosolyoghat, ha megköszönhet valamit, vagy kérhet, egy kis folyondár ez az Éva s lám Tibor tölgynek is beillik.

S mégis elmegy esténkint, s megtépve, sápadtan kerül haza — és Éva mégis csak a szalon kimért moz-

dulataival ismeri és kimért hangjával, csak simának és halknak és nem gondol tovább.

S ha Évának mindegy, miért nem tudja akkor el is megbocsátani? Ha már észre kellett vennie, miért kell rá gondolnia szüntelen? S még ha csak Tiborral kapcsolatban gondolna ezekre, de már nem talál ismerőst, akiknek arcában nem a titkos utak nyomait keresné. Petry Pistit milyen jó volt várni még nemrég is, milyen jó volt kimenni a Dunapartra, korzóra, ha tudta, hogy kint Pisti várja s most? ...

Most is jó, de rossz is. Mert Pisti sem az már azóta. Nem az a tökéletes ember, aki jön, beszélget, udvarol, szép szókat mond, szépen néz és csupa jó, meleg emléket hagy a szívében, ha elmegy. Most, ha jön, arra kell gondolni, hogy: honnan? S ha beszél, hogy: mit hallgat el? S a szép szókra fel kell figyelni: vájjon *ott* is mondja? S ha ránéz: *arra* is így szokott-e nézni? S a jó, meleg emlékek helyett nyugtalanság marad utána: Hová megy tőle? És lehetséges az? ... És mindenki képes rá?...

Néha jött, hogy utánalessen. Jó lett volna felismerhetetlenre maszkírozni magát s utánaeredni, hogy lássa az útját, menni utána egy kapuig, hogy biztosat tudhasson. És ha csakugyan nem haza?... És ha csakugyan ő is, mint Tibor? ...

... És ha jött, míg kezét nyújtotta feléje Magda, szeretett volna keresztüllátni rajta. És ha ment, búcsúzaskor ez merevítette: haza?... Biztosan? ...

Pisti is megérezett valamit:

— Mondja, Magduska, mi van mostanában magával?— kérdezte egy délután, mikor kettesben maradtak arra a rövid időre, míg Deésynét a telefonhoz hívták. — Úgy néz rám, mintha haragudna. Véttem valamit?

Petry Pisti jóképű fiú volt, szálás, vállas, erős, barna, Magda gusztsusa szerint való, férfias, az udvarlása sem ellágyult suttogás, nem álmatag imádattal né-

zett föl rá s mégis tudni lehetett, hogy szereti őt. Nem némult el, ha jelen volt valaki, nem kereste a kettést, biztos, nyugodt volt minden szava, mozdulata, nem fölényes és nem pipogya, valami jó, kellemes középút. Biztos, hogy nem szökteti meg Magdát, ha nem adják hozzá, de föbbe sem lövi magát. Petry Pisti nem volt szélsőséges. Sem erőszakos, sem erőtlen, ahogy a külseje sem volt sem ellenállhatatlan, sem szürke. Csinos volt kívül, belül.

Szerette volna Magda, hogy szebb legyen? Vagy más? Regényesebb? Vagy türelmetlenebb? Nem, biztosan minden így volt jó benne és körülötte és mégis... Most, hogy egyenesen föltette a kérdést: vétettem valamit?... — nem tudott volna kereken felelni. Lehet, hogy igen és lehet, hogy nem. Valami volt köztük és jó lett volna tudni is, hogy rögeszme-e ez, vagy telepátia, képzelődik-e, vagy megérezett valamit?

Ha ő is ilyen kereken kérdezhetne: van a maga életében egyéb is, mint én? Annyi-e minden, amennyit én tudok, vagy vannak titkai? Akkor zárul-e a napja, ha innen elmegy, vagy akkor kezdődik?...

De hát lehet-e ezekről beszélni? Még gondolni is szörnyű, hát még kimondani? Mert resteli nagyon. Befogná fülét, hogy ne hallja a kétkedés bujtogató szavát és behunyná szemét, hogy ne lássa a képzelet képeit, — ha tudná.

— Nem vétett semmit, Pisti, legalább azt hiszem.

— De bántja valami.

— Engem?... Lehet... Mit tudom én ...

— Miért nem mondja meg nekem?

Magda egyszerre úgy érezte, meg kell mondania. Nem egészen úgy, ahogy bántja, de valamit sejtetni belőle, meglebbenteni a függönyt, hátha fény derül?

— Tudja Pisti, anyának nem merek szólni, de maga már egyszer látta Tibort s azóta is elszökik esténkint ... — Na most... gondolta, mond valami megnyugtatót . .

— Magduska, kis csacsi, a fiúk ilyenek, nem olyan kis szentek, mint maga... Ne is gondoljon rá.

— Ne beszéljünk róla, — mondta hirtelen idegesen Magda s a szemöldöke megrándult, kemény lett a tekintete s elnézett a szoba egy sarkába. Most sokért nem adta volna, ha Pisti egyáltalán semmit sem felel. Miért nem tudta azt mondani, hogy beszél Tiborral? Megérti, igazat ad neki, helyénvalónak találja, tehát ő is így tett, talán most is így tesz, ha nem is szokik, mert már eljárhat hazulról későn és korán, de ugyanazok az útjai lehetnek. És ez most még szörnyűbb, mint előbb volt...

Minek is kezdte el? Kár. Kár Pistiért, akire most már nem tud többé más szemmel nézni, mint Tiborra. Hiába volt eddig kedves neki, most vége mindennek.

Lehet, hogy ez az élet rendje és ő ostobán ágál ellene, de mit csinálhat, ha nem bír más lenni? Nem tud nem arra gondolni, amiről senki sem beszél és van és Tiboron látja, hogy csakis ez van. Itt ül Éva mellett, szerelmes belé és diákos buzgalommal forgolódik körülötte és ha Éva elmegy, elkíséri és nem jön egyenesen haza. Évától máshoz. A szerelemtől valamihez, amit nem ért, de tud, nevét sem ismeri, de van.

És most Pistiről van szó! És Bandiról és Feriről és minden férfiről, mindenkiről, aki jön és kedves és szépeket mond és úgy mutatja, hogy soha senki más, aztán elmegy valahová, mintha itt sem lett volna. Lehet az, hogy tőle, mellőle, szép szavak és vallomások után?...

Valahol valamiben valami hiba van. Abban-e, aki így tesz? Abban-e, amit csinál? Vagy abban talán, aki ez ellen lázong? Ő, Magda szeretné tisztán látni a dolgokat és beszélni szeretne róla, hogy megsejtse legalább, másnak is fáj-e ez? Más is szenved-e miatta? De kivel beszéljen?

A lányokkal nem együtt nőtt, gyökértelenül került új talajba s ahhoz, hogy ilyen kínos kérdést föltehessen, közös gyermekkori élmények kellenek.

Vagy lehet anyától ilyesmit kérdezni? Lehet gondo-

latot — ilyen gondolatot — leplezetlenül feltárni? Elmondani igen, mindent, amit csak tesz, tanácsot is kérni, hogy tegyen, vagy ne tegyen valamit, — de az már ő maga. Magáról igen, magáról beszélhet, ő nem jár titkos utakon és nem búvik el és nem kell röstelkednie, de ezek idegen gondolatok, amiket mások tettei loptak beléje, amikre sohasem eszmélt volna, ha mások nem adnak rá okot.

Szinte menekült Pistihez a Tiborról mondott szavakkal, hogy helyrebillentse kilendült nyugalmát — és most menekül Pistitől, hogy ne kelljen már többé ezekre gondolni. Keményen nézett maga elé és most tudta, hogy akármilyen Pisti, nem menne hozzá feleségül. És Bandihoz sem, Ferihez sem, egyikhez sem azok közül, akik helyeselnek Tibornak.

11.

Nagy vendégségek, az egész lakást fölforgatták. Máskor Márta tanulhatott Magda szobájában, amit közösen laktak és szerényen meghúzódva a nagylány árnyékában, nem túlságosan foglalt el. Afféle kisszalonn volt, szekrények nélkül és ágy nélkül, nem kényelmes, meghitt szoba, mintha maguk is csak vendégként ültek volna benne.

Magda kézimunkázott egy fotóiban és Márta az ablak előtt tanult kis biedermeier varróasztalkán, hogy a karját is alig tarthatta, ha írnia kellett. Nem rakhatta szét a könyveit, térképet, füzetet nem teregethetett ki, csak szűkösén, szorosan, tenyérynyi helyen.

Márta szerette a csendet, a nyugalmat, a könyveit, az iskolát s azt a versenyfutást, amiben az első helyet vívta, ki magának. Alighogy betette a lábát az osztályba, már felfigyeltek rá. Nem azért, mert szőke haja szebben hullámosodott, mint a többié, nem azért, mert nagy, kék szeme okosabban fénylett, nem is, mert nyu-

lánc, fejlődő alakja ígéretesen karcsú és vállas volt, de volt valami ebben a gyermekben, ami meghazudtolta a korát, külsejét, valami különös nyíltság és értelem, nem koraérett és mégis okoska, valami határozott, egyéni biztosság, furcsán hatott a kurta ruhában, de komolyan kellett venni, mosoly nélkül, olyan komolyan, ahogy ő csinálta.

Márta csak az éveiben volt tizennégy éves, a gondolkozása, szava, akarata sokkal idősebb volt. Magda mellett megérett az esze. Nem nagyos dolgoktól, nem a felnőttek korai közelségétől — hiszen alig mutatkozott köztük —, az öt esztendő, ami elválasztotta Magdától, mintha nem is lett volna, úgy tudott vele beszélgetni és komoiyka arca nem öregedett meg, nem nagyképű, ellesett kijelentések jöttek ki a száján, nem pipiskedve ágaskodott, hogy felérje nénjét, valahogy természetesen került egy szintre vele.

Nem a kétségeit értette meg — attól távol állott —, de valamit belőle mégis, hogy eltalálta a húrt, ami Magda lelkében leginkább feszült és ha gyermekkézzel is, meg tudta pendíteni:

— Nem szereted Pistit? — nézett föl egy délután könyvéből, mikor a szokott időben megszólalt a esengő és Magda nem mozdult, nem sietett eléje, mint máskor, hagyta, hogy anyja fogadja és beizenjen érte.

Magda csodálkozva tekintett Mártára:

— Mi jut az eszedbe? Dehogynem, nagyon kedves fiú, miért ne szeretném?

— Nem úgy gondolom. De férjhez mennél hozzá?

— Az ember nem megy mindjárt mindenkihez, aki szimpatikus.

— Úgy-e nem? Én úgy féltettelek, hogy elsietet a dolgot. Ráérsz, Magda. Szép vagy, gazdag vagy, várd ki, amíg valakibe szerelmes leszel. Kár volna érted.

— Ejnye, hát te ilyeneken töprengsz?

— Én tanulni akarok, de neked majd muszáj lesz

férjhez menned és úgy szeretném, ha boldog lennél. De te is sokat gondolkozol és akkor az nem megy.

— Honnan veszel te ilyesmit? Regényeket olvasol?

— Olvasok is, de nem azért. A regényekben az emberek boldogok lesznek, de nem olyan egyszerű az élet. Nemcsak pénz, meg gazdagság, akkor apa is boldog lehetne, meg anya is, de az olyan szomorú, ha az ember a szüleit sem látja boldognak.

— Miért gondolsz te ilyesmikre? Hidd el, nincs itt semmi baj. Apa is boldog, anya is, én is boldog vagyok, majd egyszer szerelmes is leszek és akkor is boldog leszek, ne félj. Most csókolj meg és tanulj nyugodtan, te drága kis csacsi.

Magda átment a vendéghez, de Márta nem tudott olyan könnyen egyébre gondolni. Hiába mondják neki, hogy itt nincs semmi baj.

De csak a szavak és mosolyok mondják s a vendégeskedés és a hangos ház, — van valami mégis, ami hazugsággá bélyegzi a látszatot: itt valami nincsen rendben ...

Márta jelekből ítél csak, mint a beteg hozzátartozói, kik az orvos biztató szaván túl a szemrebbenést lesik, valami áruló jelét az aggodalomnak. Nem tudja, miért és nem tudja, mit, de valamit sejt és mindig résen van. És valahogy Magdáért nyugtalan. Látja az elmerülő töprengést és látja a gondjait. Könyvéből gyakran tekint föl rá, a mozdulatlaná ernyedtt varrótűre és olyan jó volna mindent megérteni.

Mégsem kéredzhetik a bizalmába, mint kisgyerek ölbe, ha Magda magától nem emeli föl. Csak figyel tovább és félt tovább és tanul szakadatlan. Leckéje sincs már, csak olvas és újabb föladatokat ró maga elé. Szeretné minél hamarabb fölfalni az összes tudnivalót, hettekbe sűríteni az éveket, olyan türelmetlenül néz a távoli jövőbe. Esztendők és esztendők, míg valamerre elindulhat és kitűzheti maga elé: ezt akarom...

— Tudod — mondja Déneskének, mikor Tibor nincsen otthon és a fiúk szobájában tanulhat —, hogy nálunk senki sem találja a helyét? Tudod, sokszor arra gondolok, hogy mindenki boldogabb volna itthon, ha nem volna pénzünk. Ha el volnának foglalva egész nap komoly dolgokkal és nem érnének rá tépelődni...

— Mint te!... — vág szavába Déneske nevetve. — Miért mondod, hogy tépelődnek? Ki tépelődik itt? Talán Tibor? Vagy Magda? Vagy anya? Apának mi gondja? Jár a mások ügye után. Figyeld meg, aki idejön, mind kéri valamire: nézz utána, kérlek, ha ráérsz, neked megteszik ...

— Az a jó, amíg kéri. Gondold meg, ha még ennyi dolga sem lenne? így legalább elmondhatja, hogy csinált valamit. De anya mit csinál? Összeállítja a névsort, kit hívjanak meg, aztán megtárgyalják, hogy mit főznek? Mit vegyenek föl? Hová menjenek? Mindig csak a konyha, ruha, vendégség, azt hiszed, ez elég? Én is csak nő vagyok, de ebbe belebolondulnék. Én így nem élnék, azt tudom. Én mindenesetre végzek valamit. Lehet, hogy színésznő leszek, — bár ebbe anya aligha egyezne bele, lehet, hogy tanárnő. Mindenesetre olyan valaki, aki előad és mások hallgatják. Lehet, hogy ügyvéd leszek, lehet, hogy orvos, csak az nem lehet, hogy bálozzak és zsúrozzak és semmittevő legyek.

— Te azt hiszed, nem fogsz multságba járni?

— Dehogynem! Mit gondolsz? De nemcsak az! Az is, ez is. Szórakozás is, meg tanulás is.

— Én nem álmodozom társaságról, táncról. Semmi kedvem hozzá olyan kikent-kifent alakká lenni, mint Pisti. Petry Pisti, meg a többi Pisti. Egy komoly ember, egy miniszteri titkár: Pisti! Ebben benne van az egész komolyságuk. Lehet az valaki, aki minden délután és este ráér? Magda csak egyet füttyent s a Pisti úr itt van.

— Pedig, látod, Pisti egész rendes fiú.

— Ez az. Ti lányok csak a ruhafogast látjátok, s hogy jól ugrál-e az illető s már „egész rendes fiú”. Én sosem leszek „egész rendes fiú”. De Pisti sem leszek! És ha jóban akarsz velem lenni, ezentúl ne hívj Déneskének.

Ha magukban voltak, Márta nem is hívta csak Dénesnek. Próbálta iá, többiek előtt is, kinevették őket és Déneskét tehetetlen harag fojtogatta:

— Mit képzelnék ezek”? Azért, mert ő korban csak harmadik? Jelent az valamit? Tibor tán idősebb? Évben! Mit számít az? A dolgokat nem nézi, nem érti, nem is érdeklí, csak ami apró szórakozásaihoz tartozik — ez legyen okosabb? Ez vághasson elébe? Ez legyen a család büszkesége: maholnap érett lesz ... Az, érett és amellelt éretlen, erőszakkal érlelt, nem napon és nem a természet rendjével, nem is tanulásban, csak villanyfényben, éjszakában, sűrített életben. Maholnap túlérrett is, petyhüdt lesz, mint a kásás vackor, szotyós, belül erjedt. Ha ez egyszer lehullik az ágról, nem koppan keményen s gurul virulón, hogy kosárba szedjék, ez szét fog lottyanni, élvezhetetlen lesz s átlépnek rajta s ott-hagyják s elrohad magában.

Déneske undorral nézte Tibor kószálásait s valami újjmutatást érzett ki belőle: ez az, amit nem szabad!... Megpróbált beszélni is vele, de Tibor csak tudón mosolygott és biztatta:

— Savanyú a szőlő? Várj, te is eljutsz még a paradicsomba.

Lassan egészen begubózott otthon Déneske. Mintha idegen nyelven beszélt volna, nem értette meg csak Márta. Nem vették komolyan. Mintha kisgyerek tesz orrára csíptetőt s nagypapa-bottal és köcsögkalappal doktorbácsit játszik. Pedig hol volt ő Tibortól!... Újságot olvasott, vezércikkek érdekelték, a ma problémái. Visszanézett a múltba és képzelete formálta a jövőt. S míg Tibor az ízeket csámcsogta s nem győzött betelni a kóstolnivalókkal, Déneske ítélőszéket tartott a múltak

vétkei, a felelősség súlyzóit emelgette s készült az életre.

Nagyon egyedül érezte volna magát, ha nem lett volna ott mellette Márta és a barátai.

12.

Tibort nem izgatta az érettségi. Az osztályvizsgán átkönyörögte anyja, most megint meg kell mozgatni, akiket csak lehet.

— Tamás bácsit is meg kell kérni. Anyámnak megteszi. Ő majd tudni fogja, hogyan. A diri még bedől az ilyenek. Direkt boldog, ha nagyfejűek kérnek tőle valamit. Akkor biztos az érettségi.

Déneske hallja és fül a dühe:

— Magad emberségéből úgy sem érnéd el soha. Egyedül te miattad több protektor kilincsel, mint az egész iskoláért. Kisülne a szemem.

— Mondd már. Szerencsére nem mindenki ilyen szegyenlős, vannak élelmesek is.

— Élősködők! Talán így akartad mondani.

Éles ellentétek éleződtek köztük. Szavuk összecsap, tekintetük összevillan, mérkőznek mindenért és anyjuk hiába csendesíti őket:

— Déneske ... mire való ez a vitatkozás? Jól van, Tibor, beszéllek Tamás bácsival, csak tanulj.

— Azt sem tudja, hogyan kell! — Tibor és tanulni! — és fogja a könyvét és megy ki a kertbe, hogy ne is lássa ezt a felelőtleniséget. Egyik tárgyból sem tud semmit Tibor, de azt nagyszerűen, hogy kihez kit kell küldeni. Szembenézni a dolgokkal? Azt nem! De megkerülni? Annál jobban érti.

Sértődést érez. Tibor körül forog a világ, érte történik minden, miatta mozgolódnak. Azt meg észre sem veszik, hogy ő színjeles: ügyes fiú Déneske, — mondják és ezzel kész.

Ő ügyes?... Ügyes Tibor, aki bujkálva, bukdácsolva, minden akadályon keresztül jut. Hogy töri magát, tanul, küzd az elsőségért, az csak ügyesség?

Rá senki sem büszke. Talán az egy Márta. Mert Márta is tudja, mi az, saját erejéből, protekció nélkül, tudással és szorgalommal kerülni az élre. Ha nem tudná célját, kedve volna lecsapni a könyvet és csak kunyeráljanak érte is, majd ő is könnyen veszi, mint Tibor. Ő tán nem értene a könnyed dolgokhoz?

Nem. Tán csakugyan nem. Neki nincsenek önfeledt percei, nem tud elereszkedni és nem gondolni semmire, ő minden pillanatban érzi az erőt, magában és maga körül, azt is, amivel ő fogja meg a dolgokat, de azt is, amivel őt fogják.

Honnan is tudja mindezeket? Mikor a többiek itt-hon ... Talán éppen azért. Talán éppen az, amit ők csinálnak, fordítatja vele visszájára a dolgokat.

Tisztán érezte, hogy boldogan kapcsolódna hozzájuk, ha érdemes volna. De az élet annyira más követel, mint amit ők művelnek. Ma, a harcok után és a harcok között, nem való ez a teljes kikapcsolódás, ez a semmi mással nem törődés, ez az önző béke. Mintha nem is ők éltek volna olyan szépen, másokért, Erdélyben. Mi lett velük, hogy most egyszerre csak maguk? ...

Hogyan nézhetne más szemmel, mikor egy osztályba jár a Tóth Ferivel, akinek az apját éjszaka hurcolta el a vörösök patrulja s azóta sem látták. Anyja itt maradt az öt gyerekekkel, krajcár nélkül és kereset nélkül s amíg kijárhatta magának ezt a kis újságos-bódét a körút sarkán, addig mit éheztek! Most ott ül, úrinő létére fagyban, napsütésben és árul késő estig. Se ünnepe, se vásárnapja, se terített asztala, se családi köre, csak a fazékban vitt ebéd, a forrón tűző nap, a harapós hideg, csak az a négy üvegfal, csak az a kis bódé, csak a képeslapok, újságok, meg könyvek. A betűk, amiket meg sem nézhet, csak árulja, ha van kinek.

És egy osztályba jár a Faragó Misivel, akinek az

apját meg a fehérek fogták el és vitték az internáló tábor felé. És ki könyörült volna meg a kommunista családján, hogy ne lásson szükséget? Bélyeges névvel hiába kilincselte az özvegy, csak a két keze maradt meg, foltozni, vasalni, mosni járhatott el és naphosszat magukra maradt gyermekeit abból tartotta fenn.

És egy osztályba járt bélistások, rokkantak és hadi-özvegyek gyermekével és látta a nyomort és igaztalanságot. Lehet akkor neki másképp gondolkodni? Otthon bőség és gondtalanság, mulatozás és magukkal törődés és ha szóba hozza akármelyik sorsát, milyen könnyen felel anyja:

— Bizony, szomorú ez. De édesapátok nem ment át ezeken? Őt talán nem hurcolták el a románok? Én tán nem futkostam Bukarestbe s vissza, én tán nem vesződtem, amíg mindent rendbe tudtam hozni? Csupa baj az élet. Elég az embernek a maga gondja is, nem veheti a vállára az egész világot. Amit lehet, azt mi is megteesszük.

Igaz, tudta Déneske, hogy házmesternek is egy sokgyerekes menekült családot vettek föl, de az csak egy család és mennyi állástalan! Igaz, tudott segítekről is, de mégis mi elment itt ruhára, ételre, szórakozásokra! Igaz, nem lehet mindenkin segíteni, de, hogy tudnak mégis ilyen könnyen élni? Hát szabad így? Ilyen időben? Szinte szégyelt e a maga jó ruháját s a tízóraját odaadta Faragó Misinek. Röstelkedve, hogy neki van s annak nem jut rendes ebédre sem.

Mintha hadat izent volna a fajtájabelieknek, a szegényekkel érzett. Hogy közben vak igazságtalansággal járt a dolgok között, azt észre sem vette. Az apjának felrótta, hogy jól él munka nélkül is, de éppúgy felrótta volna, ha pénze ellenére elveszi az állást egy szegényebb elől. Faragó Misi nem törte magát a tanulás-sal, mégsem írta hibájául, hogy elnézi anyja kínlódását s nem igyekszik könnyíteni rajta.

Még nem látott tisztán. Káosz kavargott körülötte,

káosz volt benne is. Kiforratlan szándékok és megemésztetlen tudások tusakodtak lelkében. Tehetetlenül érezte ifjúságát, felelőséggel terhelte az öregeket. Valamit valahol elvették, amit — úgy érezte — neki kell helyrehozni. Apostoli göggel tűzte maga elé a célt, amiről alig tudott többet, mint hogy el fogja végezni. Minél nehezebb lesz, annál biztosabban.

A valóságáról alig vett tudomást. A kert virágait anélkül élvezte, hogy tudott volna róluk. Szeretett a lugasba vonulni, kedvenc tanulóhelye lett, de egyszer sem gondolt rá, hogy áldás neki a kert. Úgy szerette, akár a szüleit. Megszokott érzéssel, amire csak a veszteség pillanatában lehet eszmélni. Volt, van, ez a rendje. Csak ha egyszerre nincs, akkor lesz értékké.

13.

Deésyné szokatlan izgalommal járt-kelt. Ünnepi hangulattal, megilletődve gondolt a reggelre, amikor áthajolhat az urához, megfoghatja kezét s arcához szorítva felsóhajthat:

— Csakhogy itt van, Dénes, Isten segedelmével...

Dénes tudta tavaly is, hogy mire gondol:

— Isten után magának köszönhetem, Anna.

Most már két éve, hogy sikerült kijönni. Két éve, hogy átlépték a határt. Két év alatt mennyi minden történt. Megváltozott az életük, ahogy megváltozott körülöttük az egész világ is. Mégis annyi hiány. Annyi minden történhetett volna, ami még elmaradt.

Tibor egy éve már, hogy az egyetemre jár s bizony a vizsgái... Magda dolga Pistivel sem haladt előre ... Se Pisti, se más, nem lehet érteni, mit akar ez a lány ... Déneske csak tanul, az leteszi jövőre az érettségit protekció nélkül is. Márta tanárnőnek készül. Sok értelme nincsen, minek neki állás? De ahogy Magdával állnak, még nem is rossz, hogy egyelőre nem cseperedik melléje.

Két nagylány nem okos beosztás, pláne ahol közben is van testvér. Egyszeribe megvénül a nagyobb. De csak nem várja be a kisebbet itthon? ...

Ó, hogy adná két kézzel Pistihez. S ha szóba hozza Magda előtt, milyen szemrehányón tud reá nézni:

— Útban vagyok itthon? Akkor elmehetek. Ha nagyon akarja, édesanyám ...

Mondhatja, hogy igen? Nem, nem felelhet neki, rá kell hagyni, hogy nem erőlteti. De hát mire várhat? Kire? Különbre aligha. Pisti józan, okos, kedves, csinos fiú, hol kap ennél többet? De ezek a fiatalok ... Rossz elgondolni is, mennyire önfejték, mennyire nem lehet már velük okosan beszélni. Se tanács nem segít, se a rábeszélés. S hogy lehessen ilyesmiben szigorú az ember?

Másban sem sikerül. A jó Isten a megmondhatója, mikor siklik ki a kézből a gyeplő és mikor, mivel, miért veszti el a hatalmát? Egyszer csak úgy állnak a dolgok, hogy a szép szó kevés, a feddés hiába s ha békét akar, csak hallgat és nézi, mint fordul visszájára, amit legszebbnek hitt.

Bizony Tiborral is. Hogy örült az ügyeskedésének, hogyan élvezte a kis világfit s egyszerre csak kezdett elmaradozni estéről, megtörtént, hogy vacsorára sem jött haza, későn, mulatásból, kábultan, gyűrötten. Az ő féltett fia. S nem ám meghívás családhoz, nem lányos-házakhoz, ki tudja, micsoda társaság veszi el tőle ...

Eleinte még hazatelefonált, hogy ne várják, később már azt is elfeledte. S ilyenkor, hogy védje Dénes előtt, hazudni kényszerül. Hogy tőle kéredzett, ő engedte el és nem kell nagyon megkötözni a fiatalságot...

Ő mondja így s közben a szíve hasad meg a kószálások miatt. De mondhat-e mást? Ha elárulja Dénes előtt, hogy ő sem helyesli, elveszi Tibort s ki tudja, milyen súlyos szókat mondat vele az indulat-Régi szép idők, amikor csak vele ment el hazulról, kéz a kézben, sétára menőn s nem mint most, idegen vonzás hatása alatt, ki tudja, merre és ki tudja, miért. Nagy

fiú már, egyetemre jár, elvette az élet s az anya keze már nem ér elég messze. S megfogná-e most is a kezét, ha érte nyújtaná? Próbálni sem meri. Tétova szóval marasztalja csak:

— Hová, Tibor? Nem kísérel el inkább Kuthyék-hoz? Évát régen láttad.

— Sajnálom, édesanyám, elígérkeztem a fiúknak. Délután evezünk.

— Ő, be nem szeretem ezt az evezést sem. Nem tudtok vigyázni, egyszer bajba kerülsz.

— Nem kell engem félteni, jól úszom.

— De nem maradsz soká? Ne hagyd, hogy aggódjam.

— Nyolcra itthon vagyok.

Még mondaná, hogy aztán úgy is legyen, ne kelljen a vacsorával várai s éppen ma, mikor az előestéje van a nagy napnak, — de nem akar rápírítani, mert biztosan gondol rá; nem felejtheti el.

És estére megjön Magda a tenniszről. Márta is vele és sugárzóan vidámak, — valami kedves meglepetés titka fűtheti a kedvük. Déneske is derült. Ülnek harangszóig kint a kertben, aztán a terített asztal felcsalogatja mind a verandára, már hozzák az ételt s Tibor nincs még sehol.

— Sokat kószál ez a gyerek, — ráncolja homlokát Deésy, míg a szalvétát begyűri álla s gallérja közé.

— Mondta, hogy ma kicsit meg fog késni, míg az evezős klubból bekerül, abba idő telik, — védi anyja, de belül szomorú, hogy csak ennyit adhat a fia szavára. — Nyolcra itthon vagyok, — mondta s most már kilenc felé jár és még tizenegykor sincsen híre-hamva.

— Na, feküdjünk népeim, — készülődik Deésy, — holnap is lesz még nap.

— De lesz ám! . . . — gondolja Deésyné. — Nézd meg Magda fiam, vitt-e Tibor kulcsot?

Deésyné hallja az éjféli óraütést is, csak Tibor jöttét nem. Már hajnalodik is, mikor álmából rezzelve

eszébe jut a kimaradás s hogy a csónakázás is felrúvél nyomban, nincs nyugta az ágyban. Halkan, hogy fel ne ébressze urát, kilopózdik a szobából és benyit a fiúkhöz. Déneskére rásüt a kelő nap, nyugodt, mély álommal alszik, de Tibor ágya azon érintetlen, ahogy este látta.

— Istenem, hol lehet reggel öt órakor? — végigsimít haján, összébb fogja pongyoláját s elmegy a kapuig. Kinéz. Visszamegy a kertbe, le-f öl jár, nyugtalan, aztán leül a kapuval szemben.

— Hol lehet Tibor?... — gyötri magát, — Istenem, ha evezés közben érte valami...

Csak ül kábán, mint főbekólintott. Az egész ház elsüllyedt, az egész világ megszűnt, csak Tibor képe él és ezer változatban riasztja képzeletét. Látja vízbe-fulva, felborult csónak szélébe kapaszkodva vergődő küzdéssel, látja partra húzva, élesztik s nem tudják ki lehet és kit értesítsenek . . .

— Ó, minek is ment el... — tördeli kezét, — ó, miért is engedtem...

Mintha nem tudná, hogy nincs hatalma rajta s ment volna akkor is, ha ezer tiltó paranccsal igyekezett volna elzárni a víztől.

A nyárban pompázó kert színei és illatai között, a ragyogó napban csak ül élettelen s nem érzi, nem látja maga körül a buja életet. Mikor nyílik a kapu és tétova léptekkel és kiégett szemmel jön előre a veranda felé a fia, Anna úgy suhan elébe, mint kísértet, nesztelen lépteikkel.

— Tibor, az Istenért... — áll meg előtte és csak azt látja, hogy él. Szinte hihetetlen a víziók után és amint megáll Tibor is és keresi a szót és készülődik valamit mondani, — mint partra rántott vízbefült csakugyan, — mintha a levegő csak most juthatna be a tüdejébe, nehéz sóhajjal tódul egyszerre a beszéd:

— Édesanyám... Még ma ... Ma estig... Ha Istent ismer...

— Mi baj, Tibor? — kap két keze a fia vállához s elkínzott, aggódó arca még elkínzottabban eseng bizonyosáért. — Mi történt veled? Mondd...

— Anyám, én kártyáztam és... Ha most nem segít, én föbelövöm magam.

Talán ha holtan hozzák haza, csöpögő lepedőben és merev tagokkal, ha a vízbefült segélykérő üveges szeme mered rá, nem rémül meg jobban. Tibor él és kártyázni volt! Tibort az éjszakák bűne hálózta be! Tibort elvesztette, jobban, mintha a halál venné el.

Ebben a pillanatban meglátta az egész kálváriát, amit anyák elé fiak építhetnek, a térdre roskasztó stációk sorát, a csúcson álló utolsó stációig mindent.

— Mennyit veszítettél? — kérdezte, mintha csak az összeg érdekelné s nem tudná, mit jelent ez a szó: kártya.

Csak elsuhanón érintették tudatát a rémek: Zoltán bácsi, anyja öccse ezért lőtte magát föbe, Petróczy Kálmán, egy barátnője ura, koldusbotra juttatta a kártya miatt az egész családot. Kártya! S Tibor tizenkilenc éves...

Most nyugodtan beszélt. Megígérte, hogy a pénz már délre a kezében lesz. Megígértette, hogy soha többé s hogy most bemegy a szobájába, vetkeződik, fürdik, rendbeszedi magát s aztán apja előtt el nem árul semmit, mikor a mai nap — ó, mai nap! — ünnepelni fogják.

— Erre sem gondoltál? — sok szemrehányás volt a hangjában, de mintha csak ez a feledékenység fájna s Tibor rugalmas izmai már át is tornázták magukat a másik akadályra:

— Nem feledtem el, anyám, csak a szivarokért nem volt időm még elmenni. Ha átöltöztem, mindjárt elszaladok.

— Sose szaladj, Tibor. Nem fontos a szivar. Csak ez a mai eset többé meg ne ismétlődjön.

S hagyta menni fel a verandára, be a szobájába,

Leroskadt egy padra s csak ült és fájt az élete. Istenem, mit tehet? Mit tegyen, hogy visszatartsa Tibort?

Bent mozgolódtak már, a szobalány járkált s ahogy gépiesen ő is megmozdult és indult befelé, egy tükör kegyetlen képe akasztotta meg a lépéseit. Megállt és me-reven nézte a feldúlt arc fáradt vonásait. Szemei körül ráncok, hajában ősz szálak. Bizony, negyven elmúlt s csak most, Tibor juttatta eszébe. Végigsimít arcán. Még sima, redőtlen; nyugodt reggelen még nyoma sem volna az időnek, de most már vége a nyugalomnak is. Most már megkezdí a gond is barázdáló munkáját és vége.

Nem az fájt, hogy vénül, de — szomorú mégis, így bukni alá. Nem az évek lassú fehéritőjében, nem törvények és szabályok természetes útján, hanem az aggodás korbácsolása közt, remegésék, féltések és tehetetlen félelmek kinjától törni meg.

— Édesanyám, jó volna ma kimenni Janka nénihez.

— Ma?... Éppen ma jut az eszedbe? — kérí szemrehányón és Magda nem érti:

— Miért? Miért éppen ma ne?

— Nem szép tóled, Magda, hogy rá sem gondoltál. Ezt nem vártam volna, — de nem mondja, hogy mit, csak megy emelt fejjel a hálósobába. Ő sem leste ma az ébredést és úgy lehet, elkésett...

Deésy már áll a tükör előtt, nyakkendőjét köti s mintha ő sem gondolna a mai napra:

— Na, mi az, Anna? Megszökött mellőlem? Fogadom, hogy a szerelmes kertjét járta ilyen korán reggel.

— Dénes, — buggyan ki belőle síró hangon, — ma két éve, hogy . . .

— Anna... na ... Azért nem kell sírni, hál Istennek, megvagyunk épségben.

Aztán Anna arra gondol, hogy Dénesnek semmit sem szabad sejteni, sietve hozza magát rendbe s az asztalfőn már mosolyogva ül.

— Bizony, ma két éve, — mosolyog Deésy is.

— Szent Isten, — villan Magda és Márta szeme össze, — elfeledtük.

Csak Déneske simít a szokott mozdulattal végig apja kezén:

— Úgy-e, édesapám, nem veszi rossz néven ...

Be sem fejezheti, apja már nyúl a zsebébe:

— Nem veszem én, fiam, dehogy veszem, inkább megpótolom, add ezt is oda a szegényeidnek.

Nincs már semmi baj. Dédelgető karok fonódnak Deésy köré. Tibor tele van evezőshistóriákkal, ő a leg-hangosabb. S hogy anyjától megkapja a csekket is a bankba, vidám hangulattal szedelőzködik már. Olyan, mintha nem is éjszakázott volna. Fiatal, rugalmas. Csak Deésyné arcán vonul át egy árnyék:

— Istenem, két éve s mennyi minden megváltozott máris...

14.

Mint hajtóvadászaton a megszorult róka, vadászok és ebek gyűrűjébe kerítve, úgy tekintgetett körül a menekülés útja után Tibor. És még üzöttebben. Mert a rókát egérút mentheti meg, meglapulás, vargabetűk s tán valahogy kijátszva kopóit, elbújhat a lyukba, tán elveszítik szem elől. Ravaszágát csak az ellenség ellen kell felhasználnia. De Tibor kopóit magában hordozta. A vágyak kopói üzték és csábították egyben. Futott volna előlük és utánuk futott. És Tibor vadászai is két-félék voltak. Anyja a féltés felvont ravaszával kerülgette, hogy elsüsse az intelem puffogó töltényeit. Barátai a gúny fegyverét fogták rá, hogy szerzetesi életre adta magát.

Gúny és intelem között még nem tétovázott volna, mert az elsőt kijátszani s a másikat elhallgattatni volt már gyakorlata, de ahhoz pénz kellett. Kopói csaholtak és nem vethetett eléjük koncot sem.

— Valami virágot vinnék ma Évának, — mondta egy délután s anyja örömmel biztatta:

— Szedjél, Tibor lelkem, van elég a kertben.

Évát és Tibort rég egymásnak szánták s hogy Tiborral annyi baj volt a tanulás terén, Deésyné féltette ezt a házasságot. Mire Tibor végezhet, hol lesz már Éva!... Pedig ez a kislány megszelídíthetné, rendes életre szoktathatná könnyen, ha magához láncolja. Csak járna hozzájuk kissé többet Tibor s ne engedné át a teret a többi pályázónak.

Deésyné boldog belső elteléssel hallotta Tibor szándékát. S már indult volna, hogy leszedje kertje díszeit, de Tibor mást gondolt:

— Nem a kertből, kertjük van nekik is. Éva egy szép szobapálmát, nézett ki a múltkor, mit gondol, édesanyám, drága lehet?

Deésyné drágáit volna egy pálmát Évától?

— Elkíséred a tenniszre?

— Nem tudom előre.

— Együtt mehetnénk, ha várnál egy kicsit, — szolt ki a szobájából Magda.

Tibor egy percig sem gondolta komolyan, hogy a pálmát megvegye, de ha Magdával megy, a vásárlás alól nem lehet kibújni. Sietve szolt vissza és már ment is.

Kora délután volt, de Évához a gyermekpajtáság jogán már mehetett. Vitte a zsebében melegező pénzt. Tibor még nem tudta elgondolni, hogyan, de azt már tudta, hogy Évától íá barátokhoz szökik.

Éva megörült Tibornak és nem is titkolta. Kicsit pörölt vele, de olyan szelíd szemekkel és boldog mosolylyal, hogy Tibor nem is szabadkozott.

— Most kipótolhatjuk a mulasztást. Ne menjen tenniszre, sétáljunk inkább egyet kifelé.

— Kettesben?

— Ha nem jön szívesen? ...

Éva ne ment volna? Csak azon évődött, hogyan

játsza ki az ellenőrzést? Mit mondjon itt és mit mondjon ott? Gyakorlat híján nehéz a hazudás.

— Csakhogy nekem ma a tennisdíjat be kéne fizetni...

— Semmi baj, csak hozza magával. — Tibor úgy érezte, Éva angyalabb minden angyalnál. — Adja csak ide, majd elteszem és egyenesen odamegyünk befizetni. — De az úton már gondjai támadtak: — És ha a partnerek már ott vannak? Maga persze akkor nem mer eljönni? Mi volna, ha csak visszafelé mennénk a pályára?”

Kis utcákon mentek, hogy minél kevesebb ismerőssel akadjanak össze, felkanyarodtak a hegynek is, le is ültek beszélgetni az árnyékba, még mindig korán volt Tibor terveihez. Beszélt, beszélt hát, színesre festette a jövőt, a vizsgáit mind a múltba helyezte, élénk képzeletét még élénkítette az este reménysége.

Miért ne mesélte volna Évának, hogy az egyetemen szép sikerei vannak? Hogy máris kedvenc s a tanárja benttartja segédnek? Hogy ő is tanár lesz, minek praktizáljon? Mi kell ahhoz? Egy kis igyekezet s egy kis protekció. A protekció holtbiztos, az igyekezet meg csak tőle függ, ugyebár? Éppen ez az igyekezet a legfőbb oka, hogy mostanában olyan ritkán juthat el Évához. Stréberség persze, hogy bejár az esti szemináriumra. de miért ne tegye meg? Soká tart így is, iámig ember lesz belőle, de ha Éva vár rá . . . És, úgy-e, vár? Úgy-e, érdemesnek tartja?

Még egy kis séta és még egy kis pihenés, Tibor mellett elrepült az idő, Éva egyszer csak azt vette észre, hogy már semmit sem lehet elintézni. Már csak sietni lehet, hogy legalább otthon el ne késsen; alibi, tennisdíj, minden a holnapé.

Tibor a sietést is jól játszotta végig. Úgy sietett, hogy Éva kis szürke pénztárcáját is a zsebében felejtette, amikor eszébe jutott, hogy ő is elkésik az egyetemről. Egy gyors kézfogás, hogy elérje még a villa-

most és robogott a szerencse után. Hála Évának, nem is üres zsebbel.

Vida Kariék már nagyban dolgoztak. Délután kezdtek és nekimelegedve folyt már a játék, kipirult arccal és csapzott hajjal a meleg szobában. Kis különszobája volt ez a medikusok törzskávéházának, külön-tenae az egyetemnek is, ide jártak az órák helyett is és névsorolvasás nélkül is számon tartották egymást. Tibort legutóbbi vesztesége óta nem látták s amennyire a kártya engedte, most ünnepelték kicsit.

— Osszak? Beülsz? — hívta Kari és Tibor nem kérette magát. Zsebében a Pénz, már türelmetlenül várt a szerepére.

Előbb Éva tárcájában kotorászott s kiszedte tartalmát.

— Mi ez? Új kabala? — csaptak le rögtön a kis szürke tárcára s Tibor rájuk hagyta:

— Hátha szerencsét hoz. Legutóbb az enyémet ügyis megfejtétek.

Változó szerencsével smenezett egy órát. Tudta, hogy nyereségben van, de hogy mennyit nyert, nem merte megszámolni. Már kabalából sem. De nyert, látta az előtte növekvő pénzhalmon s a partnerek sötétülő arcán s a türelmetlen sürgetésen, ha tétovázott: bevágjon-e ötre?

— Gyerünk, gyerünk, mit töltöd az időt?

Magán ismerte ki az idegesség felcsattanó hangját, amit lázít mozdulat és nyugalom, hang és csend egyaránt. A vesztés kínja, a nyereség vágya, az idő múlása, az apadó lehetőség, a hiábavaló erőfeszítés, a tehetetlenség és folytonos sikertelenség izgalma ez, amitől még ügyefogyottabbá lesz a szerencsétlen. Ma fölényben volt. Alig várta, hogy jöjjön valaki és átadja a helyét,

— Nekem mennem kell, már odahaza várnak. — Zoli készséggel ült a jó helyre s Tibor rohant haza. — Ne haragudjék, édesanyám, egy kis dolgom akadt.

Hogyan haragudott volna? Hiszen Évánál volt és

megjött kapuzárás előtt. Ismeri ő azt az arcot, amelyik bajt jelent.

És másnap Éva is megkapta a pálmát:

— Úgy röstellem, hogy a tárcáját tegnap elfeledtem visszaadni. De nem adom ma sem. — Kiürítette, a pénzt átadta, de a szerencsehozót visszasüllyesztette a zsebébe. — Hadd maradjon nálam. — Úgy tudta mondani, hogy Éva megérthette: emlék, valami tőle, amit meg akar tartani.

Tibor hitt a kis szürke kabalában s azontúl mindig maga elé tette, ha játszott. Néha csalódott, néha megerősítette a hitében. De nagyobb bajok ezidőben nem adódtak. Ha éppen veszített, volt forrása pótolni a hiányt. Vagy venni akart valamit Évának s arra adott anyja, vagy ott volt Steiner úr, hogy: anyja üzeni, adjon egy pár napra.

Mért ne tette volna? Kit károsított meg¹? Leszámolt, ha nyert és kinek mi köze, hogy közben a pénz hogy forog? A fő, hogy mindig visszakapja Steiner úr és erre vigyázott.

Néha elfogta a félelem; mi volna, ha Steiner beszélni találna? De olyankor sietett megnyugtatni magát: Steiner úr boldog, hogy szívességet tehet, nem jár el a szája.

Nem is beszélt Steiner, csak figyelni kezdett:

— Mért fordulna hozzá Deésyné, mikor a bankból akkor kap, amikor akar... Erről a pénzről nem is tud, ez az úrfinak kell...

Steiner szeme eddig is jól látott s nem egyszer szerette volna figyelmeztetni Deésynét, hogy Tibort elrontja. Azzal, hogy az urát kíméli és urától félti, minden rossznak prédájává teszi. Csak hadd féljen, hadd reszkessen az apjától, úgy kell. Elég okot ad rá, hogy megmossa a fejét. Mit ér ennél az asszonyi sápitózás, az ijedt kérlelés? Apai szidás kell. Akár verés is, amíg el nem késik.

Mióta Deésy hivataltól független, házukban a reggelizés valóságos szertartássá fejlődött ki. Otthon még, Erdélyben, a korai órák is adtak munkát, nem ért rá leülni, csak álltában hajtotta föl a bivalytejes kávé.

Akkor még Deésynét is szétszedték a dolgok, ő is csak futtában hörpintette ki a reggelijét, míg kertből konyhába, szobából a gazdaságba hordozta ellenőrző tekintetét. Sürgés és fölhalmozott munka közben, a frissen kezdett nap első óráiban nem volt mód leülni. Nem volt fontos művelet a reggelizés, csak az ebéd hozta össze egy asztal mellé s ott is szórakozott sietőséggel ettek, hogy jusson idő egy kis szundításra. A korán lefektetett gyermekek nélkül csak este értek rá megvitatni a nap ügyeit és elszámolni hivatal, háztartás, kórház, harctér, családi és politikai események izgalmaikat.

Volt magán- és közügyük bőven, esőtől kivették a részüket belőle. S mikor a zavaros idők hínára összekötözte Deésy kezét-lábát, Deésyné helyette és érte szállt síkra és még kevesebb részt juttatott neki a pihenés. Valahogy mindig úgy kellett érezniük, hogy nélkülük, összeomolna minden.

Megfeszített erővel és megfeszített figyelemmel kellett résen lenniük a vállalt dolgokban és a vállaltak mellé a sok kéretlenül rájuk háruló felelősség, ha sok is volt már. Néha jó lett volna elnyúlni, pihenni, de alig ereszkedett el kissé erejük, már figyelmeztetően ágaskodott valami újabb gond.

Nem a maguk életét éltek. Százan és százan követelték maguknak és várták segítségüket és nem hagyhatták cserben a bizalmat. Apró emberek ügyeiből nőtt előttük hegygő a tennivaló és mikor a maguk baja tetőzött mindent, már kifúlva és lihegőn kapaszkodtak át a kaptatón. De átjutottak és lehetett végre pihenni is.

Nem hajszolódni reggeltől estig és éjjel sorbaszedni

a másnap dolgait és nem álmatlanul várni a reggelre, hogy kezdjék előlről a fárasztó harcot. Sem hivatal, sem futkosás, sem birtok, sem béresek, semmi másokkal törődés felelőssége, csak afféle kilincselés jó barátokhoz más jóbarátok ügyében.

Ettől ugyan alhattak nyugodtan s pihenhettek una-lomig. A reggel békésen kelt és volt idő bevárni egymást az asztalnál. Legföljebb a kisebbek siettek az iskolába, mégis négyen maradtak együtt. Lehetett kanalazgatás közben föl-föltekinteni az újságból s fejcsóválva vitatni a napi politikát, szörnyülködni a féktelen drágaságon s a szemérmetlen lánckereskedelmen, amit úgy látszik, nem tudnak letörni. S meg-megállni egy-egy érthetetlen családi drámánál, öngyilkosok, csődök szinte ragályossá vált végző leszámolásánál. És mindig akadt egy-egy ismerős név vagy a kinevezés, vagy előléptetés, a házasság, vagy a halálozás rovatában. Láttak ismerő« neveket hirdetni, diplomás emberek boltokat nyitottak, irodai asztaloknál kikopottak az üzletre vetették magukat, lehetett beszélgetni róla, okos-e, helyes-e ez a vállalkozás?

Valahogy a tettek szókkal pótolódtak. Azelőtt a drága percek diktáltak a kéznek, lábnak, sürgős volt minden és időhöz kötött, a ma sohasem maradt üresen s ha nem siettek volna, még zsúfoltabb hónapok halmozták volna a tennivalót. Most? Mitől késhettek le! A varrónő hónap is próbál, a látogatás akár egy hét múlva sem késő, a hivatalokban csak dél felé lehet elintézni a mások kérelmét.

Azelőtt sürgető volt a jelszó is: amit ma megtehetsz, ne halaszd holnapra... Most? magától adódott a változás: hónap is van még nap ... Ha csak jelszó-változás lett volna! De a kénytelenség hajtotta rá őket. A felelősséget levették a vállukról s ezzel valahogy a felelőség érzete is megszűnt.

Mintha mentséget találtak volna a tehetetlenségre: nem adtak hivatalt...

Azok közé tartoztak mind a ketten, kik a sokat győzik, a többet még inkább, csak a semmi állítja meg lépteiket s bénítja meg végleg a kezüket. Ha a tétlenség első perceiben Deésy sarkára áll s kér valami állást, kapott volna. Ahogy másoknak szerzett, szerezhett volna magának is. De Deésy már *akkor* nem tudott akarni. Mintha az ütlegek, amik *akkor* érték, az erkölcsi alapját zúzták volna össze. Nemcsak a testét, a lelkét is támadták. És a megrepszett sziklába könnyen hatolt be a börtön málasztó penésze. Hogy helyette a barátok nem tudtak harcolni, a gögből, sértődötten, megbántott hiúsággal visszavonult. S Deésyné, aki addig tudott verekedni az uráért, ettől a beteges érzékenységtől éppen úgy elernyed. Ha nem, hát nem. Vagy magától jön az elismerés, vagy nem szabad kérni.

Most már tudták, hogy itt hibázták el. Ha *akkor* nem hagyják annyiban. . . . akkor ma Deésy hivatalba járna és Deésyné sűrögne körülötte reggel, délben hazavárná, délután ügyelne a pihenésére és este mértékkel mennének társaságba, hogy túl ne fárassza. De mire ügyeljen most?

Csak egy célja maradt: védeni a „beteg embert, a megrongált egészségét, a túlszarolt szív kihagyó munkáját őrizni oktan izgalmaktól. A könnyen haragra gyúló indulatot óvni tápláléktól, elsimítani útjából a kellemetlenséget, elterelni a figyelmet aggasztó dolgokról s kibeszélni a fejéből minden gyanút, ami ébredezett Tibor kimaradásai miatt.

— Tanul ez a fiú? — kérdi néha, és Deésyné túlzott buzgalommal bizonykodik:

— Az éjjel is égett még éjfél után is a lámpája. Szinte szeretném, ha szólna neki, hogy ne tegye tönkre magát, nem olyan nagy baj, ha veszít egy félévet.

Azelőtt nem beszélt volna így, mint laihogy most sem gondolta lelkéből. És ha Deésy nem sietett volna megnyugodni, találhatott volna a szavak közt nyugtalanítót is: nem olyan nagy baj, ha veszít egy félévet? ...

De az új Deésy már nem állt meg semmi megálló-nál. Kérdezett a fiú után, választ is kapott, ez neki elég volt. Ha nem elégszik meg vele, akcióba kéne lépni, utána nézni, utána járni, az egyetemen érdeklődni — nem, ez sok lett volna. Kényelmesebb hinni.

Azt már nem tudta meg, hogy a felesége hány utat járt fia miatt, hány professzor pártfogását kérte, hány-szor kellett elismételni az erdélyi tragédiát, hogy az el-nézést és jóindulatot felébressze s hogy mindez hiába volt, mert Tibor neki sem ment a vizsgáknak.

Valamikor kemény kézzel állt a közigazgatás élén és szigorúsága sokat megrémített. Szolgabírói tenyere könnyen lendült és hangja hamar harsant, de igazsá-gát érezte mindenki. Most? Nem vezetett semmit, még a saját életük fogatát sem irányíthatta és ez alaposan megnyirbálta erejét. Sem tekintélyt nem érzett, sem jogot a tekintélyre, nem volt senki, semmi. Észrevétlen sikkadt el az energiaforrás.

Amilyen szigorú volt valaha az alárendeltekhez, olyan szigorral mérte most le magát. Tisztában volt a vészes tehetetlenséggel, csak éppen hogy nem küzdött ellene.

Amíg az anyagiakban Steiner intézkedik, nem *is* lesz úgysem semmi baj. Mint valami bölcs rabbi, aki mindenre tud orvosságot, még el sem kell menni bozzá a tanácsért, maga jön.

Az otthoni ház helyett itt van ez a lakás, szebb is, jobb is, kényelmesebb is, mint a régi volt. Otthon a fizetés, a bérlet, a gazdaság hozott a konyhára, itt koszt-kamat, jutalék, a papírok adása-vétele. Sokat nem ért hozzá, de nincs is rá szükség, elég, ha Steiner a tudója. Ügy jött az életükbe, mint valami varázsló, a zavarokat elsimította mind, a káoszba rendet tudott hozni

Aktákhoz szokott gondolkozásával nem érthette Deésy a pénz forgását — legföljebb a búzát eladni, lo-vakat cserélni, — de nem is érezte szükségét, volt, aki értse helyette is.

Deésynek imponált, hogy Steiner ennyire érti. Valahol itt van a zsidók előnye. Értik a pénzt, tudnak vele bánni. Nem csinálnak semmit, éppen csak a pénzük van meg és ebből megélnék. A birtokkal mennyi vesződés van. Előrelátás, föld- és időjárás-ismeretet kíván, függ a termés még a munkástól is s ha megtettek mindent, gondosság és buzgalom gyümölcsét egy éjjel hervaszthatja le a fagy, vagy verheti agyon jég, leéghet a magtár, lezuhanhat a gabona ára, kiüthet vész az állatállományban, lehet aratósztrájk, jöhet sáska, égethet nap, rothaszthat esőzés.

Sokszor úgy érzi a gazda, hogy a természet a saját teremtményeinek a gyilkosa, akár az az ártány, amelyik felfalja malacát, vagy a tyúk, amelyik megeszi tojását, a természet is életet ad ezerféle lénynek s nem óvja meg, nem fedezi a veszélyek ellen, maga tör rá, maga pusztítja, maga árt nekik a legtöbbet. Ember, állat, növény önvédelmi harcra kényszerül ellene. A gazda harcol csak istenigazában.

De a pénz, az valami kiváltságos dolog. Úgy látszik, könnyű vele a bánásmód, mint értő tengerésznek felismerni a kedvező szelet, eligazodni a zátonyok között, kitérni veszélyes áramok útjából.

Steiner ilyen viharedzett kapitány. Van jó iránytűje, kitűnő térképe, eleme a tenger. Aki az ő hajójára váltott jegyet, nyugodtan alhatik. Kint zúghat a tenger, üvölthet vihar, recseghet a hajó bordája is, bent a táncteremben mégis szólhat a jazz, táncolhatnak bízvást. És a Steiner úr hajóján díszletnek látszik csak a mentőcsónak és a mentőöv, az utasok rámosolyognak, mint fölös díszre: erre sem lesz szükség...

Deésynek ez a nyugalma nagyon megrendült, mikor egy nap Steiner avval állított be:

— Egy kicsit megszőköm, kinézek külföldre. De ne tessék félni, az utasításokat megadtam jóelőre, nem lesz itt semmi baj.

— Itt hagy bennünket, Steiner úr? — olyan

őszinte riadtan mondta ezt Deésyné, hogy maga ez a kérdés megérte az utazást Steinernek.

Nem képzelődött, hogy személyét sajnálja, — ám bár talán azt is, — tisztában volt vele, hogy csak a segítség hiányától félhet, de hogy ennyire szükséges, ekkora szerepet tölthet be, az is boldoggá tette. Szeregett volna ezért a pár szóért, az ijedt tekintetért az imádkozott fehér kézre borulni. De csak mosolygott és nyugodtságot hazudott a hangjába:

— Ne tessék aggódni. A tőzsdésem már megkapta írásban, hogy mostanában mit vesz és mit ad el. Ha a nagyságos asszonynak pénzre van szüksége, csak tessék egy csekket kitölteni, ne ám telefonon, vagy izenet, a csekk legegyszerűbb.

— Hiszen mindig így csináltam, Steiner úr... — mondta Deésyné, de volt valami elgondolkodtató Steiner hümmögésében. Az ura előtt mégsem mert tovább kérdegetni. Alig várta, hogy kettesben maradjanak. De addig is beszélgetni kellett: — Aztán hová s miért s meddig, mondjon már valamit?

— Semmi különös, csak elkészültem. Pénz után kell nézni.

— És a cigaretta? A dohány, amit a falusiaktól vett?

— Mi az? — legyintett Steiner, — morzsa. Egy nap alatt vitte el az egész nyereséget az alma. Ha a nagyságos asszony eszembe nem juttatja, már nem is emlékeztem volna, hogy azt is próbáltam. — Látszott rajta, hogy csakugyan messze van már tőle az az izgalom, amivel a műhelyeket járta, hogy egy ócska dohányvágót beszerezzen, amivel a dohánygyári lányokat hajszolta föl, hogy állította őket munkába a műhelyé átalakított cselédszobában, hogy csomagoltak a feleségével és cselédlánnyal együtt, hogyan hordatta szét a kész árut. Az akkor volt, most új álmok után szalad fiatal hévvel. — Nem ilyen dohány, paradicsom, lekvár kell

most nékem, nem ilyen alkalmi móka, valami igazi, uras-üzlet, ami eltartsa az embert.

— Mondja Steiner úr, — kérdezte Deésyné, — maga olyan okos, megfontolt, ha a más pénzéről van szó, maga miért nem realizált?

— Isten mentsen tőle! Az volna a halálom. Mozdulatlan élet. Én most sem olyasmire gondolok, amivel nincs dolog. Nekem az nem való. A pénz csak forogjon. Egyik üzlet hozza, a másik viszi, nem baj, csak meg ne álljon. Ha már semmire sem leszek jó, akkor realizálok. Ha ugyan lesz még mit. Most egyelőre az élet érdekel. Annyi a lehetőség, csak meg kell találni. Már megyek is elébe.

— De hová az istenért?

— Egyelőre Berlin, aztán talán tovább. Majd írok útközben.

Mikor Deésyné kikísérte Steinert, halkán, hogy az ura meg ne hallja, megkérdezte:

— Miért hangsúlyozta úgy, hogy csekket töltsék ki? Sohasem telefonáltam, sohasem izentem. Történt tán valami?

— Igen. Vannak titokzatos telefonálók és izenet-átadók.

— Mégis, mire gondol?

— Minek részletezzem? A baj már megtörtént, most csak arra tessék ügyelni, hogy ne ismétlődhessen. Én már letiltottam mindenféle kiutalást, ha nem csekkre érkezik és akkor a fiatal úr többé nem **jut** pénzhez.

— És a bankban tudják, hogy nem én ...

— Akkor nem fizették volna ki.

Deésyné megkönnyebbülten sóhajtott fel:

— Hála Istennek...

De ettől meg Steiner arca lett komorabb:

— Nem hála Istennek, tessék nekem hinni. Nem szabad a féltést sem túlzásba vinni. Egyáltalán nem ártana Tibornak egy apai pofon. Én mondom, ha nem

tudná biztosan, hogy a mama félti a papát is, nem menne ennyire.

— Mit csináljak, ha az uram szíve ...

— Ennek a szívnek nagyobb eset lesz, ha a fiatalúr még csúfabb dolgokba keveredik bele.

— Talán tud valamit?

— Éppen elég sokat. Előbb úgy gondoltam, hogy nem szólok, minek ijesszem meg, ha úgy sem segíthet, de most mégis úgy érzem, hogy én is hibáznék, ha titokban tartanám. Csak azért, mert el kell utaznom és nem állhatok résen. Elég szörnyű dolog, ha az ember meggondolja, hogy milyen fiatal. Ilyen finom emberek és ilyesmit tegyen ez a haszontalan. Ne tessék haragudni, de nem mondhatok mást. Igaz, hogy befolyásra teszi, de elég szomorú az kérem, hogy ilyen befolyás alá kerülhetett. Ahelyett, hogy tanulna, lakást bérel a szeretőjének.

— Lakást? . . . Steiner úr, beszéljen már, mit tud?

— Nekem az a Vida Kari egy cseppet sem kóser. Azt tetszik tudni, hogy az a barátja?

Deésyné csak bólint, félszeggel a verandát figyeli, nem sokalja-e már az ura a távolmaradást?

— Hiszen ez nem is volna még olyan nagy dolog. Fiatal. Megszédül a saját fiatalságától. De akkor már választana valami rendeset, nem akit a nyakába varrnak?... Kérem, ez a nő, a Vida szeretője. És evvel a fiúval fizettetik a lakását. Ne tessék azt hinni, hogy a világba beszélek. Véletlenül a manikűrőzném jóba van avval a személlyel. Csak úgy munka közben kezdte nekem mesélni, hogy a barátnője milyen szerencsés. Nevekel kérem. Hát nem borzasztó ez? Ahogy nekem elmesélte, ugyanúgy elmondhatta még száz másnak is. Hát, ahogy ő mondja, a barátnője nevetve mesélte, hogy fogott egy finom palit, aki egészen zöld és azt tehet vele, amit csak akar. Annyi pénzt tud szerezni, amennyi jól-esik. Csak betelefonál a bankba a Deésyné nevében,

hogy a fiát beküldi ennyiért és ennyiért és a fiú megy és fölveszi és elmulatják a pénzt.

— De hogyan, hogy a bank erről nem értesít?

— Tessék csak várni. Megmagyarázták Tibornak, hogy el kell fogni a bank leveleit. A kapuban kell állni, ha jön a postás. A bank leveleit Tibor eltünteti.

— De hiszen ez szörnyű!... Ez egy kész maffia! Ez ellen tenni kell!... De ha följelenténém a nőt, akkor Tibor is ... Tudja, ki az a nő?

— Mindent tudok, kérem. Itt a noteszomban fel van írva a név, a lakáscím. De a nagyságos asszony az ellen úgy sem tehet egyebet, mint hogy Tibor elől elzárja most a pénzt. Ha majd nem jut pénzhez, ez a finom összeköttetés, magától megszűnik. Hiszen kérem ez a nő nemsokára anya lesz, s evvel a szerencsétlen fiúval azt is elhiteti, hogy tőle.

— Tibornak... gyermeke?...

— Smonca az egész. Csak bedől. Biztosan így akarja a Vida eltartatni a sajátját. Nagyon kérem, legyen most szigorú. Ha a szíve hasadna meg, akkor se adjon, akárhogyan kér. Különb ennek a viszonyoknak sohasem lesz vége. Csak nem adni egy vasat se, ez legyen a jelszó.

Steiner elment és Deésynének nem volt könnyű az ura szeme elé kerülni. Hogy elébe vágjon a kérdésnek: na, mit beszélgettek?... — kezdte rá:

— Furcsa ember ez a Steiner. Csak kapja magát és kimegy külföldre. Nyughatatlan szellem. Mintha itthon nem gyűjthetne vagyont.

— Gyűjteni? — nem akar ez gyűjteni tán soha. Még ilyent nem láttam. Képzelve, mikor maga kiment a telefonhoz, felajánlottam neki, hogy szívesen adunk, ha szüksége van rá. Láta volna, milyen szívéből nevetett. Minek? — azt mondja, minek neki? A jegy a zsebében, több mi kell? — Hát legalább az első napokra, mondom. Ha olyan nagy dolgot csinál belőle, tekintse kölcsönnek, majd visszaadja, ha megint lesz. Hallotta,

volna, hogyan tiltakozott: ő még nem elesett, még nem tart ott, hogy segíteni kelljen. Az az ember, aki útra indul és még az úton nem lát meg valami lehetőséget, az akár itthon is maradhat, annak kár az útiköltség is. De arról biztosít, hogy ahol ki fog szállni, ott már készre megy. Mi öröm van abban, teli zsebbel vágni a világnak? Ha azt kívánta volna, lett volna rá módja elégszer. Ő nem gyönyörködni megy. Passziózáshoz kell a pénz, de üzletkereséshez? Nem is üzlet az, ami pénzből nő ki. Az igazi üzlet az ötletben búvik meg, ott kell megtalálni. Az irányt már érzi, a többi aztán jön. Hallotta volna, milyen hévvel beszélt. Érdekes ember ez a Steiner, Isten bizony. Minél többször hallgatja az ember, annál érdekesebb.

Deésyné hallotta is, nem is ezt az áradozást. Az ő gondolata most Tibort követte. Hol lehet? És mit fog mondani, ha megjön? És hogyan és mit mondhat neki? És hogy honnan tudja? És mivel bizonyítsa rá, ha tagad? És ha Steiner téved? Ha kitalálták csak ellene, ha az a manikűröslány csak hazudott? ... Utána kellene nézni... Figyeltesse meg? Szolgáltassa ki egy detektívnek a családi ügyet? Csak Dénes ne volna fél-ember, csak volna a régi... De talán Déneske!...

Egyszerre meghallotta az ura hangját is és mintha csak végig követte volna a beszédét s nagyon elgondolkozott volna a hallottakon, mondta maga elé:

— Érdekes ember csakugyan. Mindent tud, mindent elintéz, mindennek utána jár, szinte félelmetes.

16.

Magda az évek alatt csak kiteljesedett. Nem érett túl, nem nyílt ki egészen, mint őszre a rózsa, hogy egy fuvallatra szirmait veszítse — afféle tearózsává lett, túl a bimbókoron, édes illatú, mézes színű, lepkéket csá-

bító. Körülszálldosták, de nem tárta ki szívét. Rajzot-tak körülötte és nem tudott választani.

Pistit megszokta már. Furcsa is lett volna, ha egy alkalommal nem jelentkezik, amikor a napja. Biztos volt, hogy jön, hogy kedves lesz, hogy a kedvét keresi, hogy minden programhoz csatlakozik, hogy hűséges kitartással áll mellette, — de semmi azon túl! Nem tud úgy gondolni rá, hogy egyszer vele éljen. Csak így, hogy jön, itt van és elmegy. És azt is el lehet gondolni, hogy egyszer máshova megy és akkor itt is más fog ülni a helyén. És az a más ugyanazt mondja, ugyanazt teszi, épügy jön és épügy ül és épügy megy el, akár Pisti tette. Mindenki egyformán.

Sokat gondolkozott már rajta, tisztán lát. Nem várja a mesebeli királyfit, mégis vár. Nem külső csodá-kat, magára figyel. Csak egyszer dobbanna nagyobbat a szíve, csak egyszer fulladna el lélegzete, csak egyszer zárulna le mámorosan szeme, csak egyszer érezné: ez és senki más ...

De mindig józan marad. Több is ennél, hideg. El-lenséges. Furcsa harc ez benne. Szeretné elveszíteni ma-gát és találni valakit. És nem talál senkit, de egyre job-ban érzi azt, aki ő maga. Ezt a szigorú, előítéllettel teli, okoskodó valakit. Nem tudja elnémítani magában az ellenállás hangját.

Nincsenek vénkisasszonyos hajlamai, férjhez akar menni. Akar, keresné a lehetőséget, de nem tud. Mert ugyanakkor nem is akar, semmi áron, senkihez. Szereti azt az életet, amit él és ugyanakkor torkig van vele és mindent, csak ezt ne kelljen folytatni már. Jól érzi ma-gát a tömjénezés között és ugyanakkor unottan ott-hagyna mindent. Jólesik biztosan tudni, hogy csak egy szavát lesik és ugyanakkor szét tudna ütni köztük, hogy azt a szót merik tőle várni.

Érzi, hogy nem tarthat ez soká és mégis jó lenne, ha sosem volna máskép. Tudja, hogy egyszer, évek múlva, fiatalsága múltán és varázsa hervadtan minden

magától megszűnik és önmaga síremléke lesz és magát fogja szidni majd azért is. Mire vár? És meddig? Nem mindegy-e, mikor és kivel? Csak elkezdem már azt az életet, amiben nincs szülői akarat, nincs árulása az eladó-lánynak, nincs jövés-menés és örökös készenlét.

Valaki olyanhoz, mint Déneske, hozzá tudna menni, mert Déneske mellett nem ébred föl benne semmi ellenállás. Nem taszítja el tőle a felébredő gondolatok iszonyodó karja. Nem azért, mert még Déneske nem érhető el odáig, ahol emberek már régen szennyeződtek, de valahogy Déneskéről el sem lehet hinni, hogy odáig jusson.

Vannak kilincsek; amikre Déneske sosem tenné rá a kezét, vannak ablakok, amiken nem lesne be, vannak utak, amikre nem lépne, vannak szavak, amiket nem mondana soha, vannak hangok, amikre nem figyelne föl és mégis férfi, férfibb mindenkinél, egyenesebb, bátrabb és céltudóbb.

És talán nem is tenne sokkal máskép, mint más, de mellette nem kell csak arra gondolni, nem is lehet arra. Íls ha Déneskében megvan ez a lehetőség, mért nincsen meg másban? És ha másban is van, miért nem ismeri azt a valakit? Szabad akkor megállni és fáradtan hagyni a dolgok folyását? Nem kötelesség akkor várni, várni, várni, míg a nagy csoda betoppan?

Érdemes rá várni, csak erre érdemes. De egyedül nem! Erre jók a Pistik, Ferik, Bandik. Statisztálni a várakozáshoz, kitölteni az időt, rövidíteni a napokat és elhárítani a szemrehányást, ami rázúdulna, ha egyedül várna.

Így anya még bízik, vár ő is, ha egyre sürget is:

— A lány menjen férjhez. Mire vársz, Magda? — egyre türelmetlenebb ez a kérdés, egyre aggódóbb s bár tudja Deésyné, hogy mind a három kitarat Magda mellett, mégis bántja a hosszú huza-vona. — Magyarázd meg legalább, hogy mi tart vissza téged?

— Nem tudom. Hiába akarja, édesanyám, hogy ér-

telmes választ adjak, csak a vállam vonhatom és ennyi az egész: nem tudom.

— Én nem erőltetek, megmondtam már százszor. Nem vagy szerelmes, azt látom, de mért, mikor voltál? Még jól emlékszem, amikor kötéllel sem lehetett volna itthon tartani, ha Pistivel találkozhattál a városban. Jól emlékszem, hogy félholtan sem maradtál volna ágyban, ha Pisti aznap jött.

— Nem tudom.

Deésyné faggatta, Magda felelgetett, százszor elhangzott kérdések és százszor eldadogott válaszok keringtek köztük. Egyik sem értette meg belőle a másikat, csak türelmüket fogyasztották a szavak keresésében és álltak tovább is ugyanazon a helyen. Egy lépéssel sem jutottak előbbre, Deésyné nem hagyta abba a támadást és Magda nem adta föl a védelmet: miért?... Nem tudom...

Deésyné mégis érezte, hogy mondhatna Magda többet is, ha eltalálná a szót, amivel lépre; csalhatná. Megérezte a belső küzdelmet, az ellenállás gyöngülését s most már azon múlt csak, melyik szó tapint rá a fájdalmas pontra.

— Azt hiszed, nekem nem volt választásom? ... Én is csak a férjhezmenésért?... Csak hozzám mentem az elsőhöz? — és felsorakoztatta a félig emlék, félig érvé változtatott múltat, a saját lányságát, ura fiatalkorát, (az egymásratalálás és együttélés olyan részleteit, amiket elmondhat lányának az anya. De nem talált a múltban kételyeket, tapogatózást és bizonytalanságot, az urát annyira különbnek érezte, hogy ezt beszédéből Magdának is ki kellett érteni.

— Apám?... Vele ne is hasonlítsa össze, anyám, ezeket a fiúkat, — és megint mindent előlről, anélkül, hogy előbbre jutottak volna.

Deésyné mégsem hagyhatta abba. Mintha kábultra akarta volna Magdát beszélni.

— Én megmondanám, ha tudnám. Szeretném is

megmondani, mert rossz éjjel-nappal ezen gondolkozni, de olyan nehéz ez... Még anyám előtt is szégyellem. Mondjam? ... Olyan nehéz. — És elkezdte lehajtott fejjel, anyja kezét fogva bátorságul, szégyenlősen és el-elakadón azt a kusza, zavaros tiltakozást, amit ezer-szer gondolt már át és mégsem öltött benne egységes formát. Csak felszakadó szavak maradtak most is, kapkodó kétségek, ide-oda szökkenő, szégyenkező gondolatok, ugyanaz a káosz, kialakulatlan zavar, sok: miért?... és sok: nem bírom ... és: olyan borzasztó ez ... és: ez utálatos...

Deésyné hallgatta, értette, hogy Magda mire gondol, de olyan zavaró volt neki is hallani s hogy erre felelni kell valami nyugtatót.

— Verd ki a fejedből. Arra gondolj, hogy mindenki ...

— De értse meg, édesanyám, nem *nekem* kell másra gondolnom, az kell, hogy ne juttassák eszembe. Ez nem tőlem függ, hanem a másiktól. Ha volna valaki, aki már úgy jöhetne, akkor igen, én is tudnék hinni egy közös életben, de addig ...

— Megalkuvás nélkül nem lehet megélni. Azt hiszed, nekem sohasem volt okom panaszra? Kinek nincs? Voltam én még féltékeny is, gyötörtem magamat, aztán mivel lenne most jobb, ha a kétségeimet akkor szabadjára hagyom? Mit gondolsz, Pistinek nincs oka gyötrődni? Mit tudhatod, hogy mennyit szenvednek, hogy ezt a bizonytalanságot türeted velük? Azt hiszed, csak neked lehet igényed a sorssal szemben? És ők mégis bíznak és mégis türelmesek. Meg sem érdemled ezt a kitartást, ha semmire sem becsülsz.

— Eresszem útjukra?

— Megbánhatod, Magda.

— Mit csináljak? ... Anyám megalkuvásról beszél. Tudom, igaz, de csalódás és kiábrándulás után megalkudni könnyű, mert nincs más választás. Én ne is várhassak a választásra, csak fogadjam el, ami adódott

és kezdjem megalkuvással? Én nem várhatom ki, hogy szerelmes legyek? — Végre kimondta, amit érzett és ettől sem omlott romba a képzelődése. Pedig azt remélte, hogy a szavak szétzilálják, mint álmot az ébredés.

Valahogy szinte bízott most, — vagy daccal várta is már? maga sem tudta, — hogyha vitathatja, maga talá. rá a védőbástyák gyenge pontjaira s saját lövegei döntik rommá. De dadogása nem ingatta meg és anyja sem találta el a meggyőző választ.

Ha azt hallja, hogy szörnyű, amire gondol és szégyelieti magát, ha azt hallja, hogy szégyenteljes képzelődése hazug talajra tévedt, — milyen megkönnyebbülten hajtotta volna le szégyenkezve fejét... de. hogy ez így van rendjén? Ebbe bele kell törődni? Tudomásul kell venni és nincs tovább? ...

Mégis, mert várták tőle, hogy feladja, ki kellett tartania a maga álláspontján. Meggyőződés nélkül is kitarítani, más meggyőződés híján.

17.

Déneske még gondolatban sem mérte magához Tibort. Nem magát tartotta sokra, de Tibort semmire. Eszébe sem jutott Tibor dolgaira úgy gondolni, hogy Ő ezt, vagy azt hogyan tette volna. így csak apját bírálhatta: ha az én fiam lenne, én megtáncoltatnám... De ugyanakkor meg is találta számára a mentséget: de hiszen sejtelve sem lehet semmiről...

Néha jött, hogy elébe álljon:

— Apám, ez így mégsem mehet tovább, — aztán mégis csak hallgatott. Ez a nagy, erős ember már csak hasonmás volt. Nem az, aki régen, akire csodálattal kellett felnézni és feszült a melle: az én apám!... Csak látszat volt már az erő és nagyság, a külső mögött riadt, megtört lélek bújt meg, beteg szív dobogott s ha elnézte, szomorú szeretettől szorult össze a szíve: ez az én

apám?... Az emelt fejnek le kellett kókadni, a táguló mell összeszorult s a büszkeségnek féltés lépett a helyibe. És anyja energiáját is elnyűtte az idő. Tudott kifelé harcolni idegenek ellen, de a saját fia, az más volt, az ellen nem. Más a veszély és más a szégyen. Az megacélozza az izmokat, tette sarkal és célba lendít, de a szégyen lappangva közelít, rettegéssel tölt meg és bizonytalansággal, kilopja a fegyverből a golyót, kicsorbítja a pengét és már a sejtelem is békóba köti az elszánást.

Déneske megértette, hogy anyja tehetetlen. Kikutathatta Tibor dolgait, de fellépni ellene? Az aggodalom hajtott, a féltés lebilincselte. Nem tehetett semmit. Csak kérni lehetett volna, a belátáshoz és szívhez apellálni, de Tibor sosem árulkodott belátásról, szívről. Ha néha otthon is maradt, nem megtérés volt ez, csak aem volt mivel menni s nem volt mód szerezni. Ha ellágyult is néha, nem a szíve puhult meg hirtelen, — ravaszkodásból és haszonlesőn, kiszámított céllal:

— Édesanyám, — kezdi néha a megbánás vértelen hangján — hagyjon engem veszni, megérdemlem. Én csak ígéretetek s nem tartok meg semmit. Jobb nekem egy golyó.

Déneske ilyenkor haragosan legyint:

— Ezt is csak ígérd.

Deésyné szívét összemarkolja a bánat: így álljon szemben két testvér!... És ha csakugyan megtenné egyszer Tibor!... Siet hallatlanná tenni Déneske szavát és megint megkérdi: mennyi kell?... És tudja, hogy Steinernek nem ezt ígérte és tudja, hogy nem segít, csak ront, de azzal sem segít, ha szigorú és megtagadja a kérést, ami nemsokára újból csak visszatér.

Szinte megretten, mikor újabb tervvel áll elébe:

— Szeretném otthagyni az egyetemet. Nem nekem való az. Nincs nekem türelmem annyi tanuláshoz. Ha édesanyám most az egyszer segít, kitűnő állást kaphat-

nek egy bankban. Nem kívánnak többet, mint az érettségit s tőzsdei megbízott lehetnék. A bank való nekem.

Hogyan mondhassa ki, hogy bankba nem való? ...
Hogyan mondja a szemébe, hogy megbízhatatlan?...
S ha csakugyan a pályaválasztást hibázta el csak s ott csakugyan vinné valamire? ... És ha kiütközik rajta a könnyelműség s az alkalom még segítségére lesz? . . .
Biztassa? . . . Leintse? ...

Csak volna már itthon Steiner, hogy megbeszélhetné vele, ha már az urával nem tárgyalhat erről...
Vagy álljon elébe s közölje vele a kételyeit, amik eddig takart, titkok voltak? ...

De Tibor nem nyugszik. Maga áll apja elé s olyan meggyőzően tud bizonykodni, olyan elfogadhatók az érvei s még Dénes is őrá bízta a döntést:

— Mit gondol, Anna?

Mit gondoljon? Nincs tanácsadója. Vállalni kell a felelősséget. Ha a kicsi ügyeiben támogatta eddig, most sem hagyhatja el. Hátha most menti meg?... Hátha erre termett?...

Élelmes a fiú, az tagadhatatlan. S az élelmisség akkor becstelenségre csak, ha rajtaveszítnek. Talán Steiner apró üzletei nem a késhegyen táncolnak? Ha akarom csatlás, ha akarom ügyeskedés, mégis derék ember, mindenki becsüli. Ma, úgy látszik, ez kell. Ki tudja, nincs-e igaza is nem komolyítja-e meg a rendes elfoglaltság? Talán minden rossznak az az okozója, hogy nagyon szabadjára élhetett eddig is. Hivatalos óra, kötöttség, jót tehet. Menjen hát a bankba.

Tibort kicserélték. Boldog, elégedett, csak a bank érdekli, csak a bankról beszél. S a bank is bizalomgerjesztő. Új üzlethelyiség, egy kálvintéri kávéházat alakítottak át, csupa márvány, csupa arany, bőség, fényűzés, van itt pénz mindenre. S a bankár neve is jó, Pétery, régi, nemes család, Erdélyből ismerik. Deésy el-sétál egy napon, érdeklődik Tibor után s jólesik, amit hall. Ügyes, megbízható, fürgé, élelmes, a megbízások-

nak jól tesz eleget, a tőzsdén már kiismeri magát, jól vesz, jól ad el, érti a dolgát, erre. született.

Jó ezt is hallani. S jó látni, hogy rendesebb lett az élete is. Reggelre frissen kel, pontosan elindul, pontosan érkezik, már amennyire a tőzsde engedi. Ha késik, tudnivaló hol jár, nem kell reszketni érte és nem kell félteni. Esténként csak ritkán marad el, akkor is a kollégákkal tölti az idejét s ahogy beszél róluk, mind rendes emberek. A lánynak hírére sem hallani, a kártya nem kísért, nincs pénzkérés, nincs szertelen éjszakázás, Tiborral csakugyan csoda történt. A régi barátokkal, úgy lehet, szakított. Két esztendő botorkálás után végre megvetette a lábát s most biztos talajon áll.

Már fizetésemelésről beszél s Évát újból látogatja. Hihetetlen öröm. Persze hogy csak gyermekes tévelygés volt minden eddigi rossz. Belekóstolt egy szokatlan italba, kicsit meg is szédült tőle, már tántorgott is, de aztán friss levegőt szippantott és kitisztult a fejéből a mámor. Hála Istennek, hogy idejében történt. Pár hónap csak — szinte álomnak tűnik... Most már maga is emlegeti néha a régi éretlenséget s a fejét csóválja:

— Majdnem berántott a kártya... De hála Istennek, végleg megszabadultam a kísértésétől is. Soha többet le nem ülnék szerencsét próbálni. Mennyivel különb izgalom a tőzsde!

— Szóval téged most is csak az izgalom érdekel? — kérdi Déneske kutató szemmel s csak ő nem hisz Tibor megtérésében.

De Tibor csak tovább rajong a tőzsdéért:

— Tudod, hogy én a banknak már mennyi hasznot hoztam? Sajnos, én a magam számlájára nem játszhatom, de ha édesanyám rám bízna a papírjait?... Steiner úr is cserélné most, mert amióta elment, egészen megváltozott minden. Nem mondom, jó papírok, de nem mozognak. Mozgás nélkül pedig nincs nyereség. Minek az a sok Hazai? Mammutpapír nem is ugorhat ki. Eladni, venni kicsiket és újból eladni, az hozza a sok

pénzt! Nekem elhihetik, én csak értek hozzá, a banknak is azt csinálom, mit gondolnak, rám bíznák, ha nem csinálnám jól? Hallgasson rám édesanyám, meglátja, négy hét alatt megduplázom a pénzét.

Erről beszélni kell. Tibor nem fogy ki az érvekből, Déneske tamáskodik, anyja tétováz még, de csodálatosképpen Deésy hisz a fia szimatjában:

— Bent a bankban csodákat mesélnek az ügyességéről ...

Deésyné szeretné, ha Steiner véleményét is hallhatná, de arra nincsen mód. Steiner messze jár s a címét sem tudják. ír, ír, küld egy-két sort, látszik, hogy törődik az érdekükkel a messzeségben is, de mi haszna, ha nincs itt, hogy tanácsot adna. Mégis csak neki köszönhetik, ami van és nem illő dolog megváltoztatni a rendelkezéseit. Mit mond majd neki, ha megjön? Hálátlanság — érezte — és semmi ok sincs rá. Azért, hogy Tibor megkétszerezze? Jobb ez a bizonyos, mint a szép ígélet. És ha nem sikerül? Ha rajta vesztenek? Szerette volna bebizonyítani, hogy bízik Tiborban, de túlságos felelősséggel járt.

Már döntene, már mondaná, hogy maradjon csak minden a régiben, mikor újabb kilátások kezdik csábítani. A bank felkínálja a részvények egy részét és ha átviszik a papírokat, igazgatósági taggá választanák Dénest. Ezt meg kell gondolni. Volna Dénesnek valami elfoglaltsága is. Nem sok, de reggelenként volna hová menni, valami, ami kötelességet róna rá, majdnem hivatal, gyűlések, tárgyalások, aláírnivaló. Otthon is köze volt a Megyei Takarékhhoz.

És Kuthy Tamás is átvitte a pénzét. Más erdélyiek is. Ha azoknak jobb így, ők mitől félhetnek? Más is meggondolja, mielőtt a pénzét idegenre bízna s Tamás után el lehet indulni. És Tibornak egyenesen előny, mert előléptetik, Dénesnek csak haszon, ha végre lesz dolga, miért is ne?...

Jól meggondolták, jól megfontolták, semmi sem

szólt ellene a változásnak. Csak éppen Déneske ágált s ha Steinerre gondoltak, volt egy kicsit kellemetlen. De mondjanak le Deésy állásáról egy gyerek oktan bízalmatlansága s egy nem is bizonyos sértődés miatt? Steiner okos ember, az be fogja látni. S ha az idő igazolja Tibort, Déneske is elhallgat az ellenkezésével.

Máris elhallgathat. Mert Tibor érdeme, hogy újból szabadabban lehet lélegzeni. Mintha előlről kezdődnék az élet. Megint lehet szokásokhoz igazodni, megint van cél, munka, elfoglaltság. Újból emelkedett a napok értéke.

— Ülésünk van, nem tudhatom előre, meddig tart — megy el Deésy hazulról és jó ezt hallani. Mintha kicserélték volna, megint a dolga köti le, megint hasonlít a régi énjéhez.

És mindezt Tibor csinálta egy ügyes gesztussal, egy magára eszmélő szóval, csoda módjára hátat fordítva a züllő életnek, belekapaszkodva az élet kerekébe, egy lendülettel a magasba kerülve. Hát nemcsak a Steinernek bűvészkedhetnek már. Elég ehhez a tudományhoz egy kis merészség. Tibor csak beszagolt a boszorkánykonyhába s már éppen olyan mestere a pénzcsinálásnak, akár Steiner volt. Eladja a papírokat, ha magasan állnak, alacsony áron vesz s mielőtt kifutnák magukat, már túl is ad. rajtuk s a nyereség is megy kosztamatba.

Nem lehet ezt közömbösen nézni. Magától jön a hálatelt sóhaj — nem a pénz miatt — a nagy változásért. Hogy máról-holnapra Tibor komollyá lett. Már csak a pénzről beszél, csak a tőzsde érdeklí és vége minden rossznak. Deésyné arcáról elsimul az aggodalom, békés boldogság ömlik el vonásain. Jó így büszke bizalommal nézni a fiára.

Ezt látná most Steiner! Akit leleplezett: eltűnt, nyomát sem lelmi már. Aki itt maradt: úgy ügyeskedik, hogy még ő is meg lehet vele elégedve.

Deésynét megint csak nyugtalanították a pénzügyek. Nem az, hogy miből, de örökösen számokat hallani, terveket hallgatni, siker, betörés, részvény, haszon, percent, új szavak és új gondolatkör, nem tudta megszokni. Sohasem volt a pénz a világa.

Otthon lemérték a búzát, tudta, hány mázsát tart meg őrletni és vetni, mit ad el, mi az ára most és mi lehet tavaszra. Lemérték az almát is, tudta hány véka, mi a szükséglet és mi a fölösleg. Tiszta számadás volt. A terméskői pénz lett, a pénz kamatozott, az aranyak gyűltek. Még a háborús évek rekvirálása sem billentette föl a mérleget, szorosabbra fogta a gyeplőt, ha kevesebb gyűlt, kevesebbet költött, a vagyon nem apadt, ha nem is nőhetett. Valahogy a munka, a termés döntötte el a hasznot s a jégtől és tüztől megvédett a biztosítás, a föld és dolgos kéz nem vihette csapdába az embert. Aki megtette a magát, az nem csalódhatott.

De itt, a tőzsde zavarában minden megeshetik. Ha még agy agy ellen harcolna, de a vagyonra vagyon tör és orvul is támadhat és mindenki kalóz és annak van igaza, aki agyafúrtabb. Steiner mellett legalább nem tudott a műveletekről, csak a végső elszámolásból derült ki, hogy nyert és több a pénze és ezt a pénzt valahogy nem sokra becsülte. Az idők is megváltoztak nyilván, mert nem volt értelme halomra gyűjteni. Amit ma félretett, holnap átválthatta, ami ma sokat ért, holnap a felét se, kis számokból óriások nőttek, a *millió* trónjáról le-döntve, sárba tiport tekintéllyel nem jelentett kiváltságosságot. Milliomos lehetett akárki. Gyűrött, színes papírszeletté vált a szimbólum. Kézből-kézbe került, kufár kezek kapkodták, fogdosták fukar ujjak, szórták szertelen költekezők, nem ült meg méltóságteljesen egy helyben, csakúgy lökték, dobták, mint a többi papírpénzt és sodródott az apró százasok, ezresek vegyes tömegében. Semmi tekintélye. Nem büszke rá senki, nem

jelent jómódot, kisemberek fizetésben kapják, felváltják, forgatják, főpincérek táskáiban társai közt szorong, egység lett, forgópénz.

Es mintha minden így vesztett volna trónt, odalett rang és cím. Annyi belőlük és úgy elvegyülnek a sokaságban. Nem is olyan régen még méltóságos volt a méltóságos s volt nagysága a nagyságos címnek, ma? Ki nem az? Hemzseg a sok főtanácsos, kit az üzérkedés emelt méltóságra. A régi mérték rég elavult, a név maradt meg csak tájékoztatóul s az is hányszor megcsal. A névjegy hazudhat, a látszat leplezhet, senki sem az ma már, aki valaha volt.

Még Dénes is más már a feleség szemének, ha kifelé nem is mutatja meg. Még őt is el tudta ragadni a ma forgószele és szédülten a számok varázsától másképp gondolkozik. Lehetne magyarázni változott viszonytal, de csak magyarázat marad, a lényeg sokkal mélyebbre ereszti gyökerét s Dénes lényegében változott meg. Nem az, hogy az előrelátóból kockázatos játékok játékosává lett, — ezt tehette volna az új helyzet. Tempót változtatni, még akár iránytal, tanácsolhat az újszerű élet, — de Dénes a pénzről gondolkozik másképp és a munkáról is, a felelősség más lett a szemében, más az érdeklődése is, szokásaiban és beszédmodorában is változott. Már nem az az ember, akit vakon követ az, aki ismeri, már meg kell fontolnial, nem könnyen döntött-e egy-egy terve felőlal, jól számíthatott-e s nemcsak a forgatag örvénye vonja-e?

Olyan megdöbentő, hogy csak a pénz, a pénz, a pénz, hogy csak nyerni akar, keresni minél többet és minél hamarább és a kevés biztosalnál már többre értékeli a várható sokat.

— Kontremin — mondja és magyarázza, hogy tönkretesz, de nyer. Romokra épít. És törmeléken jár. Befolyás csak? Múló lelkesedés? Dénesnél .hangulat? Megrögzött szokások, a kipróbált elvek így félretolódtak?

Rejtélyes ez, mint minden, ami van és nyugtala-

nító. Megint a rettegés. Pedig mennyit félt már. Féltette egy időben a rengeteg munkától, a magára vállalt súlyos felelősségtől is, féltette már az életét ármánytól, betegségtől, gondtól, féltette a menekülés után a tétlenségtől is, de ez a féltés most mindeniknél nagyobb. Steiner levelei meg egyre növelik. Óv, int, tanácsol, de hiába, Dénes nem hallgat rá. Dénes megváltozott.

Dénes mintha új hitet talált volna az elveszett helyett s ez az új hit csak a percben gyökerезik, múltó, csalfa, kétes — és nem veszi észre. Vagy mégis? Tudja? És a régi fölényével akar úrrá lenni a perc fölött? Rossz ezt látni, nézni, némán szemlélni csak s várni, kinek lesz igaza! Annak-e, aki bátor és neki mer vágni a bizonytalannak, vagy aki félve húzódna vissza s hagyná a rohanást rohanó lábaknak?

Néha kísérletet tesz, hogy a saját nyelvén beszéljen, a józan, higgadt, lassú megfontolás szaván:

De Dénes csak fölényesen mosolyog rajta:

— A végét ki látja? Az a fő, hogy az ember éljen az alkalommal és eltalálja a percet, amikor félreáll. Most van itt a szerzés ideje és hála Istennek nem késünk le róla. Tudja, hogy a vagyonunk ma legalább tízszeres? Aki mer, az nyer. Elfeledte már ezt a közmondást?

Anna csak hallgatja s nem tud ráismerni az urára. Az ő szavai ezek? Belőle jönnek? így gondolja ő? Vagy csak ráragadtak? Hallotta csak és addig hallotta, addig igyekezett magát is meggyőzni vele, amíg el nem hitte? S hiszi-e vájjon? Vagy csak szajkózza a szókat s még ez a kapzsiság nem ment a vérébe?...

Ki tudja... az az egy bizonyos, hogy nem tud rá hatni. Minél inkább fogná vissza, annál erőszakosabban törtet most előre. Csak ma, mindent ma, mintha nem is jönne holnap.

Tibor még érthetőbb. Ő nem hozott magával józan ballasztokat, nem volt mit elszórni az úton, csak ment megköttyagosodott előretöréssel, amerre másoktól látta.

S hol szedte föl ezt a hazárdságot? Kártyaasztal mellett. Könnyen költő, felelőtlen barátok körében, kapzsi, pénzre éhes nő társaságában. Ez a hazárdéria csak annak a gyümölcse, amit eddig is tett.

19.

Tibor érettségije nagy esemény volt a maga idejében, de Déneske észrevétlen intézte el ezt is. Tibor harcba küldött minden protekciót, anyja sorra kilincselte a befolyásosakat, levelek íródtak, telefonok szóltak, látogatások adódtak, kezek rázódtak és Ígérek tevéődtek, hogy valahogyan baj ne kerekedjen s a tudást a jóindulat sikerrel pótolta.

Déneskének nem volt szüksége támaszra, maga is ki tudott lépni, érte nem kellett aggódni, nem nagyon. firtatták, mikor van az érettségi.

— Déneske olyan derék fiú — gondolta otthon mindenki és csak elsuhanón jutott az eszükbe. — Péntek? Szombat? Mikor is lesz?

S hogy szerdán délután ragyogó arccal állított haza, mindenre gondoltak volna, csak az érettségire nem.

De Mártát a bizonyosság boldog túláradása lökte talpra és széttárt karokkal, bútorokat borítgatva szaladt elébe:

— Úgy-e hogy sikerült!

Déneske csak mosolygott és megnyugtatón bólogt az izgatott kérdezősködéésre:

— Mi az? Már meg is volt?

Lestek volna a szavát, ha lett volna mondanivalója, de Déneske csak mosolygott. Nem nagyképűn, nem fölényesen, nem elbizott, gőgös mosollyal, csak magatudón, kissé fáradtan, de elégűlten, szinte megállapodottan, valami atyáskodással is, mintha mondta volna:

— Ejnye, gyerekek, hát mit izgultok, nem megmondtam, hogy nem lesz semmi baj? ...

Márta szerette volna birtokba venni és vinni a szobájába, hogy végre beszéltesse. De most nem lehetett. Féltékenyen túrta, hogy dédelgesse a többi is és közük legyen hozzá, mintha egész évben bizalmasai lettek volna ők is és nemcsak ő.

Furcsa féltés volt ez. Elzárta volna előlük, hogy csak ő simogathassa becéző szeretettel s ugyanakkor felkínálta volna: szeressétek, szeressétek, ő igazán megérdemli ... Irigyelte a mosolyt is, ami nemcsak neki jut s boldog is volt, hogy ebben a nagy örömben ennyire egyik lehetnek. Felitta volna füle a hangjait, hogy senki más semmit se hallhasson belőlük, de hangszórón árasztotta volna szét is, hogy mindenki tudja meg azonnal, ki is a Déneske. Maga akarta látni, hallani, érezni a Déneske sikerét és mindenkinek feltárta volna, hogy nézzék, lássák, érezzék át az ő büszkeségét. Féltékenyen fedezte volna mindenki előtt kotlószárnyakkal s mégis jött, hogy felkínálja a kerítő mézes dicséretével.

Minderről persze semmit sem tudott. Csak ahogy áthullámozott rajta az érzések apálya s dagálya, úgy vette birtokába Déneskét, vagy engedte kissé prédára s megint magának s megint a többinek, csak lelkendezett körülötte s ha szólt, elfűlt a hangja az örömtől s ha hallgatott, beszélt helyette a szeme, hogy már úgy látzott, ő maga tette le az érettségét és ő a nap hőse. Olyan büszke volt, olyan boldog, olyan túlradó.

Magda is örült, de ... Talán nem is magára gondolt, mert mit kezdett volna ő az érettségivel? Mégis az ő öröme valahogy sohasem volt egészen zavartalan, mindig vegyült belé valami idegen elem. Örült, örült, irigység nélkül tudott örülni szintén, csak nem kirobbanón. Mert nem jelentett meglepetést, előre tudott és járt eredmény volt. De Tibor érettségijénél is csak így volt vele: örült, aztán semmi. A fény felvillant

csak és már ki is aludt. Annyi ideig sohasem tartott, hogy más világitásban lássa meg mellette a dolgokat. A sötét sarkok sötétek maradtak azután is és homályhoz szokott szeme tovább figyelte a kétségeket. Hiába akart elfeledkezni az ilyen örömeiben, észre sem vette s már újra a maga problémáin töprenkedett. Nem volt ettől szabadulása. Csak miért? És miért? És miért?

Tibor szinte fitymálta Déneske sikerét. Ez is valami? ... Annyi tanulással?... Hogyan ment ő neki!...

Apja vállára veregetett, a zsebébe nyúlt és papírpénzt nyomott a kezébe. Furcsa, mióta a tőzsdével van szoros kapcsolatban, pénz a dicsérete, pénz a jókedve is. Ad, vagy nem ad, abból látni, elégedett-e, vagy megneheztelt. A szavai felváltódtak zizegő dokumentummokká. Valamikor tettel mutatta a példát, aztán prédikációkban oldódott fel a világnézete, most a pénz kormányoz. Déneske elfogadja a pénzt, mint ahogy végighallgatná a szóvirágokat is, de büszke csak akkor volna, ha a régi apja, a régi keménységgel szoríthatná meg a kezét.

Anyja ölelgeti, megfogja két vállát á boldog ragyogással tekint a szemébe:

— Hadd nézzelek meg mégegyszer, te vagy-e csakugyan? — Meleg a szava, örül, inkább íá hangja és mosolya mutatja, nem a gügyögése, amivel a gyermekkorba ívelne vissza, hogy jobban dédelgessen. Ő átérzi teljesen, hogy mit jelent mindannyiuknak ez a mai nap, de tervek benne sem születnek, a jövőn ő sem töpreng, régen tudja már, hogy ez a fia maga gondolkozik. Ha most kérdezgetné, annyi volna csak, mint a megszokott: hogy vagy? ... Köszönöm jól... Kérdés, elröppentve az udvariasság szárnyán.

Az egy Márta volt az, akinek minden pórusából áradt feléje a megértés, aki elébe tudott jönni a gondolatainak, aki megértette szó nélkül is, aki lelkesedni tudott a tervein, aki benne követendő példaképet látott. Nemcsak azt mondta, hogy: derék... Nemcsak örült

most, de türelmetlen tudniakarással sürgette a szeme: beszélj már! , ..

Ez a tekintet tépte le Déneske lelkéről a lakatot és már alig várta maga is, hogy a diákszoba megszokott sarkában szemben ülhessenek.

20.

Steiner újabban gyakran írt, csak éppen magáról nem. Mióta a tőzsdése megírta neki, hogy Deésyék Pétertyhez vitték a pénzüket, csupa aggodalom volt mindenik sora. Nem mondta ki, de ki lehetett érezni belőle, hogy az új bankban semmit sem bízik.

— Ehhez már nagy adag szemtelenség kell, — patogott Deésy és a felesége nem mert felelni rá. — Az ő zsidó bankjában jobb helyen volt? Jó, hogy azt nem írja, hogy a keresztények rabolni álltak össze. Persze, fáj neki, hogy más is megtanult a pénzből fejőstehenet csinálni. De csak jöjjön haza, majd megmondom én neki a magam véleményét!

— De csak olyant nem fog tenni, Dénes? Gondolja meg, milyen jószívvel vesződött mindig a mi dolgainkkal.

— Jó, jó, nem tagadom, biztosan megérte neki a haszon a vesződséget. De a gyámságából már éppen elég lett. Más volt, amíg beteg voltam és most is más. A magam lábán állok, nincs szükségem kimustrált mankókra.

Új erély volt ez, nem a régi, nem a veleszületett, nem is természetes. Mint teli szivacsból a lé, minden érintésre csöpögött belőle. És ezt az új környezetben szívta csak magába. Más volt ez, mint az igazi erő idején, most kicsit mutatványos, a publikum számára való. kifelé, hatásra szánt, fitogtatott, mint súlyemelők ropant erőlködése. Egy kicsit gyanús is: vájjon tömör vasból készült-e az a súlyzó? Vagy csak szemfényvesztés? ...

Mire is kellett ez a nagy energia? Kinek bizonygatta? Szükséges azt mutogatni, hogy van? Annyira gyenge már?

Deésyné nem tudta volna megmondani, mi *az*, ami hangsúlyozza a változást. Mégis kirívón más volt ez az erő, mint a régi. Akkor tudta, hogy mit akar, de most?... Zaklatja a házat.

Megrémült, mikor erre eszmélt. Akkor talán azért ilyen, mert titkolt nyugtalanság bujtogatja. Csak tépelődött, évődött, nem hagyott nyugtot önmagának. Néha már azt hitte, fanatikusa a gondnak s ha nincs, maga csinál, hogy emésztődhessen. Amerre nézett, amit látott, minden riogatta. Már a nyugalom is gyanút keltett benne s az is aggasztotta, ha nem akadt fenn Dénes valamin.

Mire Steiner váratlanul megjött, összecsapta a kezét:

— Nagyságos asszony!... Mi történt magával?

Deésynét úgy hagyta itt, mint erélyes asszonyt, ha az ő tanácsai mozgatták is, de volt benne készség, tett, irányított, nem pihent meg soha. A nyugtalanság ugyan már akkor is át-átsuhant arcán, — ha Tiborról volt szó, — de most tanyát vert benne, befészkelte magát, szemét rebtentette, mozdulatait diktálta, átalakította.

Mennyi ideig is volt hát oda? így, Deésynét nézve, azt mondaná évekig, ha nem tudná, hogy csak hónapok teltek el. Nem is nagyon sok még. Mindössze tán öt-hat.

Deésyné nem felel, ő is kérdez, mert szomjas a válaszra, csak erre vár már rég ideje s nem volt kitől hallja:

— Mondja Steiner úr, baj van a bankunkkal? — Már azt sem bánta volna, ha igent hall, ha nyugtalanságát igazolja most, csak valami bizonyosság jöjjön. De Steiner elnéz valahová s nem siet a válasszal, csak vontatottan mondja:

— A bankkal? ... Baj?... Baj éppen nincs ...

Hiszen most sem állnak rosszabbul, mint mikor elmentem, csak...

— Csak?

— Csalt hát, ha rám hallgatnak, most már legalább is megdupláztuk volna az értéket.

— Így megtízszerezték.

— Meg. Ezelőtt pár héttel számban még tízszeresét lehetett mondani, de az sem volt tízszeres, csak az értékelődés mutatta annyinak. De ma? ...

— Mi van ma?

— Mondja nagyságos asszony, maga nem olvas újságot? Maga nem tud a dr. Kövesy-gyár bukásáról?

— Dehogynem. Olvastam, de ennek mi köze a mi dolgunkhoz?

— Csak éppen annyi, hogy a pénzük nagy része ott volt kosztkamatban. Az most fuccs, azt tudja? — Csak most nézett szembe, Deésyné riadt tekintetében éa egyszerre gyorsabban is beszélt. Mintha eddig, a sekély vízben, csak gázolt volna s most, hogy a mélybe ért, nagy tempóval igyekezne a túlsó partra s vitte magával a fuldoklót is. — Ez még mind nem nagy baj. Nem kell megijedni. Ez csak ujjsmutatás. Ahogy megmondtam előre, a bankjuk nem ügyel a szolid üzletre. Csak nyerni hatra-vakra, előre, minél gyorsabban, nem néz a lába alá. Nem tudja, mire lép. Nem veszi észre, hogy inog a talaj. Előre látható volt, régibb rókák is rajtavesztettek már, nemhogy ilyen kezdők. Leckének elég kemény, de lehet okulni. Egy szóval sem mondom, hogy szélhámossal van dolguk, csak figyelmeztetem, hogy ott kell hagyni. Most. Mindjárt. Amíg nem késő. Nézze nagyságos asszony, maga engem ismer, én nem szoktam nagy feneket keríteni a dolognak, de ha azt mondom, hogy: halt, vigyázni kell, akkor még meg lehet állni, még meg lehet menteni, ami menthető. Higyje el, ez az egyetlen mód. A pénzt biztosabb helyre kell vinni. Eladni mindent és hanyat-homlok menekülni a tőzsdéről. A tőzsde most inog, a tőzsdének vége. Ott most

nem lehet megélni, a kontremin nem maguknak való. Én még megtehetném, ha ugyan volna most mivel, legfőljebb beletörne a bicskám, de nálam az nem játszik szerepet, mert éppen úgy nyerhetnék is. De az én pénzem most más érdekeltségben van, én nem kontreminálok most. Én belefeküdtem a villanyreklámba, — ezt még az úton kötöttem le, ahogy előre bementam — már nagyban csináljuk, a körúton már láthatja is. Az volt az első dolgom, hogy fogtam egy szerelőt, elmagyaráztam és megy a munka. Amerikából meg egy kasszát hoztam. Leblokkol. Nagyszerű. A kereskedő a billentyűkön lenyomogatja az összegnek megfelelő számokat, megcsavar egy kereket, kihullik a blokk, kinyilik a kassza fiókja és visszaad. És ami fő, minden bevett összeg följegyződik. Itt nem lehet csalni, vagy tévedni, nem kell pénztáros sem. Egy év alatt minden boltos rá fog jönni, hogy mekkora megtakarítás ez. Ez lesz csak vasüzet. Enyém a Balkán is. Most lesz, mit utazni. Ha ez bevág, eltart már holtomig. Na de most beszéljünk a maguk ügyéről. Megbíz, hogy eladjak? Kezdhetjük előlről?

Deésyné egyebet sem hall az egész beszédből, mint hogy baj van. Baj. Érezte. Mégis ez okozta Dénes változását ... Jobb így, mintha asszony, vagy ... Mit lehet azt tudni férfiaknál? ... De miért is gondolt effélére? Mert mégis ilyesmire gondolt, abból is tudhatja, hogy most fellelegzik. A bank egy percig sem volt a kedvére. Otthon a hivatal hivatalt jelentett, írnok, kiadó, férfigyógyászok, de itt titkárnő, gépirókisasszony s már látott egynéhányat, el tudja képzelni... S Dénes olyan jól nézett ki, úgy összeszedte magát, kedvvel öltözködött s hiába, nem lehetett erre nem gondolni. Még Tibort is féltette egy ilyen kalandtól — ki tudja, nem az feledtette-e el vele a régi nőt, — de Tibor fiatal, mégis más, mint Dénes ... Ha Dénes ilyesmibe keveredett volna?... Hát nem, a pénz idegesítette, a veszteség ingerelte föl és csak annak az izgalmát hozta haza mostanában. De

mért nem szólt? Miért hagyta, hogy riadtan tapogatózoi a sötétben? Csak nem gondolta, hogy szemrehányást tesz neki miatta? Igaz, ő akarta mindenképp átvinni a pénzt, de azért nem lehet okolni, jót akart és nem bajt. És már Steiner is itthon van, majd ő rendet csinál. Lassan egészen megnyugodott az arca:

— Akkor hát nincsen baj.

— Azt ugyan nem mondtam, de a veszett fejsze nyelét még megragadhatjuk.

— Beszélje meg Steiner úr az urammal, ő intéz most mindent.

— Tudom, — mondta egy kis szemrehányással, — tudom, elég kár is. Amíg a nagyságos asszonnyal dolgozhattam együtt, addig kellemes volt. Megbízott bennem, nem kérdezett sokat, de *így*... Hiszen megpróbálhatom még, de nem sok a remény. Ha valaki bent ül egy bankban., az nem húzza ki maga alól a széket. Ha a főbíró úron múlik, vele aligha jutok zöldágra. A nagyságos asszony egészen kiadta a kezéből a papírt? Semmi sincs a nevéen?

— Én bizony nem is tudom, de azt hiszem, nincsen. Hát nem mindegy, hogy melyikünk nevéen szerepel! Úgyis közös, hát nem? Én nem értek hozzá úgy sem, Tibor, meg az uram ...

— Meg az a csirkefogó bankár! Bocsánat, de az. Csirkefogó. Mert amikor alapította a bankját, már akkor is tudta, hogy rövidéletű lesz. Csodák nem történnek. Egy vas nem sok, annyit sem vitt bele. De nem is az a baj, hogy szegény ördög volt, hanem hogy a felek pénzét sem tudja tisztelni. Az ember a magáét, ha *úgy* tetszik, az ablakon is kiszórhatja, de a másé, az ezent. Nem vigyáztam én a magukéra? Pedig, úgy-e, az enyém elúszott egypárszor. Mert bennem van zsványbecsület. Én nem kockáztatom azt, amivel másnak kell elszámolni. Kockáztatni ott az enyém, a felek pénzével csak szolid üzletekbe szabad belemenni. Még az is gazember, aki belebiztat mást a kockázatba. De ez mit ve-

szíthet? Legföljebb becsukja a boltját, de félévig, esetleg egyig is vígan élt és költött. Vele mi történhet?

— Mondja Steiner úr, maga azt hiszi, hogy meg is bukik a bank?

— Mi az, hogy hiszem? Érzem! Több ez annál, mintha hinném. Valami dögszag van a levegőben, oszlik az már, attól tartok. Még nincs baj a rendezési mpon, de izzadt pénzekkel fizet — valahogy ezt megérzi az ember. De mit huhogok itt a nagyságos asszonynak? Azzal ugyan nincs segítve. Csak éppen azért mondom, hogy szedje össze minden befolyását és vegye rá a főbíró urat a jobb belátásra. Én is meg fogok próbálni mindent, talán hallgat rám — de ez már nem biztos.

Deésyvel még nem beszélt komolyan, de éles szimatja nem sok jót jóstolt a várható beszélgetéstől sem. Ígért, de maga sem hitt benne. Ígérte, hogy megmenti, amit lehet, de van-e még menteni való? Az a Deésy, aki az ő tanácsa ellenére átvitte a pénzét egy idegen bankba, az már nem lehetett az a hallgatag és ráhallgató ember, akit valamikor segíteni kellett. Akkor szinte diadallal tölthette el a tudat, hogy megmozgatta ernyedte gondolatait, hogy fel tudta rázni, bele tudta vonni a tervezésekbe — de most? A csillagos eget könnyebben lehozna, völgyből szekerek a csúcsra vontatná, lejtőn lerohanón meg tudná fékezni, mindent, amit erő, ügyesség elérhet, de Deésyt a tévútról kijárt csapásra csalogatni vissza, szóval szót győzni le, Don Quijote szemeit felnyitni — azt még nem próbálta.

21.

Márta Déneskéért lihegő boldogságában meg is feledkezett Magda naplójáról. De mikor már megbeszéltek a jövő terveit és kiélték a kettesben fontolgtatások minden örömét s mikor már Déneskének nem maradt újságolnivalója, megoszlott Márta figyelme is közte s a

többi közt. Fél szemmel még Déneskére lesett, fél füllel még reá figyelt, de közben már meglátta Magdát is, Tibort, anyját, apját, mind a vendégeket, Steiner urat, aki csak a kapun ki-bejárt. Füle elkapta a röppenő szavakat és képek és hangok töredékeiből rakosgatta össze azt a mozaikot, amit ő magában az „élet”-nek hívott. Mások élete volt, nem rakhatta össze hiánytalanul, maradt közben elég hézag, amit kiszínezzon.

Déneske nem vette ki részét ebből a kedvtelésből. Ha Márta felcsillanó szemmel fordult feléje:

— Mit gondolsz, Dénes, — maguk közt már régen Dánésnek szólította — miért jár Magda mindig olyan furcsa arccal? Nézd meg egyszer, mintha titka volna.

— Nem szégyeled magad? Igazi asszony vagy. Mindig titkok után firtatsz. Mi titka lehetne? Egy lépést nem tesz egyedül, egy szót nem szól tanuk nélkül, úgy mozog, ahogy rángatják, olyan, mint egy báb. Mi titka lehet egy viaszbabának? A fűrészpor benne.

— Azt hiszed? Nagyon tévedsz. Ha velem néha esténként beszélget, olyan furcsákat mond. Mikor az érettségidről megjöttél, akkor is. Nem tudom szórói-szóra úgy mondani, ahogy ő mondta, de ha láttad volna hozzá az arcát és a szemét és ahogy egészen elerőtlenedve összeroskadt a székén, olyan szomorú volt. Azt mondta: Déneskének jó, mert erős akarat van benne és keresztülvisz mindent. Neked is jó, mert tanulsz és te is akarsz valamit majd. Ha nem szégyelném magam, a válalatokra veregetnék és kézenfogva megsétáltatnálak beneteket: ezek az én testvéreim!... Rátok valósággal fölnézek, büszke vagyok rátok. De ki nézhet föl rám? Ki lehetne büszke rám? És még nem is az a legrosszabb, hogy nincsen: ki — de hogy nincs: miért. Ti meg lehetek elégedve magatokkal, de nálam mindenki különb. Én soha nem veregethetek a magam vállára, én soha nem nézhetek föl magamra és nem vezethetem magam kézenfogva büszkén ...

— Ezt mondta? — tűnődött el Déneske és szinte

szégyenkezett a hangja, mikor az előbbi fölényes kijelentéseket visszavonta: — mégsem fűrészpor. De honnan tudhattam volna? Velem így nem beszél.

— És én azért vagyok kíváncsi rá, mert ritkán mond ilyeneket, de biztos, hogy ilyeneket gondol. És az is biztos, hogy a naplójába ilyeneket ír.

Mártának lett volna alkalma többször is belepillantani Magda írásába, de valahogy röstelkedett mégis. Nem attól félt, hogy Magda észreveszi és leszidja érte, de szégyelte maga előtt, hogy alattomban jusson Magdához közelebb. Kíváncsi volt rá, mint kicsikorában a titokban készülő karácsonyfára s mégsem lesett be a kulcslyukon, kívárta, míg feltárul az ajtó.

Csakhogy ott biztos volt, hogy a titok számára készül és csak ideig-óráig akar titok maradni. De Magda írása hétpecsétes, éppen azért kerül a naplóba, hogy zár alatt legyen, elrejtve, soha meg nem mutatva. Ahogy erre gondolt, elkedvetlenedett és felállt, hogy szobájába menjen.

Maguk voltak otthon — a gyerekek — a többiek Éváéknál vacsoráztak. Éjfélig sem jönnek haza. Jól esett a beszélgetés, jól fog esni már az alvás is. Ment, hogy lefeküdjön. Kissé fáradtan nézett szét, jó lett volna hamar végignyúlni a díványán. De a szeme megakadt Magda asztalkáján. Ott hevert elöl, — nyilván kintfelejtve — a titokzatos napló.

— Csak belepillantok — gondolta és mohón kapta föl, tolvajmódra, mintha valaki most tetten érhetné. És ahogy az első oldalon átfutott a szeme, zavarában és örömében lapozgatni kezdett, és itt is, ott is megállt és megint vissza. Hiszen ezek versek! Vers, vers, csupa vers, Magda apró betűiből formált kurta sorok. — Hát ezeket írta?

Már nem volt türelme egyedül olvasni, a titkot sem bírta, az öröm hangja a torkában vibrált, ki kellett kiáltania:

— Dénes! — futott vissza hozzá, ragyogva a föl-

fedezéstől, — nekem volt igazam! Hallgasd csak — és olvasni kezdett.

Déneske csak kelletlen figyelt és inkább szeretett volna messze lenni, mint beavatódni a lányos ügyekbe, de már a második sornál felkapta a fejét és gyanakodva közeledett, hogy belenézzen ő is az írásba:

— Mi ez? Kiírta valahonnan?

Nem. Egy dátum és vers alatta, ahogy a hangulata kilökte a gondolatokat és érzéseket, összefüggés nélkül, de belső hévvel. Nem is az, hogy versek, de hogy Magda írta! Hogy Magda ilyesmit elgondol, hogy eszébe juthat, hogy tud is, mert alighanem tud. Lehet, hogy csak azért, mert a nénye, mert nem tette volna fel róla, de lehet, hogy enélkül is érdeklél olvasná.

Márta és Déneske egymásra néztek. Márta szemében diadal volt: úgy-e megmondtam?... Déneskéében ámulás: ezt nem hittem volna... Most egyik sem gondolt arra, illik-e belepillantani a másik titkába. Úgy forgatták Magda naplóját, mint egy érdekes könyvet. Szinte egymás elől olvasták el az oldalakat, az egyik lapozott volna mohón tovább s a másik lekésve sietett utolérni. Mindketten fogták, mind a kettő a maga szeme előtt szerette volna tartani s közben lestek a másikon a hatást, annak is tetszik-e? Megálltak egyiknél-másiknál s felolvasták, mintha amaz nem érthette volna meg enélkül, nem érezhette volna meg az elindító gondolatot s közben kutattak elejtett szói után, mikor is, miért is, miből is születhetett ez, vagy az a verse?

Minden oldalon vers. És milyen különösek. És az, hogy Magda írta. Ez volna Magda? ... Á mulatást kereső, öltözni szerető, jövő-menő, otthon meg nem ülő?... Olyan érthetetlen. Ki kényszeríti rá, hogy ezt az életet élje, ha belül csupa ellenállás? És hogyan tud emelt fejjel és fölényes biztonsággal uralkodni Pistik, Bandik fölött, ha belül ennyire önbizalom híján kesereg? Lehet-e őszinte ez a kettőssége? Vagy melyik lesz a póz? Melyik formájában tetszeleg magának? Az öntudatos

lány ül-e le esténkint, hogy írás közben szenvelgőre maszkírozza magát? Vagy a tétovázó, tépelődő, ha kiírta kétségeit, másnap alakoskodva emeli föl fejét?... Ezen vitatkozni kellett.

Mártának a naplóbéli Magda tetszett jobban s védte körömszakadtáig. Déneske nem tudott ilyen könnyen behódolni neki. Szavak, szavak, elszédül csak tőlük, szavak mákonyával teremt maga köré egy képzelt világot, amiben kedvére kesereg. Szinte kéjjel kisebbíti magát. Magdát körülrajongják s itt úgy ír, mint aki eleped egy kis szeretetért, mindene megvan s az egyik versben mégis azt írja:

„Nem kívántam el soha a másét,
Amit megláttam, kezet nem nyújtottam érte...”

És sorra mind, csupa ellentmondás. Vagy a verseiből, vagy belőle hiányzik az őszinteség.

— Nincs igazad, Dénes. Ő maga is érzi, hogy nem az az igaz, amit kifelé megmutat. Akai-mit mondhatsz, Dénes, de Magdában van valami, amit mi nem ismerünk. Hogyan is mehetne hozzá Pistihez? Pisti meg nem érti. Ha ő nem az, akinek mutatja magát, akkor Pisti nem is őt szereti, csak azt, akit lát. Meglátod, egyszer eljön az igazi és akkor annak meg fogja mutatni ezeket.

— Hát mondjuk úgy, hogy most fényképeket készít magáról, hogy egyszer elővehesse és mutogathassa: ilyen voltam, tetszik?...

— Miért mondod ezt így? Talán szégyen ez? Jól teszi. Én is boldog volnék, ha meg tudnám tenni. Csak-hogy én ehhez nem értek. Ha összetörném a fejem, akkor sem tudnék kiszedni belőle egy ilyen versre valót.

— Még csak az hiányzik, hogy te is versfaragásra add magad. Tanulj, az többet ér.

De beszélhetett Déneske. Márta ismerte már.

Tudta, hogy a cinizmus mögött meghatottság búvik meg és ő is többre tartja most már Magdát. Óvatosan visszatette a naplót a helyére és alig győzte kivárni, míg Magda hazakerül. Lefeküdt, de aludni nem tudott. Ébren is akart maradni. Jó lett volna átölelni Magda nyakát és megmondani, milyen büszke reá. Hogy büszkén nézhet már föl magára és a vállára veregethet. És szerette volna megkérdezni tőle és meghallani, hogyan tudja mindezt így leírni?

— Hát te még ébren vagy? — lépett a szobába Magda és Márta lelkesedése riadtan húzódott vissza. Már csak attól félt, Magda észre ne vegye, hogy titkát meglesték. És mikor már alvásnak vetkőzve az asztalkához lépett és Mártát figyelve kinyitotta a naplóját és leült eléje, Márta duzzogást mímelve dörzsölte a szemét:

— Már megint nem hagysz aludni? Már megint írni akarsz? — de alig várta, hogy reggel megkaparintsa és Déneskének elújsághassa: — Megint írt! — és együtt olvasták el az új verset.

22.

Tibor ínye korán szokott az erős ízekhez. Már az otthon levegője sem gyermeknek szánt izgalmakkal keverődött s a menekülés után a pestiből sem a nekivalót szippantgatta. Nem volt az véletlen, hogy Vida Karihoz sodródott.

Valahogy kiesett életéből a gyermekévek tudatalansága. Már kicsi korában a megértésére apelláltak. Neki meg kellett értenie, hogy háború van, hogy körülöttük sok a gond, sok a baj, sok a gyász és szomorúság, hogy veszélyben forog az apja élete, hogy ellenségek között élnek s a béke is csak titkos háborúság.

Értette-e? Ki tudja? De elvárták tőle, hogy értse, hogy a hangját, gyerekkedvét soha szabadjára ne

eressze, hogy meg tudjon ülni csendesen egy helyben s ha a nagyok arcán nyugtalanságot lát, néma riadalommal kerekedjen két nagy gyerekszeme. Elvárták és Tibor meg is tette. De az első szabad percet szökésre használta.

Szökött a kötelesség elől, a rendből, a csendből, amiből elég volt, amivel betelt már. Mint aki az egyféle ételtől csömörlik, úgy szimatolt jobbra-balra egyéb izek után. Karitól kaphatott kóstolót. És ha eleinte idegenkedve nyelte is a szokatlan falatokat, csámcsogott hozzá, hogy ínyenc voltát mutassa és a csiga-béka evők között ne lássák újoncnak.

Hamar hozzászokott. S mikor már az esti kávéház és kóborlások ízetlenek lettek, megismerkedett a vásárolt szerelem, az ital, a kártya mámorával. Nem éhezett soha, nem tudta, mi a szomjúság, torkig lakottan járta Pest éjszakáját, mikor még gyermek volt.

Erőszakos borotválás csalta ki bajuszát, nem tudta kivárni, amíg kiütözik. Vágyai sem maguktól ébredtek, erőszakos benyomások keltették életre. Korai megismerésben lett idő előtt érett. Mindent korán ízlelt, jót, bajt, bőséget, a bűnt is. És ahogy nem becsülte mindazt, amije volt, ahogy nem tudta értékét jólétnek és kényelemnek, nem tudta azt sem, mi szabad és mi nem.

Csak egy hajtóerőt ismert: akarom, csak egy érték-mérője volt: kell nekem. Amit akart, azt keresztülvitte, ami neki kellett, azt meg is szerezte. Hogyan? Arra nem ért rá gondolni. Ha kellett: bujkált, ha úgy jött: hazudott, ha a szükség diktálta, hát: csalt is. És mert ezekkel az árakkal fizetett minden megkívántért, nem is finnyáskodott.

Ha a lelkiismerete ébredezett néha, az sem azért nyugtalanította, hogy meg nem engedettet csinál, csak attól tartott, hogy rájönnek és szólnak és magyarázkodni lesz kénytelen. Amit ő tett, az jól volt és helyén volt, legföljebb a környezete okvetetlenkedett. Anyja

nem ismerte föl benne a kacsafiókát s egyre a vízparton csapkodott riadt tyúkszárnyaival. Apja valaha bizonyára szintén bort ivott és most vizet prédikál. Magda szenteskedő, Márta kotnyeles és Déneske tacskozó. Mind messzire marad a mai élettől. Megértés nincs bennük, de basáskodnának. Mind beleszólna minden dolgába, ha ki nem játszaná őket. Ők az okai, hogy alakoskodni kell.

Általában a felelősség csak másokat terhel. Mit akar ő? Élni. S ha hagynák, nem volna semmi baj. Kinek ártott vele, hogy kávéházba járt? És olyan nagy eset, hogy kártyázni kezdett! Mások is kártyáznak. Egyszer nyer az ember, máskor veszít, kiegyenlítődik. Csak hagyták volna békében és ne vadásztak volna utána. Ügy nem lehet játszani, ha otthon az órát figyelik. Persze, hogy akkor ideges és kicsúszik lába alól a talaj. Akkor aztán bölcsek: úgy-e, hogy megmondtam!...

Még szerencse, hogy Piriről nem tudtak. Akkor prédikáltak volna még csak istenigazában! Hiszen, ami azt illeti, elég komisz nő volt. Jó, hogy Kari felnyitotta a szemét és segített neki szakítani. Az ilyen nő miatt az ember nem esik kétségbe. Tulajdonképpen egy csöppet sem sajnálja még a gyereket sem. Furcsa, hogy nem érez semmit sem iránta. Eleinte bosszúság volt csak és zavar, félelem, hogy kiderül és otthon mit szólnak. Aztán valóságos fejtövehén lett miatta. Ha Pirinek pénz kellett, csak vele hozakodott elő: a kicsinek előre kell vásárolni, kocsit, babakocsit... Már gyűlölte, valósággal gyűlölte, hogy miatta egy találkozást sem úszhat meg követelés nélkül. Mert Pirinek rengeteg pénz kellett. A lakását fizette, rendes zsebpénzt csikart ki és mégis tudott minden nap valami újabb kívánságot. Mit kínozza, Isten, mit ki nem talált ez! Ha azt mondta: nincs, megfenyegette, hogy bevásárol s a számlát a lakására küldeti, hogy fizesse az apja. És elő kellett teremteni akárhonnán, nem nézte a módját. Ha húzódozott, már fenyegette! hogy szakítani fog. Hogy miért is ragaszkodott olyan

kétségbeesetten hozzá? Hogyan is került ennyire a dolog? Persze Kari vitte hozzá — és Kari is vitte el tőle ...

Ennél a gondolatnál kicsit meg kell állni. Kari elébb is ismerte és most is jár hozzá...

Komisz história. Akkor őt csak kihasználták... Kari kerítette. Pedig így volt, most, távolból, tisztán látja az egészet. Karinak sohasem volt pénze, Pirinek meg pénz kellett. Ő akkor még zöld volt, fölragyogott a szeme egy viszony hallatára és jól számítottak. És Kari egy percig sem vette őt komoly vetélytársnak. Kihasználták. Kari hívta, a nő csábította, ő meg bedőlt nekik. Kari vitte mindenfelé. Még az állását is neki köszönheti. Nem volt ez sem önzetlen szolgálat, de hát ki önzetlen? Ha akkor nincs pechben a kártyánál és az a ravasz Steiner nem húzza keresztül a bank-manipulációt, akkor még ma is csak lóg a világba.

De Kariéknak kellett a pénz. Kari nem tudott szerezni, szereztetett vele. Összehozta a direktorral. Ki tudja, mi mindent nem ígért, még tiszta szerencse, hogy csakugyan át tudta vitetni a pénzt, mert enélkül már egy hónap múlva kirúgták volna a bankból. Nem is tagadta az öreg, hogy csak úgy alkalmazza, ha átviszik a tőkét.

Tulajdonképpen hát Kari nem is vétett ellene. Az, hogy apró kölcsönökkel most is fizetteti magát, igazán nem számít. Telik és megéri. Mert mégis csak Kari az egyetlen, akivel érdemes valamerre menni. Próbálta már a kollégákkal is, egy-két korsó sör, vagy egy liter bor, ennél nem jut tovább a nekirugaszkodásuk. Unalmas fráterek. Köztük az ember csak besavanyodik. S ő maga sem rendelhet, nem mulathat velük, mert ha apja híret venné, oda lenne az egész bizalom. Arra jók csak, hogy fődözzék a ritka kimaradásokat.

Mennyi ravaszkodással megy most ez is! Mindig vacsorameghívást hazudik s ha családi körben sejtik,

nem nyugtalankodnak. Legföljebb annyit vall be, hogy hazajövet még egy feketére kávéházba tértek. A kis Bérczy egy-egy jó szivarért vállalja a fedezést és nem kerülhet bajba. Csak egy kacsintás: nálatok vacsoráztam — és ebből Bérczy ért. Bérczy jó családból való, bíró az apja s az öregek nem ismerik egymást. Nincs, aki leleplezze s ha őt kérdené apja, tudja, mit feleljen. Ilyenkor Kari jó programot csinál. Vacsora, mulató, tánc, lányok, sok pezsgő. Nagyszerű, dolog ez. Hogy sokba is kerül, az ugyan nem fontos. Van miből, kitelik akármilyen muri. Még kokóra is jut Lulunak. Furcsa, hogy az a kis sápadt, szőke lány, hogyan imádjá a kokaint. Kóstolta már ő is, de nem talál benne semmi jóságot. Utána meg éppen agyonütött. Egyszer csak nem gyanút fogtak otthon.

Kari megfizethetetlen. Nélküle minderről semmit sem tudna még. Ott tartana csak, ahol a többi huszonegy éves, lagymatag szerelem, nyárspolgári szórakozások, tán vőlegényesdit játszana Éva mellett és várná a jobb jövőt. Legjobb esetben a szigorlatok réme riogatná és készülne a vizsgákra lassan. Most? Állásban ül, ott-hon jószemmel nézik és szinte korlátlan a lehetősége. Igaz, hogy Lulunál sem lehet naponta, igaz, hogy a beléptidíj borsos, de nincs az a pénz, amit ezek azi esték meg ne érnének.

Nevetni kell, hogyan nézne rajta végig Déneske, ha erről hallana s hogy sápadozna Magda, s hogyan alélna el anyja, s apjának a szeme-szája nyitva maradna. Szegények. Ezek azt hiszik, hogy élük az életet. Sejtelmük sincs az életről és nem is lesz soha. Szűk látókörrrel és előre körülhatárolt lehetőségekkel hogyan is lehetne? Fölkelni, enni, mosolyogni is, meg egy-egy ölelés talán, egy kis harc a szívben, nagyokat alusznak, egymásért nyugtalankodnak, a kerítésen belül van a világuk, azon túl még gondolni sem tudnak. Ha valami nagyon merészet képzelnek el az ő életéről, valami botránkoztatót,

akkor is hol marad tapasztalatlanságuk a valóság mögött. Egészen bizonyos, hogy még a Piri-féle szerény; kiruccanás is túlhaladja fantáziájukat.

Jobb is így. Mert ha belelátnának abba a kaleidoszkópba, amelyet ő tetszés szerint forgat tarka és még tarkább mintákra, akkor összefognának ellene ahányan csak vannak, hogy megmentsek. És arra, hogy a receptjük szerint élje a nekiktetsző életet, már régen képtelen. Talán ha Erdélyben maradnak, még akkor sem lett volna belőle az ő képükre teremtett, de itt, a Kari karján tett séták után, már kész képtelenség.

Megfulladna, elepedne, eltikkadna abban a szürke, poros, ólmos légkörben, amiben ezek élnek. Ha nem tudhatná, hogy nappal miért ravaszkodik, ha egy-egy este mértékletes otthonüléséről nem tudná, hogy ára a másnapi szabadságnak, ha egyszer kokó hijján zárva maradna előtte Lulu ajtaja — nem is volna érdemes az életet élni.

Minden ízetlen és színtelen, ha nem a mámor fátylán keresztül nézheti, ha nem a gyönyör serlegéből kóstolgathatja, ha az idegek lázát nem érezheti benne. Aki egyszer bepillantott ebbe a világba, az már nem tud megmaradni a falain kívül. Az csak akkor érzi elevennek magát, ha belevegyülhet. És hála Karinak, ő már odatartozik.

Nincs az a könyörgés, ami onnan már elszakíthatná, nincs az a fenyegetés sem. Éva álmodozzon csak tovább róla és érje be a heti látogatásokkal. Szép lány, kedves, de mit adhat neki? ... És a család is. Gyilkos unalom, könnyfacsaró ásítás, altatódal. Kedves, kedves, de le-tűnt az ideje. Mintha Noé bárkája akarna versenyre kelni gőzhajókkal. Ósdi erkölcsöket elseper az újfajta morál. Gyorsabb tempó, izgatóbb változatosság, kevesebb skrupulus.

Az ember csak egyre törekedhet: menekülni az egyformaságból. És Lulunál százszerű az élet.

Ha Deésy bekötött szemmel ült volna az Új Bank igazgatósági ülésein, hogy nem láthatja a szenvedélyes gesztusokat és csukott füllel, hogy nem hallhatja az indulatos hangokat, ha nem érezte volna egyre inkább a bizonytalanságnak azt a biztos jelét, ami állandó figyelemre készítette és szünet-szakadatlan adta le benne a Morse-jeleket, — akkor Steiner beavatkozását legalábbis fölénytel viselte volna el.

De már rég ideje nem tudott szabadulni valami megnevezhetetlen nyugtalanságtól. Mint a sötétben tapogatózóra nehezedik az ösztönös óvatosság, ami maga elé tartatja ki védekezően a karját: csak neki nem menni semminek... A kezdő úszó fél így attól, hogy belekapaszkodnak és alámerítik. Vagy az alig lábára állt gyermek, hogy a padló s szőnyeg kiszalad alóla.

Meg-megállt és szimatolt és jött, hogy megvesse a lábát és kényszerítő ostorcsapásokra se tegyen többé előre egy lépést sem, mint havas hidegben a ló, ha farkas szagát érzi. Megállt volna remegő inakkal és tárgult hortyogókkal és borzadva várta volna az ordast, vagy vadult vágatással vitte volna visszafelé a kocsit, amit ő húzott eddig a nem sejtett veszély irányába, — de felült a bakra Steiner és megragadta a gyeplőt és íkormányozni akarta és most már meg kellett mutatni, hogy azért sem.

Steiner tudta, hogy hiába harcol, de Deésyné miatt nem állt félre. Deésy nyerseségével szemben neki is megvolt a maga szókimondása:

— Nézze főbíró úr, — neki most is főbíró maradt — ne kerüljessük, mondjuk ki magyarán, amit maga éppen úgy tud, mint én. Ezek tönkrementek. A friss pénzekkel fedezik a hiányokat és csak egy nap ne legyen tőkékük, minden összeroppan. Nincs senki az egész pénzpiacon, aki hajlandó volna nekik hitelezni. Ha rám hallgat, elhoz mindent, amit lehet s azonnal házat

vesz. Még az látszik most a legjobb befektetésnek. Főbíró úr, gondoljon a családjára és adjon el mindent, amíg el nem késik.

Steiner hangjában most nemcsak rábeszélés volt, több ennél, követelő sürgetés és Deésy megingott. Akármit szólnak is bent hozzá, holnap kiadja az utasítást: eladni mindent. Igen. Aztán megint Steinerre bízta a pénzét, elég volt a hajszából, nem nekivaló ez. Nagyon leverten és leszelidülten közölte Steinerrel.

De másnap be kellett menni a bankba és beszélni kellett. És olyan fölényesen hangzott: csak nem félted a pénzed?... — hogy nem lehetett azt felelni: de igen.

Nem, nem félti, csak... csak szeretné házba fektetni ...

Mit, házba? A ház nem hoz annyit és azért, mert a papírok ára egy kicsit megingott, még nem kell megijedni. Nem vagyunk gyerekek.

Nem, hát persze, hogy nem, mégis ...

Szóval: mégis csak a bankhoz bizalmatlan. Ezt igazán nem várták volna tőle. Még ha *egy* zsidó kezd kapkodni és félti a bőrét, azt meg lehet érteni, azoknak sosem elég a nyereségből és mindjárt frontot változtatnak, ha rossz szelek fújnak, de hogy ő? ... Képzelve el, milyen riadalom lenne a tőzsdén, ha egyszerre százával dobnák a piacra a papírokat.

Hát talán nem mindjárt holnap és nem is egyszerre, ha úgy gondolják, de szép lassan azért mégis, azt hiszi, jobb, ha visszavonul a tőzsdétől, az idegei...

Ahogy parancsolja, ők tudomásul veszik, hogy a gyávák táborába áll és megfutamodik éppen most, amikor férfias kitartás kéne.

Hát gondolják, hogy megszilárdul?

Csakis. De nem így, ha mindenki megijed. Nem érzi, hogy példát kell statuálni? Neki és a többi független embernek. A kisemberek, a kispénzek nem gondolkoznak önállóan. Ha azt látják, hogy a tőke vásárol, vesznek ők is és fölmennek az értékek. Ha látják, hogy

a tőke menekül, menekülnek ők is és kész a katasztrófa. De azért nem akarják befolyásolni. Tessék, csináljon amit jónak lát. Ők a maguk részéről vígan vásárolnak. Igenis. Vásárolnak.

Deésy hallotta, hogy csakugyan kiadják az utasítást és most már nem tudta, mit higgyen. Eaek sem bolondok, hogy kiszórják a pénzt.

Már röstelte, hogy belefogott és kezdett visszavonulni. Nem bíztatták, valósággal fel kellett kínálnia, hogy kezeljék tovább is a vagyont. Hiszen ő nem azért mondta... csak nem gondolják?

Délben már a lapok gyanús hírekkel voltak tele. Nem is burkolt célzások, egészen világos képét tárták föl a tőzsde sebeinek. Jó lett volna már, ha nem vonja vissza az első intézkedést. De Tibor is a nyakára jött: mit is gondolt édesapám... és az egész intézet, mintha szemrehányón nézett volna rá: a mi bankunkhoz bizalmatlan? Mintha mindenki személyes sérelemnek érezte volna. Mintha mindenki a bankkal azonosította volna magát. Mindenki — csak ő nem. Pedig ő a vezetőségben van.

És délután jött Steiner és be kellett vallani, hogy hiába ígérte meg tegnap, semmit sem csinált. Hiába, nem tehetett másképp, megsértődtek volna.

Sértődni? Új dolog a tőzsde világában. A megbízás: sértés. Nem látja, hogy ez is milyen gyanús? Ha Pétery simán eladhatta volna a papírokat, mért sértődött volna meg? Ő épp úgy megkapja a jutalékot az eladás után, mint a vételnél, neki igazán mindegy lehet, csak megbízás legyen. De persze, hogy személyes kérdést csinál inkább belőle, semhogy bevallja, hogy a papírokat már régen eladta, vagy elzálogosította, szóval semmiképpen sem rendelkezik fölöttük. Ne mondja, hogy ma is vettek, ő ott volt, látta az üzletmenetet, az Új Bank nem vásárolt, csak adott ész nélkül. Amije még volt. De most már nem szól bele, csak csinálja maga, ha benne sem bízik.

Deésy azt sem tudja, mihez kezdjen. Két hétig be sem megy a bankba, látni sem akarja őket, beszélni sem velük. Mi lesz, ha csakugyan? ... De otthon sincs nyugta, kávéházba megy. De a lapok még jobban felizgatják. Most már bánja, hogy egész idő alatt miért is bujt Steiner elől, hátha mégis kellett volna közben intézkedni? ... Felnéz hát Kuthyhoz:

— Mit gondolsz? Tartós lesz ez a bessz?

— Nem tudom, mennyire vagy érdekelve?... Te, nem vagy te benn az igazgatóságban?

— Dehogynem. Csaknem eleitől fogva.

— Öreg hiba. Akkor anyagilag is felelős leszel, így már tanácsolni sem igen lehet.

— Baj van?

— Hát te nem tudod?

Innen már a bankba siet és alig tud bejutni az ajtón. Ijedt kommitensek ostromolják a kasszát és ijedt tisztviselők sűrögnek odabent. Mindenki beszél, mindenki a magáét hajtogatja s a másokra senki sem figyel.

— Mi van itt? — kérdezi az igazgatót s az csak vállát vonja:

— Láthatod.

— Csakugyan csódbé jutsz?

— Már benne is vagyunk.

— És a papírjaim?

— Most még te is a fületem rágnád? Adtad volna el idejében. Én vigyázzak rátok?

Úgy hangzott az egész, mintha rossz tréfát csinálnának vele. Adta volna el? Hát nem akarta? De már nem volt kivel vitatkozni, a szoba üres volt. Azt sem vette észre, mikor ment ki Pétery. De bejönni sem látta többet, sem aznap, sem később.

Másnap már a redőnyöket is lehúzták. A lapok meg gyalázatos hangon írtak az Új Bankról. A megszőkött igazgatóról és a lelkiismeretlen igazgatóságról. Deésy azon vette észre magát, hogy egy csúnya botrány közepébe került. A nevét is kiírták a többiével együtt.

És úgy említették a vagyonát, mint némi biztosítékát a károsodásnak.

— Hát lehet ez?...

— Lehet, — mondta Déneske, ő a dolgokat személytelenebbül ítélte meg.

Tibort nem kérdezhetette, már két napja nem látta. Annit nem akarta. Borzasztó, mit csinált!...

Deésy megint csak ült és nem beszélt, mint mikor feljöttek. Magában tépelődött csak és ha szóltak hozzá, gondok közül merült föl a tekintete:

— Nem is tudom... — mondta tétován és csakugyan nem tudta. Nem tudott ő semmit. Csak azt, hogy volt, nines s ennek ő az oka.

24.

Deésyné szeme előtt ismerős kert ismerős utai nyíltak meg. Már járt ezeken az ösvényeken határozottra erőszakolt léptekkel és dacosan emelt fejjel, összeszorított ajkakkal. Nem panaszkodott ő akkor sem, most eem fog. Nem kell azt másoknak tudni, ami történt, csak előre, tovább is úgy, mint eddig. Kíváncsi seem ne leskelődhessen, idegen érdeklődést ne vonzzon a bajuk.

Régen aggódik már, nem meglepetés ez, készen, felvértezve találta a csapás. Gondolatban ugyan csak remegni tudott, de most, hogy Dénes összeroskadt és a tennivalók reávárnak, újból megtalálta régimagát. Harcolt már ő mindenféle rémmel, most a suttoágások ellen fog küzdeni.

Szinte alattomosabb ellenség ez minden eddiginél. Mert akármi történt is eddig, emelt fejjel járhattak és felnéztek rájuk. Az urát meggyötörték, belebetegedett, elerőtlenedett — de hős volt, ki másokért szenved és a raartir glória messzi veti fényét. De most a bankbukással együtt emlegetik a nevüket, érzi, ha nem is mond-

ják előtte, ki, hogy tönkrement embereknek tartják, sutognak róluk, sajnálkoznak is, de gonosz, bántó, leriázó sajnálkozással és a tekintélynek vége, árnyék borult rájuk.

Erősen érzi, hogy mi a szerepe. Sötétséget kell oszlatni, fölemelni a fáklyát és világítani, valahogy a régi fényt kell visszavarázsolni, elkápráztatni a gyanakvó szemeket... nincsen itt semmi baj ... Elizen Steinerért.

— Nézze, Steiner úr — és elmagyarázza, miről is van most szó.

— Értem, — mondja Steiner és csakugyan szeretné érteni. Hogyan lehetséges, hogy ebben az összeomlásban, ahol kő kövön nem maradt, most spanyolfalakat akarnak felállogatni s azzal takargatni a romhalmazt? Hogyan lehetséges, hogy a recsegés-ropogás ijesztő lármáját muzsikaszóval akarják elnyomni? A helyett, hogy kézzel-lábbal kaparnának a törmelékek közt: mit lehet menteni? ... Hogy a hangzavarból valami biztató szózatra figyelnének: mit lehet még tenni f... — Értem, — ismételgeti, de nem érti sehogysen.

Ez az erős asszony valamikor szörnyek ellen harcolt, valóságos rémeket győzött le s most a suttogástól fél s a látszat a fő. Hogy ne sejtthessék, amit ügyis tudnak, ne suttoghassanak arról amiről ügyis besaélnék, ne láthassák, ami a szemük előtt van. Szegény, szegény asszony... Mi lesz ezzel, ha a valóságra ébred? Mert ez még álmodik, ez még nem bizonyosodott meg, hogy a bukás teljes. Hát hadd menjen tovább holdkóros útján, nem is szabad ezt a szerencsétlent fölébreszteni. Ennek nem mondhatja meg, hogy ellenük is kimondták a csődöt, hogy sem állás, sem fizetés, de még a papírjaik sem maradtak meg, hogy nincs tőke, nincs kamat és amikor Deésy leült tépelődni üres zsebeivel, akkor már tudta, hogy a házuk sem marad meg. Mit lehet itt még a látszaton menteni? Legfeljebb Deésynét hitegetni még, hogy minél később tudja meg a valót.

Steiner megint átvette a mindenest szerepét. Jó,

majd eladja a papírokat s az árát elhossa. De nem gondolná, hogy azért jó volna egyszerűsíteni a háztartást? Esetleg kisebb lakásba menni, ahol elég kisebb személyzet is.

Mit képzél? Éppen most? Hiszen ha több szoba volna, az sem lehetne sok. A fiúk együtt, a lányok együtt, pedig rájuk férne nagyobb csend, kényelem, a kiesik tanulnak s akárhogy is, csak zavarja őket a nagyobbak másfajta élete. Ne mondja, hogy kisebb lakás is jó. Most csak a pénzt szerezze meg Steiner úr, mert azt csak belátja, hogy egy vacsora most nagyon aktuális. E nélkül azt hihetnék, hogy ők most siránkoznak és egészen odavannak.

Deésyné most igazán fáradhatatlan. Magdával sorrajárja a baráti házakat, új toalett is kell a sok jövés-menéshez és hamar az estélyre is három, mert Márta sem gyerek már egészen és ha még nem is viszi társaságba, a saját házuknál már ő is résztvehet.

És annyi minden kell. A kamra is ürül. A fiúk ruhatárát is föl kell frissíteni. Tibornak is adni, nem gyerek már és megszokta, hogy legyen miből költeni, 5 nem tehet róla, hogy állás nélkül maradt. És Déneske tandíja. És régi számlák... Az ember nem is tudja, honnan kerülnek mind elő.

Lám, Steiner úr hogyan el tud rendezni mindent és Dénes már hogyan kétségbe volt esve. Nem is lehetett úgy, hogy egyszerre semmijük se legyen, mikor rengeteg volt. Csak érteni kell hozzá, megment ez a dert ember még többet is. Úgy-e ő rájött, hogy ami a gyerekek nevéen volt, az mind megmenthető, azt el lehet adni. Dénes meg már azt hitte, hogy mindenük odavan. Csak ne hozakodna mindig elő Steiner úr a kisebb lakással.

És kisebb személyzet? És éppen most szüntesse be a vendégeskedést? Nem akarja belátni, hogy nem egészen mindegy, ők mennek-e tönkre, vagy Steinerék. Ne-

kik lehet összehúzni magukat, de Deésyéknek talán még sem olyan egyszerű.

Annyi gondot okoz ez a tönkremenés. Pedig hát csak a füstje nagy. Azért még mindig van mit enni, Tan mit fölvenni és hál Istennek, semmi sem változott. Csak hogy éppen tudni kell, hogy nem gazdagok többé. És Steiner mégis azt hajtogatja, hogy Dénesnek most állásba kell menni. Hiszen megy is, ha lesz valami, de azt jól tudhatja, hogy az állásokat nem kínálják. Még huszonegyben sem akadt alkalmas, nemhogy most akadna.

Tiborra is ráférne valami. Ez a lógás megint rossz útra tereli. Már épp úgy elmaradoz, épp oly sápadt, fáradt, ki tudja merre jár? Talán Tiborra a legnagyobb csapás ez a tönkrejutás. Tibornak kellett leginkább a pénz, ő úrnak született.

Déneske nem érzi. Az csak tanul, a könyveket bújja. Még jóformán itt sem volt a baj, már tanítványt szerzett. Márta is tanít már. Igazi szerencse, hogy ez a két kicsi ilyen komolyka lett. Mintha nem is a fajtájuk volna. Nem azért, hogy komolyak, mert ők sem voltak léhák, de ahogy nem törődnek semmit a világgal, ahogy nem érdekli őket társaságos élet, csak a jövő, a maguk tervei. Már az elhelyezkedésükről beszélnek s még hol vannak attól, hogy készek legyenek! Hiszen szerencse ez. Mert lám, azt hitték, hogy kimenekültek a románoktól s itt békében élhetnek s hát menekülés volt ez? Nyakukon a gond. Ezek tán csakugyan tudnak menekülni. Másképp csinálják s úgy lehet, másképp kellett volna nekik is csinálni,...

Steiner volt az egyetlen, aki a tönkrejutást teljesen tisztán látta. Az egész Deésy-család tudta, tudta, de még sem hitte el. Elsőnek maga Deésy tudta. De hi-

szen azt is hitte, hogy már másnap nem lesz, amit a konyhán főzzenek — és tessék, van, került, volt miből.

Deésyné sokat alkudozott Steinerrel, de végül pénzhez jutott mindig. Csak ijesztgetés, gondolta, de van még valamelyes.

Magda nem is gondolkozott. Olyan kevés köze volt ehhez a világhoz, olyan könnyen elmenekült belőle, ha akart. Csak leül az asztalkához, előveszi a füzetet és ír.

Márta sem lázong. Még szelét sem érezte a vihar-
nak. Van ugyan valami a levegőben, egyre hall is róla, de addig csak kitartanak a roncsok, amíg végezhet? Addig csak nem sülyednek el? Aztán már segíthet is. Nagyon komolyan gondolja. Sejtelve sem lehet, hogy az a négy-öt év, amire ő számít, tiszta képtelenség. Négy-öt nap sem, Steiner nélkül.

Déneske nem tud a házi dolgokról, csak a magáé érdekli. Nem közömbösségből szakadt el, de régen elítélte már ezt az életet és nem látja a fordulatot igazságtalannak. Ez kellett hogy jöjjön. Ez a vége, ha nem tudnak számolni. Annyit látott már, legföljebb most közelebről látja majd a gondot.

Csak Tibor érezte át a tragédiát. Szépen induló élete újból kátyúba került. De hogy ne mehessen többet Luluhoz se? ...

Az első megtagadott pénzkérés után az órája tűnt el, aztán a gyűrűje. Az óra s a gyűrű hamar elfogyott és megint sor került a kérésre:

— Mit képzél édesanyám, miből élek? Nekem pénz kell.

— Tibor, hogy beszélsz te?

— Hogy? Hát ahogy muszáj. Krajcáronkint kérjek?

— Tibor!

— Mit Tibor, Tibor. Ad, vagy nem ad?

— Nesze! — csattant váratlanul Tibor arca és apja szikrázó szemekkel állt előtte. — Hogy beszélsz; anyáddal?

Készületlenül találta Tibort a támadás, azt sem tudta, hogy apja otthon van. Tibor hátrált. Deésyné remegőn lépkedett utánuk, felemelt két karja egyben esdekelt is. De az ajtó becsukódott s ott maradt Dénessel:

— Mért ütötte meg az Istenért, mondja?

— Legközelebb majd megver bennünket. Ez az eredménye a kényeztetésnek.

— Ne tegyen még maga is szemrehányást, elég bánat ez nekem. Én csak jót akartam.

— A jóság kétélű fegyver. Sajnos, későn láthatja be. De ezt maga kereste, nem tagadhatja le.

Deésyné felsírt, üzötten, gyötrötten. Nem elég baj neki ez a pénztelenség, még ez is most hozzá... Menne Tibor után, hogy lássa, mit csinál, de Dénestől nem mer. Ő is ingerelje? ... Istenem, még sosem nyúlt hozzájuk s most ezt a nagy fiút!... Mi lesz itt? Mi lesz itt?

Tibor, ahogy betette az ajtót, szobájába rohant. Déneske felnézett könyvéből és csodálkozott. Még Tibornál is szokatlan volt ez a dúltság, hajnaltájban szokott így megjönni.

— Mi történt?

— Semmi közöd hozzá, — s már bent sem volt, kalapját vette csak, valamit még a szomszédban motozott s már be is vágódott az előszobaajtó. Tibor egyenesen a zálogházba ment: — Még szerencse, — gondolta útközben, — hogy elég korán van. Elégedetten tapogatta meg nadrágzsebében a négy cigarettatárcát, amit az úriszobából hirtelen kihozott. — Csak ne adjanak, segíték én magamon!

Karihoz már jókedvűen tért be. Már nem Budán, odaát lakott Pirinél. A második szobáját bérelte. Azt mondta, bérlí. Szobaúr, de úr a lakásban.

— Jösz este Luluhoz?

— Fene azt a Lulut, — robbant be Piri, — mit esztek rajta? Hagyd Karit békében.

Otthoni ruha volt rajta, kiszolgált, elhordott, mégis

jól mutatott. Ki sem volt készítve, a haja is borzas, de Tibornak így is, most is tetszett. Mióta újból találkoztak, megint a régi szemmel nézte. Piri pedig újból kezdte az uralmat. Úgy dirigálta, mint azelőtt, mikor hozzá került. Lulut le is győzhette volna, csak a kokaint nem.

— Akarsz elébb moziba menni? — békítette Tibor.

— Váltok három jegyet. Luluhoz ráérünk később is felnézni.

— Van pénzed? Mutasd.

Csak messziről mutatta Tibor, ismerte már a fürge ujjakat. Ha egyszer elszedi, többet nem is látja. Nevet, ugratja, de vissza nem adja.

— Na, menjünk?

— Mehetünk. A gyereket beadom a szomszédba. Utána meg felhozatsz bort, itthon is ihattok. Nálam talán nem jóf Minek minden este elkészálni?

Tibor nem akart vele összeveszni. Nem is mert. Ha Piri dühbe jön, akkor vége van a Karival való barátságána'k is. Egyszerűen be sem eresztené többet.

— Ahogy parancsolod, — mondta készségesen.

Később, a bor mellett, mikor Piri látta rajta a vágyódást s féltette, hogy Karit újból hívja, maga hozta szóba Lulut:

— Kis eszed van neked. Azt hiszed, kokót csak Lulunál kaphatsz? Meg se tudod már azt a nőt fizetni. Mit akarsz? Hallgass rám, vegyél holnap egy pravaszt, én meg szerzek neked morfiumot, attól éppen úgy elbutulhatsz, ha neked csak az kell.

Tibort húzta a megszokott mámor, nem is akart küzdeni ellene. De Pirivel is jóban kellett lenni. Morfium? Hát jó, legyen az, most, hogy szükiben van már a pénznek, még jobb is, hogy olcsóbb. Pirinek igaza van megint, Lulu sokba kerül.

Mikor hajnalban, támolgó léptekkel és nehéz fejjel bandukolt hazafelé, előrelátóan azon gondolkozott, mit lehetne holnap észrevétlen eltüntetni megint.

Délig aludt. Ebédnél sunyítva ült helyén.

— Bocsánatot kértél? — támadt rá apja, de anyja békítően szólt:

— Hagyja, Dénes, már kért — és szemrehányás sem érzett a hangján, amiért megint hazudni kényszerül miatta.

26.

— Dales zankt sich, — állapította meg a kapun belépve Steiner s próbált kedélyes arcot vágni. Kihal-latszott Tibor hangja az udvarra s anyja fojtott könyörgése. — Nehéz pénz nélkül, aki pénzhez szokott, — gondolta, de nem Tibort sajnálta. — Ez a szegény asszony. Pedig ma még nehezebb beszélgetés is vár rá. Sajnálta Deésynét ezekért a gyötrő jelenetekért is, de talán még jobban azért, amit ma tőle kell megtudnia. Szeretné kímélni, kímélte is, amíg tehetette, de tovább nem várhat.

Az ő lelkiismerete nyugodt, többet a tulajdon apjuk sem tehetett volna értük. Amíg arról volt szó, hogy adni, el tudta leplezni, hogy a magáéból megy már jó-ideje minden. Deésynével el tudta hitetni, hogy a papírok egy részét sikerült eladni. De a ház? ...

Steinert egészen megviselte az a beszélgetés, ami «lőtt állott. Ha legalább tisztán látná ez a szegény asszony a helyzetét!... De nem, a reménykedés süketté és vakká teszi, nem hallja a vészharang kongását, nem látja a tűzvész pusztítását, még mindig nem érzi a teljes pusztulást. Sejtelme sincs arról, mi az: anyagi felelősség.

Még egy asszony, hagyján. De hogy az ura se? Még egy asszony csak megszokhatta a „van”-t, de hogy egy férfi így elereszkedjék s ne érezze, hogy család, feleség, gyerekek s maga is?... Ezt meg nem lehetne érteni, ha nem tudná, hogy beteg volt, hogy mióta a románok megverték, nem egész ember már. Elpattant

benne valami, mint órában a rúgó s csak külső formára óra már, számlap, mutatók s ha forgatják, fordul is körbe, de nem ketyeg, nem jár, nem jelez időt, semmire sem való. Csakugyan. Ha szól Deésynek, hogy állás után kellene nézni, csak felhúzza vállát, széttárja tehetetlenül a karját — két rugótlan, elárvult mutató:

— Mit csináljak... — ennyi az egész, amire megy velem.

Megint ezt a szegény asszonyt kell zaklatni, pedig de njm való a gondcipelésre. Amennyire elbírt minden lelkitérhet, ahogy aggodalom, féltés, erős szívre talált benne, annyira nem bírja az anyagi gondot. Nem hogy elviselni nem tudná, — megérteni nem.

— Ha meghívna, csak nem mondhatom le? S ha elfogadtam, csak kell viszonzni? S hogy menjünk egy héten ötször ugyanegy ruhában? És: ennyi emberre hogy győzze két cseléd? És: a kertet rendbetartani talán csak kell kertész? És: tenniszbérlet? Hangversenybérlet? Hát nem sokkal olcsóbb a bérlet, mint esetről-esetre? És: taxi nélkül hogyan vásároljak? Cipeljem a csomagokat boltból ki, boltba be? És: tehetek róla, hogy hantan vagyunk? Hogy egyszerre hat ruha, hat cipő? Nem várhatom meg, míg lerongyolódunk, az újakat idejében kell megcsináltatni...

Asszonyi érvek mind. Alaposak, helytállóak, csak éppen nem időszerűek. De mikor nem ennyi, még egy fillér sincsen? Akkor megint bűvészkedni kell és hókuszpókusz, elő a cilinderből! És ha egyszer a cylinder is kiürül s a bűvész bókolva hajlong és a „hogyan volt”-okra nem tud ismételni, mert nincs mivel? Akkor a bűvész mehet a fenébe, mert kívül róla, hogy gókler, csalt, minden hazugság volt, nem tud tojásból gyűrűt varázsolni, vízből pezsgőt, papírból eleven, illatos virágot...

Neki még van egy legeslegutolsó mutatóványa, amivel a végrehajtó elől megmentheti a villát — aztán igazán nincs tovább. De hogy ez a mentés őt teljesen kikészíti, azt nem szabad tudni. Talán meg is sértődne-

nek, hogy a magáéból mer rájuk költeni. Talán tolokodónak tartanak, aki a hálájukra pályázik. Minden meg lehet. De az bizonyos, hogy vén számár és olyan álmodozó, mint egy kicsi diák. Szinte hajlandó meggyanúsítani magát, hogy titkon azt reméli, hátha Deésyné egyszer csak ráeszmél és nemcsak hálásan szorítja meg mindezért a kezét, hanem... Mi egyébért teszi magát tönkre?...

Ha akárkinek elmondaná, hogy miket csinál most,, azt mondanák rá, hogy vagy megőrült és le kell csukatni, vagy hazudik és *egy* szó sem igaz az egészből. Ki hinné el, hogy a bankbukás óta a magáéból látja el a házat? És hogy jótállt értük, hogy legalább az ezüstöt, ékszert, bútort el ne vigyék? És hogy most a villát készül megvenni nekik az árverésen? Persze csak úgy, ha nem licitálja valaki lehetetlenül föl, mert ez az utolsó pénze, amit harcba vihet.

Amit a fényreklámmal és blokkoló kasszával keresett, azt mind ebbe a vagyontmentésbe suszterolta. Ki hinné el, hiszen semmi köze hozzájuk, jó szón kívül semmit nem köszönhet nekik, mert amit a sógoráért tettek, azt rég lekvittelte. Mindezt úri passzióból. Talán csak azt akarta megmutatni, hogy a zsidó is tud gavalér lenni. Talán még ennyit sem. Hiszen legnagyobb-részt nem is tudják, mit tett. Éppen csak annyit tudnak, hogy a pénzükre vigyázott. De hogy ez a vigyázás mibe került? Hogy sokszor a maga üzleteit is elhanyagolta? Hogy a saját nyeresége hányszor vándorolt át hozzájuk? Hogy mostanig ő tartotta el őket? Azt csak nem is sejtik. De nem is sejthetik. Mint ahogy azt sem tudhatják meg soha, hogy miért tette mindezt. Hogy neki is van szíve és az életre kelt Deésyné láttára...

És hiába minden, ha most leszámol és megmondja, hogy vagy a villa marad meg és se égen, se földön egyéb, vagy vesszen a villa és az árát fölélhetik, amíg be tudják osztani — akkor ő egy rideg pénzember lesz, egy kicsinyes zsidó, aki nem látja be, hogy egy Deésy

nem élhet meg pénz nélkül és nem vigyázott eléggé az érdekeikre. Még ez is meglehet.

S most ő mégis beszélni fog Deésynével, mert nem halaszthatja. Két nap múlva az árverés, addig határozni kell, hogy mit akarnak. A pénzt rászánta, mondhatná, hogy neki mindegy s mégsem az, mert nem tudná nézni, mi lesz itt már másnap s azontúl is, ha ő nem tud nekik már pénzt keríteni. Pedig nem tud, maga is bemászott. S mit is mondhatna már, hogy honnan szerezte, ha még volna is mit. Ez a mai végleges leszámolás lesz, sajnos, nincs tovább.

Tibor, ahogy meghallotta a lépteket, sarkonfordult és ment. Steinert nem állhatta. Érezte, hogy mindent tud róla s valahogy úgy képzelte, tud a tárcákról is, a kávéskanalakról, minden zálogházi útjáról értesül.

Anyja már nem is kérdezte, megjön-e estére? Úgyis tudta, hogy nem. Még Dénes sem jött meg, elsőröztetett, legtöbbször megkésett, vagy egészen elmaradt hazulról. S haragudott, ha vártak rá, mintha azért várnák, hogy szóltan szemrehányást érezhessen: maga miatt nem ehattünk mi sem... Déneskének estébe nyúlón volt az utolsó órája, ő is későn került elő s szobájában evett. Csak hárman ültek le rendesen, három külön világból támolyogtak az asztalig s magukba merülve ritka szóval ettek.

Mintha a baj elsöpörte volna mellőlük a férfiakat. Három magános nő maradt otthon, a csodákra várva. Tudták, hogy a három férfi sem hozhat haza jót, mégis alig várták a jöttüket. Márta Déneskét, Deésyné az urát és Tibort, Magda egyiket sem. Magda nem várt senkit és semmit, talán még csodát sem. Most is írt, ahogy Márta most is tanult, ki-ki a maga mákonyától bódultan.

Csak Deésyné ment az érkező elé s arcára kövült balsejtelemmel kérdezte:

— Van valami újság? — Várta az új híreket és

félt is tőlük, sohasem tudhatta, nem jön-e még rosszabb.

Steiner igyekezett jókedvet mutatni s úgy adni elő a dolgokat, mintha minden szóval nem az ítéletüket mondaná ki.

— Mondja, Steiner úr, — fehéredett el Deésynének még a szájaszéle is, — ennyire semmink sincs?

— Nem tagadhatom le. Tessék elhinni, hogy mindent megpróbáltam. Most már: vagy a nagy lakás, vagy egy kis időre a megélhetés. Más választás nincsen. Esetleg lehetne a villa egy részét kiadni, két-három szobát bútorozva. Esetleg kosztosokat idevenni...

— Képtelenség! Idegen a házban? Nekem két felnőtt lányom van!

— Pedig az hozna a konyhára is. Tudok családokat, akik két-három kosztosból fényesen megélnek.

— Abba születni kell. — Nem mondta, de Steiner látta rajta, hogy megalázónak érzi még a föltevést is.

— Sokszor magános nők is keresnek ellátást...

— Ezt hagyjuk, Steiner úr. Ha gondolja, én elküldöm a cselédeket, Julit se tartsam meg?

— Azt hiszem, nem telik arra sem. Csak merne valaminek nekikezdeni a nagyságos asszony. Mondjuk, a főbíró úr kijárhatna egy trafikot, vagy mozit.

— Erről szó sem lehet. Mi ha nem kértünk magunknak még állást sem, amikor volt miből megélnünk, most sem koldulhatunk.

— Értem. Valami olyasmi kellene hát, amiről másoknak nem kellene tudni. így tetszik gondolni?

— De mi lehetne az?

— Például, ha a nagyságos asszony tudna varrni!

— Steiner úr, — mondta szemrehányóan, — én próbáljak? És szekírozzanak? És a sarki fűszeresné is hozzám jöhessen?

— Nem úgy gondoltam én, Isten ments, de kézimunkát, hímzést, vagy hogy mondják.

— És kinek adjam el? A barátnőimnek?

— Arról már én gondoskodnék, kérem. A nagyságos asszony csak csinálja meg, én elviszem a kereskedésekbe. Megrendelésről én garantálok, csak csinálni tessék.

— Gondolja, hogy lehet?

— Már hogyan lehetne.

— Steiner úr, — megfogta a kezét és könnyel telt meg a szeme, — ha maga ezt meg tudja csinálni...

Steinert is elfogta a meghiúsultság. Nem a saját jóságától, de hogy ez az asszony így, ilyen szívével köszöni neki, így átérzi, hogy segíteni akar az egész lelkével, hogy a szolgálója lenne, kímélné a gondtól is, ha joga lenne hozzá és ha — ha nem volna ilyen vén szármár, aki maholnap semmire sem való.

— Még ha én kézimunkáznék maga helyett, — igyekezett tréfával elütni, — még érteném a hálálkodását, de hogy mindenáron dolgoztatni akarom és nem tudok okosabbat kitalálni, azon ugyan van is mit köszönni.

— Én magának magyarázattal tartozom, Steiner úr. Lehet, hogy maga rólam rosszabbat gondol, szeretném, ha nem úgy volna. Én nem magamért, én nem attól félek, hogy megalázom magamat. Nem tenném szívesen, de megtenném, ha mindenáron kellene, a gyerekek kenyéréért, de én erre eddig sohasem gondoltam, én nem hittem el, hogy ennyire komoly, én valahogy úgy képzeltem, hogy nem lesz annyi, mint volt, de valami azért maradt és én nem is sejtettem, hogy erről is lehet szó.

De láttam már elég letörést és azt láttam, hogy a példabeszéd csak hazugság, hogy: a dolog nem szégyen... Mert az igazság az, hogy arra, aki dolgozni kénytelen, már más szemmel néznek. De nekem az nem fájna, ha a régi barátaim le is néznének érte, vagy elhidegülnének, de higgye el, abban a percben, amint rólam ilyesmit hallanának, a gyermekeim adnák meg az árát. Ha már eddig nem tudtam férjhez adni Magdát, most már ha valaki közeledne hozzá, azt mondanák:

Deésy Magda? Akinek az anyja kifőzést tart? ... Higyje el, Steiner úr, én nem a dologtól félek, ha eddig nem is kellett belőle kivennem a részem, tudni fogom, ha kell, de a lányaimnak ne vethessék a szemükre, ők ne kevesbedjenek vele — ha nem muszáj. Hiszen a mi társaságunk, most már tudom, meghalt a részünkre, mert én többet közjük nem megyek, de azért Deésy Magda csak maradjon Deésy Magda és ne emlegessék, hogy az anyja mivel keresi a kenyerét. Én megkeresem, ha tudom, igyekezni fogok, de a világ ne tudjon róla, ehhez ragaszkodom. Legalább amíg lehet. Hiszen nem okatlan hiúság ez, higgye meg Steiner úr. Még ha lett volna — pedig nem volt, elhiheti, — még ha lett volna bennem gőg, most az is kiveszett volna belőlem ekkora szörnyűségre. Én már csak egy szegény, megalázott asszony vagyok, de a gyerekeimet nem hagyom, a gyerekeimet nem akarom, — úgy sírt már, hogy szavát is alig lehetett érteni és Steiner magában százszor bocsánatot kért tőle, hogy értetlenséggel vádolta meg elébb is.

27.

Csodatévő este volt az aznapi. Déneske megjött időben, csak két hely maradt üresen. S talán Deósyné kisírt szemei nyitották föl a máskor kedvetlen ajkakat, de beszéd is folyt és valahogy volt szó, amibe kapcsolni lehetett a nehezet is, ami a szívet nyomta, mióta Steiner elment.

És kimondta anélkül, hogy szörnyülködve ugrott; k volna föl, hogy tiltakoztak volna, inkább úgy látszott, hogy mindannyian várták ezt és helyeseltek hozzá:

— Minek három szoba? — mondta Magda. — Van két szobás modern lakások, ahol a cselédszoba rendes, udvari és használni lehet.

Magda mondta, aki mindig, mindenkitől távol élt!

— Gondolod, hogy Julit is elküldjük?

— Egyelőre semmi esetre se, a költözködésnél szükségünk lesz rá, ő igazán megbízható. És nem elkapatott pesti, meg fogja érteni, hogy a konyhában is lehet aludni, ha muszáj. És ami fő, rendes, tiszta, ő vigyázni fog, hogy ne legyen azért gusztustalan a konyha. Dénes-kenek meg jó lesz a cselédszoba, ott Tibor is elhálhat, úgylis csak aludni jár haza, alig is számít hely szempont-jából.

— A bútorokat is eladjuk? — kérdezte Márta és bár soha helyét sem találta a kényelmetlen kisszalón-ban, most fájt a szíve érte.

— Steiner azt mondta, meg lehet tartani. Szeret-ném nektek félretenni, ha férjhez mentek, kapjatok va-lamit a régi jómódból, most már aligha tudunk egy ren-des stafírungot összehozni. Úgy beszéltük meg, hogy be-raktározatjuk.

— Tartsuk meg apának az úriszobát, ő abban érzi legjobban magát. A díványon aludhat is, jó széles, ké-nyelmes. Édesanyámnak meg egy összecukós vaságyat veszünk, amit nappalra ki lehet vinni. És a második szobának tartsuk meg az ebédlőt, ott meg mi hálunk el Mártával.

— Hál Istennek, hogy végre rendes nagy asztalon tanulhatok! — Ezen nevetni kellett, olyan szívből, mintha nem is gond üzné ki őket a tágas lakásból. Mintha nem is szorongó, zsúfolt életbe készülődnének.

Amíg tétlenül félték tőle, amíg csak sejtelemként lebegett fölöttük a rossz, sokkal rosszabb volt, mint így, bizonyosul. Egyszerre lehetőségek nyíltak. Akadt miről lemondani és módjuk lett az igénytelenségben egymásra licitálni, jól esett a másik javára biztosítani valami ké-nyelmet. Új volt ez és egyszerre jobbnak érezték magu-kat tőle.

Deésyné csaknem boldog volt ebben a versengésben. Az ő gyermekei!

Magda úgy érezte, hogy amiye eddig hiányzott, egy-szerre megkapta: lett kötelessége. Még nem látta vilá-

gosan, hogy mi, de tudta, hogy tennie kell valamit és meg fogja tenni.

Márta igazolódott Déneske előtt és Déneske szívesen adta meg magát:

— Magda csakugyan több, mint amire tartottam. Nem üres bábú.

Mire Deésy hazatért, már kialakult terveket halott. Hogy Anna és Magda majd kézimunkáznak, az elszomorította. Neki kellene valamihez fogni... Valami állás ... Ha észrevette volna, hogy a lakáskeresést sem bízzák rá komolyan, megsértődött volna. De hagyta, hogy másnap mégis ők menjenek:

— Igazán, ti jobban értitek, én addig felnéznek Tamáshoz; hátha tud valami nekemvalót. — Föl is nézett, de a kérést mégsem tudta kimondani. Röstelkedés szorította össze a torkát s még úgy, kertelve, sem hozta szóba, ahogy elgondolta. Dolgavégezetlen tért meg az ebédhez és örült, hogy nélküle is elébb jutottak.

A Bors-utcában, egy új bérházban, a negyedik emeleten, a hegyekre néző cselédszobával találtak egy lakást. A szobák sem kicsik. Nem akkorák, mint ezek, de ami kell, befér. Táncolni nem igen lesz hely, de táncos is aligha. S a fürdőszoba nagy, a pótágyakat nappalra oda lehet dugni. S a szekrények is felsorakozhatnak az előszobában. Furcsa lesz, de jó lesz, egészen jó.

És megkezdődött a csomagolás, a legfájdalmasabb. Nem is sejtették előre, milyen nehéz lesz holt tárgyakra kimondani: ez sem jön velünk, ez sem, ez is a raktárba kerül... Mintha árulást köveitek volna el karosszékek, vitrinek, sublódok, szekreter ellen. Régi, meghitt, szeretett holmiktól kellett búcsúzni, ki tudhatja, milyen hosszú időre. Mind érezték torkukban a könnyet, de egyik sem akart gyávának látszani:

— Szegény öreg almárium... — igyekezett Márta nevetni. — Jó lesz, ha megszánod, Magda és férjhez mégy, mielőtt asztmás tüdeje megfojtja a dohos raktárban.

— Most nem érek rá, az összes pályázót holnapra rendelem be felülvizsgálatra. — Nevettek, de szomorú neretés volt ez. Annyi mindenről derült ki, hogy nem less számára hely.

— A zongorát nem hagyom, — erősködött Márta, — inkább azon alszom. Ennek be kell férni az ebédlőbe.

— Úgy gondolt rá, mint egyetlen fényűzési cikkre, amit a múltból ment. Pedig el sem akarták hagyni. A zongorához más is ragaszkodott. Eddig elhanyagolták, alig nyitották ki, vendégségek szólaltatták meg csak, de most mind úgy gondolt rá, mint egyetlen vigaszra: jó lesz egyszer-egyszer leülni eléje — ha ráérnek ...

— Ha ráérnek — ez is új fogalom volt. Nem vacsorák és szórakozások rabjai lesznek, — attól ráérnek — de dolguk lesz, dolguk! Pénzt hozó, komoly elfoglaltság.

Mikor a ládák és bútorok vándorútra keltek, kíváncsiakkal telt meg a kapu környéke:

— Ki kellene akasztani egy táblát, — tréfált Márta, — hogy: csendes részvét és koszorúk mellőzése kéretik.

— De azért ő is lement a kertbe és ő is kiásott egy zegzfűtövet, mint Magda: — Legyen valami kis illat is ott fönt a magasban, — mondta, pedig emléket akart, valamit a régi otthonból, amibe beletemetheti arcát és lehuny szemmel visszaemlékezhet.

A kicsomagolás is adott alkalmat Mártának a tréfálkozásra. De mikor már minden a helyén állt, szűkösen és szorongatón — mint az új életük, — akkor már egyik sem nevetett:

— Egészen jó lesz így, — biztatták magukat és érezték, hogy nem lehet megszokni. Bútorokba és egymásba ütköztek lépten-nyomon és egyszerre mindenki-
aek sürgős lett a munka:

— Nekem tanulnom kell, — mondta Déneske és kihúzódott a cselédszobába.

— Nekem is, — teregette ki a könyveit, füzeteit Márta az ebédlőasztalon.

— Apa úgy sincs itthon, én átmegyek horgolni az

úriszobába, — indult Magda és anyjuk is messzebbre menekült:

— Kinézek a konyhába Julihoz, nem győzi egyedül.

És egyik sem azt tette, amit mondott. Reménytelenül zuhantak egy-egy székre és végre bevallhatták magányukban:

— Rettenetes ez így!...

Még Déneske is érezte és most megfogadta, hogy mégis gazdag lesz. Nem lehet így élni szűkösen, lemondva még a kényelemről is. Lehet, de csak a remény-nyel, hogy egyszer másképp lesz. És lesz, csak végezzen. Mint mérnök, még mindent újjá építhet, csak kimene-külni ebből a nyomorból. Ó, ha egyszer érezheti már, hogy csakugyan megmenekültek!... Az első keresetéből rajzolóasztalt vesz, hogy itthon is dolgozhasson ... De illenék a házhoz is adni... Akkor majd részletre csináltatja meg, de megcsináltatja, mert drága az idő, minden percért kár, nem szabad késleltetni a megmenekülést.

Márta is ilyen gondolatokkal hajolt a könyvei fölé:

— Egy napot sem veszíteni, csak állást, állást, állást minél előbb.

Magda kezében is tétlenül állt a horgolótű. Vidám akart lenni és nem megy. Érezni akarta, hogy ez is jó és nem megy. Dolgozni akart és nem megy ... Hát még ennyi sem telik tőle? ... Csak ült maga elé meredve és észre sem vette, mikor állt föl, mikor lépett az íróasztalhoz és mikor hajolt egy papírszelet fölé, de már írt.

Aztán, hogy rajta ne kapják, gyorsan összehajtogatta a papírt és a munkakosarába tette. Mintha megszabadult volna a nyomástól, már nyugodtan számlálta a mintán a pálcikákat és fürgén mozgott az ujjá:

— Egy, kettő, három, négy, kettőt a levegőbe, egy, kettő, három, négy... — ment a munka. És ment a többenél is.

Deésyné halkan nyitotta az előszoba felől az ajtót:

— Szorgalmaskodsz, drágám? Még el találsz hagyni

— és leült a másik karosszékbe és hozzálátott ő is. Sietni kell, szombatra ígérték és pénzt jelent. És Steiner majd hoz újabb munkát. Egy gazdag lány stafirungját készítik.

Milyen furcsa az élet. Kis híja, hogy nem mások és nem Magdának horgolnak így. Talán az övét is így vitték volna dugva egy másik letört, elszegényedett szemérmesnek. Egy másik anya és lánya görnyedt volna és azok rontották volna a szemüket Magda miatt. Milyen szerencse, hogy még maradtak gazdagok. Még szerencse, hogy másoknak van pénzük és juttathatnak belőle, ha meg is dolgoztatnak érte...

Hogy erre került a sor, hogy így gondolkozzék. S hogy elért oda, hogy Magdának igazat kell adjon. Mégis csak okos volt, hogy a fiuk közül egyiket sem akarta. Peri és Bandi azonnal eltűntek, csak Pisti jelentkezett feszes udvariassággal:

— Én állom a szavam a történetek után is ... — és milyen okosan felelt neki Magda:

— Olvasson jobb regényeket, Pisti. Akkor megtanulja, hogy a magamfajta lányok nem kapaszkodnak meg a mentő szalmaszálban. Isten vele, az új lakásunk nagyon szűk lesz, ott nem fogadhatunk.

Oldalt fölpillant Magdára és *úgy látja*, elégedett. Csak a mintát nézi és horgol és aligha fájhat Pistiért a szíve.

Nem tudhatja, hogy Magda a versét ismételteti és azt várja, hogy Márta elkészüljön a tanulással és felszabaduljon az asztal és bemásolhassa a naplójába.

28.

Olyan hirtelen ment az egész lakáscsere, csak az Isten őrizte, hogy Tibort el nem veszítették. Mi volt neki: két napig haza sem nézni?... Steiner jöttén pénztelenül tűnt el, csak ez vitte idő előtt haza. Meg-

állt a ládák közt s mielőtt szokott hangnemében kérdezősködött volna, hogy: megbolondultak-e? azon tűnődött, hogy ez ránézve, az ő egész külön szempontjából, jót jelent-e, vagy rosszat?

Nem az állította meg, hogy kisebb lakásba mennek, hogy új rezidenciája a cselédszoba lesz, — aludt ő már külön helyeken is, — de a lábrakelt holmik közt az az érzés fogta el, hogy Steiner ellene szötte ezt a merényletet. Itt mindent csomagolnak, minden zár alá kerül, ládák nyelik el legjobb pénzforrásait, — ha pillanatnyilag nem segít magán, kiapad s később már hiába törné a fejét.

Érdeklődve járkált szobáról-szobára, csatlakozott. Márta tréfáihoz, nem maradt mögötte vidám megjegyzéseivel — mert itt is, ott is talált valami kedvverítőre. Ahogy a zsebei teltek, annál fölöslegesebbnek érezte magát a föl fordulásban:

— Szóval: Bors-utca? Negyedik emelet? Jó. Majd holnap talán fölmászom hozzátok. Oreová, rividiercsi, auf viderzén, viszontlátásra. — Már ott sem volt. És még néhány napot váratott magára.

Deésyné nem is bánta a kavarodásban, azt sem tudta volna, hová tegye, de aztán egyre jobban hiányzott és egyre rosszabb lett rá várni. Hová megy ilyenkor? Karihoz, igen, de mégis? És mi az az állás, amiről úgy nagy általánosságban már említést is tett?

Voltak egyéb bosszúságai is. Csomagolás közben sok értékük tűnt el. Egymást kérdezték:

— Magda, te pakoltad el az ezüstkanaalakat? Számolom és a hosszúkásokból hat darab hiányzik... — Vagy Magda nem talált a helyén valamit:

— A nagyanyusféle cukorszórót eltette már édesanyám? csak a kisebbiket látom ...

Annyi ember fordult meg ott, annyiféle segítség, meg munkás, ki tud mindenfelé látni, mindenütt ott lenni?

Deésyné tán holtra rémül, ha rajtaéri magát, hogy

valahányszor az ezüstöt keresi, mindig Tiborra siklik át a gondolata:

— Hazanézhetne már... Hol marad el ilyen soká megint... — Csaknem annyiba vette, mintha idegenben élne s csak látogatóba tűnnék fel néhanap. Bántotta, de ura ellen mégis mindig megvédte. — Úgyis alig férünk el, Dénes, jobb is, ha nincs itthon, amíg rend nines.

De magában fájó értetlenséggel gondolt erre a fiára: hogyan, hogy ilyen lett? Hogyan üthetett ki így a familiából? Mert akadt kártyás is, igaz, akadt mulató is, volt könnyelmű elég, — minden családban van, — de ilyen idegenül, ilyen ellenség módjára mégsem viselkedett talán egy sem. Ámbár távolról sohasem lehet ítélni. Ki gondolná, aki Tibort látja, hogy ilyen is tud lenni? Talán azok sem voltak mások az otthoniakkal, ha nem tölthették a kedvüket...

Mégis, a régi világban, az otthoni levegőben, gyerek aligha mert az anyjával ilyen hangon beszélni. Ezt csak Pest tehetette. Hozzájárult ő is a gyengeségével, de a rontás Pesté. Ő legfőljebb nem tudott vigyázni, de a példát Pest mutatta neki.

így elveszíteni egy gyermeket!... Mert ez nem az övék. Mindenkié inkább, az éjszakáé, a barátoké, a mulatásé, csak az övék nem. Most, hogy baj van, látszik meg igazán. Déneske sem bőszavú, ha együtt vannak is, nem sokat beszél, a lányok sem nagyon, de most mind köréje bújnak, mintha megvédhetnék. Csak Tibor...

Ismerte már, hogy a pénz az Istene, de meg sem fordult volna az eszében, hogy a pénzzé tehetőt sem veti meg. Ha ezt tudja, még kínzóbb kétségek gyötrik s még nehezebben száll álom a szemére. Mert nappal csak elvan az ember a dolgok közt, csak az éjjel csendje bujtogatja a nyugtalanító gondolatokat. Kísértetek óráján jönnek a titkos gondok is s kakasszóig ott keringnek az ágya körül.

Nappal sincs sok nyugta, — látni ezt a zsúfoltságot, — csak azt nézni, hová, merre, hogy átadja a tal-

palatnyi helyet annak, aki jobban megkívánta. De éjjel, amikor ágyán fekszik, minden megrohanja. A szomszéd szobából behallatszó forgolódás épúgy elűzi álmát, mint a hangtalanul jövő tépelődés.

Ilyenkor hiányzik csak igazán Tibor. Ha elképzeltetné, hogy ő is kint szuszog Déneske közelében s a szűk fődél alatt mind együtt vannak — talán aludni is tudna. De ezt az egyet, aki nincsen köztük, akit nappal nem láthat, látja álmatlan éjjelein.

Ilyenkor látja Tibort a kísértések minden formái közt. Látja inni és látja, mint vezeti el Kari támolygó lépteikkel saját lakására. Látja kártyázni és homlokán dagadó erekkel veszíteni és látja üres zsebbel felállni és kitámolyogni az éjszakába. És látja Piri utált hatalmában, ahogy pénzt követeli és megalázza, ha nem tud neki adni. Rémüldözik ezektől a látásoktól és nem tudja, hogy meg sem közelítik a valóságot.

Mert mi volt az, amit ő az efféle életről tudhatott? Színtelen elképzelés hallomások és olvasmányok után. A szenvedélyről annyi sejtelve volt csak, hogy: lealacsonyítja az embert és emiatt „mindenre képesek”. Csak ilyen külsőségek jelezték szemében a szenvedély nyomait, de hogy mit jelent, hogy: lealjasít, — s az, hogy: mindenre képes, — azt már nem tudhatta. Csak: részeges, kártyás, szoknyahős. Ezek voltak azok az állomások, ahol egy-egy rossz hír hallatára megállt szörnyülni. S most azt kell tudnia, hogy az ő fia is...

Pedig a valóságot nem is tudhatta. Nem láthatta, amikor Tibor megy, letér a körútról, be egy szűk utcába és egy kapun csenget. És a portás csak úgy félvállról szól oda Tibornak, akár a többi játékosnak:

— Na, visz-e ma, vagy hoz? — Se úr, se kérem, tisztelet nélkül, bratyizva, hiszen látta ő már mind-egyiket magasan és mélyen, se föl nem néz rájuk soha, se le, egyszinten érzi magával valamennyit, ha egyszer a kapun beeresztette és a kalapjukat a fogásra akasz-

totta. Kértek ezek már tőle kölcsön is, borralalót is adtak, hol ő ad, hol ők adnak, lekvittelnek.

És azt sem látja, hogy Tibor meg sem ütközik a bizalmas hangon, de már hármásával veszi a lépcsőket s valahol félútról kérdez ő is vissza:

— Milyen játék van?

— Fönt van a vörös, mindent összeszed.

Ez nagy játékot jelent. A „vörös” valami: tanácsos úr, senki sem ismeri, de mindenki úgy szólítja, ha összekerül vele. Háta mögött csak: a vörös. Mert vörös a haja, az arca, a szeme, a keze, egészen vörös s a játékban még jobban nekivörösödik. És nagyban játszik. Sokat veszít, vagy sokat nyer, sok remény éled, ha a bakkasztalhoz leül.

Ilyen alkalmat nem szabad elszalasztani, az előcsarnokban sem áll meg Tibor, pedig settenkedik már ott egy-két letört alak:

— Szervusz Tibor, egy kis gubát, igen? — Nem komoly kérdés, nem is remél, aki kéri, inkább köszöntés csak. Megszokás. A szervusz utáni próbálkozás: hátha... Sosem lehet tudni...

— Doktor úr, — sompolyog melléje más is, — akármilyen keveset, — ez már hízeleg is, gyakorlata van a túlcímzésben, sokszor jövedelmez.

Tibor nem azok közül való, aki reményt éleszt a jöttével. Apró hal, arravaló, hogy bekapják a nagyok. S máris megy a sorsa elé. Egy tét, kettő, többre alig telik. De elébb a hangulatot tanulmányozza, hogy hová álljon, melyik a jókéz, melyikre érdemes tenni.

Minden széken ülnek, körül is sűrű a lánc, a bankár mögött is áll egy csomó „csacsener”. Sok reményük ezeknek sem lehet, hogy jut a kosárból, eddig csak újíttott a bankár s a tanácsos urat figyelni most, aki jóideje nézi a lapját és nem nyilatkozik. Nyilván problémája van, bevágjon-e ötre.

A bejárat felől, az asztal végén, egy feketeszakállas alak türelmetlenkedik:

— Na, mi lesz? Elég nehéz szülés.

A tanácsos úr ránéz, de még nem határoz.

— Talán kérdezze meg a csodarabbit, — kiált felje a szakállas újból s nagyot röhög hozzá.. Részeg. Halomba előtte a pénz, félkarjával befekszik az asztalra, másikkal a poharát fogja, alig szól és már konyul is a feje. Aztán megint kész valamit mondani, de a válasz nem érdekli, alszik. Szinte álmában tette eddig is a tétet, azért nyert. Most mégis fölébred a riadalomra.

A vörös ránézett az újabb sürgetésre, aztán, mintha sértené a hang, méltósággal fölállt, összesöpörte a pénzt és szó nélkül megindult az igazgatósági szoba felé.

— Hohó, mi lesz a tétünkkel? ... Tessék nyilatkozni, bevág? — Ideges lesz mindenki és gyűlölködően néz a vörös háj tömegre.

— Nyilatkozni, apám! — szólal meg pokoli nyugalommal a szakállas és kaján öröm csillan föl szemében, hogy a vizaviját elugratta. De csak egy pillanatra, a feje megint lehull.

A kavarodásban szorgoskodik a titkár, igyekszik megnyugtanni a játékosokat is, a tanácsos urat sem meri szemrehányással illetni, csak mosolyog rá elnézést kérően és lapogatja a vállakat és Tibor észre sem veszi, hogyan oldódik meg a helyzet, csak arra ügyel, hogy elfoglalhassa a szabaddá lett széket. Mire leül, már megy tovább a lap, túlmentek rajta és ő nem áll. Pedig nyerhetett volna, peches indulás.

— Mit csinálnak a nebulók, tanár úr? — fordul most a szakállas egy sápadt arc felé s az kényszeredetten nevet, mert itt mindenki tudja, hogy nappal alussza ki magát a katedrán. Szeretné pofonütni ezt a részeg ripacsot, aki most jött meg Palesztinából és a turné bevételét gyümölcsözteti itt. De nevet a nevetőkkel:

— Hanyagoljon el, igen?

— Mi újság a betegsegélyzőben? — Ez a vesztesnek

szól, aki pénzbeszedő s azt suttogják róla, hogy öngyilkosjelölt. Az egylet pénzét kockáztatja, maga sírja el, ha bajban van és kölcsönért kunyorál. Most dühös pillantással vág az asztal vége felé és az óraláncát babrálja zavarában. De az érdeklődést már más vonja magára s már azon nevet a tabló:

— Ká geld, ká váré, habe di áre, — kiált egy távozó letört alak után.

Nagyobb sikere van, mint a deszkákon volt. A bankár izzadtan újít és a játékosok lassan iperednek. Nem forog nagy pénz, kicsi a bank, a tanácsos úr minden pénzt elvitt, de még lehet nyerni. Csupa intermit, már egy félórája. Aki okosan kihagyogat, el tud lavírozni. A íeikete ezakáll ügyesen manipulál. Alighanem móka az egész részegség. A tétjei legalább is eg'észen józanok.

Tibor is nagyokat nevet a vaskos tréfákon. Van már előtte is kis halom nyereség.

— Dupla barack, pirítós fokhagymával, két tojás pohárban, — szólta hátra a pincérnek, de a fekete szakáll út sem kíméli:

— Cucli nem volna jó?

Nem nevet most senki, mert a bankár váratlanul ötödiket üti. Mire megérkezik Tibor reggelije, már nincsen előtte zseton és idegesen ropogtatja a kenyerét: miből fizeti ki?...

De a játék folyik tovább, jönnek újak is az eltűnők helyébe. Sápadtak és ziláltak. Ahogy reggeledik, egyre letörtebbek jönnek. Ki tudja, hányadik hely ez már, ahol kikötnek szerencsét próbálni.

Egy gutatütéses képű kövér emberke két kezébe szorítja homlokát és le-föl futkos a teremben. Még a hajaszála is segítségért kiált. Egy munkásruhájú, fekete körmű siheder összesöpri nyereségét s hangos léptekkel indul hazafelé. Követik. Egy sárgaruhás, kifestett öreg nő, elhízottan kacsáz a nyomában:

— Fialalúr, egy kis szerencsepénzt...

A fiú hátranéz, elhúzza a száját és egy kis zsetont nyom a fonnyadt tenyérbe. Már sokkal fűgében kerül a nő Tibor háta mögé s a fülébe súgja:

— Tegye föl nekem, fiatalúr, — mert itt klubszabály van. A nő csak nézhet, de nem vehet részt a játékban.

A piritós ára megint együtt van és megint elúszik. Jön, újabb dupla barack és megint pénztelen. Mire feloszlik a tabló és a játékosok átváltják a zsetont, neki kapupénzre sem telne, ha már nem volnának a kapuk mind nyitva. A szakállas sem olyan vidám már, kijózanodott a veszteségtől.

Bűz van, füst, a leoltott lámpák helyett a nap süt be, hamu, szivarvégek, szemét, lehervadt arcok, gyűrött frakkok és rojtos nadrágok. Egyszerre sürgős lesz néhányanak, mások még állva lehúznak egy paklit, pincérek zörögnek a piszkos edénnyel, a főpincér pöröl a nemfizetőkkel, a takarítónő becsoszog a hosszú partviszályal, itt a nappal.

És Tibornak nincs pénze villamosra, hogy a Bors utcába menjen, nincs messze Pirihez, mert nappal csak Karinak van joga horkolni, ha pénz nélkül állít be. Körülnéz és elnyúlik egy fotóiban — a díványt már elcsípték előle.

— Itt takarítva lesz, urak, — harsog a morcosképű takarítónő, de Tibornak már nagy a prakszisa:

— Tőlem? ... — mondja fölényesen s csak a lábait szedi maga alá.

Csörömpöl a személtapát, széklábakhoz csapódik a seprű, bútorokat taszigál az asszony, de ez nem zavarja Tibort és társait. Délig, délutánig nem hajléktalanok, addig aludhatnak.

Csak Deésyné nem alszik, már föl is kelt. És Tibor nem tudja, hogy anyja látta őt az éjjel és majdnem közeljárt az igazsághoz kísértetlátásban.

— Tessék, édesanyám, — adja oda elsején a keresetét Déneske és olyan restelkedve siet be a szobájába, mintha pénzt kért volna. Érti, hogy anyját is bántja, hogy el kell fogadnia, azért nem akar a szemébe nézni. Most már odaadhatja a pénzt egészen, a rajzasztal megvan, már ki is fizette. Rajzszerekre is félretett, sok kell, jó, hogy megkeresi. Bár kereshetne többet, édes-kevés ez ennyi emberre, de több ideje már nincs, amit eladhatna. Úgyis éjjel tanul s ha Tibor itthon van, nem is zavartalanul.

Márta nem látja, de a beszüremelő szókból kihallja, hogy Déneske már túlesett az átadáson. Sietve adja ő is:

— Tessék édesanyám az egész. Nekem nincs most semmire szükségem.

De olyan üres lesz egyszerre a szíve, mint a pénztárcája. Semmiért tanított hát egész hónapban. Szívesen adta oda és olyan nem szívesen mégsem. Ha nem érezné, hogy apja és Tibor semmit sem keresnek, talán nem sajnálná, de így ... Igazságtalanság, hogy ő, a legkisebb, aki még iskolás és a két férfi, a család fejei...

Restelli, hogy apjára így gondol, — hisz beteg, tudja — de akkor ő miért érezen felelősséget, hogy van-e, vagy nincs? Ő még gyerek... És milyen büszke arra, hogy már keres, épúgy sajnálja is érte magát. Nem azért, csak jó volna belőle valamit magára is költeni, egy kis semmiséget, hogy elmondhatná: a keresetemből ... Vagy cukrászdába menni, — úgy ráférne már egy kis édesség, — de odaadni, aztán neki semmi, mert lefogni még sem akar, szebb a kerek summa. De ttern bánkódik soká, csak egy kicsit elérékenyedik a nyomorúságon. Elég anyja könnyes örömét látni s már újból olyan tele lesz a szíve, hogy vidáman csordul:

— Ez most már így lesz évvégéig, úgy-e, ügyes vagyok?

Magda is keres, Magda sincs vele megelégedve. Reggeltől estig kézimunkázni, hogy a háta is beszakad már s ha egyszer Steiner úr elmaradna egy hétre, még ez sem volna. Nem jó ez így. Jobb volna egy állás. Elsején valami biztos összeg többet érne ennél. Hajszolt munka ez. Nem lehet ennél rosszabb az iroda sem.. Leg-alább kimozdulna, most nem mer, mert az az érzése, hogy meglopja magát, ha jár. Addig is kézimunkázhatna, és nem telnék el ingyenben az idő.

Rettenetes ez a kancsuka az ember háta mögött. Folyton hajtja: tovább, tovább... Olyan szívesen vállalta, szeretett ő mindig horgolni s varrni is, de másnak? Kényszerűségből? S mire kész és gyönyörködhetne benne, elviszik? Valami mást inkább. Ha tudna gépírni ... Beiratkozhatna egy esti tanfolyamra, aztán volna valami a kezében, amivel talán többre is mehetne. Az újságokban annyi ilyesmit hirdetnek, meg kéne próbálni.

A tandíj gondolkozóba ejtette, de még inkább az idegenkedő érzés; kik is járhatnak egy ilyen tanfolyamra? De hát mi köze hozzájuk? Járjanak, joguk van, neki nem kell ott megbarátkozni senkivel.

Mikor átérezte, mekkora nehézséget jelent ez neki mindenképpen, akkor már nagyon akarta. Ügy érezte, hősiesség lenne, önmegtagadás, áldozat, valami több, mint amit most produkál. És akkor elkezdte anyját is kérlelni.

— Hová gondolsz, Magda! — fölháborodott és nem tudta felfogni, mi ütött Magdához. Hát nem érzi, milyen megalázó volna idegen férfiak közömbös parancsát várni? És rángattatni magát más kénye-kedvére? És ha arra gondolt, hogy ezek még a közeledést is megkísérelhetik ... És egy szobában ülni velük egész nap ... És ezt megtudhatják a régi barátok is és meg is láthatnák ... — Nem tudod te, mit akarsz, — és mindenáron igyekezett elriasztani a gondolattól.

— De édesanyám, ha úgy többet kereshetnék.

— Hát ne keress többet. Hál Istennek, még nem vagyunk annyira, hogy téged ki kellene engedni az idegenek közé. Más, amit Márta akar. Iskola, tanítás, az igen, az nőnek való, szép pálya és nem is megalázó. De iroda! Gondold át, hogy mit jeleni mindig parancsszóra s milyen parancsszóra?... Nem, Magda, van még a ház árából is ...

— De meddig lesz? És aztán? Akkor akarjak valamihez fogni, amikor már tandíjra sem kerülne?

Minden érvelésük kárbaveszett. Egyik sem győzte meg a másikat. De Magda pártján állt a két fiatal is és végre mégis beiratkozhatott. Elment esténkint és ha megjött, az írivalók egész halmát hozta. Mégsem, amellé ült. Nappalra hagyta, ha Márta nincs otthon s az övé lehet az ebédlőasztal. Nem lehet minden szobában égetni a lámpát, hiába üres az apja íróasztala, ha a világítást spórolni kell. Esténkint hát egy villanynál szorgoskodtak, ki-ki amit szokott, de délelőtt Magda gyorsírást gyakorolt, százával írta tele a fehér lapokat és füzetek teltek meg hieroglifákkal. És anyja is diktált a horgol ás mellől, ha magukban voltak. Aztán kézimunkázott is.

Csupa tettekésség áradt belőle ebben az időben. Csak néha akadt el a ceruzája tanulás közben. És ha anyja kiment a szobából, felkönyökölt és úgy tűnődött el, hogy miért is nincs jobban megelégedve magával? Keresni akart, keresett, tanulni akart, tanul most, ma-holnap végez, állás után nézhet és mégsem tud örülni. Hát nem ezt akarta? A tanfolyamon nem éri soha semmi kellemetlenség, itthon, anyjával sincsenek már erről harcai, mit akar hát? Maga sem tudja.

De már érzi, hogy állásba kerül és azt is épúgy nem akarja majd csinálni, mint a kézimunkát. Csinálni fogja, de nem szíve szerint, mintha rákényszerítették volna idegen hatalmak. Vállalja, magától vállalja, de mégsem akarja. Mi ez benne, mi ez a tehetetlenség? Megvan a jóra való hajlama s az eredményt már mégis

csak úgy kicsikarja magából. Miért nem volt ő akkor sem boldog, amikor mindene megvolt és miért nem az most sem, amikor megdolgozik érte! ...

Csak néz maga elé és nem a feladatot írja.

30.

Mióta laktak itt a Bors-utcában? Maguk sem tudták. Ha visszanéztek az idő útján, gondtelt házbérnegyedek és nehezen várt elsejék voltak a kilométerkövek. És ezek az autósok előtt csak meg-megvillantak s már tova is tűnnek, de a gyalogos még akkor is látja, ha maga mögött hagyta.

Megállás pedig nincs. Haladni kell, ha nem járművön, hát cammogva valahogy, nehezen, de előre a sírig. Ha közelebb lett volna ez a cél, akkor is messsainek érezte volna Deésyné. De menni a bizonytalanban a bizonytalan felé, sokkal nehezebb volt, mint amit szó nélkül el tudott viselni. Nem panaszkodott, csak átadta magát a teljes reménytelenségnek, ahogy azelőtt a hiánytalan bizakodásban élt.

Megült a gond fészken és nem csapongott szerte a feledés szárnyán. S ha jöttek is a régi barátok — mert jöttek hozzá — s ha beszélgetett is velük távoli dolgokról, gondolata nem hagyta el egy perere sem a maga bajait. Csak kifelé mutatta a beletörődést, csak az övéi és látogatói előtt mutatta, hogy így is lehet, de belülről a vigasztalanság és reménytelenség suttogását hallgatta.

Nem volt ez bujtogató hang, halk sirám csak, nem tetekre vezénylő szózat, az elereszkedés sóhajtása csak. Régi bátorságának szilárd alapja volt a pénz, a tekintély, az erő és fiatalság — ma, vagyonuk múltán, tekintélyük vesztén, ereje fogytán és fiatalság tüntén már mire támaszkodják! Életének négy biztos pillére egyszerre tört derékba, nem csoda, ha maga alá temette a tető.

Könnyű volt ereje teljében erősnek látszani, de most az erőt hazudnia kellett. Kiapadt forrásból merített naponta s el kellett hitetni, hogy erőtlen keze nem üres edénnyel kerül fel a mélyből. Megy a hazugság, nem is ott a baj, mert mind hiszik, hogy beleélte magát a megváltozottba, de hogy hazudnia kell és nem tudja csakugyan érezni a minden mindegyet.

A hiba benne van nyilván, miért ragaszkodik a vigasztalansághoz? Mikor nagy-nagy vigasz három gyermekének igyekezete — és miért tapad a pénztelenség réméhez? Amikor mégis csak elő tudja teremteni a mindennapra valót. És miért látja sötétnek a fiatalok sorát? Ha azok bizakodva néznek a jövőbe. Miért fáj neki, hogy Magda nem ment férjhez? Mikor Magdát a világon semmi sem sürgette. Miért sóhajtozik, hogy Juli takarítást vállalt idegeneknél is? Mikor az öreg boldogan talált a megoldásra, hogy elfogadtassa vele, asszonyával, az alacsonyabb bért.

Hálálkodnia kelleae boldog hozsannával, hogy így megkönnyítik a megélhetést, hogy elsején pénz jut a kezéhez, hogy kevesebb a fizetnivalója. Mesébe illő, ahogy ezek viselik a nehéz életet s ő hálátlanul a bajok fölött sír.

Ahelyett, hogy azon örvendezne, hogy ilyen, gyermekei vannak — a negyediken esik kétségbe és nem vigasztalódik. Ha három ilyen jó, hibáztathatja-e magát a negyedik miatt?

Lehet forgatni a kérdést, de úgy semmiképp sem, hogy Tibor jövője ne nyugtalanítsa. Mert mi lehet a vége ennek az életnek? Mivel végezheti az, aki így kezd? Tibor nem árul el semmit a maga dolgaiból, de sejteni lehet. Eleget mond az is, amit láthat.

Nemcsak a késő fölkelések, hogy délfelé lehet csak a szobáját takarítani, nemcsak a híradás nélkül való kimaradások, hogy érdemesnek sem tartja mentetetni magát, nemcsak követelődzése, hogy képes volna még a kisebbek keresetét is elherdálni, nemcsak az a hang,

ahogy anyjához szólni mer — de mindezekre ráadásul az elégedetlenség, ahogy a tábla néz, ahogy fintorog a szűk lakás miatt, ahogy fitymálja a kiszolgálást, ahogy elnézi, hogy anyja takarítsa ki a cipőjét is — pedig ennyit sem kap,ilyent sem biztosan, amikor elkészül s Karmái üti fel a sátrát.

És még ezek a legkisebb hibák. Mert hová írja azt, hogy fiatal fejjel már öreget mutat, a szeme fátyolos, az arca bőre fakó, petyhüdt, a keze remeg, a teste fáradt — és *olyan* elhanyagoltan, olyan ápolatlanul tud néha megjönni, hogy megborzong a gondolattól is: kik közül jön? Honnan? Hol lehet így mutatkozni úriembereknek. Nem kell a szívének meghasadni érte? Nem kell ezt a szegény szerencsétlent jobban szeretni, mint a másik hármát, akik meglették a helyüket és maguk lábán járnak? Nem kell Tibort jobban támogatni, jobban kényeztetni? Magához kaptatni?

Hogyan lehetne, hogy ezek az aggodalmak ne verjenek fészket a szívében s hogyan repülhetnének el napközben, vagy éjjel? S ha látogató jön és leborítja ezeket a gondokat, hogy szárnyuk verdesését észre ne vehessék, hogyan leplezze a többi valóságot? Hová vezesse be őket, hogy ne zavarják a többiek munkáját? És hogyan kívánja Mártától, Magdától, hogy a tanulást letéve, beüljenek ők is kedveskedni? S hogyan öntse a gondtalan csevegők csészéjébe a kávé, aminek a vacsorájukat kell pótolni a szegénységben? S hogyan futtasson le valakit is süteményért, mikor mind munkában van elmerülve 6 mikor olyan megszámlált pénzt kell a tárcából kivenni?

Hogyan örülhetne így a barátok jöttén s hogyan mosolyogjon? Nem kell-e ennek a mosolynak az arcára fagyni s nem árulója a tétova pillantás? Nincsen-e igazuk, ha őt elhidegüléssel vádolják és felrójják neki a szegénység gögjét? Ha ritkul a vendég és elmaradoznak azok is, akiket a szeretet hozott?

De nem kell-e örülni ennek? És nem kell-e felsóhajtani, hogy a gond köreit nem zavarják már a gondta-

lanok? ó, nem valók már többé együvé. Eltolódtak a hitárok s ők kívül kerültek, mint már kívül maradtak egyszer az ország határán is. Azt még áttörhették, magyar a magyarhoz jogosan menekült, de van-e menekülés a gazdagok közül kimaradt szegénynek?

Még a nevük is más, a gondolatuk is, soha többé semmi téren egyenrangúan már össze nem kerülhetnek. Fent és lent, nincsen már egy níví. Ahogy Juli mondja: hm kerék, hun talp... De aki egyszer leváltott, nem vált az már vissza,, nem mindenki Steiner.

Nem mindenki tudja fēlvállról nézni a saját pusztulását. Ehhez talán az kell, hogy maga, hordja össze a hegyet is, amiről lecsúszik. Aki a magasban szokta meg, nehezebben mozoghat a mélyben, de aki a völgyből kapaszkodott föl a csúcsra, ha visszakerül, nem fogjadja idegen környezetet.

Talán ebben van a Steiner elpusztíthatatlan ereje. Mert nem hangya, aki hordja, hordja halomra a tartálékot, nem az előrelátás gyűjtet vele, nem gondol a télre, öregségre, csak a pillanatnyi siker érdekli s az, hogy szereti a pénz áramlását, de a bőséget meg sem beesüli, nem ragaszkodik hozzá, ha elindul tőle, hagyja menni s már *más* irányban kezdi meg a munkát.

Mintha a múlt pör'olyütései kovácsolták volna ilyen törhetetlenre, mikor üldözés és hazátlan bujdosás vette el vagyoniukat és idegen földön kezdhették újra előlről. Valahogy megedzve kerültek ki a végeérhetetlen rossz-ból s nem jöhetett olyan rossz, aminek távoli emléke ősök emlékezetével ne lett volna már ismert előttük. Minden mélységeket megjártak már és minden magasságokat megmászta már, sem fönt, sem lent nincsenek egyedül. Magukhoz valók közül jutnak föl, vagy le a magukhozvalókhöz, mindig csak a már próbált sors vár fájuk.

De mit kezdjen az, aki szokatlanba téved? Akit nem erősít az ősök hasonló sorsban viselt harca? Aki csak a jót ízlelte s csak hírből hallott egyéb ízekről is?

Aki csak látta, de nem érezte a pénz gondját? Aki a fegyvert csak másokért ragadta föl, de önvédelere még nem használta soha? Aki csak adhatott s a kinyújtott tenyér mozdulatát nem próbálta még?

Ahogy Steiner erejét a múltból merítheti, ugyanúgy az ő erejét a múlt szívja el. Steiner csak azt érzi: volt már rosszabbul is — de ő: így még sohasem volt... Steiner magával hozta a feltörés tudományát, de ő azt sem tanulta meg, miképp maradjon fönt. Steiner fölveti a fejét s újra nekiindul, ő csak lecsüggeszti s megül egy helyben.

Biztos, hogy Steiner bízik a jövőben — de az övé a múlt. S ha már előre nem mehet, van hová visszatekinteni. Ha reménye nincs is, vannak emlékei. Ez mintha több volna ...

31.

— Itt laknak Deásyék? — csengetett be egy délelben egy kiöltözött nő. Juli még sohasem látott ilyen vendéget a háznál. Nem is igen tudta, hogyan jelentse be.

— Tessék kijönni, instálom, — nem hitte, hogy be kell ereszteni, — valami asszony kérdezősködik kint.

— Deésyné nagyságos asszony? Én Péteryné vagyok, az Új Bank igazgatójának szerencsétlen neje. — És a festett mosolyból egyszerre bánatba fonnyadt az arca, a szemét felhúzta, a száját valami torz grimasszal félre, így akarta a szerencsétlenségét hihetőbbé tenni.

— Mi tetszik? — nézett le rá Deésyné és olyan idegennek érezte ezt az asszonyt, amilyen idegenséget még sohasem érzett a szerencsétlenséggel szemben. Soha még nem lakatolta le szívét a kérés, most érezte először. Nem a név. Nem hogy ezeknek köszönhetik a bajt, — eszébe sem jutott, — de az a hazugság, amibe itt előtte ez a hang burkolódzott.

— Beszélhetnék, nagyságos asszonyom, a kedves férjével?

— Erre tessék. — És ment maga is. Vitte az idegenkedés, hogy Dénest valahogy figyelmeztethesse az ellenszenvére, hogy hallja maga is, mit kereshet valaki ismeretlen házban ilyen kora órán.

— Péteryné vagyok, az Új Bank igazgatójának szerencsétlen neje, — ismételte újból a szókat s a bánatosnak szánt grimaszt is. — Milyen szépen laknak. Úgy látszik, maguknak még maradt, nekem., sajnos, mindenem elúszott. Szabad? — s már Deésyné karosszékéből tekintgett körül.

Deésyéknek idejük sem maradt hellyel kínálni, vagy szólni valamit, még köszönni sem, mint a forgószél rontott Deésyné után a szobába, elsöpörte biztonságukat s a döbönt csendben újból szólni készült, de hirtelen nyugtalan mozdulattal nézett maga mögé a karosszék öblébe.

— A horgolásom, — vette el Deésyné, amibe beleült.

— Nem tesz semmit. Horgol? Irigylem. Sajnos, én nem birok. Nincs hozzá lelkierőm. Engem tönkretett az az ember. Magának sem írt? — fordult Deésyhez, de választ sem várt. — Nekem sem. Pedig ha többet nem, annyit megérdemeltem volna. De persze fél, hogy akkor megtudják, hogy hol bujkál a szeretőjével. Tudják, hogy a gépirókisasszonyát magával vitte? Tudja, azt a szökét, aki mellette dolgozott. Mindig föllázít, ha szembe jut, Engem itt hagy a slamasztikában, azzal meg éli a világát. Persze, a lakásból azoanal kitétek. Csak néhány rongyot szedhettem össze, meg a gyerekeket. Most a mamánál élünk. Ő gondoskodik rólunk szegényke, mert semmink sem maradt. Gondoskodik? Már ahogy a kis nyugdíjából gondoskodhat. Szegény kicsikéi ni, azóta sem kaptak egy rendes falatot. Főtt tészta, meg főtt tészta. Ha meggondolom, hogy volt idő, amikor még a Zserbóban is válogattak. Szegénykéim. Ma-

gamról nem is beszélek. Hogy egy tisztességes cigaret-
tát nem szívtam azóta. Apropó, nem kínálna meg?

Deésy zavartan kapott a zsebéhez és röstelkedve
nyújtotta a cigarettatárcát:

— Sajnos, csak töltött...

— Ez is jobb a semminél. Szavamra, nem jut egy
cigaretára. A mama egyszerűen nem ad. Én meg hon-
nan vegyem? A lakást elárverezték, hallom, magukat
is. Előbb a Rózsadombon kerestem magukat, ott adták
meg a címet, alig találtam ide. Szép villájuk volt, jól
berántotta magukat is az a gazember, de rám ne ha-
ragudjanak. Én is éppen ilyen szerencsétlen áldozat
vagyok. Magának még könnyű, asszonyom, itt a kedves
férje, de mit szóljak én? Nekem nincs, aki keressen.
És én igazán nem voltam hozzászokva, hogy valamit
csináljak. Lánykoromban intézetben nevelkedtem, kis-
asszonyom volt, megvolt mindenem, ki hitte, hogy ilyen
partiót csinállok? Mindenki gratulált a szerencsémhez.
Na, mondhatom, szép kis szerencse, két komisz kölyök,
meg egy szökött férj, jól bekáfoltam vele. Szegény kicsi
madárkáim, ha felnőnek, nem is fogják tudni, hogyan
nézett ki az apjuk? Ugyan sokat nem veszítettek azzal
a sántával, nem is tudom, hol volt a szemem, mikor
hozzámentem? De telebeszélték a fejem, hogy így bank-
direktor, úgy bank direktor, azt sem tudtam, mit csiná-
lok. Mit is tudhat egy tizenhat éves leányka? Mert
annyi voltam. Most meg ilyen fiatalon hogy tönkremen-
tem már amiatt a gazember miatt. Ügye meg sem látni
rajtam, hogy még csak húszéves vagyok. Bizony, húsz,
hja a bánat vénít és nekem kijutott. Már ott tartok,
hogy ha a tükörbe nézek, már magam sem hiszem el,
hogy csak annyi vagyok. Ellopta ez még a fiatalságomat
is. Ehhez értenek csak a férfiak. Előbb a papa adott
be nekünk, mikor elspekulálta a mama hozományát,
ezért is kellett nekem állásba menni, ott ismerkedtem
meg vele. Ha a papa nem olyan számár, akkor én soha
nem kerülök ebbe a csávába. Akadt volna nekem kü-

lönb is, de akkor jól jött és mi beugrottunk neki. Ha én akkor sejtem? De a mamának imponált, hogy keresztény, na most megsütheti. Mondtam is a drágámnak sokszor, csak te ne pofáztál volna úgy mellette, most aztán csak tarts el.

— Hát mi volt a kedves papája? — kérdezte Deésyné, hogy megállítsa a hadarást. Soha életében nem beszélt még ilyen teremtéssel. Hazudozott. De most ezt a hazugságot rá akarta sütni. Ez nevelkedett intézetben? Ennek volt kisasszonya? És egyszer: elspekulált mindent az apja, máskor nyugdíja van? És hogy beszél róla s az anyjáról, uráról, a gyerekeiről, minderről? S ami még ezek mellett mind hazugság rajta: a haja színe, az arca, a húsz éve, ami megvan negyven, az egész asszony ... Jött, hogy megszégyenítse.

— A papám? ... Igazgató volt egy gyárban, nem is tudom már hol, elfelejtettem a nevét, de nagyon előkelő állása volt, azt hiszem a... Nem, nem jut eszembe a gyár neve, de nagyon híres gyár volt.

— És most nyugdíjat kapnak utána?

— Igen, de nagyon keveset, mert a gyár is rosszul áll, azt hiszem, már tönkre is ment és azért a mama kénytelen a másik szobát kiadni és kosztosokat tartani és ez olyan kellemetlen, úgy-e megértik, az ember nem szokta meg, hogy jött-ment alakok császkáljanak egész nap a lakásában. És még ezekkel is pechem van, mert az egyik el akarna venni — a másik is egész belémbolondult, de az egyik már egész puha és arról a gazemberről azt sem tudom, hol van és nem is válhatok, igazán olyan peches vagyok, hogy mutogatni lehetne már.

Deésyné nem bírta tovább. Nem is mentegetődzött, kiment a szobából. Julival kezdte az ebédet megbeszélni, hogy mit vásároljon.

— Vizontlátásra, kedves Deésy, — hallotta csakhamar, — maga egy igazi úriember. Pá, csókolom a feleségét.

Hát ez mi volt? Elképedve nyitott be a konyhából az előszobába:

— Mi az? Már el is ment? Hogyan hogy ilyen egyszerre?

— Eszébe jutott, hogy tizenegyre még a Belvárosban kell lennie.

— És mért mondta, hogy maga igazi úriember?

— Mert... Mert... Ugyan semmi, nem volt nála villamospénz.

— Villamospénz? És maga elhiszi? Csak azt csodálom, hogy ilyen szerény volt.

— Kölcsön akart kérni, de mondtam, hogy most nincs, majd legközelebb.

— Miért ígér ilyesmit, Dénes. Tudja, hogy nekünk sincs.

— Úgy sajnáltam szegényt... Két kis gyerekkel...

— Két komisz kölyök, ahogy mondta, és a drága anygalkákért meghasad a szíve. Ez egy szélhámós, Dénes, talán gyereke sincs. Ha volna, nem beszélne így róluk.

— Gondolja? És én ...

— Mit adott oda, Dénes? — Egyszerre tisztában volt vele, hogy nem lett volna szabad kijönnie.

— Mit adhattam volna? A cigarettatárcámat.

— Hogy jutott ilyesmi az eszébe?

— Ne faggasson annyit. Hát ő mondta, ha pénzt nem tudok, ez is jó lesz. Mit csinálhattam volna? Egy nő kérését csak nem utasíthatom vissza? Adjon inkább valami kis pénzt, hogy lenézhessek a kávéházba.

— Ma már adtam, Dénes, nincs több, mint az ebédrevaló. Csak nem adta mind oda?

— Úgy tesz, mintha ki tudja, mennyi lett volna. Most csak nem ülhetek itt egész délelőtt s nézzem, hogy mit csinál? Magának könnyű, leül horgolni, de egy férfi egyebet is kíván, mint egész nap itthon ülni. Odaadtam, hát odaadtam.

— Egy ilyen festett hajúnak, — keményedik meg

Deésyné arca és bemegy ablakot táрни. Még a párfőmje se maradjon emlékül.

— Festett? ... — ismétli csodálkozva Deésy, mintha ez lett volna a legfontosabb.

És már megy is az ebéd árával. És délben étvágy nélkül turkálja tányérján a főtt tésztát, mert csak liszt volt otthon.

32.

Mintha csak azért kellett volna Péterynének megjelennie, hogy Magda helyzetét megnehezítse. Eddig is kétségbe volt esve Deésyné, de most az érvei is megszaporodtak.

— Láttad volna, micsoda nő volt és minden hivatalba járnak ilyenek.

— Hát a tanfolyamra, azt hiszi édesanyám, nem jártak?

— Nem lesz egy nyugodt percem sem, ha ilyenek közt tudlak.

— Nem leszek én köztük. Én csak dolgozni járok be és erre szükségünk van. Ne féljen, édesanyám, nem vagyok én gyerek, tudok én magamra vigyázni, ahogy eddig is tudtam.

— Eddig? ... De ott más emberek közé kerülsz. Ennek az asszonynak az ura is megszökött a gépírókis-asszonyával.

— Velem nem fog senki sem megszököni.

— És ha kellemetlenkednek?

— Majd leintem őket. — Magdának mindenre megvolt a válasza, mint ahogy készen lett volna még nehezebb 'szóharcra is, csakhogy kikerüljön az örök egyformaságból. Még kérni is elment. Kuthy Tamásnak megadatott, hogy a barátjáért tegyen is valamit. Nemet nem is mondhatott volna, ahogy Magda elébe állt:

— Tamás bácsi, — a szeme nagyon komolyan nézett s a szája széle kicsit megremegett, — én elvégeztem

a gyorsíró tanfolyamot, tudok gépen írni, tessék valamit kitalálni nekem.

— Mi legyen az, Magda? Gépíró? De hol? Tudja mit? Két hónap múlva lesz nálunk üresedés, az egyik kislány férjhez megy.

— Nem, — mondta határozottan. — Én két hónapig nem tudok várni. Én azért tanultam, hogy rögtön, még ma, egy napot sem várok, Tamás bácsi. En ügyis úgy félek ettől, ha két hónapig tart, amíg én gondolkozhatom, akkor én sohasem jövök el többet állást kérni. Édesanyám nem akarja, lebeszél, ijeszt és ha két hónapig ezt hallgatom, én az utolsó percben visszalépek. Most, Tamás bácsi, most. Ha azonnal tud egy címet mondani, ahová elmehetek és magára hivatkozhatom és azt mondhatom: itt vagyok ... Akkor én holnap reggel be is állok. Ha nem, akkor a tandíjat is csak kidobtam és állásom se lesz soha.

Kuthy törte a fejét. Ilyen hirtelen semmit sem tudott. Ha időt ad, igen. De azonnal?

— Magda, a jövő héten.

— Most.

— Most csak igazán gyenge állást tudnék, sok munka...

— Az kell nekem. Sok munka, hogy gondolkozni se legyen időm. Nem panaszképp mondom, Tamás bácsi, de csak fejjessel lehet ezt. Ha próbálgatom, elijedek tőle. Hová menjek?

— A telefonközpontban most lehet valamit csinálni, de előre mondom, ez a legrosszabb hely. Éjjeli szolgálat is. És fárasztó. És nem is gépírás, csak éppen hogy állás. Ha így sürget engem, nem tudhatok jobbat. Gondolja meg, Magda.

— Nem gondolkozom én soha többet. Kérek egy ajánlást és már megyek is.

— De engem ne szidjon, hogy ilyent szereztem. Újból mondom, ha vár ...

— Nem várok semmire, Tamás bácsi. Egyik állás

rossz, a másik még rosszabb, nincs mire várni. Nem megyek illúziókkal és egész nyugodt lehet, nem vall velem szégyent, amit vállalok, azt el is végzem. Hát központos kisasszony leszek?

— Ha nagyon akarja... Hát írjak?

Magda eredménnyel akart hazamenni, nem késleltethette a dolgot. Az ajánlólevél kikíváncozott a táskájából. Sietve vitte, szeretett volna már túl lenni mindenben. Csupa szokatlant csinál ma és ez valami enyhe lázzal égette. Hivatalba megy és sorsa fölött tárgyal... Tamás bácsit jól ismerte, ez még nem volt nehéz. De ez a tanácsos úr, vagy ki? ... De hiszen azt meg Tamás bácsi ismeri és a levelében benne van, hogy ő ki... Ki volt... Mert most? Most egy állás után futó lány csak, aki valósággal reszket ezért az állásért.

Nem volt nehézsége itt sem. Nem várták — amire félve gondolt — és azt mondta az a kedves öreg úr, hogy a legjobbkor jött, mert helyettesítés kell. Mindjárt megmutatta a szobát — Istenem, mekkoz'a és milyen zúgás. Nem láрма, zúgás. Műszerek, gépek tudnak csak ilyen monoton zajban tömörülni és itt van belőlük elég. És mennyi kéz ... Idegen, új világ, de érdekeltte nagyon. És mutatta, hogy mi lesz a dolga: fején hallgató és előtte számítábla és zsinórok és kihúznak egyet és másikat és újból kapcsolni és megint kihúzni és lámpák, villanykörték, felgyúlnak és kialusznak és mindenre kell figyelni, mert minden jelent itt valami tennivalót.

— Na, nem ijedünk meg? Majd a Sárika bevezeti ebbe a rejtelembe, jó lesz? Pár napig majd együtt dolgoznak és ha valamit mégsem tud, vagy valami kívánsága van, csak bejön hozzám és nekem megmondja. Csak teljes bizalommal. Ami rajtam áll, azt én megteszem, ezt előre is megmondhatja az államtitkár úrnak. Akkor holnap, úgy-e? Nyolckor, ebben a teremben. És az államtitkár úrnak adja át üdvözetemet, és mondja meg, hogy nagyon örültem, hogy szolgálatára lehettem. Vizontlátásra és ha valami kell, csak jöjjön be hozzám.

Magda nem tudta biztosan, nem képzelődik-e, mikor az öreg úr szemében bosszantó fényt lát felvillanni és jelentőséget hall ki a hangjából: csak jöjjön be hozzám ... Biztosan képzelődés. Anyja annyit ijesztgette... És különben is, ez olyan öreg úr... És tudja róla, hogy Tamás bácsi a barátjuk... Nem gondolhat ez föllebbvalói visszaélésre ... A Sárka, aki majd védőszárnyai alá veszi, nagyon helyes lánynak látszik ... Ez úrilány, biztos, lesz valaki mégis a közelében ... Milyen kopottas az egyszerűsége... Talán csak a hivatalba nem öltözik jobban ... Majd neki is egyszerűen kell bejárni... Kár is a jobb ruhákért, meg a többi miatt sem illik jól öltözni. Most már erre is tekintettel kell lenni... És reggel már megkezd... Legáltalában hatkor föl kell kelni... Nem érdemes villamosra ülni, úgyis gyalogolni kéne egy jódarabot, megteheti az egészet gyalog ... Egészségesebb is, olcsóbb is, meg keli kezdeni a spórolást első nap ...

Azt hitte Magda, hogy az állás most majd biztonságot ad és diadallal mehet haza. Hogy boldogan fog dicsekedni és betölti a kis lakást az ő nagy öröme. Hiszen *ezt* akarta, ezért harcolt, ez volt minden vágya. De *ez* volt-e csakugyan? Beülni gépnek a gépek elé és gépies mozdulatokkal csinálni ugyanazt, amit a többi gép csinál körülötte? Hiszen azzal is megkereshet ennyit, ha tovább is horgol... Csakugyan *ezt* akarta hát?... Nem úgy képzelte-e, hogy titkárnő, munkakör, felelősség, valami értelmes tennivaló, ahol győz az intelligencia és nyelvtudás és elismerik majd és produkálhat... De ez? Egérkék között egérke maga is? És csak rágcsál majd, rágcsál, szürkén és jelentéktelenül.

— De jó volna meghalni már, — gondolta elereszkedve, ahogy fölfelé kapaszkodott a negyedik emeletre. De mire kezét a kilincsre tette és belépett a lakásba és látta magafelé fordulni a várakozást és kimondhatta, hogy miért járt és mit végzett, hogy beszámolhatott valami önálló ténykedésről, egyszerre megtelt megint bi-

zalommal. — Képzelve, édesanyám, már meg is van az állás. Reggel elfoglalom.

— Ilyen hamar? — szomorodott el Deésyné és sohasem kívánta kevésbé, hogy a barátok baráti szolgálatot tegyenek és segítsenek a maguk módján. Mire volt ez jó? ... Hogy ez a szép, törekeny teremtés, az ő féltett, kincse, ki legyen szolgáltatva az életnek? ... Szomorúan bólogatott: — Csak meg ne bánd Magda ezt a sietséget.

— Hiszen ha nem felelne meg, akármikor otthagyhatom, — mondta Magda és ahogy kimondta, csak akkor ébredt rá, hogy ennek a tudata egész idő alatt benne bujkált. De miért gondol most ő erre? Miért erre, a befejezésre, a kezdetnél?... És ugyanakkor azt is megérezte: otthagyhathná, de nem fogja otthagyni sohasem. — Miért nem örül inkább, édesanyám? Ha ennyire nem akarja ... Hát ne menjek el reggel hivatalba?

— Most már csak próbáld meg, ha már Tamást is megmozgattad, nem hagyhatod cserben.

És mind tépelődött csak, mind kételkedett, mind elgondolkozva ült az ebéd körül és nem tudott magában bdtató szót találni számára. Mind azt érezte, hogy nem Magdának való. Anyja úgy, hogy Magda nem erre született. Márta és Dénesire azt szerették volna, ha nem éri be irodai munkával, hanem ahelyett, hogy Tamás bácsihoz ment állást kérni, valamelyik laphoz vitte volna a verseit... Úgy ültek az asztalnál, mintha gyász hírt hallottak volna:

— Kár érte, — gondolta mindenik, de Magda nem láthatott levertségük oka mögé s másként magyarázta:

— Anyámban még az úri finnyáság, de a gyerekek? ... Nem ők beszéltek-e mindig a függetlenségről? Állás, kereset?... S most, hogy elértem, keveslik? Persze, más volna, ha rendes pályát végezhettem volna, de így ez is több a semminél, ha majdnem semmi is. És minél inkább hitte, hogy Mártáék keveslik, annál többet

akart látni benne. — Nem is olyan könnyű ma állást kapni, nines mit válogatni.

— Halló, központ, kérem közelebb a tálat, — boszszantotta Tibor, miután kifejtette, hogy ugyan nem büszke rá, hogy a húgát bárki legorombíthatja. — Hallanád, hogy összeremtem én a központot, ha sokára kapcsol!...

— Nem mindenki Deésy Tibor, — mordult rá Déneske. — Vannak még úriemberek is.

— És azokat Deésy Déneskének hívják. Milyen szerencse, hogy te is a világon vagy.

— Sajnos, ezt terád nem lehet mondani.

— Déneske! — könyörgött Deésyné hangja és már előre tudta, hogy a szóharc vége az lesz, hogy Tibor felugrik, itthágy mindent és megy. Mert csak egy pillanat és Dénes is beleszól és ő is mond valami kellemetlent neki és Márta is Déneske mellé áll és mind Tibor ellen.

Nem tudják megbecsülni, hogy mostanában legalább itthon ül!... Ha délig alszik is, ha délután zavarog is a tanulás körül, ha este kelletlenkedik is, de itthon van és nem kóborol el. Igaz, tudja, csak szombatig tart és ha elhozta Steiner a kézimunka árát, akkor elkuncogja. De már kéri azt is, nem követelődzik. Nagyon megszelídült.

Csak az az egy aggasztja még, miért alszik annyit napközben? Csak elréved, mintha álmokör jönne rá s elbóbiskol akár ültében is. Beteg ez a gyerek? Meg kellene nézetni, de nem akarja. Orvoshoz nem jön, hívatni nem enged. A szeme kábult a sok alvástól, a lába botorkál, mindig olyan, mintha félig aludna még. Ez a bentülés is.. Örökké csak a szoba, a szoba, nem csoda, ha tá-molyog már a szobalevegőtől. De mit kezdjen vele? Sétálni nem akar. Pénz nélkül nem megy le, pénzzel nem tömheti, örül már annak is, hogy idehaza van.

Örül, bár tudja, hogy ebben is van rossz. Bizton sokkal tartozik már Karinak is, ha nem mer hozzá sem elmenni. És az egész heti munkája majd erre megy el, mert szombaton bezeg nem bóbiskol, éber még nagyon

is s Steiner még a lábát sem teszi ki, már tartja a tenyerét és indul.

De hol van még a szombat?... És addig mennyi összeütközés még. Hányszor ülnek még együtt az asztalnál s hányszor adódik még alkalom az efféle vitákra... Ó, hogyan fogná meg Tibor kezét és hogyan vonszolná ki ebből a minden-eszobából, csakhogy minél messzebb kerüljön el tőlük!... Hogy miért is nem tudják észrevenni a szélsendetet és miért neheztik neki a szerepét? Miért kell mindig védelmezőn állani közénk? És miért kell mindig kívánnia, hogy legalább valamelyik ne volna bár itthon?...

Ilyen zsúfoltság és benne ilyen ellenségeskedés! És itt kelljen ülnie és hallgatnia! Képtelenség megfutni előle, mert e kétszobányi távon a hang utóléri és követi kamrába, konyhába, hová rejtőzzön el? Hiszen, ha tudna, sokszor hazulról is elmenne, csakhogy ne kelljen beavatkozni, ne kelljen bíróul, vagy békéltetőül odaállnia. Borzasztó ez a testvérharc, ez az örökös villongás, a vitérők örök csattogása ... S mindig Tibor ellen ... S hiába szól a többire, szálla a szemükben ...

Hát az életét már így kell leélni? Széttárt karral, — mint a keresztre feszített, — csak állni kettőjük közt és az egyiket óvni a másiktól? ... S ha ez nem, állhat a gondok elé feltartóztatóul. Mindig csak zsilipként, mindig valami pusztító erőt kell gátak közt tartani.

33.

Deésy alig ült otthon.

— Megyek, hogy átadjam a helyet, — mondta kedélyesen és meg is volt róla győződve, hogy neki el kell mennie hazulról, hogy Anna elférjen. Hová lenne, ha nem, a két szobában? Már Magda régen hivatalba járt s az ebédlőre délelőtt senkinek sem volt szüksége, de Deésy azt nem vette tudomásul. Úgy tett továbbra is,

ahogy eleinte kezdte, amikor még mindenki a maga zugát féltette és Anna akárhányszor kiszorult a konyhába, hogy senkit ne zavarjon.

Reggel csaknem elsőnek kelt, — négy-öt óra alvás kipihentette a sosem fáradt testet, — de ilyenkor a lakás, mint egy éjjeli menedékhely, ágyakkal volt tele. Bevette magát a fürdőszobába és harsány vízsugarakat indított a csapból, tusolódott, paskolta a bőrét és pöcskolt a vizet, a földön pocsolyában állt, a fehér falon gyöngyözött, rápermeteződött a fürdőköpenyekre, törülközők ázottan lógtak és Deésy fújva, szuszogva szárítkozott köztük.

A fürdőszobában legalább felfrissült. Valahogy az egész változással kibékítette ez a zúg. Valami maradéka a jómódnak, némi luxust lehetett itt kifejteni, ha csak a tisztaság luxusát is, de annyit hallott újabban a szegényes, fürdőszobátlan lakásokról, hogy itt úgy éreztet mégsem veszett el egészen minden ...

A mindennapi fürdés elengedhetetlen passziója volt már legénykorában is. Tus helyett a kocsis, vagy béreslegény locsolta, loccsantotta rá a jeges vizet, hogy hasította bőrét, pirosra csípte s nagyokat rikoltott a gyönyörűségtől. Az összes hallott harctéri szenvedések közül a mosakodás nehézségét tartotta igazán rémesrek.

Az oláh fogságban sem a verést sínylette annyira, nem a durva bánásmódot panaszkolta föl, ha éppen beszélt róla, még évekkkel később is dühbe jött, ha szóba hozták:

— Képzelteritek! Egy cella, semmi más, még mosakodni is csak egy köpöcsészét adtak, de se kád, se semmi, már azt hittem, el kell ott rohadni — mintha a várható halálos ítélet csak mellékes epizód lett volna a fürdőhiány mellett.

A borsutcai lakásnak egyetlen jó oldala ez a kis fürdő volt. Nem is éppen tenyérszerű, hiszen a két összecsukós ágy is megfér benne nappalra s két polcos szekrény is. Reggel Deésyné fölnyalabolta a fürdőköpenye-

ket, törülközőket és mentette a lucskolódás elől. Ha nem, Deésy után senki sem mehetett volna bosszúság nélkül mosakodni.

Csaknem ennyiből állt az egész otthona. Csak a fürdőszoba. Egyebütt nem is lelte helyét. Ahogy megvolt a mosakodás, már öltözött és ment:

— Nincsen itt még egy rendes sarok sem, ahol az ember nyugodalomban ihatna meg a reggelijét, — húzta a kávéház.

Deésyné már nem is számolt rá a napi tejadagnál. Se eső, se hó vissza nem tarthatta ettől az útjától. Jobban esett neki a márványasztalról, újságok között, pincérek stafázsával, ahol zörögthetett a poháron, ha akart valamit, lapot lap után hozathatott maga köré s ha tetszett, ötször is friss vizet.

Otthon a gyerekek nyüzsögtek, hangoskodtak, előzködtek a lavór körül. Juli csoszogott az ágyneműekkel, vaságyakat csuktak össze és taszigáltak végig az előszobában, kifutott tej szaga terjengett a folyosó felől, pék csengetett be a friss kiflivel, lótás-futás volt a szűk lakásban, kétszer annyian voltak és félszer akkora hely, az ember nem érti, hogyan is csinálják.

És nem jó ezt látni. Mindjárt arra kell gondolni, hogy volt ez másképp is. Hogy szépen terített asztalhoz ültek reggel és kitakarított szobák fogadták az embert s ha hátat fordított a hálósobának, nem kellett még órák múlva is szétrakott ágyneműk erdejében bujkálni. Az ember nem látta a takarítás vesződtségét, nem szem előtt történt. S ha eszébe jutott valami, csak csengetett és nem azt hallotta:

— Szóljon nekem, Dénes, ha kell valami, Juli nem győz mindent s már mennie is kell.

Ez is. Hogy még ez az egy cseléd sem egészen az övék. Eljár dolgozni — mintha albérletbe adták volna ki — és ha ott végzett, bevásárol s hozza haza az ebédrevalót. Pénz és erő egyforma fukarul van itt adagolva. Úgy osztoznak rajta, mint a cseppnyi helyen. Még jó,

hogy a kávéházra telik, arra szó nélkül kiadja Anna minden reggel.

Ott még úr az ember, akár azelőtt volt, S mennyi hasonló úr!... Annyi ráérő, a délelőttjét elüldögélő, az embernek jön, hogy megkérdezze:

— Uraságod is?... — De ilyesmit nem tesz, csak megállapítja jóleső elégtétellel: Mások is elkészültek ezen a besszen,, vagy egyéb szerencsétlenségen és lám ők is reggeliznek, lapot olvasnak és urak maradnak, akár azelőtt. Miért esne ő jobban kétségbe?

Jó ez a kávéház, megnyugtatja az embert. És kérdezősködni sem kell, fizető, pincér, tulajdonos, mind elég közlékeny:

— Tetszik látni azt a szürkeruhás urat? Két autója volt, hat háza, azt se tudta, mije van és most egy vasa eánes. Gyáros volt, tönkrement,

Deésy távoztában mindig kihúzta magát, hátha őt mutatják most valakinek:

— Villája volt, pénze, papírjai, Erdélyből menekült, főszolgabíró volt, nagyúr és most egy vasa sincs, tönkrement.

Nincs rajta semmi szégyelnivaló. Ha most senki és semmi is, de volt valaha valaki. Róla is van mit felsorolni. Volt!... Ma mindenki csak: volt... Ma mindenki így áll, sokan még rosszabbul. Mert még csak nem is: voltak.

Ez egyenesíti ki a derekát és ez emeli magasabbra fejét. Még ma is úgy tud kilépni a kávéház ajtaján, mintha a fogata után nézne körül s egyéb gondja se volna, mint a pokrócot elteregetni a lábán, hátraülni az ülésen, bemondani a címet és nézni az utca forgalmát két jó trabber mögül.

A kocsi ugyan nem vár rá a gyalogjáró mellett, de azért övé az egész utca és az egész délelőtt. Jöhet-mehet, a maga ura. Benézhet a minisztériumokba:

— Mit csináltak? Mi újság? — Elszív egy szivart, aztán tovább. Végigsétál a bástyán, vagy átmegey Pestre,

benéz néhány kávéházba, ahol Steinert sejti, — nem fogyaszt, csak benéz, — vagy rátalál, vagy se, seabaj, ráér az holnap is.

Ebédidőre pontosan hazaér. Szereti a pontosságot, meg is követeli. Komolyan haragszik, ha otthon megkéstek:

— Mi dolguk egyéb, az egész áldott nap? Az a kis főzés, és azt sem tudják idejére ellátni? Mikor tanulja már meg, hogy nemcsak ábrándozás az élet, de van kötelesség is? Csak horgol, horgol, ahelyett, hogy az ebéd után nézne. Ha Juli nem győzi, ki kell dobni, vegyen föl másikat, vagy ha úgy ragaszkodik hozzá, csinálja helyette. Én igazán nem vagyok követelő, egész nap nem sokat zaklatom, de azt az egyet, azt hiszem, elvárhatom, hogy azt a kis rongy ebédet legalább időben adják elém.

Meg is volt győződve, hogy jogosan haragszik. És hogy ezekután indokolt a szótlan evése. Azt is elvárhatta, hogy amíg szundikál, ne zavarogjanak körülötte. Hogy az edényekkel ne csörömpöljenek. Tegyék be a konyhaajtót, vagy ha mégis behallatszik, tegyék addig félre a mosogatást, amíg alszik, várják meg, amíg elmegy hazulról, egy-két óra az egész, aztán csapkodhatnak tőle, ahogy csak jólesik. Igazán nem csoda, ha ennyi zaklatást nem győz türelemmel s a végén, mikor elmegy, bevágja az ajtót.

Délután a kávéház egész más. Más emberek járnak és másképp viselkednek. Délután vidámabb a zaj, sokkal kedélyesebb. És színesebb is a sok uzsonnázó asszonyneptől. Igazán érthetetlen, hogy Anna sohasem akar lejönni. Elnézegethetné a képeslapokat, annyi revü van és olyan érdekesek. És a sok divatlap. Némelyik asszonymak egész délután ki nem fogy a kezéből. Olyan nagy baj lenne, ha Anna is értesülne a legújabb divatról? S ha az nem érdekli, legalább a világ folyásáról... Egészen elmarad ez az asszony, már szót sem lehet vele váltani egy tisztességes témáról, csak: pénz, pénz, pénz... Mintha emellett nem törődhetne a pénzzel is. Ő tán nem

törődik? Nem ügyel, hogy egy kávénál többet ne fogyasszon?

Aztán egy jó séta, egy pohár sör vacsora előtt... Van egy nagyszerű kis hely a környéken, egészen olcsó a bora is és mégis kitűnő. Egy pörkölt a sörhöz, egy egészen kicsi, vagy egy pár virstli szaftban, vagy reszelt borjómáj — egyszer ez, máskor az, mindegy, hogy mi, remekül készítik.

Itt már ismerős is akad. Új ismerősök csak, de nagyon jóra való, kedélyes emberek. Eleinte csak át-átszóltak egymáshoz, — ahogy lenni szokott ilyen helyeken, — a sós kiflis tányért kérték el és köszönték meg, vagy ő kért gyufát, mert véletlenül nem volt nála, aztán önkénytelenül is köszönő viszonyba keveredik így az ember, hiszen nap-nap után látják egymást. Az már magától jön, hogy ha egyebütt nincs hely, ha a törzsasztalt bitrolja valami betolakodó, az ember odaül. így szép lassan összelelegednek.

Aki nem mozog a városban, az nem is sejtheti, mennyi jóízű ember akad még egy ilyen szerény kocsmában is. Tele vannak zamatos históriákkal s milyen kedélyesen tudják előadni, elhallgatná akár reggelig is. Aztán neki is eszébe jut valami, ő is elbeszél, szó szót követ, egyik adoma hozza a másikat, kellemesen elpoharazgatnak.

Néha bizony a pohár fenekére is néz az ember, csak azon veszi észre magát, hogy görbe az utca, magas a ház, beleszédül, mire fölkapaszkodik. Hát Istenem, az is megtörténik, kivel nem esett meg? Azért még nem dől össze a világ. És egészen fölösleges sápitózni érte:

— Dénes, Dénes, ezt igazán nem szabadna tenni...

Hát mit csináljon? Üljön inkább otthon, mint egy fatuskó és várja, míg szép lassan megeszti a szű? ... Ő ugyan tudja, hogy nem! Igenis, neki kell egy kis szó-rakozás. Intelligens emberek közé kívánczik, hogy halljon értelmes beszédet is. Még nem vénült meg annyira, hogy ezt a négy emeletet ne tudná megmászni, mint

némelyek. Majd ha odáig jut, akkor itthon marad és segít sopánkodni. De addig neki hagyjanak békét. És ha nem tetszik, ha még ezt a kis örömet is sajnálják tőle, akár el is mehet, egészen, egy ágyat akárhol kap s ilyen kotyvalékot. Azt hiszik, olyan nagy gyönyörűség ez a siralomház? ...

De az embernek van szíve is, nem tartja a haragot. Reggelre kialussza s úgy teszi, mintha meg sem bosszantották volna. Elkéri a napi költséget, még meg is veregeti az asszony arcát — minek legyen szegény egész nap rosszkedvű — és már minden rendben is van, egész kedélyesen szól csak vissza:

— Aztán az ebédet ma pontosan kérem, nehogy megvárakoztasson, — ennyi az egész, de ebből érthet.

A pontosság nem tréfa, abból nem enged. Hová jutnának, ha lassankint mindemből engednének? Ma az; ebéd késik, holnap a gyerekek nem jönnek pontosan, aztán már mi marad? Így pusztul el a családi élet. Pedig egyebük sincs, arra vigyázni kell.

Vigyáz is. Néha előveszi Tibort:

— Te még mindig csak lógsz? Nem szégyelled magad? Ha én ilyen fiatal volnék, már régen csinálnék valamit. — És Déneskének is ad jótanácsot: Okosan tette, hogy mérnöknek mentél, de az államhoz ne menj. Se az államhoz, se a megyéhez, se a városhoz. Maradj a magad ura. A vállalkozásé ma a jövő, nem éhbérért eladni a testet és lelket. Itt az én esetem. Piatalon kiszípolyoznak, öregségedre félrerúgnak: köszönjük, elég volt... Jól véd az eszedbe! — Márta se maradt ki: — A nőnek csakugyan nem lehet szebb hivatása, mint a tanári pályán működni. Csak tanulj szorgalmasan, a többivel ne törődj, majd én kineveztetlek. Egy szavamba kerül. Ideje is volna már, hogy segíts anyádon. A háznál úgy sem veszik a hasznodat, legalább keressél... Magda már igazán elengedte volna: — A mai nők csak a szabadságot hangoztatják, de a kötelességet elmellőzik. Nehogy te is eltanuld tőlük. Becsüld meg az állaso-

dat, de becsüld meg magad is. Nehogy panaszt halljak rád, azt mondom. Ne felejtsd el egy percre sem, hogy ki vagy és mivel tartozol a családnak. Én az ilyesmi-ben nem ismerek tréfát és ne számíts a jószívemre, ha a könnyelmű kor betegsége téged is megfertőz.

Így, gondosan mindenkinek kiosztja az útravalót s megy tovább a maga mindennapi útján. Egy időre kicsit fellélegzik. Nem kívánhatják, hogy állandóan a sarkukban legyen. Ami tőle telik, úgylis megteszi. Nem azért ismerte meg az életet, hogy ne figyelmeztesse gyermekeit a titkos örvényekre, de hogy ki is térjenek előle, az már az ő dolguk.

Igaz, kicsit korán kerültek a mélyvízbe, de éppen így mutathatják meg, hogy tudnak-e úszni. Felelősség őt már nem terheli. Ő is kivette a maga részét annak-idején, vegyék most ki ők is. Ki-ki magáért. Nem is volna jó, hogy még most is belekapaszkodjanak. Valóságos mentőöv a nevük, azt is tőle kapták, többet no várjanak.

Ezekután jogos nyugalommal köthet ki a szokott kávéházban. És jogos, ha kissé feledve övéit, a világi dolgok felé fordul. Egy kis szórakozás joggal megilleti.

34.

Tiborra nehéz napok jártak. Összezárva Déneskével, nézni mint magol, hallgatni a korholását, túrni tanácsait és még csak egy cigarettát sem szívhat gond nélkül. Hiába kotorász a zsebekben, hiába nyitogat dobozokat, legfőljből port talál. Egy kis dohányporból ha sodorhat egy-egy cigarettát. És krajcárokért kell kunyorálnia, hogy legalább legyen szívni valója, ha már otthon kucoroghat.

Mert otthon kell ülni. Pénze annyija sincs, hogy egy feketére benézhetne, hitele már régen kimerült. A fiúk meg elég csúful viselkednek. Nem mondja, ad-

tak egy ideig, fizették a ceppet, de egyszerre, mintha összebeszéltek volna ellene, mindenik kifogyott. Nagyon jól látja ő az összebeszélést, mert magukra telik, telik kártyára is, telik mindenre, csak rá nem. Pedig volt idő ... De minek emlegetni, ha az emlékezetük nem működik jobban.

Ellene esküdött még a véletlen is. Karinak került valami kereset. Most bezzeg nem számítják, hányszor fizetett helyettük, mennyi pénzt elszedték, amikor volt, hogy ő mindig vitte őket, mennyit költött rájuk. Most egyszerűen félretolják: akkor gyere, ha hozhatsz valamit ...

Jó, nekik sincsen sok, de ez hálátlanság. Illik számítani, hogy mennyivel adós? Ha ő nem számolta soha, mennyit kérnek? Persze, hogy most kiapadt minden forrása, — látja, miben sántikálnak — le szeretnék rázni. Pénz nélkül nincsen becsülete. Csak már szombat volna, csak jönne már Steiner.

Kari valami ügynökösödést vállalt, vállalna már maga is, de nem neki való. Karinak igen, Kari érti, ezt csinálta már évekkal előbb is. Így is kerültek annakidején is össze. Valaki azt mondta, hogy eladná a fényképezőgépét ...

— Mennyit adsz, ha segítek eladni? — kérdezte Kari és délben már meg is szólította őt az utcán, ahogy iskolából menet hazafelé tartott. Akkoriban sok mindent vett tőle. Karinak mindig voltak ilyen ügyletei.

Hiszen, ha bó'viben volna, Kari nem szólna egy szó sem. Nesze neked is, nem sajnálom tőled, élj csak a világba, ha nem vagy egyébre való... De ezt nem mondhatja. Piri sem hagyná, de ő sem bolondult meg. Jól ismerte Tibort, maga indította el ezen az úton, maga vitte Pirihez is, — egészen jó hecc volt, — ő vitte Lukihoz is, de akkor volt pénze! Most mit kezdjen vele, ha semmit sem csinál? Már nagyon megunta. Nem Tibort, de hogy ilyen bábként kelljen taszigálni, biztatás ne fogjon rajta, rábeszélés ne használjon, minden megtör-

jön a lustaságán. Csak lóg az orra, hogy nincs pénze, de az ujját sem mozdítja. A többi fiú is duhaj, mulató volt, lump, kártyás, elég rosszat lehet rájuk mondani, ha az öregek és maradiak szemével nézik a dolgokat — de ha szorult a nyakukon a kötél, mindenikben volt annyi tisztesség, hogy valamihez kezdett.

Az egyik moziban zongorázik, a másik jazz bandában játszik, a harmadik nappal kereskedősegéd, van aki szénügynök, van pénzbeszedő, soffőr, van rajzoló, van aki fogtechnikusnál dolgozik, mindenik keres, ha nem is kenyérre, ha el is mulatják éjjel, ha kilumpoltak is nappal, ha kávé lészengenek is inkább, csak hogy kártyára és italra teljen, ha adósságok közt tántorognak is, — de nem várják ölhetett kézzel a mesebeli csodát. Nem valami díszes társaság ez, jól tudja Kari, önmagáról sem tart valami sokat, de az egész bandában nincs még egy olyan élhetetlen, mint amilyen Tibor.

Tibor becsülete a pénzzel elúszott. Amíg ünnepelethették könnyelmű kezéért, addig a kedvéiben jártak, addig jófiú volt — de mikor kiderült, hogy ravaszsága nem több, mint kicsalni, megszerezni, körme közé kaparintani a másét, akkor elfordultak tőle. Mindenik jogosnak érezte a fölháborodását. Mit? Hogy a maguk nehezen megkeresett pénzét szedje ki tőlük? ...

Most őrizkedtek Tibortól, mint ahogy mások tőlük őrizkedtek. Sírtak a pénztelenségen, hogy elébe vágjanak kérésének. Minden ellenük használt fegyvert felsorakoztattak Tibor ellen. Volt már gyakorlatuk, elég-szer tapasztalták a maguk bőrén, hogyan kell csinálni. Szinte jól is esett egyszer már mondani is, amit annyiszor kellett hallaniuk:

— Miért nem szóltál tegnap? Ma már egy vasam sincs...

És Tibor kezdte sejteni, hogy ezeknek mindig *ma* lesz és soha el nem találhatja a *tegnapot*. Mégsem neheztelt meg rájuk. Kívánczozott közējük és várta a szombatot.

A szombatot, mikor némi pénzzel visszaválthatta a baráti szíveket. Azokat a barátokat, akik elősegítették, hogy botladozó gyermeklábait tánclépésre illegesse annakidején, hogy dadogó, beszélni tanuló nyelvét kétértelmű szavak hagyhassák el, akik tejes ínyét borral kínálták, ágyba kívánczó tagjait az éjszakában sétáltatták, akik tiszta testét segítették beszennyezni s vele kóstoltatták később is a mérgeket, amiktől maguk irtóztak, de kíváncsiságukat ingerelte. Az első nyugtát is így hamisította:

— Ha félsz aláírni az anyád nevét, csak szólj, — mondta Piri és ettől Tibor szörnyű elszántságot érzett.

Így kóstolta meg először a kokain-mámort, mint kamaszok számára cigarettát csenő tacsó az első szippantást. Először csak Luluéknak szerzett, hogy szívesen lásák, aztán levette a lábáról a lányok ugratása:

— Próbáld meg te is. Nem mered? Mitől félsz? — kötekedtek vele és ő megmutatta, hogy semmitől sem fél. Előbb csak bizonyítgatta, hogy mer, aztán maga is kért, végre rabjává lett.

Az izeket nem maga fedezte fel, nagyobbak gúnymosolya elől menekült a kóstolgatásokba. Nem élvezte az izeket, csak nem merte bevallani és úgy nyelte, mint beteg az orvosságot — a gyógyulás reményével. Hogy általuk elmúlik róla a gyermekség hamva, a járatlanság bélyege lekopik s lehet végre, mint társai, a mámorok tudója.

Mindig megszédült az első szippantástól s csak a megszokás mozdulatával gyűjtött a többire. Mindig megborzongott az első kortytól, de hősködésből kitartott az utolsó pohárig. Félve vette kezébe a kártyát, de remegő ujjal akkor is hozzátapadtak, ha már a tárcája kiürült. Félve ment el először hazulról a zálogházba és azóta hányszor járta már azt az utat!... Szerelmes volt Évába és nőkhöz hurcolták. Lenézte Pirit és futott utána, remegett a morfiumtól és reszketett érte...

Vágyott rendes is lenni, de ahhoz, hogy kiemelked-

jen a süllyedtségéből, energia kellett volna. Sokféle szálat eltépni, sok omladozó hidat újraépíteni, árkokat betömni, új utakra lépni, csak előre nézni, a fülét befogni, elrontott tüdejét kiszellőztetni frissebb levegővel, megmérgezett vérét felújítani más táplálékokkal. De a megszokás már vitte, a tettől irtózó akaratot könnyen birta le a kishitőség: most már úgymint késő ...

És mert visszafelé nem tudott már menni, ment a megkezdett úton a vesztébe, előre.

35.

Steiner látogatásai megritkultak. Napokon át nem mutatkozott s ha jött is, szóltan, zavart volt, amilyenek nem látták még soha. Hozzászoktak, hogy a bizakodást hordozta magával s ha már nem is voltak közös ügyleteik, ha már nem is kezelte pénzüket, ki nem fogyott eddig az optimizmusból. Jött, eltréfált, elkérdezte dolgaikat, tanácsolt, segített s egyszeriben minden átlátszóbb lett.

Most?.. Már másodszor maradt el szombaton. Küldönccel küldte az új munkát, a pénzt és izenetet, hogy amint ideje engedi, maga is felnéz hozzájuk. Ideje? Steiner eddig mindig ráért. Ha nem jön, tán beteg, de ha beteg, miért nem tudatja? Szívesen meglátogatnák, tartoznak is vele. Gondja volna? Mikor nem volt gondja? De mikor csinált ő kérdést a gondjából? Mi lehet hát vele?

Most, hogy régen nem látja Deésyné, most látja csak a fáradt szemeket. Igen, Steiner nagyon megváltozott. Lihegve ért legutóbb is föl az emeletre, soká törülgette a homlokát, míg beszélni tudott s a szeme tétova lett, vörös erek színezték fehérét, az arca ráncos, a szakálla egész ősz. Őszes volt mindig, de most tiszta hó — és csak így látni, hogy nem ül itt és nem kápráztat el

a vidámsága s hogy a mosolya s a hangja s érdeklődése nem vezethet félre.

Rossz rágondolni, hogy talán azért jött, hogy törődést érezzen, kérdezzék, hogyan van... S ő csak magukról beszélt és tanácsát kérte s úgy tett, mint máskor, mintha Steinernek semmi baja sem lehetne ezen a világon.

De az is lehet, hogy éppen azért maradt el, nehogy kérdezhessék. Steiner nem közlékeny lélek, csak ha elmondja magáról, ami mulattató, de a töprengéseit nem viszi semerre. Éppen ezért kellett volna közeledni hozzá... Egyébbel úgysem fizethet a sok gondosságért ...

Deésyné vár, vár, de nem jön. Töpreng, írjon-e? Vagy menjen? ... írna, de a megszólítás ... Menne, de milyen időben? Odázza ezt is, azt is, végre felöltözik. Az sem baj, ha csak a nénikét találja.

Mióta már, hogy arrafelé járt? Évek, évek, ó mi minden történt már azóta!... Akkor lakást keresett és Dénes beteg volt és rajta volt minden gond. És mintha közben nem is lett volna más sora — most is gondok között, most is mintha beteg volna Dénes, csak éppen hogy akkor nem volt a pénzzel baj, most meg... Mekkora utat is futottak be, Isten! A hazátlanokból háziurak lettek, most meg hazátlanok ...

Csakugyan ... Járt ő társaságba? öltözködött? Fogadott? Tánc? Színház? Zene? Volt mindez csakugyan?... Kert? Sok szoba? Személyzet? Telefon? Taxi? És egyéb kényelem? ... Ondoláltatta a haját? És manikűröztetett? És varrónó? Szabó? Próbák? Vásárlások?... Volt csakugyan bőség? Tele tárca? Teli kamra? Ajándékos napok?... Volt? Volt!... Most tudja csak, hogy volt.

Most, amikor szűken, szükségben tengenek. Amikor nem jár és nem öltözködik, nem fogad, se tánc, se színház, se zene. És nincs kert, nincs sok szoba, se személyzet, se telefon, se taxi. Kényelem? Istenem, hol van

már! Már nem ondoláltat és nem manikűröztet és se varrónő, se szabó, se vásárlások. Bőség? Teli tárcá? Tele kamra? Ajándékos napok? Volt mindez csak-ugyan!... Csak volt és sohasem lehet már.

Érzi ezt a reménytelenséget otthon is eléggé, de most, jobb ruhában s mégis divatja múlt, tavalyi holmiban, még sokkalta jobban. És látogatóba megy — villamoson. És kimosott kesztyű és talpalt cipő és kopott retikül... Apróságok, de a jobb múltat idézik. Szomorúbbak, mintha olcsóságok lennének csak, szegénységben vettek, szegénységhez illők. Talán jobban is fáj, hogy mindez még van, mintha nem volna. Mert azt az időt juttatja eszébe, amikor vehette, amikor az ilyesmit már továbbadhatta a szobaleánynak.

Most kuporgatva rakosgatja egymásmellé minden holmiját, vigyázza, félti, mert ha ez elpusztul, elkopik, még ennyije sem lesz. Ő már ez életben nem költhet ruhára. Hiszen már az is jó, hogy a kosztra már jut.

Ő megy-e csakugyan ugyanazon az utcán? Ő fordul-e be az ételszagtól terhes kapualjba? Ő csenget-e be az előszobaajtón? Még meg sem kísérli a fejét fölemelni, ahogy lehorgadt az emlékezés fájó súlya alatt, úgy marad az ajtónyitáskor is.

— Itthon van a Steiner úr? — kérdezi olyan bizonytalan hangon, hogy a cseléd is tétovázni kezd:

— Megnézem ... Nem tudom ... Azt hiszem ... Ki keresi, kérem?

— Mondja meg, Deésyné. — Most veszi csak észre, hogy névjegye sincsen. Elfogyott, nem telt már újakra. S ugyan mire kéne?

— Tessék befáradni, — siet ki a nénike és azt sem tudja, hogyan mutassa ki örömét. Ragyog a szeme, az arca, szapora a lépte, a szava, tessékel a karja, a mosolya. Most gyúlt öröm ez, az előbbi percekben mintha nem ragyogott volna.

— Kicsit körülményes most hozzám bejutni, — emelkedik a karosszékben Steiner — hozzászókot a

lány, hogy le kell tagadni. Annyi hitelező keres mostanában.

— Csak nem, Steiner úr? — és összeszorul a szíve attól is, amit lát. Fáradtan, sápadtan ül a párnák közt Steiner, elgyengülten, látszik, lábadozó. — Mi baja van? Mondja?

— Az, hogy lefeküdtem. Az ember ne hagyja el magát. Nem kellett volna az asszonyra hallgatnom. Egy kicsit meghültem. Máskor is meg voltam hülve, mégsem feküdtem le. Ez aztán beadott. Az ágy csak még betegebbé tett.

— Influenza talán?

— Lázás volt, köhögött, — szaporázott Steinerné, — hogyne fektettem volna le?

— Bizony csak a hitelezők miatt hallgattam rád, — mosolygott erőtlen, — ha azok nincsenek, csak kimentem volna. Tudja az Isten, mi bújt belém, de nem állhatom őket. És annyian vannak, akár a sáskák.

— Mondja már, mi történt?

— Pech. Semmi más, mint pech. Van az úgy, hogy az ember gyönyörűen elgondol valamit s aztán megakad. Miért? Mitől? Tán az Isten sem tudja. Ügy jöttem haza, hogy a főnyereményt hozom a zsebemben és itt van, kikészültem. És nem tudom, min csúsztam el. Sokat markoltam egyszerre? Sok volt a kétféle befektetés? Kétfelé futkosni már én öreg vagyok? Ki tudja. A baj ott kezdődött, — talán tetszett is olvasni az újságban, — hogy az egyik fényreklámmal kigyulladt a háztető. A tűzvizsgálat megállapította, hogy az a számár szerelő rosszul szigetelte el a vezetéket. Lehet, én nem értek hozzá, ők jobban tudják, elég az, hogy a vizsgálat megindult ellenem: felelősség, kártérítés, ahogy lenni szokott. Eljárás, mi egyéb, fizettem, mint a köles. Még az a mérregdrága tetőszerkezet nem is lett volna akkora baj, de a legnagyobb megrendeléseimet ijedtükben mind visszavonták és én itt álltam munka nélkül. Előleg itt, előleg ott, az anyag sem volt kifizetve, a készpénzt megette a

tüzeset, mozdulni sem tudtam. A villanyreklám hát be-döglött. Ha a blokkoló kasszával csak felére is ment volna az üzlet, ahogy számítottam, akkor az még kihúzhatott volna. De az se ment. Nem értem, nem értem, valahogy valami nines rendben. Valahol hiba van. Az igaz, hogy a villamos áram nem lekvár, ahhoz szakértő kell. én meg; nem vagyok az, nem ellenőrizhetem a munkát kellő szigorral, de ez nem ok arra, hogy a blokkoló kassza is csődöt mondjon. Most aztán ki vagyok készítve egy időre megint. Csak ez a nyomorult hülés múlna már el. Ennek is éppen most kellett jönni, hogy megnyomorítson. Ki nem mehetek, semmi után nem járhatok, itt kell penészednem. Én ülök itt már harmadik hete? Én nézeni a négy falat? Én? A Steiner úr? Aki máskor meg-rázta magát, ha egy kicsit vízbe pottyant s már vígan ment tovább? Úgy látszik, öregsünk... — Úgy mondta ezt, mint aki ellentmondást vár és Deésyné érezte:

— Miket beszél, Steiner úr. Maga még nem öreg.

— De, de, de, úgy látszik, mégis öregszem, mer! ilyesmi másképp nem esne meg velem. Tessék elhinni, álltam én már rosszabbul is, de akkor addig ravaszkodtam, míg a végén a hitelezőim fogtak össze egy újabb kölcsönre és ők adtak tőkét az újabb vállalkozáshoz és nem is bánták meg. De most?... Csak járnak a nyakamra: mi lesz, Steiner úr? Mikor fizet? ... Hiszen nem mondom, nem szemtelenkednek, de nyugtalanok már és ezt eddig nem ismertem. Akinek velem eddig dolga volt, az mindig bízott is a szerencsémben. Most valami üzemzavar állt be. Nem mennek a dolgok. Semmi sem megy. Vagy én vénültem ki, vagy az emberek ostobák. Vagy én számítottam rosszul, vagy az emberek nem tudnak számolni. Az én számításom az volt, hogy a villanyreklám már azért is jobb az újsághirdetésnél, mert ezt az is olvassa, aki nem akarja. A hirdetett cikk belemegy a köztudatba, jobban, mintha százezer plakát hirdetné úton-útfélen. Egy plakát mellett el lehet menni, a hirdetést az újságban át lehet lapozni, de hogy én ne néz-

zek oda, ami a szemembe vakít, az ki van zárva. És ezt mindenki be is látta, jött is a megrendelés csóstitül. Aztán a szerencsétlen tűz. Mindenki begyulladt, egyszerre mindenki a háztetőt félti. Mit lehet itt csinálni? Semmit. Hiába mondom, hogy ami egyszer volt, az nem ismétlődik, mert most kétszeresen jobban vigyázunk, nem és nem és nem. Valahogy nem bíznak. Pedig ha én azelőtt rábeszéltem valakit, az hitt is. És most egyszerre mintha mindenki hőkötet kapott volna. Nem kell a kassza sem. Pedig az is üzlet és ha ma kínálnák nekem, ma is belevágnék. De talán csak mégsem bolond az egész világ, hogy nem akarják 'megérezni az üzletet?... Talán mégis az én számításom lesz téves és bennem van a hiba...

Steiner beszélt, beszélt, míg az idő eltelt s Deésyriének már mennie kellett. Mikor elbúcsúzott s az ajtó is bezárult a látogató mögött, akkor eszmélt rá Steiner, hogy a dolgaikat egy szóval sem kérdezte:

— Ejnye, ejnye, — tünődött el és fejét csóválta. És csak most jött rá, hogy milyen kitüntetés, hogy Deésyné őt meglátogatta. Alighanem meg sem is köszönte. És egész idő alatt nem jutott eszébe, hogy ez a második látogatás mennyivel szomorúbb. Hogyan jött akkor!... Mint maga az élet! Őt is lázba hozta, ó, milyen boldog volt! Egy csapásra üzlet is, szívügy is. Milyen bolond öröm töltötte el, hogy árnyékául szegődhetett és intézhette helyette az üzleti ügyeit, hogy láthatta naponta, vesződhetett érte, üvegen át nyalhatta a mézet... Csakugyan megvénült... Öreg ember már ő. A szíve sem vert gyorsabban, hogy most belépni látta. Jaj, de szomorú ez ...

— Szegény Steiner alighanem a végét járja, — mondta otthon az urának Deésyné. — Nem is tudom, miből érzem. Még beszédes, elmondta az egész szerencsétlen vállalkozását, hogy megint beadósodott, de nem tud lábraállni. Se pénze hozzá, se ötlete s amint látom, legfőképpen ereje nincs. Összeroppant. Ki hitte volna.

És Deésyné nem is tévedett.

Lehet, hogy a ráeszmélés öregítette meg Steinert. Hogy ki merete mondani és nem lehetett megcáfolni többé. Öreg ember... Nem tudott ő öreg ember lenni. Csak jönni-menni, tenni-venni, szünet-szakadatlan. Egyszer lefektették, többet föl sem kelt már. Azzal, hogy meg tudott feledkezni Deésyék bajairól, azzal megmutatta, hogy már nem is él.

Pár napig húzta csak. Akkor felöltözött, hogy a dolgai után néz, nem bírt vele a felesége, elment. A lépcsőházból hozták vissza, akkor már vége volt. Csak elszédült s a fejét zúzta be? Vagy a sűrű vére tolult az agyára és szélütés érte? Most már édes mindegy. Steiner felesége már magára maradt.

— Istenkém, Istenkém, — suttozta és tördelte a kezét és ráborult sírni. De könny már az ő szeméből sem jött. Csendesen feküdt, zokogás nem rázta és mikor fel akarták emelni, nem is ellenkezett, csak kissé nehéz volt. Az odacsődült idegen bámulok illetődötten ingatták fejüket:

— Szép halál. Szép. Hamar elment utána.

Nem volt, aki gyászjelentést nyomasson, nem volt, aki értesítse, akiket illetett, a lapok írták meg a kettős tragédiát s onnan tudták meg Deésyék is a temetés idejét.

— Illenék kimenni, — mondta megtörtén Deésyné, mert úgy érezte, hogy a csapások sora nő.

— Igen, igen, menjen, nekem, sajnós, egyéb dolog is van, — mondta Deésy, de szerencsére Magdát elengedte a hivatal. Ketten mentek először hozzájuk — ketten kísérték ki őket.

Ketten, idegenül a nagy kíséretben, követték karokban a koporsót. Mintha a múltjuknak napfényes darabját tették volna sírba. A szép időket, jobb napokat, a gondtalanságot. Már az emléke sem marad nemsokára. A süppedő hanttal annak is nyoma, vész ...

— Megéreztem, hogy nem viszi soká, — emlékezett

Deésyné a saját szavaira. — És előre láttam, hogy a felesége sem élheti túl szegényt. Jó emberek voltak... És holnap szombat... Holnap nem küld már el a kézimunkákért és én azt sem tudom, honnan került hozzánk...

Megpróbálta a cselédnél utána kérdezni. A lakás le volt zárva, a cseléd sehol sem volt már, senki sem tudta, hogy hová szegődött. Nem volt, kit kérdezni. Nem tudott senki semmiről semmit. Steiner semmi nyomot sem hagyott maga után.

Egy ideig várták, hogy valaki csak elküld majd érte. A pénz is hiányzott, az idegen áru is nyomta a lelküket. Első eset volt, hogy Steiner cserben hagyta őket.

Aztán Deésyné megindult üzletről-üzletre. Gyanakvón fogadták, mintha rájuk akarná sózni a kézimunkáját. Nem is merte kérdezni, kell-e munkaerő?

Hazavitte újból és többé nem horgolt. Nem volt miből cernát venni és nem volt, aki átvegye, ha kész van. Megnyúltak a napok, megszorodtak a gondok, sűrűbbek lettek a sóhajok, nehezebb lett a szív, gönryedőbb a váll és gördülőbb a könny.

36.

Magda reggel mindig izgatottan készül. Nyugtalan-ság hajtja, hogy elkésik. Százszor nézi az óráját, percre tudja a mutató haladását, mégsem hiszi el:

— Hátha ma nem pontos, — gondolja és sietve öltözik. Az utcán már nem látszik meg rajta a sietés. A tempó csak benne ketyeg, mint hangos tik-tak, szinte számolja lépteit: egy-kettő, egy-kettő... De kívül nyugodt, mintha nem is hivatalba menne. Gyalog, nem tülekszik villamosra, — olcsóbb és egészségesebb a járás, az egész napi ülést is ellensúlyozza — és nincs a kezében a kis jellegzetes csomag: a tízórai.

Nem visz. Nem eszik bent. Nem tud papirosból enni. Pedig nem akar a többitől elütni, igyekszik alkal-

mazkodni — de ez az egy nem megy. Már tud a foglalkozásról beszélgetni, már megszokta a primitív gondolatokat és tud már hozzájuk illően öltözködni is. Blúz, szoknya, ujjvédő. És ha nem blúz, lecseréli ő is a ruháját zárt kötényre.

Ó, ugyanaz a takarékoság fojtogatja őt is. Félteni a jót, kímélni, hogy tartson s hogy ne legyen egyhamar vásárlási gondja. Még sokáig ki kell tartani a jómód maradékainak. Még sokáig lesz mit átalakítani, ahogy a bolondos divat dirigálja.

Még gondolatban is beoszt és spórol és vigyáz a pénzre — régebb úgysem tudott. De ha óvatos kézzel fogja is a fêket és mindegyre csavar rajta, amint lejtőhöz ér, nehogy a szilaj kerekék vágatásba vihessék — azért a vágyakozás benne él, szeretne mindenről megfedkezni és tempót változtatni.

Milyen jó azoknak, akik a szükös otthonhoz szoktak s most a keresetük olyan boldogító többlet, ami a tobzódást jelenti. A sovány mindennapi mellett egy pár új harisnya, púder, kalap, cipő... Apró örömei az életnek, amire a maguk fáradása adja meg a módot.

De öröm lehet-e ez neki is, aki fényhez szokott, aki szekrényében még a régi finomságokat őrzi és egyelőre bőven van belőlük. Mit vehetne ő? Nem az-e a természetes, hogy anyjának adja, mint a kisebbek is? Neki legalább emlékei vannak, van mire gondolni, hogy: így volt... De Márta s Déneske még kóstolót sem kapott az életből. Csak tanultak, készülődtek s egyszerre csak tanulás és készülődés közben jött a katasztrófa. Még ki sem bújtak a gyerekszobából s már egyszerre az élet örvénye forgatta meg őket. Ezekből hősiesség, hogy most is lemondanak — de ő? ...

Miről mondott ő le? ... A társaságot nem kívánta, csak türte, az öltözködés nem gyönyörűség volt, csupán kötelesség, az udvarlók nem a szívén kopogtattak, még a megfontolás küszöbén sem kerülhettek belül — miről mondott hát le? Amíg mindez megvolt, semmibe sem

vette. Most is csak az elvesztettet gyászolja, a visszahozhatatlant, nem amit adott. — magát a bőséget. Nem is a bőségért, csak a velejáró önérzetért és magatudásért.

Mégis csak könnyebb azoknak, akik munkában nőttek föl és így szárnyukra bocsátva, most maguknak keresnek, mint Sári. Hivatalnok lánya, főtt tésztán és krumplipaprikáson nőtt fel virulóra, kunyorálnia kellett. egy egyszerű kis külvárosi masamódnál meglátott kalapért, százszor is kézbevették és megforgatták a tavalyi ünneplőjét, amíg megszavazták a kis fizetésből az új ruhát. S most?

Elsaján ragyogva teszi el a pénzét és rakosgatja kis halmokba, ahogy már az egész hónapot arra szánja, hogy kigondolja, mire mennyi megy el. Sárinak öröm az állás, mert régi vágyakat vált valóra. Pénze van. Maga pénze, rendelkezik vele, beosztja, elkölti, magára. Van célja a robotjának: öröme válthatja.

De mit kezdjen ő, ha az elsejii büszkesége elszáll? Ha már átadta a pénzét, ha már látta felvillanni anyja szemében a hálát és az a kis melegség, ami a szívében ilyenkor átáradt, már kihűlt? Mit kezdhet aztán vágyak és cél nélkül? ... Csak jár be tovább és dolgozik, mint a többi — és mégsem, egészen úgy.

Azok felértek végre ide — ő leszállt ide. Azok függetlenséget vívtak ki — ő rabságot vállalt. Azoknak jobb lett a sorsuk — neki sokkal rosszabb, azok kibontakozhattak — ő meg begubózott...

Mennyi is függ az elindulástól!... A cél sem egy, az eszköz sem, az eredmény sem, ha más utakról kerülnek így össze. Hiába is akar hasonulni. Ő nem érezhet úgy, mint amazok. Teheti, mímelheti, külsőleg átveheti szokásaikat, de belül mindig megmarad annak, aki volt.

Ki is volt hát? Elégedetlen, másra váró, mást remélő, kielégítetlen. És ez marad itt is. Most is más kellene, most is mást kívánna, most sem elégül ki. Sem a tétlenség, sem a munka. Mi hát? Valami a kettő között. Ha megvolna a régi bőség és úgy dolgozhatna, vagy

így is, de közönnyel fogadni mindent és nem problémául.

Úgy látszik, ő már sehol sem lelheti meg helyét. Sem fönt, sem lent, sem középpűt nem tartogattak számára egy meghitt zugot, ahol otthon volna. Sehol sem rendezkedhetett be, mindenütt csak átutazó maradt. Élt itt is, ott is, megint tovább, menekült egyik rétegből a másikba és nem sikerült kimenekülni az ideiglenesből.

Erdélyből jött, itt van — mi is hát most? Székely-e, vagy magyar? Gazdag volt és szegény lett — úr-e most, vagy szolga? Odatartozik-e, ahonnan kitéptek gyökerét, vagy oda, ahol nem eresztett újabb gyökereket? Szegény menekült csak. A menekülés minden átkát érzi s áldása talán nincs is a menekülésnek. Itt van az apja — az is elveszett, itt van az anyja — az sem maradt meg annak, aki volt, Tibor se, ő se, ki hát? Talán ez a két kis hajtás majd, aki még csak most próbál gyökereket bocsátani a föld felé. Talán ez a kettő...

De ha már egyszer itt van és itt kell lennie, ő nem akar elpusztulni végleg. Ha tépett gyökerekkel nincsen módja a talajból szívni táplálékot, megpróbálja a levegőből, vízből, minden lehetőből, csak elpusztulni nem. Elni akar. Ahogy lehet, akárhogy, csak élni.

Mert ha meg lehetne halni a kiszakítottságtól, ő már meghalt volna. Vegetált csak, de ebből elég volt. Most a cselekvésbe lendült és ebből valaminek ki kell alakulni. Akármi, mindegy, csak más legyen, mint eddig.

Sárit már meg is szerette. Nem ment el hozzá — hiába hívta —, de nem gögből, csak nem akarta magához felhívni. Minek? Náluk minden idegen útban van. Sokszor még maguk is.

Bent a hivatalban minden másképp festett. Ott mulatság volt, hogy Sári elővette a rúzsos dobozát és Magdára egy kis „egészséget” mázolt, hogy kirajzolta ajkát, szemöldökét, aztán csodáltatta a többi leánnyal, hogy így mennyivel szebb.

De az ajtóban már letörölte s az utcára a régi

Magda lépett. Azért, mintha mégis maradt volna valami még rajta. Otthon megnézte magát a tükörben és kereste a nyomait és nem hanta volna, ha Mártát megkérdezheti:

— Igaz, hogy jobban áll?...

Mindent mégsem törölhetett le magáról. Észrevétlen tapadtak rá apróbb megszokások. A lábát keresztbe rakta, rá is gyújtott néha, nem vigyázott úgy Márta csendjére, hangosabban beszélt. — De csak odahaza. Mintha, ami ott ráragadt, hazavitte volna. Bentre meg az otthoni-magát hurcolta. Egyenesebben ült, mint a többi, a zajban is halkabban beszélt, nem zavart mást, csak ritkán engedett Sári csábításának, hogy a pihenésben jó egy cigarettára.

Mintha ellenkezett volna benne valami. Itt nem, a hivatalban nem, itt a régi akart lenni. De otthon mintha mindent kipróbált volna. Mintha tanulgatta volna a könnyedebb tempót.

Egyszer túlórázásból vett rúzst és ajakrúzst. Nem maga vette, szégyelt volna bemenni egy drogériába és kérni. Sárinak könnyebb volt, ő már megszokhatta. Izgalommal vitte haza, magára zárta a fürdőszobát és a Sári-tól eltanult mozdulatokkal kikészítette az arcát:

— Nem látsz rajtam semmi különöset? — kérdezte Mártától, mikor az egy félóra múlva sem tette szóvá a változást.

— Nem. Mit lássak? Jól nézel ki. Ezt gondolod? Jót tesz neked a hivatal, a sok járás és a több levegő. Határozottan egészségesebb színed van.

Magdának ragyogott a szeme, rágyújtott egy cigarettára is... Eldobta magát a székre, karjait a két karfára, a lábát keresztbe, füstölt.

— Azért megváltoztál, — nézte kissé Márta és nem volt ellenére.

— Igazán nem látszik? — örvendezett. — Te, én ki vagyok ám pirosítva. — Nem fért el benne a titok.

Meg kellett mondania és most még jobban figyelt, hogy Márta hogyan fogadja az újságot?

— Igazán? Nem látszik! És nagyon jól is áll. Mióta csinálod?

Most letevődött a könyv és beszélgetni kellett. Hogy Sári így, Sári úgy, a hivatal, ez, az.

— Hozd el egyszer ide.

Aztán jöttek a kételyek. Hogy más ott és más itt és fél, hogy kiábrándul. De mégis abban maradtak, hogy Sári egyszer eljön. Jó volt így megállni kicsit a napi vágtatásban s kicsit egymásra mosolyogni, mint régen.

De mikor Mártának vissza kellett térni a könyvekhez s Magda megint magára maradt a homályos sarokban, újból elébe álltak a kétségek s megint marcangolta magát:

— Miért is vagyok én ilyen semfű, semfa. Miért tudtam eltengődni a régi társaságban is és miért vállalom magamnak a hivatalbelieket is. Egyik sem az, akiket akarnék és mégis megelégsem. Hagytam akkor is, hogy közük hurcoljanak s most én vonzolólok majd ide a Sárit. Nem vagyok sem hideg, sem meleg, sem fakó, sem színes, sem hangos, sem csendes, minden vagyok és semmi sem. Visszhang sem, mert a mulatók közt csendes voltam s a csendesek közt hangos — ellentmondás sem, mert nem szálltam szembe, csak vártam, vártam, vártam... Mi vagyok hát? Ki vagyok? És hová tartozom?..

Mikor felállt és lopva Mártára nézett, hogy látja-e, már nyoma sem volt rajta a kikészítés gyerekes örömeinek. De jól esett, hogy Márta nem törődik vele. Odault a lámpa alá s a tanulás duruzsolásában fogott egy ceruzát s egy papírszeletet és újból csak írt.

Alig fejezte be, még kezében volt a ceruza és a sorokat nézte, mint idegen szavak új izenetét, mintha nem is magából tépte volna ki — mikor nyílt az ajtó és anyja tálcával hozta a vacsorát:

— Nem is terítünk, hogy ne zavarjuk Mártát. Hagyd csak a könyveidet, fiam.

Magda úgy érezte, anyja mindjárt a kezére néz és megkérdi, mit írt. Baljával a könyvek alá csúsztotta a papírt s jobbra forgatni kezdte a ceruzát. Aztán mert csak érdeklődni:

— Mi jót hozott, édesanyám?

Ettek. Egyik sem figyelt az evésre. Márta szeme nem mert a verset takaró könyvre nézni, csak arra gondolt, hogyan kaparíthatná meg. Magda meg a papírt féltette és bántotta, hogy messze került tőle. Szerette volna megfogni és vinni és elzárni a többi álma közé.

Márta alig törölte meg a száját, a könyv titán kapott:

— Nem boldogulok az egyik példával, meg kell kérdeznem Déneskét.

Magda elhűlve nézte, hogy Márta ujjai mint tapadnak az ő papírjára.

— Most mindjárt elejti és megnézi, mi az... — gondolta és még jobban elrémült, mikor kiment vele a szobából. — Vége ... Most meglátják, elolvassák és kinevetik ... — Szeretett volna elfutni hazulról. Magda nem bírta ki egyhelyben. Nem is tudta, hogy feláll és kimegy Márta után. Visszavenni, visszavenni, mielőtt megnézik!... Csak ezt akarta és elfúlva nyitott be. S amint meglátta a kezükben, minden vére az arcába tolult. Úgy szégyelte magát, mint még soha. Mintha meztelenül látnák. Nem tudott szólni, nem tudta a kezét sem kinyújtani érte, csak sarkon fordult és ki akart szaladni.

— Ne haragudj, Magda, — kapta meg a vállát Márta és behúzta magukhoz. — Haragszol? Olyan szép. El kellett olvasnunk, mert... A többit is olvastuk és Déneske azt mondja, el kellene vinni valamelyik laphoz.

Magda se hallott, se látott, az iménti szégyenből még nem tért magához, nem tudott hinni a szónak, a hangnak, az arcoknak se, a ráragyogó szemeknek, mégis valami hirtelen gyúlt öröm markolta meg a torkát és a szíve újból verni kezdett:

— Én ... Én ... Én úgy szégyelem magam, — tort ki belőle és felemelt karjával eltakarta az arcát. Ügy állt ott, mint egy durcás kis gyerek. Pityergőn és szégyenkezve és mégis nevetős lélekkel, csaknem boldogan. Szinte szeretett volna kilesni a karjai mögül, nem nevetnek-e rajta? Csakugyan hisznek ezek benne? És úgy van, ahogy mondták? ... Eszébe sem jutott haragudni. Nem is gondolt rá, hogy titkait lestek meg. Ebben a percben úgy érezte, hogy mindig erre várt. Hogy egyszer valaki meglássa, amiket ő gondol. Csakhogy ő soha senkinek meg nem tudta volna mutatni ezeket. Így kellett, erőszakkal, vagy véletlenül, de másnak kellett elvenni, hogy beszélhessen róla.

— Én holnap beviszem egy szerkesztőségbe, akard? — kérdezte Déneske.

— Nem, nem, kinevetnek.

— Azt mondom majd, hogy egy ismerősöm írta. Nem adlak ki, ne félj. Kovács Klára... Ki az? Keresék meg. Mit kockáztatsz vele, ha nem is felel meg?

— Nem, nem, mégse ... Nézd, Déneske, most ez olyan szép így, hogy ti azt mondjátok ezekre, hogy versek, de ha holnap azt mondják, hogy: számárságok, akkor én szegényebb leszek valamivel. Ne vidd be, Déneske. Én most olyan gazdag vagyok, olyan boldog vagyok, olyan jó így, nem akarok én ennél egyebet. Szeretlek benneteket, jók vagytok hozzám, ne rontsuk ezt el. Maradjon a hármunk titka és sohase beszéljünk róla. Holnap már biztosan megint csak szégyelném.

Aznap nem tanult egyik sem. Ültek, beszélgettek, testvérekké lettek. Elfelelték, hogy céljaik vannak, hogy kicsi a lakás, hogy nehéz az élet s gondok nehezítik.

— Hát ti? Mit csináltok? — nyitott be az anyjuk, hogy az ebédlőt üresen találta.

— Traccsolunk egy kicsit, — mondta Márta s anyjuk csak bólogatott erre:

— Jól van, jól, csak beszélgessek hát. — Behúzta az ajtót maga mögött, nem tartották vissza.

És mikor lefeküdtek, úgy nyúlt el az ágyban Magda, mint még sohasem. Lehunyta szemét, párnájába fúrta arcát s a fülében doboló vére vágatását hallgatta.

— Boldog vagyok... — suttogta magának és soha ilyen puha nem volt még az ágya, soha ilyen könnyű a takaró, ilyen súlytalan a teste és szabad a szíve.

37.

A fiuk szobája keskeny volt és alig fért el benne a rajzasztal. Csak úgy tudta elhelyezni Déneske, ha a két ágyat összecsuhták. Elfoglalta a szűk teret, szétterpeszkedett a munka göggyével és nem hagyott helyet a heverésre sem. Amíg Déneske dolgozott, Tibor csak egy széken húzódott meg a szoba sarkában. Néha éjszakába nyúlt ez a rajzolás és Tibor nem feketett le, gubbasztott szótlán, álmos szemmel, mintha nyitott pillákkal álmodna.

— Mindjárt megvagyok, — mentegetődzött Déneske, de ilyenkor Tibor nem felelt. Aztán leemelte a rajzasztal lapját, a főszegezett rajzzal a falnak támasztotta, az x-lábat is összecsuhtatta és azt is mellé állította. Szétnyitotta a két vaságyat, megvetette Tiborét is. — Lefekhetsz már. — De Tibor ilyenkor sem mozdult, úgy kellett felrázni.

Elgémberedett tagjait megnyújtóztatta, tétova szemmel nézett maga köré s mintha nyomasztó, rossz álmóból térne meg, zihálva szedte a kurta lélegzetet. Mogorván vetkezett, a zsebéből mindenféle holmit rakott a fejénél álló székre, még a párnája alá is jutott valami. S mielőtt a villanyt lekattintották volna, még motozott vele, aztán megenyhülve elnyúlt.

Déneske tudta, hogy Tibor nem bírja a pénztelenséget, de ez a kábult álmokórság még őt is izgatta. Néha

jött, hogy a zsebébe nyúljon, összekaparja a villamosra félretett filléreit s legalább cigarettárával enyhítse ezt a letargiát. De Tibor ilyenkor sem mutatott hálát. Mohón kapott a pénz után, vette a kalapját, elszaladt és mire megjött, előlről kezdődött az egész.

Csak ült, vagy hevert s ha szóltak hozzá, meg sem hallotta. Mindig messziről tért vissza, mindig ködös öntudattal, összeszűkült, szúrós pupillája mintha részegségből lesett volna a világba. Pedig nem ihatott, alkohol nem érzett rajta. Mégis tétován járt, ha megmozdult s volt valami zavart kapkodás is benne. Mindig összereszt, mint egy tettenért bűnös és a keze is remegett, ha valami után nyúlt. Déneske a könyveiből sokszor felnézett rá.

Sohasem értette meg bátyját, sohasem ismerte világosan az utait, csak rossz sejtelmek idegenítették tőle és a titokzatosságát mélyen megvetette. Most sem enyhült benne ez az ellenszenv, de most sajnálta is. Mint magával tehetetlen nyomorékot nézte, akit undok sebhelyek éktelenítenek. Kavargó gyomorral, mégis szánakozva. Az utolsó fillérét még elébe dobta, de a szeretetét nem adhatta oda.

Mikor éjszakába nyúló tanulással megakadályozta Tibort az alvásban, jött, hogy mentegesse magát s biztassa amazt, hogy mindjárt leolt és elcsendesedik. De ugyanakkor dacos ellenkezés némította is: mi közöm van hozzá !...

— Hiszen a testvérem, — ösztökélte magát valami gyengédségformára, de nem jött ki száján. Inkább valami döbbenet lett belőle: — de hisz a testvérem...

Szégyelte magát ezekért a gondolatokért, mégsem tudott Tibor iránt semmit sem enyhülni. Így tengeni csak, mindenki terhére, van erre bocsánat? ... És ellenségesen nézte akkor is, ha felgyúlt szemmel járt a csöppnyi szobában, mintha ő ott sem volna és motyogott magában, gesztikulált, vitázott egy láthatatlannal, majd megadta magát, leszegte a fejét és elment hazulról.

Még ez volt leginkább Déneske kedvére. Egész nap az egyetemen van, meg órát ad, addig azt teheti itt Tibor, amihez kedve van, de ha megjön és tanul, akkor ne zavarja még szótlansággal se. Ne kuporodjon mögötte és ne adja itt a csendre kárhoztatottat, csak menjen és járjon, okosabban teszi.

Egyszer éppen ilyenkor akadt Déneskének dolga. Esős, hideg ősz volt, barátságtalan szél fújt az utcákon,

— Muszáj kabátot venni — gondolta, de az előszobafogason nem találta a felöltőjét. Hiányzott róla egy gomb. — Talán azt varrták föl és elfelejtették a helyére tenni, — villant át fején és anyját kereste. De ő nem tudott semmiről, a lányok sem, Juli sem.

Kicsi volt a lakás, de mindennek megvolt a pontos helye. Rend volt mindig, hihetetlenül hangzott, hogy egy kabát eltűnhessen benne. Képtelen kereséssel nyitogatták a szekrényeket, mindenki tűzbejött, egymás nyomában jártak és ahol már a másik megnézte, még egyszer kutatták.

Meg kellett vitatni a dolgot. Nem maradt-e nyitva véletlenül az ajtó? Nem hagyta-e el Déneske szórakozottságból? Nem azt húzta-e föl Tibor siettében?... De minden kérdésre került elfogadható válasz s csakúgy nem érthették meg az eltűnést, mint az első pillanatban.

Prémes télikabáthoz még kora volt az idő. Mérgeesen vágta fejébe a kalapot Déneske s úgy ment el, ahogy volt. A felkavart hangyaboly otthon nyugtalanul tárgyalta a veszteséget, mikor Tibor megjött.

— Nem látta Tibor úrfi a Déneske kabátját? — kérdezte már az ajtónyitásnál Juli és sorban minden női fej kikukkant az ajtókon és mind ezt kérdezte Tibortól.

— Hagyjanak békében azzal a kabáttal, — csapta be maga mögött a szobája ajtaját és kimerülten roskadt le egy székbe. Remegő kézzel kotorászott a zsebében és boldog mosollyal szúrta be feltúrt ujjú karjába a pravaszt. Megenyhülten bámult maga elé. Soká, még akkor

is, mikor Déneske kifázva, piros orral és piros kezekkel elébe állt:

— Mi van az én kabátommal, Tibor?

Tibor csak nézett, de nem felelt.

— Nem hallod, hogy mit kérdeztem? Elveszett a kabátom, csak te tudhatsz róla.

Egy arcizma sem rándult Tibornak, mintha nem is hozzászóltak volna.

— Felelsz-e hát? Vagy megsüketültél? — Déneske már nem is kiabált, ordított a hangja, dühvel, nekiavadultan, a meglopott felháborodásával, ki kellett tobolni haragját. Kint az előszobában félénk léptek toptak és érezte, hogy mindjárt benyit anyja és Tibort szokása szerint védelmébe veszi. Pedig meg mert volna esküdni rá, hogy tudna felelni, ha akarna. Szemben állt vele, úgy nézett le rá, most megragadta a két vállát. — Majd kirázom belőled a szót, ha megkukultál!

Tibor feje ingott jobbra-balra, akár egy hulláé, Déneske megborzadva eresztette el és hátrált egy lépést. Talán békén is hagyja, ha nem látja meg kezét, amint élettelenül, féhéren felemelkedik és megtapogatja a felső zsebet. Ez a mozdulat s a kába mosoly, mintha mindent megmagyarázott volna Déneskének.

— Eladtad, te bitang!... — támadt rá újból, most egyenesen a zsebének, hogy legalább az árát visszaszerzhesse. Tibor nem is védekezett, mosolyogva tűrte, hogy kutassa s mikor csak egy csomó zálogcédulát halászott ki Déneske, idegesen lapozott közöttük: — egy arany férfióra ... Cigaretatárca ... Hat kötet Lexikon ... Egy nyári öltöny ... Két briliáns gyűrű ... Öt kötet Jókai... Egy átmeneti kabát... — Na, te házitolvaj! Most megkeserülöd! — Úgy esett neki, hogy szinte összetörte. Pofozta jobbról-balról, még, még és még és Tibor csak mosolygott.

Aztán hirtelen megrázkódott, lehunyta, meg kinyitotta a szemét és zavart pislogással igyekezett megérteni, mi történik vele.

— Meg vagy te örülve? — kezdte mesziről jövő hangon és először emelte karját védelmezően arca elé.

Déneske már benne volt a büntetésben, ütött tovább és lihegve tépte ki a szókat tüdejéből:

— Na megállj! Adok én neked gyűrűt, meg könyveket! Nesze a kabátért! ... Beléd fojtom a tolvaj lelkedet!

— Déneske, az Istenért, hiszen agyonütöd, — sópáncodott anyja és igyekezett lefogni a kezét, A lányok is bejöttek, Márta rávetette magát:

— Déneske, térj magadhoz, mit csinálsz?

Magda is húzta hátra, anyja Tibor elé állt, már sikerült szétválasztani őket, mikor Tiborba visszaszállt a lélek s most az elviselt ütlegek öt vadították meg:

— Taknyos, te mersz engem?... — és lerázva anyját, rohant Déneskére.

A szűk szobában egymás hegyén-hátán támadók és redők kavarogtak.

— Meghallja az egész ház, gyerekek, az Istenért, legyen eszetek.

Lefogott karokkal Déneske csak rúgni tudott és cibálni magát a lányok szorításából:

— Eresszetek, mert ti is kaptok mindjárt!...

Juli az ajtóban szipogott és ijedtében a kötényt morzsolgatta:

— Istenkém ... Jézuskám ... Istenkém... Jézuskám...

Erős csengetyűszó hasított a lármába és rögtön kopogás is, türelmetlen kéz verte az ajtó üvegét:

— Mi van itt? Egymást ölitek? Hogy a lépcsőházba hallik? — állt már ott Deésy is összehúzott szemöldökkel s körüljártatta a tekintetét.

Mindenik kar leereszkedett s a zilált ruhákat rángatták zavarukban helyre, csak Déneske lépett közelebb az asztról felkapott zálogcédulákkal:

— Ellopta a kabátomat!... Zálogba vitt mindent a gazember... Ennyit lopott össze...

Deésy csak állt és nézte Tibort, nagyot készült mondani, szedte szaporán a szuszt. Aztán felemelt karját az előszobaajtó felé lendítve kiáltott:

— Mars! Mars ki innen... Többé meg ne lássalak az én házamban!...

Nem az apai hangtól ijedt meg Tibor, de megzavarodott. Örült, hogy szabadul hazulról. S mert a kezek-től nem érezte magát biztonságban, behúzott nyakká! lépett el a család előtt s kisurrant az ajtón.

— Legalább a kabátját, hisz megfagy... — tördelte a kezét Deésyné, de az ura tekintete most reá sújtott le:

— Csak féltse még most is... Ez a maga drága nevelése... Ne dugta volna folyton pénzzel, majd ez is betört volna a munkába, majd nem vetemedett volna ilyen gyalázatra, — nézte a cédulákat. — Persze, a hátsó sorokból lopta ki a könyveket, hogy észre ne vegyék ... Hát ez? ... Miféle gyűrűk? A magáé biztosan ... Szégyenletes gazság ... Egyszer jöjjen haza vacsorára ... Szép kis fogadtatás ...

Lassan besomfordált mindenki a maga zugába. Mindenik szégyelte magát, mindenik zavart érzett, nem mertek egymásra nézni, mintha ők lopták volna meg a házat. De a legzavartabb mégis Déneske volt.

— Nem így kellett volna ... — nézett bosszankodva maga elé. — Kint van végre, de... Nem így kellett volna...

Megalázó lett a helyzete, ahelyett, hogy felülkerekedett volna. Most majd mind öt okolja magában a kidobásért s elfelejtik még a gazságát is... De ő sosem fogja elfelejteni már azokat a révült szemeket és azt a szörnyű arcot...

Magda minden mimikri-igyekezete csak gyenge kísérlet maradt. Mintha azt, amit erősen akart, ugyan-

olyan erővel meg is akarta volna akadályozni. Mikor leginkább hitte, hogy olyan, mint a többi, akkor remélte leginkább, hogy kiválik közülük. Mikor egyszerű kis irodistalánynak akart látszani, akkor tudta leginkább, hogy senki sem gondolná annak. Ez az egy jó volt csak az egész dologban.

Tulajdonképpen mindig az ellenkezőjét akarta annak, amit akart, de azt sem igazán. Nem határozott, kiformált, biztos akaratok voltak, mindenik hordott magán egy kis kinövést, ami túlnőtt rajta, elnyomta, elformátlanította. Iker-akaratok voltak inkább, összetéveszthetők és külön-külön fel sem ismerhetők, még maga Magda sem tudta biztosan, melyikkel áll szemben, az igazi-e, vagy a hasonmás.

Mintha mindig biztosítani akarta volna magát, hogy ő még nem lett az, de nem is lehet soha az, amit irodistalánynak hívnak. Mégis azt akarta, hogy tudomásul vegyék, hogy ő is ugyanazt csinálja, amit ők, nem kényeskedik és nem tartja magát többre. S ha elhitték volna, megbántva és sértődötten fordult volna el tőlük, így csak megvolt köztük. A maga különváltságában és felsőbbrendűségében. Bízott ebben a felsőbbségben, észébe sem jutott volna, hogy megrendülhessen, mikor egy délelőtt még váratlan erősítést is kapott.

Az igazgató lépett be, akit ritkán láttak s az egész szoba illetődött kíváncsisággal fordult feléje, mikor mögötte egy mosolygós úr tűnt föl és egy csodálkozászemű, karcsú, fiatal lány.

— Magda!... — nem kiáltotta túlárado örömmel, de öröm ragyogott az arcán mégis, nem is döbbenet, de egy kis meghökkenés mégis látszott rajta, nem szájalommal, de a szája köré mégis rajzolódott egy kis szánakozás. Csak a nevét mondta Magdának, de ebben benne volt sok minden: te itt? ... Hát mégis? ... Kár érted ... De már szaladt is feléje és úgy nyújtotta a kezét, hogy a balt is emelte ölelésre készen és úgy előre nyújtotta nyakát, mintha meg akarná csókolni s hogy

mindezt mégsem tette meg, azt az a zavar okozta, amibe a sok ráirányuló tekintet döntötte: talán itt nem illik ... És míg Magdával üdvözölték egymást, sietve a szoba felé is megbiccentette a fejét egy futó köszöntéssel.

— Csókolom a kezét, Tamás bácsi...

— Na, kislány, hogy vagyunk? Szidjuk-e a Tamás bácsit?

— Dehogyan szidom. Inkább hálás vagyok.

— Biztos? — hitetlenkedett a hangja, meg a szeme is. — Vagy csak itt az igazgató úr előtt nem mer panaszkodni?

— Az államtitkár úr kíváncsi volt a magácska műhelyére, kivételesen megmutatjuk, másnak ide tilos a belépés.

— Éva mindenáron be akart jönni és gondoltam, én is megnézem, hátha már Magda azt akarja, hogy megmentsem innen, — nevetett és egyik kezével fogta, a másikkal veregette Magda kezét. Ebben benne volt: derék kislány ... Nem is hittem volna ... Igazán derék...

— Nem kívánczom el, Tamás bácsi, nagyon boldog vagyok.

— Parancsol talán államtitkár úr addig az én szobámba ...

— Persze, persze, ne zavarjuk a hölgyeket, — nézett szét a teremben Kuthy és már indult is az igazgatóval kifelé. — Ha kibeszélgették magukat, Magda, kísérje be Évát hozzám, de ha feltartja, csak dobja ki hamar.

Ha Magda növelni akarta volna valamivel a tekintélyét, ennél a látogatásnál különbet már ki sem találhatott volna. De ez váratlanul jött. Még őt is meglepte, nem csoda, ha az egész terem egy kicsit irigyen, egy kicsit megilletődve és sok tisztelettel nézegetett most feléjük. Előbb is elismerték Magda felsőbbségét, de egy eleven államtitkár s ilyen baráttian kedveskedő hanggal még többet jelentett.

Ahogy apja kitette a lábát, Éva megváltozott. Már nem nézegetett körül érdeklődő szemmel, többé semmi-vel sem törődött maga körül, izgatottan suttogó hangon kérdezte:

— Valami nagyon fontosat akarok mondani, lehetne négyszem közt?

— Gyere ki a folyosóra, ott magunkban vagyunk.

Éva odakint megragadta Magda kezét és dőlt belőle a szó:

— Mondd, Magda, mi van Tiborral? Két nap előtt izent, hogy beszélni akar velem, el is mentem a Retek-utcához, de... Mi van vele? Úgy nézett ki, hogy az rettenetes. És úgy kétségbe van esve. Igaz, hogy Dénes bácsi elkergette hazulról, mert még nem végzett és nincsen állása? De hiszen Dénes bácsi hagyatta vele abba a tanulást, ő akarta mindenáron, hogy a bankba menjen, tehet arról szegény Tibor, hogy a bácsi rosszul spekulált? Ez csúnya igazságtalanság és azt szeretném csak tudni, Magda, hogyan lehet, hogy ti ezt hagyátok? Miért nem védtétek meg? Hogy engedhettétek? Mi lesz így belőle? Én megígértem neki, hogy nem hagyom el és én nem is hagyom. Te is nagyon jól tudod, hogy mindenki azt akarta, hogy mi egymáséi legyünk, mindig erről beszéltek nekünk és most édesapám is azt akarja, hogy verjem ki Tibort a fejemből, meg édesanyám is, azt mondják, hogy Tiborból sohasem lesz ember, hogy Tibor el van veszve, meg hogy morfinista. Minden rosszat ráfognak szegényre, pedig minden csak azért van, mert Dénes bácsi nem engedte tovább tanulni. Bánatában aztán ne csodálják, ha akármit is tesz. A morfiumról le is lehet szokni és ha én megkérném, értem ő megteszi. Tibor szeret engem és én is szeretem őt és én azért jöttem ide hozzád, hogy neked megmondjam, ne is akarj lebeszélni, csak azt akarom, hogy tudd: én holnap megszököm Tiborral.

Magda egész idő alatt valami szédülést érzett. Még

benne volt a múltkori tragédia szörnyű emlékében. akkor tudott meg először biztosat a Tibor dolgaiból. Akkor pántolódtott szívére végérvényesen az az abroncs, ami mindig szorította, ha Tiborra gondolt. Nem látta mentségét, ha százszor szegények is. Csak annak az útnak folytatását látta, amin diákkorában indult el lefelé. Hogy óvta, intette, szidta, kérlelte, minden hiába volt. Hogy megmondta neki, hogy ide fog jutni, de akkor még maga sem hitte komolyan. Csak ijesztgette, mint kisgyermeket szokás a kormosemberrel. De hogy Évát találkára hívja s róluk vádaskodik? S hogy morfinista? Lehet? Lehetséges?... Igen, ez a tétovaság, alvás, azok az elrévedt, rettenetes szemek ... De hogy megszöktesse? Hova? Mivel? Mire?... Belerántaná ezt a gyereket is a posványba.

— Évám, idehallgass. Én nem beszéllek le, csak felnyitom a szemed. Én csak annyit mondok el, amit én is tudok. Nem szép, hogy a testvéremről... Nem is tettem volna soha, ha szökésről nem beszélsz, de mielőtt elszánod magadat, tudnod kell az igazságot, nem azt, amit Tibor mondott, de a valóságot. Igaz, hogy édesapám elkergette, de azért, mert lopott. Tudd meg úgy, ahogy van. Elég bánat ez nekünk, szégyellem is, de neked ezt most meg kell tudnod. Lopott, Évám, gyűrűt és könyveket és Déneske kabátját és mindent, amihez hozzáfért és zálogba tette, még szerencse, hogy legalább a cédulák megvoltak és most nézhetjük, hogyan váltjuk vissza. De ez még mind semmi. Kártyázott és adósságot csinált és a bankból vett ki pénzt az édesanyám nevében. Ezt csak véletlenül tudom, meghallottam, mikor szegény Steiner úr anyámnak elmondta. De ha tudnád, hogy mire kellett neki a pénz, akkor nem akarnál vele megszökni. Kicsi Évám, Tibor nem érdemel meg téged, higgy nekem. Most valami borzasztót kell elmondanom, de sajnós, az is igaz. Tibor már a gimnáziumban megkezdte az éjszakai elkészítéásokat, de nemsokára már egy nőnek lakást bérelt és odajárt hozzá. Édesapám

vette ki az egyetemről? Hiszen sohasem járt! Erre a nőre költötte a tandíjakat, meg amit kártyán nyert, meg amit otthon kért, meg a bankból kivett. Mindent ez költött el. Ha pénze volt, haza sem jött, hétszámra nem láttuk, csak ha elfogyott és ez kidobta, akkor jelentkezett. Csodálad, hogy nem védtük meg? Mi mindannyian dolgozunk, ő meg elkérte anyánktól, amit mi keresünk, hogy ennek vihesse és együtt elmulassák. Ilyen fiú ő és ilyennel akarsz te megszökni? Te nem tudod, hogy tud otthon követelni, ha pénzt akar. Te még nem láttad a szemét, mennyi erőszak és kegyetlenség van benne. Tőled még nem kért...

— Dehogynem, — szaladt ki Éva száján s mindjárt meg is bánta. De ha már kimondta, mondta a többit is. — Tőlem is kért sokszor, de mindig megadta. Eleinte mindig ... Aztán már nem... Akkor már nektek sem volt, biztosan azért.

— Hát ha ezt is tudod, akkor hogyan mersz rá vállalkozni, hogy a felesége legyél? Mit gondolsz, mi vár rád?

— Én semmit sem bánok. Én szeretem Tibort, ti meg elítéletek, ez a különbség.

— Te sem vagy már belé szerelmes. Az nem igaz. Sajnálod, elhiteded magaddal, hogy mindenki elhagyta és meg kell mentened. De nem mentheted meg, mert azzal a nővel egyikünk sem veheti föl a versenyt és Tibor azt teszi, amit az tanácsol. Talán azt is az mondta neki, hogy téged szöktessen meg, akkor hozzáadnak, lesz pénze és ő is kaphat megint. Ezekről kitélik.

— Ha ez igaz, Magda... De nem, akkor sem, én már megígértem neki és Tibor csak akkor javulhat meg, ha én állandóan vele leszek. És ha apa megbocsát nekünk és beteszi Tibort egy állásba, akkor rendes ember lesz megint belőle. Ő mondta.

— Ő mondta!... Mért nem kér most állást? Mért nem mondja, hogy megjavul és akkor menj hozzá? Mért

menj te előbb? Előbb javuljon meg, érdemeljen ki. De ő nem ezt akarja, mert tudja, hogy sosem javulhat meg, csak azt, hogy Tamás bácsi tartson el benneteket, ha te már vele vagy.

— Nem hiszed, hogy értem megjavul?

— Soha, Éva. Ő már a rendes életben jól sem érzi magát. Hát nem volt meg azelőtt otthon mindene? Nem voltál meg te is? Jó társaság, minden, de neki nem ez kell. Ivás, meg kártya, meg rossz nők és morfium. Igen, Éva, azért álmos mindig, azért olyan zavart és én már hallottam, hogy a morfiumért még ölni is tudnak. Azt akarod, hogy az uraddal együtt téged is meghurcoljanak? Azt hiszed, én nem reszketek folyton a nevűn sért! Mert látod, Éva, amíg otthon volt, legalább hazulról vitte el, amihez hozzájutott, de mi lesz, ha most már idegenektől is? Azok följelentik... Éva, ne tedd, ne menj vele. Tibor menthetetlen... Nekem hihetsz, Éva... Én nem mennék vele.

— Bennem is csalódjék? Mind hagyjuk el? Ne legyen senkije?

— Mást mondok. Tedd próbára. Mondd, hogy kaphat állást. Foglalja el, aztán hozzámégy. Ha belemegy, annál jobb, akkor van még remény. Ha nem, akkor tudhatod, hogy mit ér az ő tervezgetése.

— Megpróbálom, Magda. De apa előtt ne szólj, ő nem tud semmiről.

— És még egyet, Éva. Pénzt ne adj, ha kér se. Jöj-jön haza, otthon megvan mindene, nem kell neki nélkülözni, az nem igaz, Éva. A pénz neki csak morfiumra, meg arra a nőre kell, hát ne segítsd hozzá. Légy okos, kis Évám. Ezerszer fontold meg, míg valamit csinálsz.

Kuthy Tamás előtt élénken váltak el.

— Így már nem csodálom, hogy soronkívül bekerült. Akinek az Isten a barátja... — kezdte el Sári, de ma Magda már nem volt beszédes kedvében.

Dénaske akarva, nem akarva a család feje lett. Magda is hozzámenekült a kérdésével:

— Mit gondolsz? ...

Dénaske ugyanazt gondolta: Évát meg kell menteni Tibortól. Éva gyermek, legalább is úgy gondolkozik, mint egy gyermek, csupa ábránd-kergetés és semmi realitás, csupa hiszékenység, nem szabad hagyni, hogy Tibor behálózza. Okosan tette, hogy leleplezte Tibort, de legokosabban, hogy a nőkről beszélt.

Ha Éva igazán szerelmes még belé és nemcsak ámítja magát, akkor megbocsáthat minden hibát, mentéget találhat minden ballépésre, de hogy nő, sőt nők szerepelhessenek Tibor életében, azt nem bocsáthatja meg soha.

Az ismeretlenek, akikről a sejtelve rémeket talált ki, akikre mindig úgy gondolt, hogy kifeszített hálókival lesnek mindenütt Tiborra — most, hogy pozitív ellenfélle váltak, biztos, hogy elidegenítik egészen Tibortól. Még számon sem kéri majd tőle, még kimagyarázásra sem ad majd alkalmat, megbántva és lealázva fordul majd el tőle. Az igazságtalanul elhagyott Tiborért mindent megtett volna, de azért, aki őt meg tudta csalni, a szerelmét el tudta árulni ilyenfajta nőkért, azért a Tiborért meg sem fog mozdulni. Éva megszabadul most már Tibortól, anélkül, hogy szülei öríznék.

Márta is résztvett a megbeszélésen. Ő is úgy érezte, Éva az egyetlen, akinek még szégyenkezésük árán is tudnia kell Tibor viselt dolgairól. Isteni sugallat küldte őt Magdához, hogy bevallja tervét és nincs az a testvéri szeretet, nincs az a családi összetartás, ami menthetné, ha Évát most hagynák a vesztébe rohanni.

Magda mintha újból átélte volna a kétség napjait, amikor Tiboron keresztül belelátott a férfiak kuszált életébe. Mennyi gyötrelme volt, mennyi tépelődés zavarta meg, micsoda éjszakák, micsoda nappalok!...

Most ugyanezt érzi szegény Éva, de kell, hogy érezze, kell, hogy megtudja, hogy a szerelem mögött ezer árnyék bujkál s ezek szennyes kezekkel tépdetik meg a leányok álmát.

Ó, ha csak annyi volna, hogy: szeretsz, szeretlek... De Tibor talán már nem is szereti, csak kihasználná. S még ha szereti is. Milyen szerelem az olyan, amelyik szennyből közeledik és szennybe rántana le! Még ha érte csalt volna és azért keveredett volna a sok gyalázatba, hogy Évát elérje? Nem is szerelemből, nem is szerelemért, csak aljas vágyai kielégítéséért.

Tibor elveszett ember már, régen meghalt a mentés számára. Éva gyenge keze meg nem tarthatja már a meredek szélén. A meredek szélén?... Hiszen bár ott volna még!... Mikor lezuhant már! Csak kísérteni jár föl, hazajáró lélek, ha föl-fölbukkan, csak riogatni jön, csak rémíteni a békés embereket, nem közibük való, kakasszóra visszaszáll a mélybe.

Ez Tibor, de róla tudják, hogy ez. S hányan lehetnek még, akik ugyanígy járnak föl a mélyből és az idegenek csak a maszkot látják, az elevenre álcázott alakot s nem is sejtik róluk, hogy csak kísértetek a rendes életűek között. Biztosan akad szem, ami meglátja rajtuk a bélyeget, de az nem a lányok szeme s gyanútlanul hálójukba esnek, akár Éva.

Még szerencse, hogy ő — Magda — itt van és vigyáz Évára. Ahogy magára vigyázott, mikor választania kellett. De ha ő nincs? Vagy Éva nem gyón meg? Vagy ő nem tud látni a saját szemével? Vagy nincs bátorsága szégyen árán is őszintén beszélni? Vagy sajnálja Tibort és a szánalom erősebb a lelkiismeret szavánál is?

Mennyi minden, ami összejátszik, hogy egy leány sorsa merre forduljon el. És ha a felesége és jön a megismerés és felocsúdik a valóságra — mit csinálna akkor szegény gyermek?

S Tibor is ... ha Évától mindent vár és semmit sem kaphat? Ha könnyíteni akar a helyzetén s gondot vesz

magára? Ha fuldokolva Évába kapaszkodik és Éva belé?...

Két ember külön világa egyesülhet-e még tisztább gondolásban is? Lehet-e, hogy az egyik beváltsa a másik ábrándjait? Nem a maga számadását védi-e mindenik? Az-e a célja a közös étellel, hogy ő boldogítson és nem maga akar-e a boldog fél lenni? És ha még skarna is boldogítani, nem a maga mértékeivel mérne-e? Nem úgy és azt adná-e, amit ő tart jónak? S jó-e az csakugyan a másikra nézve?

Nem mind így indul-e el az élet útján, tükörrel kezében, a maga mosolyát, vagy maga grimaszát lesve s nem is sejtve, hogy a tükör mögött is vannak mosolyok és grimaszok, amik éppen úgy figyelnek magukra?

Magda mélyen merül a kétségek vízébe s már fenéket sem ér és felszínre sem tud vergődni s partot sem lát, még mentőcsónakot sem, elvész benne végleg, ha le nem ül a papír elé s nem ír:

Ó, bátorság kell közös útra kelni,
Motyót a vállra s kezet fogva, ketten megindulni,
Összezengető léptetek ritmusát nem féltitek a kapaszkodón?
Bátorság kell: bízni a másik erejében.

Mert mit tehetsz, ha megáll vajúdó szívvel
S könyörgőn néz fel rád: nem bírom...
Megállsz te is? Tudsz állni és várni,
Míg egy gonddal nehezebb motyótok újból vállra kerül?

Vagy kényszerű-jón állsz csak
És ki-kifutsz a rétre virágot tépkedni?
És megtérsz idegen illatoktól szédülten? Nem félsz, hogy
megérzi?

Bátorság kell: bízni a másik gyengeségében.

És mit tehetsz, ha lankad a tüdőd
S a szíved nem bírja a másik tempóját?
Mit tehetsz, ha te maradsz el az úton?
Ó, bátorság volt: bíznod a magad erejében.

Kényszerű-szeliden csak ülsz majd s vársz,
Míg megtalálja a visszautat?
Vagy eleresztett kezedre hullatod könnyedet, hátha
észreveszi?

Ó, bátorság volt: bíznod a gyengeségedben.

Mikor elindultok, csak egymást látjátok,
Csak később veszítek észre a társtalant,
Elmaradt párok, fáradtan baktatok képe csak később rémít.
Ó, bátorság kell: közös útra kelni...

40.

Tibor nem bízott Évában. Megpróbálta befolyásolni, működtette rábeszélő képességét, de el volt rá készülve, hogy kudarcot valljon. Olyan reménytelenségben, mint az övé, nem is sikerülhet semmi. Kísérletezett már mindenfelé, Éva utolsó menedékül maradt. Ha bízott volna, először hozzámegy.

Húzódozott ettől az úttól, el akarta magával hitetni, hogy a becsülete tiltakozik Éva behálózása ellen. De ugyanakkor nagyon is jól tudta, hogy nincsenek benne ilyen skrupulusok. Ha lettek volna, eddig sem megy hozzá. Meggondolhatta volna legelőször, amikor azt a kis szürke tárcát magánál tartotta.

Ha őszinte akart lenni: gyenge volt a remény, az utat sem nagyon érte meg. Éva segítsége csak átmeneti lehetett, egyszer-egyszer, ha volt mit adnia. De odamenni: kényelmetlenség, izenni: körülményes, várni a találkozón: kétséges. Csupa akadály, már az elindulásnál is. Sohasem tudhatja, nem utasítják-e ki? Éva kapja-e kezébe az izenetet? Van-e módja eljönni a találkozóra? Talál-e kifogást, hogy egyedül jöjjön? S ha mindez simán sikerül is, van-e pénze? S mennyi?

És ezért a sok bizonytalanságért mennyi kint szenved el. Vigyázni kell, hogy a pravaszhoz ne nyúljon, akárhogy is reszket utána, mert Évát igyekszik valami-

féle illúzióiban megtartani. Sejthet Éva sokat, de tudni nem tudhat s neki el kell hitetni a kegyetlen család részvételtő meséjét. Előtte lehetőleg rendesnek kell hatni, nem láthatja rajta a lezüllést. Le kell mellette mondani a mámor gyönyöréről, ha csikordul is érte a foga, ha a körme a tenyerébe mélyül is, ha egyébre sem is tud gondolni, mint a megváltó enyhületre.

Úgy várta mindig a Retek-utcánál, mint a ketre-cébe zárt vad az etetés perceit s ha jött riadtan és a tettenéréstől félve, csak sietve váltottak néhány szót. Éva, hogy minél hamarább kikerüljön a félszeg helyzetből, ő, hogy a kapott pénzen mielőbb morfiumhoz Jusson.

Szinte azért találkoztak csak, hogy egymásfelé nyújtsák a kezüket: adni és kapni és hirtelen megfutni utána. Éva jött, mert nem jönni nem mert és adott, mert nem adni nem tudott s örült is, ha otthagyhatta Tibort, félt a titkos találkozástól is.

Tibor jött, mert nem volt más útja a pénzhez s mégis csak Évától kapott legkönnyebben. Éva felült még az érzelgős meséknek — hogyan unta már ezt is. Szinte eltévedt a labirintusában, már maga sem tudta, kinek mit talált ki s belezavarodott. És egyre nehezebb volt a sokféle elágazó szálát a kézben tartani.

Úgy látszott, hogy semmit sem dolgozik, pedig nagyobb munka volt tán a favágásnál is, a kis minden-napit előteremteni. Hány hiába út és mindig gyalog, hány hiábavaló tenyéryújtás, hány hazugság hangzott el hiába, hány küszöbről kellett visszafordulnia, hány haragos intést meghallgatni, hány hazug maszkot illesztett arcára naponta s hányszor fogadta meg szívből a javulást... Mindez talán semmi? S talán többet hozott, mint egy szerény állás? — Mégis megőrizte a függetlenségét.

Karitól kikopott. Nem egészen, de már hétszámra mégsem alhatott ott. Minden éjszakára más tanyát keresni, mindig más díványon vagy más mellett meg-

húzódni, aludni széken és földön és padon, enni kenyeret, ebédre feketét, utcasarkon vásárolt sülttököt, vagy gesztenyét, főtt kukoricát, — mikor mit árulnak, — legjobb esetben kinézni mások szájából a falatokat s hazasurranni délelőtt, amikor még senki sincsen otthon s anyja dughat egyet-mást a konyhán.

Hazamenni kívánt legkevésbé. Sohasem tudhatta, mikor zúdul fejére, újabb veszedelem. Déneskével azóta sem találkozott, az apját sem látta, a lányokat sem, de nem lehetett tudni, közben nem sült-e ki valami s nem hall-e új szemrehányásokat? Anyja ugyan enyhén pironogatja, fejét csóválja csak, könnyeit töröli s bánatos szemekkel nézi, nézegeti, de már ez is elég. Ha a pénz szűken jön, a szó ne legyen szaporább.

Panasznál egyebet nem várhat tőle. Panaszol az életre, a mostoha sorsra, panaszol rá is és felhánytorgatja, mennyit kérlelte, térjen a jó útra. Látja, a kártya, anélkül sohasem került volna el hazulról.

Mintha nagyon bánná. Mintha nem volna jobb tanyátlanul is, mint örök pergőtűzben, ellenőrzés alatt, szabadság nélkül és prédikációk közt. Ha nagyon kívánná, hát vissza is mehetne. Mi az neki bocsánatot kérni s élhetne megint úgy, ahogy eddig is élt. De nem akar Déneskének szobatársa lenni, sem Magdának szálla a szemében és nem hallgatja az apai intelmeket sem már. Mi haszna belőlük?

Így a maga ura. Éhezni nem kell, vagy így, vagy úgy mindig segít magán s nem kell beszámolni. Mit neki a család? Jobb a barátok közt. Azok nem botránkoznak s ha igen, hát annyi. Ránt egyet a vállán, a szemükbe nevet s el is van intézve. S rni joguk van hozzá? A közös név? Adnának pénzt, hogy ne kéne törni magát. De pénzük nincs s kénytelen maga gondoskodni. Hát gondoskodik is. A hajuk szála égnek állna, ha megtudnák, hogyan. Szemfülesség kell csak hozzá, fürge elhatározás és ha megszorul, mindig akad valami segítség.

Csak nem kell finnyáskodni és meg kell becsülni, akármi adódik.

Legutóbb is. Doktornál járt, mert a fülén valami viszketős kiütés jelentkezett. Éváéknál hallotta a doktor nevét s hozzá szívesebben ment, mint a klinikára. Mert valahová menni kellett vele, nagyon tűrhetetlen kezdett lenni. Égett, egyre dörzsölni kellett, meg vakarni, attól meg fájt és dagadt, vörösödött, már úgy nézett ki a füle, mintha darázscsípéstől puffedt volna meg. Fogta magát s beállított a Tamás bácsi nevével:

— Deésy Tábor vagyok, Kuthy Tamás bátyám küldött...

A doktor persze kedvesen fogadta, megnézte, leborotválta a füle körül a haját és éppen készült bekenni, mikor a telefonhoz hívták. Soká beszélt, addig unalmában körülnézett az asztalán. Levélnehezék üvegből, a napi posta, egy vacak vas-hamutartó, semmi érdemleges. Mégis zsebrevágott egy új receptkönyvet. Nem is tudta, mit kezdjen vele, csak éppen megszokásból, hogy üres kézzel ne kelljen távozni.

S mikor egy második receptkönyvet kihúzott a doktor a zsebéből s felírt egy kenőcsöt, figyelmesen nézte a betűit. Még akkor sem gondolta, hogy hasznát veheti. Csak megszokta már, hogy mindenre figyeljen. S lám, ahogy hazaért, a háziasszonya — ugyan nem az övé, csak a barátjáé, akinél akkoriban már egy hete halogatott — megszólította, hogy úgy-e ő doktor?

Hogyne. Természetes. Talán van valami baja? S hát nem receptet kért? Csak egyszerű daganatról volt szó s az ólomcetet igazán nem kunszt felírni. Csak éppen még egy mókát kellett végigjátszani, hogy milyen kellemetlen, a receptkönyvét, úgy látszik, elcserélte a barátjáéval. De másnap csupa hálálkodás volt, hogyan eltalálta a szert s milyen hamar használt. Hát használt neki is. Mert nemcsak hogy erőnek erejével rátukmálta a pénzt, de még pacienseket is szerzett a házból.

Ha akkor nem megy a doktorhoz, ha nem kutat s nem teszi zsebre, amit éppen talált, most nem volna ez a kitűnő forrása.

Receptet írni könnyű — már szerzett is hozzá Karitól egy tankönyvet —, az írását is jól utánozza, az aláírását meg éppen jól tudja, biztosan vállalná, ha egyszer meglátná. Már írt vagy öt betegnek, keresett már vele, de nem ez az igazi értéke. Mióta ez a receptkönyve megvan, azóta boldog csak. Nem kell könyörögni morfium-receptért, sem ismerős gyógyszerészt kéréssel ostromolni, hogy az Isten megfizeti, csak egy injekciót, csak egyetlen-egyet.

Most már alig van hiánya az életének. Igénye semmi, ami kell, az kerül, elteng valahogyan. Ha az ember élelmes, sohasem akad fenn. Ha szükségét látja, ellátogat egy-egy régi ismerőshöz s az alkalom diktálja, hogy mit kell cselekedni. Van úgy, hogy otthon vannak, akkor elbeszélget kicsit, ügyesen terelve a szót az állástalanságra. Nincs rá eset, hogy ott ne tartsák ebédre, vagy föl ne kínálnának valamit. Az ember nem válogat. S ha szerencséje van és csak cseléd fogadja, ismeri mind, beengedi várni, aztán azt mondja, hogy nincs tovább ideje, elmegy és észre sem veszik, hogy valamit elvitt. Ha a szolgáló sokat lábatlankodik, levélpapírt kér, hogy írást hagy vissza, vagy egy pohár vizet kér, jó hideget, soká csurgatva, így akad néhány perce, amíg körülnézhet. Mindenütt van elől valami apróság, kis szobrok, vagy ezüst hamutálcák.

Nagy értékre nem pályázik, az már gyanús volna. Annyit visz csak, amit a takarítónő, vagy maga a cseléd is könnyen elemel. Ki gondolna őrá? Most megint sokat ád a külsejére, rendesen öltözik, biztos fellépéssel mozog, hibát nem követ el.

Élni kell valahogy. S rájött, hogy a bizalomra lehet építeni. Most bizalmat-keltő kívül-belül. A megbánás méze csöpög belőle, ha ismerősök kérdezik az otthoni

dolga felől, mellét verve mea culpázik és javulást esküszik: ő dolgozni akar, de addig is ugyebár...

És vigyáz, hogy bódulatban ne lássa idegen. Látogatás előtt, vagy után élvezi — ez maga is micsoda szenvedés, — nem kapatja rajta magát semmi gyengeségen. Valóságos tékozló-fíú lett, megtért, jóútra lépett már, hihetnek benne és támogathatják ...

Mióta lemállott róla a tehetetlenség s így akcióba lépett, nem érezte semmi szükségét Évának. Az a mese, amit a szökésre és házasságra kitalált, hálistennek nem vált be és Éva nem ment lépre. Hálistennek, gyáva volt szegényke. Csak kínjában találhatott ki ekkora bolondságot, de hálistennek, valaki lebeszélte Évát. Előbb még ígérte, szinte kapott rajta, aztán meggondolta. De azóta messzire kerüli a házukat. Mit lehet tudni: Éva nem áruita-e el? Ő ugyan tagadja, azt mondja, sem apja, sem anyja nem tud a tervükről, de semmiképp sem akar egy számonkérési jelenetben főhős lenni. S legutóbb elhozta az íróasztalról a kutyacsoportot is...

Ilyesmikért nem kellemes az ismerősökhöz gyakran eljárni. Az ember nem tudhatja, nem gyanakszanak-e s ha szembe tán röstelnek is szólni, az nincs kizárva, hogy otthon árulkodnak. Ezért is nem kívánczik egy cseppet sem haza. Többet ér a baráti kör. Azokra számíthat. Azok beveszik egy-egy üzletbe is. Az egyik vásárol részletre, ő meg eladja, a hasznon osztoznak. Ha az eladó nevére nagyon kíváncsiak, bemondja a Déneskéét, a lakáscímét is.

Persze, nincs kizárva, hogy az ilyesimből egyszer kellemetlenség is lehet. El tudja képzelni, milyen patáliát csapna Déneske. A gyanúba kevert ártatlan-ág! . . . Nem, nem kér még egyszer a felháborodásából.

41.

Deésy Dénes férfikora első szakaszában beszédre nem ért rá. Mégis beszéltek róla a dicséret hangján.

Ő nem beszélt — csak a tettei. Mintha a szó nem az ő használatára alkotódott volna. Pedig ebben az időben sok érdekes dolog nyithatta volna szóra Deésy száját.

Ezer szeme volt, hogy meglásson minden visszaélést, ezer keze, hogy megtoroljon mindent, ezer napnak ezer éjszakája, hogy sose pihenjen, mindig másokért vesződjön — csak a nyelve volt egy s még ha ráért volna, akkor sem szólaltatja meg.

Sem panasz, sem dicsekvés, sem mások mulattatására nem nyitotta meg a szavak lezárt zsilipjeit. És gyűlt, gyűlt, gyűlt mögötte a mondanivaló, mint duzzasztó gátak mögött a víz.

Csak mikor a tétlenség kikezdte a büszkeség védő gátjait és később az anyagi romlással lazultak a töltés kövei, gerendái és itt is, ott is rést ütött rajt a megaláztatás és pénztelenség, amikor a tekintély már nem állhatott örként — tettek helyett szóban nyilatkozott meg Deésy is. Előbb kenetesen, tanácsokat osztott, hogyan kell, hogyan tett ő is azelőtt, aztán ahogy kopott, egyre kopott önérzete, kezdett beszédesebb lenni. Ömlött belőle a sok színes elbeszélés, gátját törten zúdult hallgatóira emlékeinek árja és magával sodort tartózkodást, szerénységet, férfionérzetet. Én és én és én... Én ezt tettem, én ezt tanácsoltam, én így rendeltem... És ha igazat beszélt is, úgy hatott régi nagysága mai törpe lénye mellé állítva, mint torztükör képe, amin mosolyogni kell minden nézőnek.

Hihetetlen volt, hogy ez az iszogató, tétlén, szószátyár valaha csakugyan cselekedett is. Mintha mindig fehérasztal mellett szájhösködött volna és amit elmesél, abban nem szereplő, távoli néző lehetett csak. Mintha átgúrt volna minden históriát a maga méreteire, mintha a bábok közé a maga alakját önkényesen állította volna, jogtalan és illetéktelen kezekkel húzgálta volna a tanagra-figurák ezreit.

Ami a valóságban, amikor átélte, dicsfényt vont

köréje — most, hogy beszélt róla, mosolyogni való dicsekvésként hatott.

— Ha igaz lenne, — gondolták róla, — akkor nem ülne itt...

De Deésy ott ivott köztük — és kik közt, Istenem — és beszélt, beszélt, beszélt, a szó színes láncával kapcsolva magához a tétlen száj tátókat.

Beszélt, hogy hallgassák, hogy unottan magára ne hagyják, hogy körülvegyék, valakik, akárkik. Nem volt válogató. Mintha szándékosan cserélte volna föl régi baráti körét a kis kocsmá szedett-vedett iszogatóival. Mintha, akik előtt azelőtt nem beszélt, azok előtt tovább is hallgatnia kellene — s most már nem bírná el a hallgatást.

Azelőtt néma volt, mint a sír — most kikelt a sírból az emlékek kísértethada és elvonultak a múlt fehérlepelbe burkolt alakjai a kocsmasztalok közt. És csontváz-arcuk torzmosolya illett az éjféli poharazók borgózós hangulatához. Nem is lehetett az valóság, amit itt hallottak. Mese, kitalálás, hárijánoskodás, de szórakoztató és nem törődtek többel. Csak hazudozzon tovább, egész mulatságos ...

— Főszolgabíró koromban... — kezdte nap-nap után s mikor nem elégedett meg a históriák hatásával s úgy érezte, több sava-borsa lenne az egésznek, ha nem ragaszkodna mereven a történeti hűséghez, áttért a maga dolgairól régebbi s nem vele kapcsolatos esetekre. Már unta maga is a nagy tökéletességet — hogyan teremtetett rendet a mezei munkára kirendelt orosz foglyok körül, hogyan szégyenített rá az orosz foglyoknak kedvező hűtlen asszonyokra, hogyan helyezte vissza vagyónukba a kitúrt öregeket, hogyan csukatta le egy Ínokát, mert rájött a csalásaira, amivel a hadiözvegyeket zsarolta és fosztogatta, hogyan verbuválta oláh megszállás alatt a felkelősereget, hogyan túrt kinzást a fogóságban egy árva szó nélkül, nehogy elárulja a társakat,

hogyan szöktették meg a szekrénybe zárva, hogyan öszült meg, míg a határon átjutott, hogyan sokszorozta meg a vagyonát az ügyes spekuláció, milyen szép vilájuk volt és milyen nagylábon éltek, milyen előkelő rokonok és barátok látogatták őket, hogyan foszlott szét a nagy vagyon máról-holnapra — már szinte unta is mind e valóságot, már annyiszor hallotta a saját szájából, hogy a maga szórakoztatására kezdett eleserkészni a mesék világába.

Sokkal érdekesebb volt idegen területeken kalandozni s mások maszkjában mutogatni magát. Lassankint az ismert szolgabíró-históriákat mind kisajátította és ő lett már az, aki félholtra verte a parasztlegényt, mert kalappal fején lépett az irodájába, ő hajttatta a hivatal udvarára a cigánykaravánt és az asszonyok kezébe adott ollóval ő vágatta le saját uruk díszét, a vállatverő haját, ő csutakoltatta meg őket a kútnál téglával, ő vert végig a bámész paraszton ostorával, mert elfelejtett a kocsija elöl idejében kitérni a szénásszeke-rével, az ő kocsisa mondott fel bánatában, mert az évi szerződésben kikötötte, hogy csak akkor szabad inni, ha a gazda józan s egy álló esztendeig nem került rá a sor, ő szedette ki a vendégek kocsijából a kerékszőgeket, hogy a dáridóból három nap, három éjjel senki sem szökhetett meg, mert nem volt használható jármű, ő hordatta a faluval a mezőről az útra a havat, mikor egyszer a feleségének szánkózni jött kedve, ő ültette le a zsidó rabbit az udvarán az eperfa alá s megettetett vele egy egész sonkát és megitatott rá egy liter pálinkát, hogy az danolászva ment végig a falun az Ergerbergerrel, sorozáson jobban félték tőle, mint az ezredorvostól, mert akinek szép babája volt, az tauglich lett, ő volt, aki az értelmes asszonyok és lányok férfiait egy kis négy szemközti tanácskozás után szépen fölmenttette, ő volt a kiskirály, a félelmetes úr, a fiók atyaisten. Tőle reszkettek, hozzá könyörögtek, miatta nem aludtak, nélküle nem éltek, az asszonynép elepedt utána, búcsújárás

volt a hivatali szobájába, nem cserélt volna a török szultánnal sem...

Eleinte szemérmesen csak az enyhébb történeteket kölcsönözte el, aztán a merészebbekre is megjött a gusztusa, végén már kitalált hetet-havat, hogy újat mondhasson. És csodálatosképpen több hitelre talált a hazugság, mint az igaz dolgok. Hallgatták, mert más világról beszélt, — de azontúl semmi.

Ha nem is ragyogott Deésy felé a megmgathatatlan bizalom, mégis csak hallgatóság volt ez, minden esti, biztos publikum, akik előtt az éig nőhetett. Különb volt mégis a régi barátok tartózkodó érdeklődésénél s különb az otthoni szótlán gyanakvásnál is. Ezek legalább elláthatták a szájukat s azt gondolhatták: ejha, de nagy úr lehetett...

De mit gondolhattak róla azok, akik rég ismerték? A múltat jobban, igazabban tudták, mint ezek? S tudták azt is, hogy csakugyan volt valaki a maga világában — de annál szomorúbb, hogy a mát is látják. Hát ne lássák. Nem mutatja meg. A régit s a mait nem engedi összehasonlítani. Hogy száanalommal nézzenek rá? A lecsúszást lássák? Azok azt gondolnák: ejha, micsoda senkivé tudott ez változni...

A család? Az asszony? A fiuk? A lányok? Tán ez a legrosszabb. Anna valamikor az Istenét látta benne s most nagyon ember lett. Magda?... Nem is jó vele szembekerülni. Jobb így, hogy korán meglép előle hazulról s későn surran haza s alig találkoznak. Tibor? ... Szinte kár, hogy kiadta az útját. Annak még szemére vethetett egyet-mást. Déneske?... Az már más. Az előtt pirulni kellene s Márta is... a Déneske tanítványa. Ez is bíról tolná föl magát és sejtelve sincs a megbocsátásról. Nem mintha volna mit megbocsátani az apjuknak, de ha ilyen bölcsek, miért nem látják be, hogy minden élet csak egy lépés. Ha szerencséjük van, előre felé lépnek s ha nem — úgy járnak, mint ő is, oldalt lépnek s későn veszik észre, hogy elhalad mellettük az élet.

Ő már látja, hogy az ő lépése nem sikerült. Fiatalon nekirugaszkodott s azt hitte, hogy mérföld járó csizma van a lábán — s az árokban tért egyszer magához. Lehet, hogy a háború az oka, a világfelfordulás, az oláh invázió — valami félrelökte az egyenes útról.

De a fiatalok ettől még haladhatnak. Őket nem rántották magukkal, előttük nem állják el az utat, szabadosok, erősek és tisztafejűek. Szomorú, ha elgondolja, hogy kidőlt a sorból, de a vigasztalás már kiált belőlük. Elgondolni lehet, elgondolni kell is, hogy az ember össze ne roskadjon — de bevallani nem! Bevallani semmit. Még tagadni is, ha sarokba szorul. Inkább mellet verni, inkább öklöt rázni, inkább kiereszteni a hangot — mint Tibor esetében, — de be nem vallani, hogy kidőlt az úton és árokban fetreng.

42.

Mióta Magda megindult az önállóság útján, érezte, hogy valahol valamit elvétett. Nem a hivatalban volt a hiba, nem is a társakban, nem azt bánta meg, hogy nem várt más állásra, — még sem ment semmi sem a rendjén.

Vagy az volt a rendje, hogy kedvetlenül gondoljon rá? Lerázhatatlan kényszernek érezze? Hozzá nem illő valaminek, ami elől csak szökni szeretne?

Talán az a baj, hogy annakidején folyton lebeszéltek. Nem a mások tanácsára fogott bele, nem más biztatására s most az igazáért nem vitatkozhatott, ha nem szívesen tette. Jobb is tán, ha kezefogva vezetik az embert. Akkor, ha nem akar, megállhat és azt mondja: nem erre... Vagy: nem tovább ... De mit mondhat az, aki egyedül indult el, saját elszánása vitte s megbánta már régen?...

Így nem lehet elakadni, így már csak azért is kirtart: legyen hát igazuk. Legyen hát okos, legyen hát derék lány. Milyen nehéz megszolgálni ezt az elisme-

rést. Rosszabb, mint Tibornak lehet a korholást hallgatni. Mert a megérdemelt szidás nem oly súlyos, mint a meg nem érdemelt dicséret. Több szégyent pirít az arcra, több zavart okoz s a dicséret nyomán nehezebben esik a jóakarát.

Nem, hivatalba járni nem jó, de otthon ülni mégannyira sen. Mert az idegenek közt sosem türelmetlen, sohasem szeszélyes, otthon meg mindig mást akarna, mint a többi csinál.

Mintha valami bontó erő volna az otthonban. Azzal, hogy egymáshoz láncolja az otthon tagjait, el is tépi őket egymásai. Soha idegenek nem vívnak oly ádáz harcot egymás ellen, mint rokonok tudnak, soha barátok közt nincsen olyan ellenséges vita, mint a testvérek közt lehet, idősebbeket nem nézhet a fiatal olyan bíráló szemekkel, mint a szülőket nézi. Amit az idegenektől föl sem vesz, ugyanahhoz otthon türelemre van szüksége ...

Ő nem szeretné az anyját? Ő nem menne érte a tűzbe? Tűzbe igen, de ülni és hallgatni a szomorúságát, a mindig egyforma panaszokat, az egyhangú hangszert? ... Olyankor türelmetlenség fogja el iránta: megvan neki is x baja, nyilván nem is ilyen egyszerű, ha szóba nem is önti. Miért kell hallgatni annak, aki beszélni is tudaa?

Ő ne szeretné Déneskét és Mártát?... Szeretni igen, büszkén is gondol rájuk, de ebbe a büszkeségbe irigység is vegyül. Ha elgondolja, hogy ezek a gyerekek milyen tudatosan indultak el már az első lépésnél és nem tévelyegtek, mint ő, soká, hogy nincs lapja az életük könyvének, amit szívesen kiszakítanának, nincs elfecsérelt percük is nincsen oktan tépelődésük sem — akkor türelmetlenség fogja el irántuk. Ők miért? És miért nem ő is?

Hát talán az apját nem szereti? Nem váltaná meg a szíve vérével is, hogy megint a régi, erős ember legyen? ... Érzy, hogy nem frázis, minden áldozatot meg is hozna érte. De az nagy áldozat legyen, nem

szemhunyasok a gyengeségek előtt, nem elnézés a hibánérések percében, nem kiábrándító dolgokat íltünni. Meghalni az ő javáért — igen. De látni nap-nap után az ödöngését, hivatalba menni, amikor ő sétál, iazaadni a fizetést, amiből ő este csak kocsmázik, szerényen hallgatni a gyermek kötelességével, amikor ő finnen prédikál a szülő jogán, látni, hogyan tűri el az anyjuk vergődését — akkor türelmetlenség fogja el iránta. Miért kell mindent elviselni? Miért kell szépíteni a hibákat? Miért nem lehet egyszer odaállni s őszintén, keményen megmondani mindent, amit gondol? Miért kell átmenteni a tekintélyt a gyermekkorból a felnőttiek is? Miért kell hazudni a tiszteletet, ha már megölték is? Miért nem kelhet igaz szó a gyermek ajkán, ha *i* szülőre néz?

Akárcsak Tiborral... Hiszen az is testvér, azt is szereti, mert nem szeretni nem tudja, ha uinyi minden zavaró érzés él is a szeretet mellett a Ifikében. Nem tudja biztosan, hogy érte mire volna képes, mert hazudni magának sem akar, de biztosan ni3gtenne mindent, ha érdemes volna. Furcsa, de Tibor *íz*, — az egészen elveszett, — aki a leginkább felébreszti benne a rokonni érzést. Ha idegen lenne, nyilván íem fájna a bukása. Ha idegen lenne, elnézőbben tudná elbírálni, találna mentséget, számára. De hogy haragszik rá, hogy szégyen mar miatta a szívébe, hogy megbocsáthatatlannak érzi a vétkeit — abból tudja, hogy hozzá tartozik.

Erősebben érzi, mint a többbit, akikre büszke lehet. Talán mert a fájdalom elevenebb az örömnéi. a keserűség túl tud nőni a boldogságon, a reménytelenség megfojtja a reményt is, a rossz súlyosabb a jónál, ha a latba vetik ... Többet gondol Tiborra, mint a többiekre együtt. És ha összeméri, hogy ő iránta fogja el a legégőbb türelmetlenség, ez azt jelentené, hogy őt szereti leginkább?...

Az az igazság, hogy elégedetlen. Elégedetlen volt és az is lesz mindig. Mitől az és miért? Mit várt és mit várhat egyebet? Elmulasztott valamit és most azt si-

rat ja? Mit mulasztott volna? Mit tenne most másképp, a mai eszével? ...

Úgy élt, ahogy élnie lehetett, ma sem élne másképp. Ma sem változnának meg a lehetőségei. Pistit sem sajnálja, sem Bandit, ma sem kellenének. Ha rájuk gondol, úgy jutnak eszébe a kétségek tövisei között, ahogy akkor. Most sem nyújtaná ki utánuk a kezét. Utóvégre még előtte van minden. Nem bolondos fejjel, nem gyerekszívvvel, de lehet még szeretni. S ha nem a társaság, majd az élet egyéb lehetősége sodorja elébe azt, akire vár. Várni tán érdemes.

Tán még sincs igaza annak az öreg úrnak, aki karácsonykor úgy megzavarta a félholt nyugalalmát. Vagy magát siratta? Olyan nehéz őszintének lenni. Az ember csak tépelődik, erre, arra gondol, mindent megforgat a fejében és határozni nem tud. Valamit kellene csinálni, mást, mint eddig, de *azt?* ... Amire nyíltan célzott? ... Nem, ismeri magát, az első lépést sem tudná megtenni, hogy végleg el ne veszítené lába alól a talajt. Ő csak emelt fejjel tud járni, hazugság és bujkálások nélkül, csak szembe tud nézni, szégyenkezés és pirulás nélkül, sohasem volna képes olyant tenni, amiért szégyelné magát.

Hogy ő érte kár?... Hogy ilyen szép lánynak keret nélkül élni vétek? ... Egy barát? ... Nem! Ez nem tudhatja, hogy ő élt már keretben is, csak éppen kitépték belőle. Ez igazán nem tudhatja, hogy benne nincsenek elérhetetlen vágyak, gyerekkor óta epedő kívánságok a szebb és jobb után. Ez nem tudhatja, hogy a szebből és jobból jött nemrég ...

Ha így visszagondol az egész jelenetre, nem is olyan felháborító, mint akkor érezte. Ha elfogadja a mentségeit, ha belátja, hogy az róla semmit sem tudhatott s csak a látszat váltotta ki belőle a köznapi férfibölcsességet: szép leányért kár... — akkor nem is lehet reá haragudni.

Ahogy belépett a hivatalba, jött egyenesen az ő helye felé:

— Pardon, a Manci kisasszonyt keresem ...

Hogy körülfogták egy perc alatt a lányok:

— Igazgató úr, nem tudja?... A méltóságos úr hiába fáradt... Már egy éve nincs itt... Ott az utódja ül...

— Pardon, akkor mégis magácskához jöttem.

Magácskához!... De mindegy, itt ez is udvariaság, az igazgató is így szólította Tamás bácsi előtt, le kell nyelni a többi keserű pilulával. S hallgathatta tovább, hogy ő minden karácsonykor hoz egy doboz cukorkát a saját központjának... Hát Istenem, sértse meg? Mondja, hogy tartsa meg a cukrát? Gondolt arra is, hogy szétosztja a lányok között, de aztán Mártára, ő ie megőrül majd s már igazi központos lett, ahogy felelgetett:

— És az idén talán nem szolgált rá a központ?

— Nagyon is ... Nagyon is... — Aztán jött az a furcsa beszélgetés: hogyan éri be ezzel az állással? Nem volt-e más választása? S ha egy ilyen szép lány akarná, minden férfi a lábai előtt heverne és a többi frázis, amiket annyiszor hallani.

Furcsa, de ahogy most így visszanéz rá, nem volt ebben a gyárigazgatóban semmi föllazító. Nem hazabeszélt. Nem magáért, látszott rajta, hogy közömbös előtte, nem a hirtelen föllángoló férfi tolakodott a tanácsaival, öreg bácsi volt ez, csak jót akart a maga módján s tán csak megszokásból mondta az elcsépelet nótát: szép lányért kár, keret nélkül elvész ...

Neki a kerete veszett el s ha tudná szegény, hogy az különb volt, mint ő képzei. De hát minek tudná? Minek kéne azt másoknak tudni? Csak mosolygott maga elé s nem szólt.

Mégis különös karácsonyi ajándék egy ilyen látogatás. Mintha a dobozban nem is cukorkák, keserű igazságok volnának pakolva. Az első igazság, hogy: nem

idevaló... Érti már ezt az első nap óta, de hát hová akkor? Talán oda, ahová az öreg úr gondolja? A kitarítottak közé tán? Díszelegve járni egy barát oldalán? Az tán nekivaló?

Mit tudhatnak másról az emberek, ha még magukat sem ismerik ki soha? Hitte volna-e valaha, hogy ilyen beszédet mosolyogva hallgat? Harag nélkül? Fol sem háborodva? Hogy még el is gondolkozik: hátha?...

Hátha csakugyan úgy kéne, megint gond nélkül... Nem mindegy-e, hogyan alkuszik meg? így sem jó, úgy sem volna az, de gondtalan volna...

Szavak, szavak csak, az ember elkábítja magát velük, úgy tesz, mintha előre nézne, pedig csak az utat nem akarja látni, amin éppen halad. Pedig az út is mellékes. Ki-ki megy, amerre tud és ahogy tud, botladozva vagy erősen kilépve, a végén úgysis felsóhajt csak: hát ez volt az élet?... Ezért verekedett? Ezért próbált erőt kifejteni? Ezért akart másnál különb lenni? A végén mind letör, mind erőtlén lesz, mind megöregszik.

Amíg gyerek, parancsszóra mozdul, azt hiszi, akkor jó, ha azt tehetnek vele, amit akarnak. Később maga akar tenni, a sorsát intézni, erőt érez magában és azt hiszi, hogy él. A végén csak romokat láthat, magát és mindent elhasznált, vége a komédiának...

Akár ölbe tehetné a kezét és úgy várhatná a sorsát. Az az egy sem biztos, hogy nem maga választja, mivé legyen és mit csináljon ezzel az étellel. Minden csak adódik, az is, hogy itt van, az is, ha már nem lesz. De lehet, hogy itt vénül, kapaszkodva ebbe a semmibe, amit keze között érez...

43.

Juli már alig tartozott a házhoz. Annyi munkát vállalt idegeneknél, amennyi adódott s otthon csak kora reggel s késő este látta el a dolgot. Felkelt, rendbe hozta

a konyhát, kitakarította az előszobát, — beljebb már nem jutott, mindenütt aludtak, — behordta a reggeliket s már ment mosni, vagy vasalni idegen házakba. Este, ha megjött, felmosogatott s mire végzett az egész nap felgyűlt edénnyel, már le is felehetett.

Fáradt volt mindig, az öregség kikezdte tagjait s fájó lábain morgós testet cipelt. Nem volt nagy segítség, éppen hogy a roszát elvégezte a munkának, de ezért a könnyebbségért sokat kellett nyelni. Mindenbe beleszólt, tanácsokat adott, összehasonlítgatta a házat azokkal, hova járt, folyton zsörtölődött, semmi sem tetszett az öreg Julinak.

Déneske miért ken össze mindent azzal a tussal, nem lehet a rajzasztalát tisztára súrolni. — Nem akarta megérteni, hogy az nem gyúródeszka, azt nem súrolgatják, azon a munka patinája csak szép. Márta mért szedi le az ebédlőasztal térítőjét, elég volna, ha fölhajtaná, mért kell azért a tanulásért a szobát összerendeltleníteni? Minek kell Magdának odaállni a blúzokat mosni? Nem mos ő vasárnap? Nem lehet kivárni? És ha olyan sürgős, nem tud este szólni? Vagy tán nem mos szépen? Eddig nem volt úgy jó? Minek az új divat? Még csak az hiányzik, hogy egy nap a nagyságos asszony álljon neki mosogatni!... Mert nem elég, hogy főz, meg takarít... Ilyen nagyurak és így megoldozni... Szégyen-gyalázat, hogy ilyesmi is lehet...

Morog, nem rosszból, csupa ragaszkodás, majd fölveti a bánat, hogy gazdái ilyen nehezen élnek, de nehezíti még az életet az akadékosága.

— Jól van, jól, Juli, ha én nem panaszkodom, te is elhallgathatsz.

De nehéz lesz Deésyné szíve, még nehezebb, mint volt. Nem így képzelte valaha a Juli sorsát sem. Az ő házuknál vénségig szolgáltak, aztán eltartották, amíg élt. Juli maholnap nyugalomba kerülne s nézhetné az öregség napjait ölhetett kezekkel. De az igazság az, hogy duplán dolgozik, jobban, erősebben, nehezebben,

mint fiatalkorában. S ha legalább eltehetné, amit így megkeres... Itt fizetés már úgy sem jár neki s amit házon kívül szerez, az meg itt bent vész el. Röstelli is, de mit tehet Dénes ellen?

— Van valami aprópénz magánál? — kérdi Dénes Julit, mint mikor még konyhapénzt kapott és volt mit elszámolni. — Majd a feleségem visszaadja, — s már megy is hazulról.

Csak összeszámítja, mivel tartozik már Julinak és maga sem hiszi, amit ígér:

— Amint lesz pénzem, megadom, írd föl a többihez — de hogy mikor lesz annyija, hogy ez a tartozás is kikerüljön belőle, azt nem lehet tudni. Mindig van valami vásárolnivaló, mindig elfogy a pénz, mindig több kellene. Pedig a gyerekek mindent hazaadnak.

Fordított világ ez. Lám, ők tartják el őket. Olyan fájó ez a visszásság is. Még a maguk életét el sem kezdhették s már övékén kell fáradozniuk. S még jó, hogy tudják, hogy megteszik s panasz nélkül állnak az igába.

Jó s mégis szomorú. Mert a munka minden melegséget kilop a szívekből. Hiszen tudja, szeretetből teszik, de ez a szeretet mind pénzre váltódik. Mi marad belőlük s az egész napjukból? Semmi, amit szívére szorítson. Egy mosoly? Egy meleg tekintet? Jó szó? Érdeklődés? Semmire sem kerül.

Munkából jönnek és munkába szédülnek és munkába mennek el újra s *megállás* sincs a sietségben, csak hamar enni, hamar egy kis csendet, hamar megint menni. És türelmetlenek, ha várni kell, ha tanulás közben átmegy szobájukon, ha beszél arról, ami kéne, ha Tibort említi, vagy amit napközben meghallott a házban.

— Igen, édesanyám, csak most nem érek rá...

Mintha félretaszítanák útjukból, hogy ne álljon elébük. Olyan nagy dolog volna siettükben megkérdezni: hogy van? ... De nem s ha kérdik is, csak szórakozottan s nem fontos a válasz. Mit feleljen ilyenkor? Hát: jól...

Pedig nincs jól s jólesne egy kicsit panaszzkodni, hogy a háta s a lábai s hogy éjszaka izzad s úgy elfül a lépcsőn a sok cipelésben s ha lehajol, szédül s olyan sokszor köhög, erőltetve, nehezen lélegzik ... Persze, a szokatlan munka. Ha már régen csinálja is, azelőtt nem kellett s most egyszerre sok is.

Igaz, segítenek. Magda az ebédlőt. Márta Déneskéét kitakarítják, mielőtt elmennek. Jó gyerekek ezek, jók, csak ki tudnák mutatni a szeretetet is. Azt mondják, a nyomorúság összebb hozza a szíveket. Itt sem szakadtak el egymástól, de eltávolodtak. Dénes elkallódott egészen, ő már nem is számít, annyi, mint egy ágyrajáró, csak aludni jön meg. Tibor még inkább elveszett, az a jó, ha nem jön, akkor nincsen semmire szüksége. Ha jön, csak kérni tud s milyen nehéz azt is megtagadni. De miből is adna? Néha elkéri Juliét, ha tudja, hogy van nála valami s ha Dénes már előbb el nem kérte — de a gyerekektől nem kérhet Tibornak. Azoktól vonja el, akik dolgoznak? Arra, aki nem akar dolgozni? ... Nehéz egy anyának okosan szeretni...

Déneske most olyan, mint Dénes volt fiatalon. Kéves beszédű, sok tettű, csak a munka, a tanulás, mindent fölfalna, hogy többet produkáljon. Hogyan is győzi így? S milyen erős mégis. Igazi fiatal, telhetetlen — hálisten, a jóban —, mindent magára vesz. S mintha Márta szakasztott ő volna. Az is erős, mint Déneske, az is mindent vállal, az is mindent elbír, csupa ambíció.

Mintha csak ma volna, hogy Pestre érkeztek s már az egyetemre jár Márta is. Öt év... hogy elszaladt s mennyit vitt magával... S a gyerekek, kiket dédelgethetett még, mind kinőttek az öléből. Olyan nagyok már, olyan komolyak, olyan gondteltek, nem lebet már babusgatni őket.

Magda is ... Hogy menjen így férjhez, mikor embert sem lát? Csak az a szörnyű hivatal, azután meg fáradt, nem kívánczik semerre, hát kit ismerjen meg? Mennyivel jobb volna, ha legalább Magda kikerült volna

ebből a káoszából. De már akkor kicsúszott a kezéből a gyepelő s azóta sem fogja. Ment a maga feje után, ábrándok kellettek s most itt áll egyedül. S Pisti megnőtt már. Évekig járt Magda után s ahogy tönkrementek, egyszerre elpártolt. Talán mégis a pénzre pályáztott? ... Gazdag lányt vett el. Janka újságolta.

ó, Janka is mindig rossz híreket szállít. Mintha örömét lenné, hogy kellemetlenkedik. Hogy ez állást kapott, az férjhez ment, valaki örökölt, mindig csak a mások jólétéről beszél... Hiszen tán nem is szép, hogy haragszik ezért. Örülni kéne, hogy nem mindenkinek fordult rosszra a sora. De miért nem hordott jó híreket, amikor még nekik jól ment? Akkor panasszal volt tele a szája, csupa bajról tudott, csak segélyreszorulóról beszélt, akkor azzal rontotta a kedvét, hogy a saját jó módjáért szégyenkezni kellett.

Janka nem jó rokon. Mindig megtett érte, amit csak tehetett, de Janka tele volt mindig irigységgel. Előtte egy új kalapot sem mert föltenni, mert mindjárt rákezdte:

— Jó neked, könnyű neked, ilyesmire telik, bezzeg mások, szegény menekültek ...

És nem epésen mondta ezt — csorduló szívvel, mint aki mások bánatán vérzik, de most kimutatta, hogy nem volt őszinte. Nem a mások keserve, csak az, hogy nekik is nincsenek bajaik. Na, mast boldog lehet. Most láthat keservet s vihethi a hírét...

Nem is szereti, ha eljön. Maga nem megy hozzá, de ő megjelenik minden héten s kérdez vége nélkül:

— Mi van veled? Nagyon összementél. Beteg vagy? És Magda? Mikor megy már férjhez? Tibor még nincs itthon? Mit csinál? Hallottad, hogy mindenkireh eljár kölcsönöket kérni? Hát Dénes? Vele sosem lehet találkozni? Mondják, megváltozott. Miért nem tartod itthon? Sosem visz az jóra, ha a férfi eljár...

Bezzeg, Mártát s Déneskét nem kérdi. Azokról biztosan csak jót hall s ő a jót inkább elhallgatja. Egy-

szer bizony meg is mondja neki, ha a tarsolyában csak kellemetlenséget hordoz, itt ne ürítse ki. Gondol ő nélküle is eleget azokra.

De csak készülődés marad ez is, mint sok egyéb szándék. Csak nem szól Jankának. Jöjjön csak, ha öröme telik a kínzásban. Gyötörje, gyöttri az élet is. Fáj a teste-lelke. Olyan jó feküdni az ágyban, még jobb volna mélyebben s örökre. De neki még kívánni sem szabad. A gyerekekre kell gondolni s elnyomni a sóhajt.

De mikor megjön Magda és kedvetlen és siet a szobába s csak szórakozottan felelget, mintha menekülne a beszélgetés elől, akkor csak kifordul ő is a konyhába s elhalasztja megint. Csak sóhajt egyet, csak fohászodik. És akkor is sóhajt, ha a Tibor üres helyére néz, s mikor Dénes veszi a kalapját.

Emésztik a gondok, emészti a munka. Egy kis nap-sütésért majdnem eleped. Enyhelyes pihenő volna jó, gondoskodás, féltés... Miért nem félti őt itt senki, miért nem aggódnak ő érte, mikor ő mindenkiért külön is aggódik? Miért nem kérdi egyik sem: sok neked? ... Mikor ő gondolatban mindenkitől ezerszer megkérdi.

Gondolatban csak, mert mind elmerül a maga gondjába. De tán gondolatban ők is megkérdezik... Talán törődnek övele, csak szavuk nincs hozzá, csak nem beszélgetnek róla, de a gondját magukkal cipelik... Ki lát a lelkekbe?

44.

— Magda, adj egy ruhát a régiből kölcsön. Nincs mit fölvennem a jogászbátra. Attól a kis alakítástól te még fölvehetned.

— Ugyan hová venném? — keserűen mondja. — De most minden ruha flitteres, meg gyöngyös.

— Jó lesz nekem gyöngy nélkül is.

Komoly tanácskozás kezdődik és ruhák kerülnek

elő hosszú pihenésből. Forgatják, nézegetik, melyikben van annyi anyag, hogy valamit kezdhethnének vele.

— De szép voltál ebben, — nézi Deésyné is s már újraéled, hogy a régi élet előlről kezdődik. Megint ruha-gondok, varrás, bál, valami legalább ezeknek a szegény fiataloknak is. Gondolatban már a maga ruhatárát veszi számba. A fekete még jó, talán ha kicsit bő... Le-fogyott erősen...

— Édesanyám? Minek jönne? Csak elunná magát, hisz senkit sem ismer. Gardedámnak majd ott lesz Déneske.

Olyan természetesnek találja Márta, hogy rá nin-csen szükség. Nem az, hogy kihagynák ebből is, de hogy: fiatal lány anyja nélkül?... Mártát nem kell fél-teni, az igaz, de hogy a formák így megváltozzanak?... Lehet az, hogy az első báljára csak a bátyja kísérhesse? így mennek mások is? Abban a körben is, honnan ki-szakadtak? Vagy csak az egyetem önállósodik így? Szabad-e engedni? S lehet-e a mai fiataloknak valamit tiltani?

Hiszen ment máskor is este, egyedül, gyűlésre, tár-sakkal moziba — de az első bál?... Jó, hogy megjött rá a kedve s nemcsak a munkának él, de nem lehet így rendjén. Ha legalább Magda ...

Mindjárt megjíedt a gondolatától is. Hiszen Magda még nem idős, Magda is fiatal, csak nem akar saját maga kísérő szerepet adni már Magdának? Hiszen még rajta volna a sor, hogy ő is mulasson.

— Hát te? Te nem mennél? — kockáztatta meg mégis. — Te is táncolhatnál már egy kicsit.

— Kikkel? Egyetemistákkal? Korelnöknek men-jek el közibük? — Pedig menne, ha Márta is hívná, de az csak a ruhával törődik. Odaadja akármelyiket, szí-vesen, hisz maradna neki is. Jó volna már szabadulni az egyformaságból, ha csak egy éjjelre is...

— Jönnél?

— Tudom is én, — de a tekintete már eligérkezik.

Még Déneske szmokingja is kérdés. Vegyen ki kölcsönbe? Kérje el apját s alakíttassa át? Úgyis többször kell majd. Eddig is nehéz volt szmoking nélkül élni s apjának mire már?

— Mit? A szmokingomat? Hát én mibe menjek?

— Apám? Minek jönne? Hisz senkit sem ismer.

— S a lányomat csak istenszámába ereszsem egyedül? Mit gondolsz, te fiú?

— Azt, hogy régen vége van már annak a világnak, amikor a lányok szoknyáján ültek a szülők. Aki maga keresi a kenyerét, az maga keresheti a szórakozást is.

— Úgy... Ezt úgy értsem, ugyebár, hogy én, aki nem keresem meg a kenyeremet, ne szóljak bele a gyermekeim dolgába! Hát nagyon téved, fiatalúr, ha azt hiszi, hogy én feladom apai jogaimat. Én annakidején teljesítettem a kötelességemet, most ragaszkodom a jogomhoz. Arról én nem tehetek, hogy jelenleg kötelesség nélkül vagyok kénytelen tengődni, de nagyon tévedsz, ha azt hiszed, hogy a jogaimtól egyszerűen meg lehet fosztani. A hálátlan utókorral nem szállhatok szembe, de a saját házámban — igenis, fiatalúr: a saját házámban — megkövetelem a tekintély tiszteletét és meg is fogom követelni, míg a jó Isten élnem és lélegzenem enged. Majd hal én már nem leszek, akkor legyen különvéleményed, akkor dirigálj te!

Déneske csak állt és nézte az apját és hallgatta és várta a szóáradat végét. Aztán nyugodtan, szinte kihívó nyugalommal mondta:

— Nagyon téved, édesapám, itt szó sincs tiszteletlenségről. És nem is hiszem, hogy édesapámnak komoly kifogása lehessen ellenünk. Igen tisztességes lakást tartunk a számára és jó kosztról is gondoskodunk. Abba sem szólunk bele, hogy hol és mikor és meddig szórakozik. Igazán rászolgált egy kis pihenésre — de mi is. És ha mi el akarunk menni végre egy bálba, azt hiszem, ez olyan szerény kívánság, hogy meg sem tagadhatja. Itt csak arról van szó, hogy minek csináltatnék szmo-

kingot, mikor ott van az édesapámé és ha valami alkalom adódnék, hogy édesapámnak is szüksége lenne rá, még mindig ott a frakkja, ami sokkal inkább megfelel a tekintélyének és sokkal elegánsabb. Szóval én megkapom a szmokingot és átalakíttathatom, ugyebár?

— Gondolod, hogy inkább frakkban menjek? —
békült meg sietve, de nem is kérdezte, mikor és hol lesz az a bál.

Elvben ellene volt a fiatalok önállóságának, ezt alaposan ki is fejtette, nem mondtak neki ellent, rendben volt a dolog. Tovább nem érdemes vitatkozni. Egy kissé kellemetlenül hangzott: tisztességes lakást tartunk és jó kosztról gondoskodunk... *Tartunk* és *gondoskodunk*... Úgy rémlik, ezt eléggé hangsúlyozta Déneske, de reflektálni rá fölösleges volna, igen, egy kis szórakozás nekik sem fog ártani...

Egyébként sem gondolta komolyan, hogy Mártát kísérje. Kíséretnek ott az anyja. Csak nem zavartatja magát? Az esti társaságot sem hagyhatja cserben, meg őszintén szólva, egy cseppet sem vágyódik vissza az etikettes életbe. Így jó már neki, itt jó már, ahol ő az első, a szavát figyelik és nincs nála nagyobb úr. Még hogy udvariaskodjék is, ki tudja, kikkel? S esetleg a régi ismerősök közül is valaki? Nincs rájuk szüksége ... Dehogyan megy középük!...

Mire elment hazulról, úgy érezte, sikerült megmenekülni egy nagy kellemetlenségtől. De az övéi is úgy érezték.

Nem sok bizalommal készülődtek a bálra. Az akadályok és váratlan költségek tetejében még a bizonytalan érzés: hátha nem éri meg?... Ha egyikük kimondja: maradjunk tán itthon, — a többi szó nélkül beleegyeznek. Nem mentek volna el és megint egy *hátha* maradt volna a lelkükben: hátha mégis jó lett volna ...

Magda valósággal az első bál izgalmát élte át. Olyan különös volt évek csendje után megint a zajgásba kerülni. Kívánczozott ő is. Nem tudta mit, de várt ettől

az estétől valamit, a szórakozáson túl is, a csodát talán, ami eddig nem jelentkezett még.

— Ugyan ki? — gondolta és mindjárt utána — és miért ne? ...

Mártának más gondjai voltak. Nem titkolnivalók. Mégis titokká alakították a körülmények. Ment volna Magda elé a boldogságával? mikor Magda olyan egyedül van. Nehéz magányos szív előtt önteni ki a túlaradót. Eleinte megpróbálta, felhívta Gyurkát, hogy lássa Magda is, mondjon véleményt, vagy kérdezzen utána, legalább beszélhessen róla s lassan vallhasson is.

De Magda csak tudomásul vette, hogy neki Kenéz Gyurka udvarol. Lehet, hogy várta a bizalmas közlést, de lehet, hogy magára gondolt, az elriasztott udvarlókra s ettől lett szótalán. Nem kérdezett semmit, Márta mindhiába várta s most félni kell a szemrehányástól, ha majd kirukkol a befejezett ténnyel: miért nem szótál mindjárt? ...

Magda nem gondolna irigyen rá, de önmagára gondolna még lemondóbban. Nem is az, amit mondhatna neki, de mindaz, amit felszaggatna benne a gondolat. Magda nem beszél, de a verseiből annyi reménytelenség árad, hogy nem meri zaklatni.

Álljon elébe s mondja meg, hogy Gyurkával régen megegyeztek? Hogy amint ő is kész és állásba jutott, összeházasodnak? Hogy Gyurka jól keres, délelőtt a minisztérium, délután ügyvédi iroda, este a doktorátusra készül? ... Hogy már azt is megbeszélték, hogy Márta költözik hozzájuk, mert az ő két szobájukban jobban elférnek? Hogy csak Gyurka van és az édesanyja s hármában ők jól megértik egymást? Hogy a néni is szereti, gyakran felfut hozzá, mikor egyedül van s jól elbeszélgetnek? Hogy Gyurka már régen meg akarta kérni, de ő beszélte le Magda miatt? Hogy nem a szülői beleegyezést tartja kétségesnek, de az bántja, hogy Magdát előzi s mikor úgyis két-három évig tart, amíg

várniuk kell, miért jelentse már most be, hátha addig Magda is talál valakit és könnyebb lesz a beszéd?...

Olyan jó lett volna két titkot teregetni, suttogva összebújni, kérdezni s felelni s versenyt dicsérni a kiválasztottakat. Hátha Magdának is megtetszik valaki... most, ezen a bálon? ... Mert mégis más volna vele beszélgetni, mint Déneskével.

Déneske megértő, ő is szerelmes, csakhogy egész más szemmel nézi a dolgokat. Neki nem lelkisziiksége beszélni Margitról, maguk közt s Margit családjával kibeszélik magukat s itthonra nem marad semmi problémája. Déneske nem tétova, tudja, hogy mit akar, tisztán látja a maga útját, nem vár támogatást.

De egy leánynál más. Szeretne biztatást hallani, bátorítást, hogy a szíve helyén van — és annyi ezer kérdés, amiben biztos és mégis...

45.

— Vénülök!... Vénülök ... — döbbsent Magdába a rémület. Váratlanul tört rá. Nem sokat gondolt vele eddig, apatikus belenyugvással legföljebb, nem sikerült eddig ijesztgetni magát. — Szépen megöregszem — gondolta azelőtt szelíd szomorúsággal, de a távoljövőbe tolvá ki ezt a lehetőséget s most egyszerre ...

A bál éjszakáján jött rá, tánc és vigasság közt. Táncolt maga is, sokat, jóleső, hiánytalan kedvvel — és egyszerre, mintha összemarkolta, volna egy kéz a szívet. Mártát nézte, ahogy a bizalom melegével néz föl Gyurkára s meglátott valamit rajtuk, amire most jött rá s anyás melegség áradt szét benne. Mintha lánya lenne... Nem az idősebb testvér gondoskodása ébredt föl, sokkal féltőbb, sokkal megfontolobb, öreges, anyás, áldást osztó.

Egyszerre úgy érezte, hogy nem magáért van itt, nem a saját mulatságáról van itt szó, a „fiatalok” fontosak most, egyedül a fiatalokért történik itt minden.

Mintha egy ügyes sebész kése hirtelen kivágta volna belőle önmagát s már a helyébe is ültette Márta sorsát. Nem érzett űrt az operáció után, csak valami *más* töltötte el, szokatlanul édes, százszor melegebb, ezerszer jólesőbb.

Ha nem érezte volna azt is: de miért nem szólt eddig a kicsi?... Semmi visszás érzése sem lett volna. Összegezte, amit eddig látott s ez is, az is feltűnt. Persze,. Márta mondott is valamit, amikor Gyurkát először felhívta. Akkor úgy gondolta, azért mentetetődzik, mert a közös szoba csendjét megzavarja. S most látta meg csak a szokatlan fényt arcán, ha sétából jött meg. Nyilván Gyurkával sétált ilyenkor. De nem látott rajta így sem ábrándozást, izgalmas várakozást, vagy ideges el'sietést, nem vette soha észre, hogy külön célzattal kiöltözött volna, nem csinította jobban magát, nem ernyedte el a munkakedve, nem lendült ki az egyformaságból, nem lett elmélázó, szerelmes kis bolond. .. Persze» így is lehet... S ő azt hitte, Márta még hideg fejjel jár, érintetlen szívvel, józanul, okosan.

S lám, Márta épúgy repkény, mint a többi, épúgy kúszik föl a bizalma Gyurkára, épúgy kapaszkodik. Amiért nem kérdezett, nem ömlengett s nem tanácskozott senkivel, azért ment a célja felé s építette már a maga külön kis hajlékát. Ó, bár sikerülne!...

Örök asszonyin már boronálta is össze. Már más szemmel nézte Gyurkát is, érezte, hogy Mártát nem merné rábízni, ha úgy látná, hogy az életet Gyurka félvállról veszi, ha azt hallaná tőle: majd csak lesz valahogy ... Nyugodt jövőt akart, biztos utat, körülbástyázott biztonságot.

Jó volt így tépelődni miatta, de rossz is. Csak rágondolt. Semmi törődése sem siklott mellékvágányra, még csak az sem fordult meg fejében: Istenem, én miért nem? ... De éppen ez mutatta, hogy az idő eljárt. Ha most magára is tudna gondolni! Ha most felébredne benne: itt az ideje, rajtam van a sor... Mintha maga

nem is volna. Lát felvillanni hódoló szempárt és nem arra gondol: ennek tetszem... Újból és újból visszatér hozzá egy-egy táncos és nem arra gondol: ha egy kicsit is akarnám ... Semmi a régi, ártatlan kacérságból, asszonyi, macskás játszásból, semmi.

— Ez az öregség, — gondolja s ha meg is döbben, nem szomorodik el. Talán nem szabadna *így* beletörödni, hamar, az utolsó percben még kihasználni az alkalmat!... De nem menne, érzi, nincs kedve hozzá. Kedve csak a gyönyörködésben van: Márta sorsa teljesedésbe megy... Istenem, nagylány ... több ... asszonyjelölt...

Ahogy a terembe léptek, még zavar kötötte gondolatát: anya nélkül... S most egyszerre magát érzi anyaként Márta mellett s kotlós igyekezettel terjeszti szárnyait.

Márta attól félt, hogy Magdát bántsani fogja a hallgatás s most azt látja: szinte élvezi, hogy titkokra jött rá és pártfogolhat.

— Tetszik neked?... Meg vagy elégedve? ... — kérdezi a s'aeme és Magda szeretettel simít végig karján:

— Örülök, nagyon örülök, Mártuskám... Déneske Margitja már csak ráadás. Ez nem az a felelősségteljes szerep, amit Márta juttat. Itt csak mosolyogni kell, csak tudomásul venni: ezek a gyerekek ...

Ezek a gyerekek!... Már maga ez is csupa lemondás. B& kell ismerni, hogy utána nyomultak, beérték, elhagyták, lemaradt. Ők vannak már soron... S úgy egyengetné Márta dolgát, mintha erre szükség volna. Úgy hallgatja a hozzáintézett szavakat is, mint aki más, fontos ügyek körül figyel, félig itt, félig ott. Márta körül járt a törődése.

De mikor hazamentek s Márta ágya szélén ülve, meghallgatott mindent s megérezte, hogy szerepe nincsen, mindent elintézték már ezek maguk közt s csak a beleegyezését várják, — még azt sem, az sem fontos, — akkor megcsókolta Mártát s lassan leült a maga ágyára. Nagyon, egyedül volt.

Ha a szerencsétlenségre gondolt, ami tönkretette őket, akkor is sziget csak a bajok tengerén — ha a fiatalok örömét tekinti, abban is magányos zátony csak. Nem törték össze a hullámok, ki tudott emelkedni — de nem is ringatják a csendes vizek sem. Nem tudott mentőcsónakká lenni, nem kapaszkodott belé senki és semmi, nem tudott egyebet menteni, csak magát. Most itt áll magányosan, örökre egyedül.

Volt idő, amikor nyúltak feléje kezek, csak az egyiket, vagy másikat meg kellett volna fognia — és elmulasztotta. Volt idő, amikor ébredezett benne is a szerelem — és elfojtotta. Lett volna alkalom, amikor az eszére hallgatva sem lett volna társtalan — de akkor az ösztön szavára figyelt csak. Most már késő minderre gondolni.

Miért is félt úgy a jövő társától, ha az egyedüllétől is csak félni tud? Miért félt szeretni, ha nem szeretni sem tud? Miért nem akarta odaadni magát, ha megtartani magát is olyan szomorúi

Miért tudott felmelegedni a Mírtáék tüze mellett s miért fázott, amikor mellette is lángolt? Miért hisz a mások szerelmében, ha a magáéban sosem tudott hinni?

Mintha véletlenül kívül hagyták volna a fűtött szoba küszöbén s csak ablakon át láthatná a melengető lángot. Mintha csak a füle s szeme fogná el a tüzek színjátékát, de a lelkének nem volna szabad fölmelegedni soha.

Márta mélyen aludt, de ő. mintha soha többé nem tudna aludni, csak ült éber szemmel. Kint hasadt a hajnal, halvány árnyak keltek életre a sötétségül s a kontúrok egyre jobban elváltak az éjszaka foszló. fekete leplétől. Mintha a gondolatai is tömörültek volna, eleven, fogható valósággá lettek, szóba önthető, világos képekké. Akár egy látomás

Halkan fölkel, kitapogatta az asztalon Mirta ceruzáját s csak úgy, elmosódó, sejtelmes betűkké rögzítette le a papiroson:

„Ó, annyi tüzet láttam ...
 Gyűjtő villámot és éjszakába bíborló erdőtüzet.
 Lidércfényt, szalmalángot, malomégest
 És lángoló ruhájában megtéplyultat.

Láttam riadt gyermekkézből földre hullani gyufát —
 Ó tűz, topánok tövén lobogó, félelmes tűz...
 Láttam gyertyalángot áldozó leányok fátylába kapni —
 Ó tűz, oltárlépcsőn is hamvasztó, félelmes tűz...
 Láttam fáklyásmenetet, fényt vivő fekete fejeket —
 Ó tűz, kormos uszályú, pernyét szítáló, félelmes tűz ...

Láttam lángolni szemeket és tűzben égni ajkat
 Izzani testet, lobogni vért,
 Perzselő vágat, felgyúlt testeket,
 Ó tűz, tűz, tűz, szerelmi máglya, lángoló gálya, félelmes,
 félelmes tűz.

Minden tüzeket láttam és mindig, mindig fáztam,
 A tüzet nem magamnak raktam, ha fellángolt futottam,
 Szoknyámat összekaptam s ha mégis tüzet fogtam,
 Magam a földre dobtam és gyáván eloltottam.”

46.

Deésynét nem lepte meg, hogy Márta félig-meddig menyasszony. Azon sokkal inkább csodálkozott volna, ha kikéri tanácsát. Már az volt a természetes, hogy őt nem avatják be semmibe, csak a kész dolgokkal állanak elébe.

— Jól van, fiam... jól teszed... igazad van, fiam ... — felelgetett, ha valamit mondtak s úgy érezte, nem is fontos, hogy végighallgassa, a nélkül sem bánják, igent mond-e, vagy nemet, csak *éppen* mert köztük lézeng, közlik vele is a határozatukat. Kell ezeknek tanács?... Vannak is ezeknek kételyeik!... Szinte jobban tudnak mindent, mint az öregek. Csakugyan, gondolkodóbbak és előrelátóbbak.

Nem ott voltak-e, ketten is, Dénessel Magda mellett s jómód, bőség, nyílt ház, vendégeskedés, udvarlók, kérők, barátok, minden s mégsem tudtak annyira sem menni, hogy a sok közül csak választott is volna. Férjhez adni? Még csak eljegyezni sem tudtak minden bölcseségük, koruk, vagyonuk, tekintélyük dacára sem.

S itt van Márta, se társaság, se semmi, jön-megy, dolgozik, hajszolja magát s közben ráér arra is, hogy a jövő kérdését szépen eligazítsa. Szépen. Mert semmi szava sem lehet ellene.

Hát nincs igazuk, ha kérdezés nélkül cselekszenek! S mi joguk van nekik duzzogni a mellőzésért? Semmi. S mégis fáj s mégis sértődéssel gondol a dolgok ilyen állására, mégis megbántottság bujkál a hangjában, amikor felelget:

— Jól van, fiam... jól tesped ... igazad van, fiam..,

Be nemcsak lelkileg érezte magát elesettnek, a teste is megrokkant egészen.

— Mit ér az én munkám? — mondogatta magában és hitte is, amit mond. — Az a kis főzés csak, éppen úgy megvolnának nélküle, ha hozatnák a kosztot.

Egyre nehezebben cipelte a piaci kosarat s egyre lassabban ért vele föl a negyedik emeletre. Egyre hosszabban ült pihenni a járás után s egyre továbbtartott el a főzés. Maga sem tudta, hogy mi is lehet vele. A háta eddig is fájt, a tüdeje eddig is elszorult, most sem nehezebbek a lábai s a szíve sem dobog gyorsabban, mint már jóideje.

Az öregség kopogtat ilyen ijesztőn? De hiszen nem öreg. Éveire még nem. Mi is lesz, ha igazán kiöregszik így a dologból is? Ha még annyi hasznát sem láthatják? Ha csak nyögő nyűgnek marad a nyakukon? Ha segítség helyett még a dolguk szaporítja? Szabad a szegénynek elfáradni? Nem kell-e kinnal is tovább cipekedni?

— Nem maradhatnál ma idehaza, Juli? — kérdezte

egy reggel lázas-piros arccal s Márta is, Magda is ott álltak mellette.

— Mi az, édesanyám? Csak nem beteg?

— Beteg? ... Bizony lehet... Eddig a fáradságot félte, most új veszedelem kuporog a vállán. Beteg? Alighanem. Mozdulni képtelen, szúr az oldala, a háta, a melle, alig zihál csak, súlyos fűjtató dolgozik a tüdejében s a lusta kovácsmester alig-alig szítja a tüzét. Pislákol csak, a szemét is alig bírja, le kell hunynia, úgy égeti a láz.

Magda csak azért megy a hivatalba, hogy bejelentse a bajt.

— Maradjon csak otthon nyugodtan, ápolja az édesanyját, ne is gondoljon most a hivatalra, — küldi haza az igazgató és Magda csaknem elsírja magát, hogy ilyen jó hozzá.

S a doktor is úgy beszél, hogy attól is a könnyek fojtogatják. Reggel óta a sírás partján ül. Szorongó szívvel és riadt rémülettel nézi a beteget. Mióta eszt tudja, anyjuk csak őket ápolta s nem feküdt sohasem. Hogy ez is megeshet, még gondolni sem gondolt soha rá. Ha akkor esik ágynak, amikor a bajok rájuk szakadtak, akkor megértette volna. De most, mikor már úgy-ahogy elrendeződött minden s nagy gondja nem is volt? Mi verhette most le?

Előbb a betegség ijesztett Magdára, die hogy vizeslepedőbe csavarta, — a lefogyott teat is. Miikor fogyott így le? Hogy nem vették észre? Nem itt járt, közöttük? Hogyan hogy nem látták? Egyszerre megérezte, hogy nemcsak ezt, egyebet sem láttak. Ki tudja, mióta fogy, gyengül s ők a maguk gondjától vakon mentek el mellette. Mit érezhetett, hogy senki sem kérdi: mi baja?... S nem kérdeztek egyebet sem tőle.

Aggódó féltéssel ül az ágya mellett s egyszerre szeretne mindent jóvátenni. Beszélni, beszélni, beszélni sokat, beszélni mindenről, magáról is, ha kell, csak ez a láz múlna, ezek a tétova szemek nyugodnának

meg már egy ponton s a szaggatott szavak akaszkodnának már összefüggő, értelmes mondatba.

De csak a láz, a lázképek, csak az önkívület. Hiába virrasztás, hiába ápolás, nem enyhül egy perere sem, se éjjel, se nappal.

S Magda újabb döbbenetül gyötrődve érez meg valamit, a hiábavalóságból. Hogy hiába harcol a láz ellen s hiába akar már beszélni. Előbb kellett volna vigyázni, szólani is előbb. Vannak visszaidézhetetlen percek, helyrehozhatatlan mulasztások. Van egy küszöb, amin csak át lehet haladni, vissza már nincs lépés.

Mind simogathatja már láztól csapzott haját, mind gügyögheti már a dédelgető szókat, ápolhatja már, ha későn kezdett hozzá!... Megint, csak lemaradt, megint későn eszmélt, megint elmulasztott valamit a maga idejében.

Most már hiába ...

Nem mondja ki egyikük sem, de mindegyik érzi, Márta is, Déneske is, még az apjuk is. Be-benéz, szóltlan s esetlen férfiügyekezettel igazítana párnáin s megáll az ágy mellett s megint leül az ebédlő csendjében. Most nem megy el este s nem beszél hosszan és cifrán, most meg van ijedve. Ügy kell ágyba erőltetni kint Déneskénél, hogy a beteg levegőjét ne szívják annyian.

Teszi, amit mondanak, most nincsen véleménye, a másótól is fél. Bizonytalan tekintettel kíséri a gyerekek mozdulatait, mintha tehetetlensége menekülne valami biztos támaszhoz. Gyámoltalan, erőtlen, elesett. Olyan védtelen és kiszolgáltatott, akár egy csecsemő. Ha magára hagynák, talán étln-szomjan veszne. Nem érti meg, mi történik körülötte. Csak néz, néz és néz, mint aki most ismerkedik a dolgokkal.

Egy dologgal legalább is most fog először szembenézni. Tudja szüköl tőle s nem futhat meg; előle mégsem. Érzi a közeltét s mégis, mintha hinné, hogy eloson. S ugyanakkor várja jobbról is, balról is, ki tudja merőről s csak sunyítva nézdel erre is, arra is. Jó volna elébe

állni s kérlelni, vagy ráripakodni, vagy akármilyen módon elűzni innen — de az az erősebb.

Néha Magdára néz s szinte szemrehányón, hogy ő sem bír vele. S néz Déneskére s Mártára s szegény betegére is — melyik küldi hát el? S hogy egyikben sem bízhat, magában nagy fogadalmakat fogalmaz:

— Ha most az egyszer megsegítség, Istenem, én soha többé ... — mit is fogadjon meg? Mi volna a legtöbb? Mi esnék legjobban szegény Annának? Mondja, hogy többé nem köszál el? Vagy inkább nem iszik? Vagy... valami olyant kell ígérni, amit Anna szeretne és nem kapott meg tőle. Ó, volna most elég. Hogyan el is szakadtak egymástól. Pedig talán egyikük sem érdemelte ezt így. Igaz. Annát is lekötötte a munka s nem törődött vele, ahogy kellett volna, de most ne érje őt semmi szemrehányás. Hibázott maga is. Nemcsak Annától, de régi-magáttól is úgy eltávolodott, nagy éj, ha nincs ez a betegség, talán rá sem eszmél. De majd csak jobban lösz Anna s akkor újból kezdik, más alapon, több megértéssel. Azért Anna sem fogja kívánni, hogy egészen szakítson mindennel. Egyszer egy nap csak elmehet ismerősök közé. Délelőtt sétál, majd este megy beszélgetni. S ha Anna akarja, ő is vele jöhet. Miért ne? Csakugyan, nagyon sokat maradt mostanság egyedül. A gyerekek is hibásak ebben. Azok hívhatták volna, inkább nekivaló társaság az övék. Nem ismeri, de úgy képzeli, megválogatják, hogy kikkel értenek. Az ő kötelességük lett volna törődni anyjukkal. De bezzeg, a mai fiatalság!... Igaz, meg akar valamit fogadni... Mit is fogadjon meg? Az ivásról egészen nincs mért lemondani, mert az egészségének is ártana vele. Egy-egy pohárka, azt még Anna sem bánta soha. Ilyesmit nem is kell megfogadni, csak amiben észszerűség is van. Mondjuk, hogy ... óvatosnak kell lenni, csak amit megtarthat. Semmi értelme sincs ígérgetni, aztán későn jönni rá, hogy fölösleges volt. Hiszen nem lehet az Anna baja komoly. Na persze beteg, beteg, de

nincsen annyira. Nem is szabad úgy begyulladni mindjárt, Mit is szólna szegény, ha tudná, hogy ő most a legvégsőre gondolt...

De Anna nem tudja. Valami fényes fátylon át látja a világot, valami különös hangszűrőn keresztül hallja a hangokat, minden olyan szép, olyan jó, olyan hihetetlen ... Aztán egyszerre minden sötét lesz, minden süket és megint fények cikáznak és hangok kavarnak. Hullámvasút röpti föl és ejti a mélybe, aztán röpül, röpül... Valahol fönt, a fák közt meglátja Magdát, valamit mondani kéne neki... Mit is akart mondani?... És Márta és Déneske, nini, Dénes is... Dénes is... mind itt vannak ... mind ... milyen kedvesek ... Itt ülnek és ... meg kéne köszönni ...

Már nyílik is szája a szája, de hirtelen elfogy a levegő a tüdejéből és hiába emeli a mellét, nem akar... nem akar... nem akar a levegő a tüdejébe menni... Legalább megfogni Magda kezét, hamar megszorítani, hogy érezze, hogy köszöni... Nyúlna, de csak a levegőbe kap — és egyszerre meglátja, aid nines ott:

— Tibor! — hördül fel és süket csend lesz a hangja után, halott némaság a halott fölött, merev rémület a merev test körül, iszonyodó tekintetek merednek az iszonyodon meredő két szembe.

Elment és minden hiába volt. Késő volt az engesztelés, csak Tibort kereste. Fájdalomban álltak ott és mégis megbántottan.

— Nem fogadtam meg semmit, — villant át Deésyn a megkönnyebbülés. Sietve még utána akart küldeni egy ígéretet, aztán meggondolta: — Késő, most már mindegy...

— A temetést egész egyszerűen, — gondolta Déneske.

— A néni biztosan eljön, — gondolta Márta és Magda gondolata is átlépett a halottas ágyon:

— Megfestetem a szürkeruhámat.

Csak Juli tördelte a kezét hangos siránkozással:

— Ó, hogy ezt kelle megérmünk ... Ó, hogy nem nyughaték az otthoni földben ... Istenkém, Istenkém, be korán elvevéd...

47.

— Minek gyászjelentő? Kinek is küldenénk? Akiknek mégis tudni kell, azt a néhányat majd értesítem én, — érvel már jóideje Déneske, de apja nem enged:

— Még a kedvenc kutyáját sem kaparja el hír nélkül az ember.

— Azokat akarja most édesa,pám idecsődíteni, akik a bajban nem jöttek?

— Azt a pár koronát sajnálod, amibe kerülne? Spórold meg hát rajtam, ne szegény anyádon.

— Sajnálom hát, mert semmi célja sincs. Ha élne szegény, mindent odaadnék, de a halottnak már nem használunk vele, az élők meg csak újabb gondot vesznek a vállukra.

— így beszél egy szerető gyermek! Nem szégyelled magad? Ahelyett, hogy megmutatnád a világnak, hogy ki volt ő nekünk ...

— A világnak semmi köze hozzá.. S ha húsz lóval és száz pappal temettetjük, akkor sem mutathatnánk semmit. A parádé pénzkidobás, nem a szeretet mérője. Az a szegény ember talán nem szeretheti a feleségét, aki ingyen temetésen megy a koporsója után?

— Hál Istennek, mi még nem tartunk ott...

— De igenis ott tartunk, ha tudni akarja! Eddig a hármunk keresete csak elég volt valahogy kosztra, házbérre, de most a betegség, patika, orvos, gyászruhák festése, temetés és a tetejébe kevesebb jövedelem, mert Magdának alighanem itthon kell maradnia anyánk helyébe.

— Úgy fiam, úgy, csak számold föl, hogy szegényem mibe került nektek! Csak hánytorgasd föl, nagyon illő dolog. Még el sem temettük s te már azt számolod, hogy mit költöttél rá.

— Nem számolom, értse meg, de szórni nem kell a pénzt. Azért, fogadom, holnap édesapám csak eléáll, hogy egy kis költséget adjunk? ... Hát miből? Az Istent megáldja. Nem lehet azt megérteni, hogy: nincs?... Nincs! Nincs! Értse meg, hogy: nincs! Hogy magyarázzam meg? Adósságra megy már ez is, apránként kell törlesztgetni...

— Akkor meg mindegy már. Egy részlettel több, de nem mondhatnak semmit. A szemem sülné ki, ha még gyászjelentést sem kapna szegénykém.

Addig, addig, míg Déneske legyint:

— Jó, hát legyen a kedvére, legyen gyászjelentés, de én fogalmazom, — félt apja cikornyás nyelvtől s ha már belemegy, legalább egyszerű tudósítást legyen.

Deésy maga szalad vele a temetésrendezőhöz, szinte boldoggá teszi, hogy fontoskodhatik. Tűzbejön, intézked'ilk s ha már benne van, kicsit túl is megy a határon. Déneske beszélhet. Azért a módját mégis meg kell adni.

— Koszorúk? ... Nem rendeltek? A nagy bánat — magyarázza s mindjárt négyet rendel.

Legyen szegénykének legalább virágja. Deésy Dénesnét nem lehet akárhogy eresztetni utolsó útjára. Van, ahogy van, de temetni csak egyszer temetik az embert.

Szép, széles szalagot rendel a maga koszorújára és hosszú felírást. Nem számít most egy-két betű, legyen rajta minden. És mindegyik gyerek nevében is megír egy-egy búcsúsort. Aztán eszébe jut a tékozló fiú. Csak nem maradhat az sem szégyenben a koporsó mellett? Még egy koszorú kell. Összesen öt darab.

Ének sincs rendelve? Micsoda feledékenység. Kell, kell, hogyne kéne. A circumdederunt olyan megindító ...

Mikor mindent így elintéz, kicsit meg is hökken. Mit fog szólni Déneske, ha a számlát meglátja?... Semmi kedve sincs most hazamenni. Benéz inkább az

ismerősökhöz, hátha a kocsmában találja őket. Illik nekik is szólni, a címüket úgysem tudja. Igazán csak azért.

Szomorúan emelgeti a poharakat, egy kis erősítés ráfér a szívére. Aztán eszébe jut, hogy a nyomdából már hazaérhetett a gyászjelentés, címezni is kéne. Sok dolgot ad és egy ilyen temetés.

Kevés bátorsággal lépked hazafelé. Déneske megint morogni fog, hogy a gyászjelentés szövegét átírta. De csak nem hagyhatta olyan kurtán, ridegen — egy-két szép szót csak megérdemel.

— Szerencsénk van, — állapította meg kint a halottasháznál Deésy, — előttünk nagy temetés volt s a kocsi maradt a négylovas.

Ezt már nem merte másképp rendelni. Déneske csak kettőt akart s íme, mit tesz a szerencse, ez is a szebb, ez is a drágább lesz s mégsem került többbe. Csak az öt koszorúért volt kár. Annyi a virág, de annyi, a régi barátok kivettek magukért. Koszorú, sírcsokor, egyik nagyobb a másiknál. Mégis jól hat a végigfektetett szalagok közt: „A jóban és rosszban kitartottál mellettem, te drága — zokogva búcsúzik tőled vigasztalhatatlan Dénesed.”

Ezt jól fogalmazta. Igaz és hatásos. De a zsebkenődöt elé kéne venni. Az embernek annyi a törődnivalója, istenigazában ki nem sírhatja magát. Mégis elvárják. Kell egy kicsit a szemet is törülgetni. Tamásék mind itt vannak. Éva milyen nagy lány. Janka jól elhízott s mekkora kamasz lett a fia. Az egész minisztérium kivonult. Hát nem volt igaza, hogy kell gyászjelentő? Ki lehet az az öreg úr, aki Magdával beszél Ahá, a főnök. Már miatta sem ártott, hogy a temetés ilyen fényesre sikerült. Az esti barátok közül csak kettőt lát, lehet, hogy a többi szerényen meghúzódik hátul, de ha nem, ennek a kettőnek lesz majd mit mesélni. Az énekar is kitesz magáért. Mennyi erdélyi. Mind eljöttek, szép tőlük. Meg kéne köszönni, de a sírhely, ügylatszík, jó messzire kint van. Ezt kicsit röstelli. Kár,

hagy nem gondolt rá, egy kis ráfizetéssel biztosan lehetett volna közelebb is. Szegény Magda, hogy zokog, alig bírja vezetni, derék dolog attól a Gyurkától, hogy Mártát kíséri. Mégis, látják az emberek és ez is fontos az ő helyzetükben. Déneske nem is szól Tiborhoz, pedig kár a koporsónál haragot mutatni. Azt hiszi, nem látják? Majd ha a sírgödör mellett állnak, szól egy jó szót hozzá, vagy talán elég, ha a karját megérinti? Mondja-e vájjon, mikor a rögöt a koporsóra dobja, hagy: Isten veled... Szokták ezt? Vagy csak olvasta valahol? Az ember oly ritkán jut el egy temetésre. Kár, hogy Déneske nem akart autót, most majd gyalogolhatnak vissza a villamoshoz. Talán Tamás meghívja a kocsijára ... Illik elfogadni? Talán mégis illőbb most a gyerekekkel együtt elvonulni...

Magda sír, sír otthon is, napok múlva is sír, mikor Déneskével tanácskoznak. Nem is a hirtelen halál, hiszen elég hamar látta, hogy ez lesz a vége — de az az úr, amit anyjuk hagyott s hogy mindegyre mondana neki valamit, mindegyre menne hozzá kérdésekkel s csak akkor döbben rá, hogy már sosem lehet.

Nem a halál — neki szegénynek jobb, — de a helyrehozhatatlan. Hogy a lelkiismeret egyszerre föl-ébred és most nem hagy nyugtot. Mit, hogy kellett volna... És semmit sem lehet most már másképp ... Hogy a két kisebbnek volt kivel törődni, de neki igazán nem lett volna szabad magába zárkózni. Nem lett volna szabad ... De most ez is mindegy ...

Felelget Déneskének s mindegyre visszatér ehhez gondolatban. A hivatal? Talán még sem kéne abbahagyni. A kosztot egyszerűbben is meg lehet oldani. Egyenek a menzán, ő ehét bent a hivatalban, apjuk megeszi valami kifőzésben is. Akkor nem csökken a jövedelem. Ha kicsit korábban kelnek, a takarítás nem gond. Mit csinálna itthon egész nap egyedül?...

Marad minden a régiben, senkinek sincs több dolga, mint azelőtt volt. Szinte szomorú, milyen kevés

helyet foglalt el az anyjuk. Ha nem kínoznák magukat az emlékezéssel, tán észre sem vennék, hogy elment közülük. Bevallani sem jó, nem beszélnek róla, inkább mintha mind az ellenkezőt akarná mutatni.

Apjuk épúgy eljár, Tibor megint eltűnt — az is de szomorú, hogy azt sem tudják, merre él, idege- nektől kellett a temetés óráját is meghallania — ők meg, csak robotolnak tovább. S mégis van valami szín az életükben. Fekete gyász hozta s mégis milyen furcsa, színesebb az estéjük azóta. Talán, hogy összemenekültek, mint egy fészekalj csirke, ha messzejár a kotló. Az is teszi, hogy most esténkint csak fel-felkél Gyurka. S azzal, hogy köztük ül, nem lehet búsulni. Van valami vidámság Gyurkában, ami akaratlan is átragad. A mosolya mosolyt kelt. a nevetése kacajt — s olyan fájó ráeszmélni, de jólesik végre a nevetés.

— Magda, kérem, — kezdi egy este, — volna egy barátom, nagyon szerény fiú, keres egy szobát, nem vehetné ide?

— Hová venném, Gyurka? Apát nem tehetem ki az úriszobából.

— Nem is úgy gondoltam. De ő jól megvolna Déneskével s ha olcsóbban lakhat, neki nagyot jelent. Maguk meg, ne haragudják meg, hogy beleavatkozom, akkor itthon tarthatnák a Juli nénit és ő is jól járna.

— De tudja az, hogy udvari, őszintén szólva, cse- lédszoba, aztán rendes fiú?

— Jótállok érte. Különben ismeri. A bálon tán- colt is vele. Keresztury Józsi.

Kereszturyra ne emlékezze? Bele is pirul, ahogy elgondolja Magda a báli éjszakát. Ez volt az a mo- noklis, akivel a szünórában az étterembe ment s ahogy szembekerültek egy tükörrel: de szép pár — gondolta hirtelen s ahogy magukra ismert, milyen zavarba jött. Hát ez volna ... Na, nem baj, itt el lehet. Vájjon, ha édesanya tudná, mit szólna hozzá? Csóválná a fejét és nem helyeselne ... Talán ne is jöjjön ...

De Gyurka nem nyugszik:

— Mit gondol, mondanám, ha egyetlen volna? Már Márta miatt sem.

Igen, Gyurka tudja. Hát csak jöjjön, ha már így van megírva a sors könyvében. Örül is, meg nem is. Örül, hogy Juli ezentúl itthon lesz, — de hogy „lakó” kerül? ... Magda nem vallja be, de ettől fél leginkább. Nehogy azt higgye, hogy... mit is? Mit hihetne? Albérlő, semmi közük hozzá... Manapság nem szégyen albérlőt tartani.

Erősíti magát s nem akar *az* izalmának sem hinni. Tagadná maga előtt is, restelli, bizony nevetséges. Azért, mert a bálon négyszer táncolt vele? S mert azt kérdezte: teheti-e tiszteletét? S ő azt mondta, visszavonultan élnek s a lakás sem alkalmas vendégfogadásra?...

Egészen fölösleges volt akkor ez a nagy zárkózottság s most is az izgalom. Igazi vénkisasszonytempó. Regényt sejt mindenben. Most még képes volna azt is hinni, hogy ez a Keresztury ravasz fondorlattal igyekszik a közelébe jutni. Pedig nagyon valószínű, hogy sokkal egyszerűbb a dolog. Akkor talán eljött volna puszta illendőségből, most meg nem akar egyebet, mint olcsón lakni. Alighanem említette Gyurkának, ő meg rajtuk is szívesen segít, két legyet egy csapással ...

De mikor az új lakó bevonult s mindjárt első este behívta őt Gyurka s az úriszobában elkezdtek rögzíteni... tudja Isten, Magda utána mégsem tudott soká elaludni.

48.

Tibor úgy eltűnt a család szeme elől, mintha nem is élne. Egy pillanatra megjelent még — a temetésen megmutatta magát, — aztán akárha őt is leeresztették volna a koporsóval, sehol sem volt már, mikor a villamosra szálltak.

Egész délután gyötörte a vágy a pravas után, még sem merte elővenni a temetés miatt. A ravatálnál, circumdederunt alatt, nagy volt a kísértés: most, most volna idő — de mégis visszatartotta magát, erős maradt végig. Csak amikor a hantot hullatták dörgő dübörgéssel, osont keresztül a tömegen és keresett egy félreeső padot. Nem lehetett kivárni már, míg a városba jut.

Remegő kézzel küldte magát a megváltó kábulatba, de mikor eszmélni kezdett, soha árvábnak, elhagyottabbnak nem érezte magát. Ült ernyedten a sírok közt, fejfák, kereszttek, halmok erdejében — egyedüli élő. Járt messzebb egy ember öntözőkannával, odébb egy asszony hajlódozott, nyilván a korai virágokat ültette egy sírra, de ezekhez nem volt köze s nem volt másokhoz sem.

Nem a halál taszította ilyen árvaságba, csak éppen a temetés, a tömjén, a gyász, ének, koszorúk váltották ki belőle az érzést. Nem is azok után vágyott, akiket elhagyott, csak éppen jó lett volna valakihez tartozni. Azt sem tudta volna: miért? Van lakása, kosztja, mindene, ami kell, előreláthatóan még jóidéig — de ha senki sem törődik az emberrel különösképpen, nagyon egyedül van.

Ámbár az is a csodával határos, hogy most ilyen szépen megél. Ha véletlenül nem akad kezébe a raktárcédula, most igazán nem tudná, miből és hogyan. De a cédula jó ötletet adott és most nincs semmi baj. Kinek kellenének azok a holmik? Hiszen azért tették be a költözködéskor, mert nem volt rá helyük. S ugyan mikor lenne? Csak ott heverték, lepte a por, tönkrement volna nélküle.

Okos ember volt a Steiner, hogy ezt megmentette.

— Ha a kisasszonyok férjhezmennek, — mondta — ne legyen gond legalább a bútorra, szőnyegre.

De mikor mennek még azok férjhez?

A fiúk persze csodálkoztak a nagy változáson, de egy szóra elhitték, hogy kiadták a jussát. S miért ne

járna ki? Csak a lányok? S ha ő megnősülne? Minden gyerek egyforma, őt épúgy megilleti. Nincs abban semmi, hogy kivette a részét.

A bútorraktáros sem okoskodott semmit. Nála volt a nyugta, a neve is stimmel, nem volt semmi ok a bizalmatlanságra. Különben a lakást is azért bérelte, hogy a meséje így hihetőbb legyen. Miért ne tarthatna ő garszonlakást? — egészen jól hangzik — s miért ne volna természetes, hogy berendezkedik? Egy handléval csak nem mehetett el, hogy egyre-másra adja el a holmit? Jól ki volt ez eszelve elejétől végig.

Micsoda szerencse, hogy akkor délelőtt hazament fürödni. És nem lett volna bolond, ha egy kicsit nem kotorász az ott álló szekrényekben? Akkor találta meg a lepedők alatt a raktárcédulát. Előbb nem is értékelte az érdeme szerint, csak éppen hogy üres kézzel ne kelljen elmenni, azért vette magához, de később annál jobban felbecsülte. Nem vezett az kárba. Jól megél belőle.

Egyideig legalább nem lesz semmi gondja. És ha már a saját bútoraira kerül majd a sor, legföljebb nem tartja fönt tovább a szép garszonlakást, de még eléldegél. Nem érdemes a messzi jövő miatt most kétségbeesni. Akkorra is kerül majd valami, majd csak lesz valahogy, ahogy eddig is volt.

Mit szólt volna Déneske, ha azt mondja neki a sírnál:

— Nézz föl egyszer hozzám: Vas-utca 40., félemelet balra. — Nagyot nézett volna, milyen rendesen él. Hogy a konyhát takarításért adta ki, mos is rá, reggelit is készít az az asszony. Igazi úri életet él. Úribbat, mint Déneske a cselédszobájában. A bútorokért morgott volna megint, dühöngött volna, mint a kabátért, de most megkaphatta volna a magiét. Miért? Ők lakhatnak a régi bútorok közt, csak neki nem szabad?. De nem hívta Déneskét, nem is hívná soha, még a címét is titkolja.

Tibor útja a temetőből már a megszokott helyre

visz. Ismét kegyben áll, ismét körülveszik. Már megint jó barát. Hasznát lehet venni. Nemcsak asztal mellett, sok mindenre jó. Skrupulusái nincsenek, sokat nem kérdezősködik, ha a lakását kéri. Kényelmes dolog ez, ha jobb nőről van szó. Külön szobája egynek sincs, szállodában nyittatni nem telik, csak szólnak Tibornak s ő szívesen tűnik el. Akár napokra is.

Meg is becsülik az ilyen barátot. Éljenzés fogadja és tiszta pohár, hely a kártyánál és néhány résztvevő KZÓ. És senki sem akad fenn, ha a pravaszhoz nyúl. Egy sem nagyképű itt, mind megértő, mindenkinek volna mit titkolni. El is néznek mindent, legföljebb élcek cél-táblája az illető, de a jó útra, senkit sem. prédik'álaak itt. Szabadelvűbb köztársaság nincs is a világon.

Néha mégsem bánná, ha már mindennek vége volna. Mégsem jó egyedül. A fiúk közt elfeledhet mindent, de ha egyedül van, minden eszébe jut. Néha úgy érzi, utána nyúl egy kar és a mélybe rántja. Valami régi bűne még a nyakát szegi. Néha úgy rémlik, utána-szól valaki az utcán s nem mer megfordulni. Néha ismerős arcot lát s mintha fenyegetés ülne a szemében. Sem a hangban, sem a képben nem bizonyos, mégis megrohanják a kétségek. Mi lenne, ha egyszer...

Csak ne volna sohasem egyedül. Csak ne rohanhatnák meg soha a rossz emlékek. Furcsa, hogy az ember mennyire hajlamos elérzékenyülni. Ő igazán nincsen lágy fából faragva, mégis mennyit gondol az anyjára. Hogy nem kellett volna szegényt úgy gyötörni? De ki tehet róla, a kényszer hajtotta. Mindig azt a két szemrehányóan is féltő szemet látja, ahogy nézni szokta, mikor hazalátogatott. S a sóhajos hangját kell hallani;

— Tibor, Tibor, mi lesz így belőled... — Nem a szók, a hang s nem szabadul a tekintettől sem.

Látja néha Magdát is, Mártát is, apját, Déneskét s ha sunyít is közelükben s ha be is húzza mélyen a kalapját, nézi őket sokszor. De egyiknek a látása sem

kísért, csak az a különös látnoki hang és a tekintet, ahogy féltőn és fájón búcsúzott minden alkatommal. Ha a halálos ágyon nem is látta, látja most és látja úgy, hogy ennél riasztóbban ott sem búcsúzhatott volna.

Mint kísértet, úgy jelenik meg ez a hang. Megfoghatatlan, de érzékelhető, különös, rossz sejtelmeket hozó, mint rossz előérzet. Csak dobban egyet a szíve és előre tudja: most jön, most fag felrévleni és semmi sem menti meg, hallani fogja és látni fogja. Előre tudja és előre fél tőle.

Mi ez a félelem? Az éltől soha nem volt oka félni, hetyke fölénytel tudott vele mindig szembenézni: jó, jó, nem kell engem féltetni, higgye el... Félvállról, futtában vetette csak oda, s már nem is törődött az aggodalommal. S most mégis a nyomába szegődött, kopó szimattal követi, nem lehet megszokni előle, elúzhatetlenebb minden valóságnál.

Az élt kijátszhatta, de ezzel már nem bír. Ha belődöbben váratlanul a rossz sejtelen és hallja a kísérteti hangot és látja a kísérteti tekintetet magára szegződni — nincs más menekvése, csak a morfium. Egyre sűrűbben jön és egyre sietőbben kell menekülnie. A kísértet bekopog az ajtón s ő egy hátsó kijáraton megszökik előle. Csaknem állandóan tárva tartja ezt a vészkijáratot s már alig is tudja, hogy az életnek főbejáratai is vannak.

49.

Könnyű kimondani valakire: nagyon jószívű, nem irigy teremtés... De nehéz jószívvel s irigység nélkül nézni a dolgokat. Magda szíve igazán örült és nem kívánta el Márta boldogságát. S nem irigyelte Déneskétől sem, hogy szépen eligazodik a jövője kérdése.

Jó volt elgondolni, hogy Déneske már nem áll meg félúton s ami belőlük, öregekből hiányaik: kitartás, erő és előrelátás, az viszi az útján. Olyan ez a fiú, mint

egy kitűnő motor, defekt nélkül működik és maga mögött hagyja a régi szisztémákat. Ez csakugyan a mába született, érti és érzi a mai életet és megbirkózik vele.

Ők, akik kijöttek, érett fejjel menekültek a régi hazából, még mindig a múlt felé tekintenek — de Déneske már nem. Talán sosem nézett vissza, csak előre mindig. Mintha ők a visszatekintgetéssel sóbálvánnyá váltak volna, csak állnak a félúton s az idő múlását dermedten nézik.

Mind megálltak az úton, vagy visszafelé szaladtak, mind az elmúlt idők segedelmét várták és keresték, a régi jó idők biztonságos védelméhez szokott mind s anélkül nem volt egész ember. Sem apja, sem anyja, Tibor sem, maga sem. Csak ez a két gyerek, akit a múlt bölcsőjéből jókorán kivettek, ez tudott csak teljes bizalommal a jövőbe nézni. S az igazolás ő melléjük szegődött.

Ezek nem vártak simogatásra — izmaikat fejlesztették s birokra készültek. Ezek nem tépelődtek az elveszített fölött — azt számolták, mit lehet elnyerni. Ezek nem kapaszkodtak vontató kötélbe — nekirugaszkodtak saját erejükből.

De tehet-e az, aki izmok nélkül, versenyen kívül és támogató karok közt nőtt nagyra? Hogy ébredhetett volna az a saját tudatára? Hogyan szállhatott volna ki a hintóból, hogy magát fogja be mindjárt paripának?

Jó látni, hogy a fiatalok újból feltörnek — de mi lesz övelük? Nem, nem irigyli tőlük, amit elértek — de irigykedve gondol arra, hogy ő soha el nem érhet semmit. Az a pár esztendő tette volna, amivel hamarabb látta meg a régi világot? Amivel elébb kezdte belelegezni a régi levegőt? Azalatt a pár év alatt úgy asszimilálódott? Már az utána következő változás sem cserélhette ki a vérét? S a vérevel együtt hajlamait, képességeit, gondolkozását, az egész, a régi világba gyökerezett mivoltát?

Messzire nyúlik vissza az ő tehetetlenségének a gyökere, de ezen már semmiféle ásó nem segíthet. Őt ki nem emelik már abból a talaj maradékból, ami ilyen mostohán táplálja. Ha szikes is, ha agyagos, az már mind nem számít. Bele kell nyugodni, hogy ebben él tovább. Amikor kitépték az ősi földből és ideplántáltak, a gyökerek közt hozta magával s most is az tapad rá. Ezek a kicsik a hajszálgyökerekkel könnyen szakadtak ki, könnyem kapaszkodtak meg az újban s ők már ebből erősödtek ...

Mennyivel jobb nekik! Nem hoztak magukkal semmit, ballasztok nélkül indultak, nem ragaszkodhattak olyan elvekhez, amik csak kötöttséget és bajt jelentettek. Milyen jó is nekik, hogy a gyerekszobából léptek iaz életbe s nem a társasélet, nem a bálók forgatagából szédültek ki.

Milyen jó is nekik, hogy maguk kapaszkodtak föl az értékmérő fokain s nem a családtól várták, hogy föltegye őket. Milyen jó is nekik, hogy isohasem tnéztek vissza őseik hosszú sorára, csak előre a kitűzött cél felé. Milyen jó is nekik, hogy stohasam érezték magukat olyan magasban, hogy lenézhettek volna s most nem kell félniök hasonló pillantásoktól sem.

Mennyit kellett már őneki ilyesmikért szenvedni... Mikor az idegenek szertefutottak a bajok, hírével s mikor a hírekre-éhesek búcsújárást rendeztek házuknál s a sok ingyenélő barát emléke... s a pénzére számító udvarlók s a talpnyalók és hízelgők hada — hogy cserben hagyta őket mind... S annyi minden megalázó tudat, ami a fönt és lent különbségét élezte csak ki. Mindent adott neki ez az élet, csak egy barátot nem. Csak azt nem érezte soha, hogy valaki érte is képes valamire. Áldozatra, vagy erőfeszítésre, de csak érte, csak magáért. Ilyen barátot tudott Márta is szerezni, Déneskének is jutott, egyedül neki nem. Kevesen lehetnek s ő nem az a kiválasztott, aki ebből is részesedik.

Ha nem tudná, hogy van, nem fájna érte a szíve. De hagy néznie kelljen? ...

Az ember látja a gondokat, bajokat s bólogat: Istenein, mások is ... Az ember hallja a sóhajokat és jajokat s letöröl egy könnyet: mások is... Látja a bőséget, vígságot s emlékezik: valamikor én is... S ha elvéte egy-egy baráti szívet lát, hiába néz a múltba, hiába előre: sose volt, sose lesz...

Ez, ami fáj, ez, amit nehéz elviselni. Irigység? Nem irigyli tőlük, csak kívánja. Egyszer, valaha talál-e ő is? ... Mindent megmutatott, már az élet, jót, rosszat, rútságot és szépet, látta az élet fekélyeit és néhány szál virágát, adott örömet, bút, hideget, meleget, *de* baráti szívet agyét se.

Szerette volna maga, előtt is bizonyítgatni, hogy nem a szerelmet, nem a boldogságot, nem a jövőben bizást, még a megértő barátot sem irigyli Mártától és Dénestől, — csak. magát siratja, amiért neki nem jutott aa élet. Kereste a szókat, messzire elkalandozott értük s mire összehordta, csak ez lett belőlük:

„Ő, távgyalogolnak sokan borért, cigányért,
 az élet útján minden kiskapu kilincset lenyomja kezük
 és kandi szemmel és kajtár ínnyel és kutató füllel
 és szomjas szenvedéllyel habzsolnak mások asztala körül.
 És kis-koldusok is baktatnak az úton
 krajcárt, kenyeret, jósaét, mosolymorzását,
 csókfák tövéen hullámos gyümölcsöt gyűjtenek.
 És gögben elnyúlva, autók öléből, vagy hetykén lóhátról
 s virgonc vágatásból kegyes koncot is vetnek sokan.
 Van az életnek bukott leánya, tékozló fia
 s zsugori, szürcsölő kéjence elég,
 élni, éldegélni, kiélni, felelni mind tud — csak éltetni kevés.
 Ballagok, törtetők, vánszorgók, vágatók közt
 oly kevés a szívnek biztos ritmusára lépő.
 Kacajok, röhejek, sikongó, harsány, sirós, ideges nevetések

elferdült mosolyok, gúnyos, falényes, vagy fájo grimasza közt
oly ritka a gyógyítón derűs,
A szem biztató bársonya, baráti melege a kéznek,
a tettbe szökkenő szeretet s a szívre boruló szír
lelket is átfogó szent támlása.”

50.

Déneske ment a maga útján előre, csak néha tekintgetett gyanakvón körül, nem követi-e sötét árnyék, nem gáncsolja-e el orozva váratlan esemény. Nem az elébe állható akadályoktól riadozott, de valami lerázhatatlan bizonytalanság bogáncsoskodott lelkén.

Ha tudhatta volna, hogy apja, vagy Tibor mikor mit művelnek? De így vakon, tapogatva, csak a várható zavarok között... Néha elernyed, mi haszna harcolok, ha rázmúdulhat a nevük szégyene? ... Máskor fölkapta fejét és mellét verte: én én vagyok, senki és semmi sem állhat utamba!...

Valahogy így is volt. Déneske Déneske maradt, ugyanaz a céltudatos, aki diákfejjel. De ugyanúgy irtózott Tibor életétől s most már apja talajt veszített támogatásától is. Tudni? ... Nem, tudni alig lehetett valamit, de sejteni annál többet s félni annál inkább.

Mióta Tibor a házból kikerült, denevérszárnyakon suhant el néha feje fölött a kétség: vájjon nem hoz-e újabb szégyent rájuk az idegenek között? Nem az ivás, nem a kártya, nem is a morfin, de a zálogcédulák emléke, az ellopott tárgyak jártak kísérteni: vájjon most is? Másutt is? Másoktól is elviszi az elvihetőt? S vájjon nem nyúl-e ki utána a törvény keze?...

Szinte félve tekintett a reggeli lapokba, rendőri hírek zord sorai közt rebbenve futkosott a tekintete, keresve és egyben ájult félelemmel is, hogy megtalálja nevét. Apjára is csak ilyen riadozások eszméltették. Egy-egy tétova alak támolygása ütött a szívére: nem ő?... Egy-egy elivott hang rekedtsége dobolt dobhártyáján:

ő-e vájjon? ... És félve tekintgetett és félve fülelt, hall-e vagy lát-e valamit csakugyan apjából, amitől a szégyen hidege fut végig a hátán és hajtja arcába vérét és szorítja ökölbe tehetetlen kezét.

Mert mit tehet a fiú elveszett apjáért és mit tehetne még elveszettebb bátyjáért is? Semmit. Csak félhet miattuk és értük olyan félelemmel, ami még a szánalmát is elfojtja szívében. Miért szánná őket jobban, mint magát, aki miattuk kerülhetne zsákutcába? Miattuk és akkor, mikor minden emberit megtett, amit csak jószándék, akarat, kitarás, erőfeszítés elérhet.

Tanult, tanított, keresett, haladt a cél felé, önmagát előzte, keresztüllendült a gátakon s már finiselné duzzadó erekekkel és feszülő inakkal, már a célszalagnak táruul tágult melle — s most gáncsolhassa el lába elé vetődő árnyék? Most hőkölhessen meg botrányok sutto-gásától?... Nem!

Most még jobban akar, mint valaha. Most még jobban érzi különbséget, most még inkább felméri az utat, ameddig eljutott. Nem vállakon emelkedett s nem igazgattak alája dobogót, a neve sem volt ugródeszka, protekciótól sem várt egy létrafoknyit sem — csak tanult, harcolt, gondolkozott és akart és lépésről-lépésre a saját lábán jutott el ideig.

Mert már van mire visszatekinteni. S ha nem látna maga mögött sűrű, sötét, tétova nyomokat is biztos lépétei közé keverten — most már szorongás nélkül tágulhatna a tüdeje. Hát azért is tágul! Azért sem áll meg sóhajtozni mások miatt, azért is megmutatja, hogy ezek a botladozó lábak nem keresztezhetik többé az ő útját. Ha apja belé is szédült az éjszakák borgőzös levegőjébe, ha Tibor a posványban tapos is, nem ránthatják le és nem fecskendhetik be, egyenesen és tisztán jut a célba.

Nem tekintget vissza többé félve, inkább maga mellé, Mártára s Magdára. Mert Magdára fel lehet nézni. Hármójuk közül az ő harca volt a legnehezebb, legkevesebb fegyvere volt hozzá, legtöbb erőt ő fejteti

ki s az a szerény állás többel ér föl, mintha felkészülten magasabbra viszi. Magda önmagát győzte le, régii előítéleteit, régi tehetetlenségét, ingyenélőből lett felelőségteljes. Magda egész ember.

És Márta is becsülettel tartott ki a nehéz években. Jövőre meglesz a diplomája s vele az állása is. És ott van neki Gyuri, elveszi, elviszi, a maga életét élheti egészen.

Ő sem vár tovább a házassággal, mire is várna? Már el tudja tartani Margitot s nemsokára gyűjthetnek is, hogy azt a jómódot, amit csak a szegénységben tanult meg becsülni, visszavarázsolja. Ez már nem ábránd, nem távoli cél biztatása, itt áll a teljesülés küszöbén. A vastraverz találmánya kiállta a próbát, már társa is van a gyártáshoz, már bank is áll a háta mögött a parcellázáshoz, valóság lesz a villanegyed terve és valóság lesz a nyaralók építése is, lesz munkája bőven.

Egy-két hónap még és maga embere, egy-kettő még és megházasodik, ezek már nem távolságok a nehéz évek sorára visszatekintve. S ha tudott harcolni a nyomor ellen, tud a bőségért is. Megmenekült!

Most már gondolhat arra is, hogy újból kiválthatják a beraktározott bútorokat s a régi szép keretet állíthatja vissza. Megosztják maguk közt. Még gondolni is jó a szép szőnyegekre s használhatják megint.

— Magda, — szolt be hozzá, — rendezve van a bútorraktár bére?

— A raktár? — döbben meg Magda, mert azt sem tudja, mióta nem is jutott eszébe. — Nagyon régen nem jöttek a pénzért. Még szegény anyánk élt, amikor egy évet kifizettem, azóta nem kérték. Várj csak, meg is nézem.

Biztos léptekkel megy a fürdőszoba-szekrényhez, de hiába kutat a cédula után, sem a rendes helyén, sem elkeveredve, semmi polcon, semmi dobozban nem lelik. Zsebeket kutatnak, kézitáskákban kotorásznak kapkodó kezekkel, egyre idegesebben. Már kerestek egyszer így,

akkor is hiába. De hova lehetett most, mikor már Tibor nem jár haza? ...

Nincs mit tenni. S hogy valamit mégis tudhassanak, Déneske elmegy a raktárba. Talán cédula nélkül is rendezheti s igazolhatja a késedelem okát. Magda s Márta izgatottan várják s megrémülnek, mikor jönni látják. Déneske feldúlt, alig ismerni rá.

— Persze, hogy az úrfi keze van ebben is! Régen elvitette az „új lakására” s képzelem, mennyi van már belőle.

Csak állnak, nézik és hallgatják Déneskét s nincs egy szavuk sem. Mit is lehetne erre mondani? Ha elvitte, szét is szórja, abból már nem látnak többé semmit sem.

— Ki tudja, mire jó... — mondja nagysokára Magda — talán ez az ára, hogy többé ne hallasson magáról.

— Ha így volna, — gondolja Déneske s lassan valami biztonság kezd szétáradni benne. — Ha nem kellene riadozni többé ... Nem volna ok többé félelemre ... Ha megmenekült volna ettől is végtére ...

51.

Soha kuszáltabb nappalok nem rémítették Magdát, mint a mostaniak. Reggel, ha indult hazulról, leste Déneske ajtaját, kilép-e a „lakó”? Délben, ha jött: otthon van-e már? Este: mennek-e Mártáék valamerre? Maga marad-e? És bejön-e ma?

Ha megkérdezték volna, milyen a lakójuk, azt feleli: nagyon rendes ember, nincs vele semmi baj... — De ha magát meri megkérdezni, zavartan felelt volna: nem tudom, olyan különös, soha ennyi bajom nem volt, mint miatta ...

Látszólag csak úgy élt Magda, mint eddig, nem járt sehova, még Mártáékkal sem, ha Gyurka ott volt és Keresztury Józsi jelentkezett kártyázni, hát beült ne-

gyediknek, ha nem is lelkesedett a romért, nem is tinta, azt sem bánta, ha Déneskével ötven játszottak, semmit sem kifogásolt, minden úgy volt jó, ahogy adódott, alkalmazkodott, szíves volt, kedves — kifelé.

De elhűlve vette észre, hogy mindez hazugság, csak teszi magát előttük, csak színleli a nyugalmat és minden csepp vére izgalomban ég. Hogy gyötrelem együtt ülni velük, hogy jobban örül, ha Déneske Margitékhoz megy és Mártáért eljön Gyurka s magára maradhat. És ülhet és várhat és lesheti az előszobaajtót s magában kömyörög, hogy Józsi előbb jöjjön haza, mint a többi s ő akkor kinéz, hogy:

— Te vagy az, Déneske?... — s míg belül remeg-hogy ne Déneske legyen, nyugodt hangon mondja — ja, csak maga jött meg? Bejöhet egy percre, még nem vagyok álmos...

S nem engedi, hogy Juli néni megvesse az ágyakat, hogy a szobája rendben legyen, de nem vetteti meg kint sem, hogy oka legyen oda is bemenni, ha Józsi azt találná mondani:

— Csak egy percre, mert reggel korán kell kelnem, — akkor ő megint felelhet:

— Sose töltsé az idejét, inkább megágyazok, fekdüdjék le.

Akkor be lehet menni abba a szobába, ahol szűken tanyázik Józsi Déneskével és sietve, mintha túl akarna lenni, szétárja az ágyakat és akkor olyan jó ott. Szűk a hely és közel szorulnak s csak két szék az ágyak mellett s ő leereszkedik a Déneskéére és Józsi rágyújt és ő kérdez, mintha csak unalmát űzné az estének:

— Mit csinált ma? Merre járt? Van valami újabb ígérete?

És Józsi felelget, fújja a füstöt és állva lenéz rá, vagy leül ő is a másik székre és reménytelenül meséli, mit végzett, vagy mit nem. Olyan jó volna ilyenkor anyásan végigsimítani a homlokán:

— Ne búsuljon, Józsi, majd csak lesz valahogy, ve-

lünk együtt maga is elteng... — Jó volna a karjához érni, biztatón rátenni a kezét: — Nézzen a szemembe, mosolyogjon kicsit... — Vagy még jobb volna, megfogni a vállát és megrázni: — mit tépelődsz folyton a jövőn, nyisd ki a szemed, itt áll előtted a jelen...

Maga is megrémül ezektől a gondolatoktól, de nem küzd ellenük. Csak hagyja, hogy megrohanják s szinte jó ijedezni tőlük és nem ismerni magára. Ő az a ne-bántsvirág, aki valamikor iszonyodott Pisti kívánó szemétől? Aki elfordult, ha vágyat látott? S beszennyezve érezte magát a mások gondolatától is? ... S most maga gondol ennél megszégyenítőbben vágyakozna vágyra? Őszinte volt akkor a riadozása és így megváltozott? Ha Józsi jön akkor? Ha Pisti lenne most itt? Akkori féltelme nem volt igaz s akkori finnyássága? Vagy most már minden mindegy? Mi ez vele! Szeret-e csakugyan? Vagy utolsó kísérletül csak a szerelem után fut? ...

Ó!... fut? ... de azt teszi. Mert mi más ez a várás? Ez a körülötte keringés? Az egész jókodság? Ahogy őszinteségre biztatja s titkon egyéb szót vár ... Mi volna egyéb, ahogy behívja magához s ahogy leül itt nála s úgy tesz, mintha természetes volna, pedig csupa ujjongás belül: egyedül vagyunk, kettesben, egyedül...

Tudja, hogy illetlen, amit tesz és nem akarja tudni. El akarja hitetni magával, hogy öneki szabad, hozzá kétség nem fér, ő mindig korrekt volt s 'ugyanakkor tudja, hogy nem szabad. Érzi magában a mohó remegést, lehazudni sem lehet, hogy mindez Józsi miatt — s mégis jó ez. Szégyelli, hogy ő vár és nem Józsi — és mégis vár. Szomjas, nem nyúl a pohárhoz — de várná, hogy ajkához emelnék. Éhes, nem nyúl az ételhez — de várná, hogy etessék. Fázik, nem vesz kendőt a vállára, — de várná, hogy betakargassák. Félt, nem keresi mégsem a nyugalmat — várná, hogy más nyugtassa meg. S hogy mindez nem siet — elébe megy, észre akarja vétetni, hogy ő is van.

Mi történt itt? Mi ment végbe benne? Vagy vele?

Vagy mi ez hát? Hogy semmire sem talál méltó feleletet?...

Józsi nem az álomlovag. Épp úgy élte az életet, mint más. Nem lehet nála az első és nem hihet benne, hogy utolsó lesz, — mint valamikor hinni akarta — és Józsi nem is akarja mindezt elhithetni. Józsi nem kért, nem ígért, nem is akarta tán ... S ő most azt várja, hogy kérjen, Ígérjen és akarja őt?...

S miért fogadná el Józsit, ha eddig különb sem kellett? Azért-e, mert már nincs választék? Vagy mert fél, hogy később még ez sem lesz? ... Vagy mégis Józsi volna az, akinél nem fontos semmi, csak az, hogy van? Ügy, ahogy van, amilyen?

Tudni kéne, hogy az igazi-e, vagy csak a vénülő lány későn ébredt vágya hajtja feléje — de nem akarja tudni. Szörnyű, hogy neki is éreznie kell, hogy nem a mások vágyát szereli le, de a magáé támad ellene. Mert ellene támad. Mert ő nem akarja, hogy vágy vezethesse — és mégis ...

Magda nem tudta, hogy nem látják rajta, mi megy végbe benne. Szeretett volna elfutni, hogy elrejtse magát, — de csak hurcolta szobáról-szobára. Néha föl-kelt Márta mellől s kiment, mert félt, hogy megkérdi, mitől pirult úgy el, — pedig erre magának sem mert volna felelni. Gyötrődve ült és várta Józsit és elhatározta, hogy erős lesz, nem megy ki a csengetésre, hagyja Juli nénit, — de alig harsant a csengő, már ment. Nem futva. A lépteire még tudott vigyázni, de belül szaladt, a gondolata eléibeszállt s hazug nyugalommal emelte szíemét az érkezőre:

— Mi újság? ...

Csak azt nem tudta, hogy ez az erőszakolt közöny jól sikerült. Hogy körülötte mindenki azt hiszi, hogy fáradt, valami bántja, vagy nehéz elviselni az életét. Hogy gondolkoznak rajta, mivel vidítsák fel, hogy beszélnek róla s gondot okoz nekik. Azt hitte, csak magának okoz

gondokat: hogyan maradjon az, aki volt. S leggyötrőbb gondja, hogy egyáltalán nem akar az maradni, aki volt.

Kínzó kettősségben vergődött. Félt magától és félt mindenkitől. Félt, hogy történni talál valami és félt, hogy semmi sem történik. Már nem tudta, mi az, amit el akarna érni s mi az, amit semmiképpen nem akarna. Csak azt tudta, hogy mindazt, amit eddig csinált, érzett, gondolt, most mind megtagadja — de hogy ezután mit kellene tenni? Mit szabadna érezni? És mire gondolni? S mindez megfejthetetlen titok, amit elárulhatna valaki, ha tudná, merre forduljon a szégyenteljes kérdéssel?

S még az is kérdés, ő akarja-e ezt tudni? Ő maga, az igaaí énje? Vagy az az új, aki most burjánzik el benne, akit ki kellene irtani magából, kivágná, mint gyilkos sarjadzást, mert elfojtja, legyűri, megsemmisíti és túlnő rajta, ha vár?... Vagy talán éppen az az igazi lény, kis sejtből mostanra nőtte ki magát és annak van joga a parancshoz? Talán eddigi élete csak várakozás volt erre? Előkészülés csak, hogy híven szolgálja?...

Rá kell jönnie, hogy mi jogos az életében és mi a jogtalan? Melyik hangnak lehet szava s melyik némuljon el? Az egyiknek győznie kell — de neki magának kell eldöntenie, hogy melyik legyen az. S ő mindig a gyengébb mellé áll biztatón s hátha az erősebbé az igazság? Miért is nem tudja szabadjára hagyni magát s miért rángattatja pórázra fogott kínzóival? Féken tartja őket s mégis azok húzzák. Az egyik jobbra, a másik balra s ő semerre sem megy.

Ha az utcán járt, ezek a gondolatok tették tétovává a lépéseit. Ha az irodában ült, ezek lankasztották el a munkaerejét. Ha otthon tett-vett, ezektől nem látott, nem hallott. Süketen és vakon foltozott, varrt és felelgetett. Úgy nézett ki, mint aki elfáradt — és belül mégis harcra készült. Csak azért is kiverekedni a boldogságát.

Mi más lehet a boldogság, mint valakihez vággyal

tartozni? Nem rokoni, nem testvéri, nem vérkötéléssel hozzáfűzve, de ennél erősebb, követelőbb, elpusztíthatatlanabbal. Most érzi és nem tépi el, ha minden összeomlik sem. Józsit megtartja magának, ha ...

De hisz nem is az övé, mit akar? Szégyenszemre maga kínálná föl magát? Józsi itt jár-ke, de sohasem mutatta, hogy reá gondolna. Ő nyújtaná ki a kezét? ...

Minél tisztábban látta Magda gyötrődése okát, annál tehetetlenebbül érezte szégyenét. Nem kell Józsinak! Nem kell. Hányszor lett volna alkalma beszélni, hányszor voltak egyedül, hányszor közeledett feléje az érdeklődés hangján, hányszor éreztette vele, hogy törődik sorsával és hozzá bizalommal lehet...

Bizalom? Az megvolt. De több aztán semmi. Nem így kell hát, nem komoly jókodság, nem kérdés, nem tétova várás. De hogyan? Mert valahogy csak kell s ha másképp nem, egyszer a nyakába borul...

Szörnyű volt erre eszmélni, de még szörnyűbb hiába várni az alkalmat. Gondolatban végigjátszotta már az egészet: Józsi megfogja a kezét, magához vonja, s nem ellenkezik, megcsókolja, ő is, átöleli és ülnek, ülnek, ülnek így átölelve soká. Eddig nagyszerűen tudta. És tudta azt is, hogy olcsó rekvizitumok csak, érzélgős film, meg sem nézné, limonádé — így elmondva.

De hogyan juttassa idáig a dolgot? Józsit most az állás gondja vonja el tőle, attól nem lát, nem hall. Kevésli az irodai munkát, amit átmenetileg vállalt, hogy egy nekivaló állást kibőjtöljön, de semmi sem akad. Hogy ha segíthetne rajta? ... Kinek a révén és hová juttassa be?... Tamás bácsit többé nem kérheti, talán Tibor miatt neheztelnek, a temetés óta nem is mutatkoznak. Hozzá hát nem mehet. De kitől kérjen akkor és mit egy mérnöknek? Valami gyár, valami gyár kéne, de gyárost sosem ismert... Gyáros? Dehogynem, aki karácsonykor...

Már tudta is, hogy mit tesz. — Vagy éppen most nem tudta. — Elment hozzá és a pártfogását kérte.

Kezdő ember, komoly, tehetséges — minden jót elmondott.

— És ki az illető? Rokona?

— Nem, nem éppen rokon, jó barát, jó ismerősünk.

— Magda olyan zavarban volt, hogy az öreg úr segíteni akart:

— Igen, igen, értem.

— De nem érti, — támadt fel Magdában a régi énje, — téved, ha azt hiszi.

— Szóval idegen.

— Azért nem idegen.

— Elveszi, vagy nem veszi el? Mert én magáért — értse meg, hogy csakis magáért — szívesen ideveszem.

De kizárólag azért, mert amint mondtam már, maga nem való a telefonközpontba. De nekem ahhoz semmi kedvem nincs, hogy idegenekért vegyek a nyakamba gondot. Nekem most mérnökre nincsen szükségem, de ha magán segíthetek vele... Beszéljen őszintén: a vőlegénye?

— Még nem.

— Na hálistennek, eddig már vagyunk. És mikor esküsznek?

— Mondom, hogy még nem a vőlegényem.

— De hozzá akar menni.

— Azt még nem tudom.

— Hát gondolkozzék rajta. Amelyik nap idejön és azt mondja: az uram, — aznap már a mérnök úr a gyáramban ülhet és meglesz a tisztességes fizetésük.

— És ha meggondolja addig, mi meg összeházalunk?

— Ha akarja, írásban is adom. A maga urát — boldogan. Akár magát is ideveszem titkárnómnek. De csak mint asszonyt!

Magda megértette. Szégyelte magát, megalázottnak érezte — de mosolygott:

— Erről még beszélünk.

Estig gondolkozott rajta, csakis ezen gondolkozott.

Szóljon-e Józsinak? Hogyan mondja el? Mennyit áruljon el az alkuból?

Este egyedül volt. Józsi későn jött meg és mégis egyedül volt. Csak köszönt és bement a maga szobájába.

— Most itt volna a jó alkalom, — gondolta izgatottan Magda, — most megmondhatnám, de én gyáva vagyok és addig várok, amíg lefekszik és holnap Mártáék megint itthon lesznek... — Nem várt tovább, bekopogott, megállt hallgatódzni: — Lefeküdt? Jöjjön be, van egy nagy újságom. — Már sietett is vissza. Leült a diványra és várt. Dobogó szívvel, magától is elrémülve. Nem tudta, mit mondjon, hogy mondja, de most már elkezdte.

— Nézze, Magduska, — lépett be Józsi — és megigazította monokliját, — legjobb lesz, ha én innen maguktól elmegyek. — Nem mozdult az ajtóból és Magda megrémülve nézte. — Semmi értelme sincs ennek a dolognak. Én nem vagyok szent, maga meg az. Mondhatnám, hogy megfelelőbb lakást találtam, de én azt mondom inkább, ami igaz: maga nekem túlságosan jó.

— Nem értem magát, Józsi, — dadogta Magda, de értette. Inkább csak azt nem, hogy eddig hogyan volt minden? Miért járkál itt közömbös arccal, ha ő is erre gondolt? És miért mondja ezt éppen most? És miért így? És miért áll ott? És mi akar ez az egész lenni? — *En* akartam magának valamit mondani.

— Tudom. Maga mindig tud valami kedveset mondani, érdeklődik a sorsom iránt, de én ezt nem birom. Értse meg, én ide olcsó lakásra jöttem, a barátom menyasszonyáéihoz, — ez igaz, de egy kicsit úgy is, hogy maga nekem megtetszett a bálon. Túlságosan jól volt öltözve és... Ne haragudjon meg, most őszinteségi rohamom van és ha ki nem pakolok ezzel, akkor úgyis ki-dob. Hagyja meg nekem ezt az elégtételt, hogy ne mondhasa rólam ezt Gyurinak. Nem vagyok egyébként túlságosan kényes, de szeretem Gyurit és miatta nem akarok tovább komédiát. Szóval én azt hittem, hogy maga

más, mint Márta. Én nem vagyok hibás, hogy tévedtem. Nem tudom, hogyan csinálja, de maga úgy öltözködik, hogy az ember nem hinné, hogy a kis fizetéséből telik mindez. Itt aztán rájöttem, hogy mégis, hogy nekem semmi helyem itt maguknál. Maga meg nem is tudja, hogyan szítja a tüzet, hogyan kísérti a veszélyt, csak behív, meg bejön a szobámba, — hát most megmondtam. Tessék nekem békét hagyni, mert én egy gazember volnék, ha maga nem volna olyan megközelíthetetlen és most, hogy ezt megmondtam, remélem, mehetnek is egy házzal odébb, ahol nem lesz ilyen szép házikisasszony.

— Érdekes, — mondta Magda és nem tudta, miért mondja éppen ezt. Amíg hallgatta, fölháborodott ellene, szerette volna kikergetni a szobából és ugyanakkor arra is gondolt, hogy milyen jó, hogy tetszik neki, hogy gyötördik miatta ő is — és mindezek mellett egy szavát sem hitte el.

Mi jögon meri sértegetni? Hogy merte róla feltenni, hogy neki pénzes barátja van? Ügy néz ő ki? — De nem igaz, mert Gyuritól hallott róluk, mindent tudhatott, nem igaz, hogy úgy jött ide!... De az viszont igaz, hogy ő úgy várta, hogy belészeret, hogy gondolt rá, hogy hátha ő is, mint Márta, megtalálja benne az igazit és minden nap leste a vallomást, legalább a jelét valaminek s miket nem gondolt, nagy ég!... De akkor miért áll most ott és miért mondja, hogy elmegy? Mit nem bír tovább? Mi ez az őszinteségi roham? És hogy ő szítja a tüzet? — Mi ez, ha nem az, hogy udvarolni akart és egyéb semmi és Gyuri miatt nem mert és ez komiszság így a szemébe mondani! Csakugyan ki kellene dobni, de most rögtön, hogy ne csillogtassa itt tovább a monokliját s menjen a cinikus fölényével ahová akar, csak ne lássa már!... Tessék nekem békét hagyni?... Szemtelenség!... De azt is mondta: megközelíthetetlen ... Ha tudná, miket gondolt ő is... — Érdekes — mondta mégegyszer és egészen másképp be-

szélt, mint ahogy gondolkozott. Fölényesen, hidegen, szinte gúnyosan kérdezte: — És miért mondta el most mindezt, amikor én azzal hívtam be, hogy fontos újságom van?

— Újság? Nem, azt nem hallottam. Én csak azt hallottam, hogy behív megint és megint ketten leszünk és én tudom, hogy mivel tartozom Gyurkának...

— És nekem? — metsző éles lett a hangja s már állt ő is, sértetten, hogy megint Gyurit említi előtte. Hát gyámja neki Gyuri? Gyuri vigyáz rá? Vagy mit gondol ez? Nem tehetne ő akármit, ha akar? ő már nem is számít?

— Magának, sajnos, semmit sem mondhatok. Vagy kérkedjek talán a tehetetlenségemmel? Nem hallotta még elégszer, hogy éhbérért gürcölök és egy új kalap nem sok, annyira sem telik a fizetésemből? Ezekután álljak maga elé, úgy-e és mondjam: ha állásom volna, rögtön elvenném... Csakhogy nekem olyan állásom sosem lesz, hogy magának tellene megfelelő keretre.

— Már megint a keret! Mit alkarnak megint azzal a kerettel? Maga a második, aki nekem a keretet emlegeti. Azt hiszik, a keret a fontos nekem, nem az én életem? — először mondta ki és éppen akkor, amikor legkevésbé készült magáról beszélni. Ezek elképzelték róla valamit és azt hiszik, hogy helyesen ítélték. Nem szerény ő? Nem jár hivatalba? Nem dolgozik? Nem alakítja maga a ruháját? Talán az keret, amiben most él? És panaszkodik ő? Mit akarnak tőle? Mit gondolnak róla?

Nagy csend ült rajtuk. Eddig mind a kettő tudta, hogy mit akar, most már egyikük sem. A szó elvágta a többi szó útját. Magdának felelnie kellett volna és ő nem a feleletre készült. Egyszerre megrohanták a gondolatok és megint viaskodott velük. Mondja, hogy már meg is van az állás és csak rajtuk áll, hogy mikor foglalja el? ...

Jócsi nem tudta, hogy nem lőtt-e bakot? Mikor

hazajött és látta, hogy Magda megint egyedül van és behívta magához, fejébe szállt a vér. Ezekről a magányosa percektől mindig félt és mindig utolérték. Néznie kellett, hogy ágyaz neki, hogy hajladozik karcsún s jött, hogy átfogja derekát. Vagy ülnie kellett szemben vele és néznie a szép arcot és elrévedező szemet s jött, hogy lecsókolja a fáradt pillákat. Jött — de nem merte. Nem tudta, nem dobja-e ki Magda még a lakásból is és akkor nem láthatja többet. Könnyű kalandra nem gondolt, de hosszú jegyességre sem és a házasságtól legalább is pozíciót remélt. Mit kezdjen egy szegény feleséggel? De hazajönni és felgyúlni és lefeküdni — már kezdte nem bírni. Mikor Magda most behívta, *meg* kellett mondania. Nincsen ő fából — mit tudja azt Magda ... Vagy — vagy, most már mindegy. De hogy büntetlenül beszélhetett, csodálkozott kicsit. Se szidás? Se pofon?

— Na, most menjen aludni.

— És az újság?

— Semmi. Most nem fontos. Majd máskor. Majd holnap.

— Most jobb? — kérdezte magától Magda, ahogy magára maradt. Lekönyökölt az asztalra, szembe a lámpával és a lángba bámult. Mintha eret vágta volna rajta, elmúlt róla minden nyugtalanság. De azért ez sem volt nyugalom. Sem ez, sem az, ízetlen-savatlan lett minden. Valami kelletlenség fogta el újra: csak ülni, ülni, nem csinálni semmit.

A nagy vágyakozás hát elmúlt, sem ki nem robant, sem visszafojtani nem kell már, — nincs, mintha sohasem lett volna. A szavak söpörték-e el, vagy annak a biztossága, hogy Józsinak tetszik? ... — Egyszerre nem érzett belőle semmit. És nemcsak hogy a vágy vezetett el, de az okát sem lelta magában.

Mire vágyott? Hogy szeressen? — Hát itt van, most lehet. Mire vágyott? Hogy szeressék? — Az is megvan. És mégsem tárta szét a karját és mégsem csókolt, beérte a tudattal: lehetne.

Végre kap valamit az élettől s mikor a tenyerén érzi, kiderül, hogy akár össze se szorítsa ujjait, akár újból szélnek eresztheti, nem az, amit várt. De itt van, valami mégis, eldobni nem szabad. Akkor hát meg kell tartani és valamit kezdeni kell vele.

Kell? ... Furcsa. Amíg arra gondolt, hogy harcolni kell érte, mindenre képesnek érezte magát s hogy az ölébe hullt, mintha rátukmálták volna, már azon tűnődik, mire is az egész?

Ez hát nem szerelem, ha vágyat keltett is — de csakugyan nincs már ideje egyébre is várni. Be kell érni ezzel. Majd lesz ura és lesz háztartása, lesz gondja és baja — talán öröme is. Alig különbözőbb, mint eddig volt. Talán itt is marad. Talán csak annyi lesz az egész változás, hogy Józsi Déneskétől az ő szobájába kerül...

És apja épp úgy el fog járni hazulról, mint eddig és Juli épp úgy itt totyog majd körülöttük egész álló nap, legfőljebb Déneske kerül be az apjához és Márta Déneske helyére... Vagy talán még Márta s Déneske is elköltöznek — de a falak, a bútorok, minden marad, mi volt...

Ha egyáltalán tehet még valamit, hozzámegy Józsihoz. És jár tovább irodába, vagy vállalja a titkárnóséget, vagy — nincs is több vagy és ennyi sincs. S most már ezentúl Józsi is beleszól majd az életébe... Most majd még kevesebbet gondolhat magával s még többet másokkal. Még egy kötelesség, ami lökdösse, rángassa s ne kérdezze tőle: hát te mit akarnál? ...

Mintha minden és mindenki azért jönne felé, hogy a vállára valami terhet telessen: vidd tovább ... — És már nem jöhet senki, aki melléje állna és levenne belőle és azt mondaná: várj, én is segítek ... És ha fények közelítenek, azok elkanyarodnak mellette, rá nem ragyognak, rá csak árnyékot vetnek legfőljebb. Az ő életének kis órházánál még csak nem is fűtül a keleti expressz, csak tovacikkázik, — legfőljebb tehervonatok

tolatnak ott — és semmi jóból, szépből nem remélhet. Az, ami neki jut csak a gond, meg a baj.

A mozdulatlan, dermedt tépelődésből *egy* riadt rándulás eszméltette újra: mi az? Elaludt?... A lámpa ég, Márta még nem jött meg, fázott, egyedül volt s körülötte még az álom zavara kísértett. Furcsa volt és milyen éber álom!... Mintha valaki fogta volna a vállát és vigyázott rá, hogy a vörös fényből futó vonatok el ne gázolhassák... Pedig a vonatok letértek a sínről, a sínen csak ő állt, meg ő... ki is? Kire hasonlított? Védte és nem tudja, ki... Pedig álmában tudta s ha most rájöhetne, ujjmutatás lenne ...

Ha Józsi volt, akkor rá kell bíznia magát... És ha nem Józsi volt? ... De ki mondhatja meg már, hogy az álomban ki állt mellette?... Pedig ennek a látomásnak jelentősége van... Mit akarhatott mondani az álom? Mi volt a célja? Mire figyelmeztet? Valami rossz jön, mert félt. Halálosan, fülledt, elfűlt, furcsa félelemmel félt, földöntúli mérettel és a balsejtelem bénító kínjával ... De mellette állt... és ettől érezte is a bánthatatlanságát...

Magda lehunyt szemmel csökönyszerűen várja vissza az álmot, várja a folytatást. Valamit meg kell értenie belőle, így nem lehet elindulni a napnak hályogos szemmel és sejtelmekkel telten, kell, hogy biztosan megtudjon valamit. Legalább annyit tudna meg az álom jelentéséből, hogy mi vár reá ma, miként fegyverkezzen mára, pajzsot emeljen-e maga elé, vagy ravasz tört szorítson-e kezeibe, vagy szapora pisztolyt — a szelidség alázatos köntöse alkalmasabb-e a mai napra, vagy talpig vértetven várja vitézül a támadást?... Mi legyen ma? Harcos-c, vagy ravasz politikus? ... Már lesben áll a reggel, már közeledik a nap és most semmit sem tud felőle, elfelejtette az álmot, nem értette meg és nem tudja, mit kell tennie ...

Csak azt tudja, hogy ahogy széthasad a hajnal függönye s a színpados élet megkezdí a rendes előadást,

neki is szerepe lesz benne. S a szerepről nem tud semmit, nem figyelt, amikor a rendező az utasítást adta, nincsen szerepkönyve, elvesztette valahol, mielőtt megérthette volna a szerep lényegét, nem tudja, hogy ajtót tár-e csak, vagy főhős lesz-e, öt rángatják-e titokzatos erők, vagy maga lesz a végzet, s ha majd beszélni kell, milyen jelmezbe bujztatják? ...

Már szól az ügyelő csengője s ő üres sűgőlyuk előtt, dobogó deszkákon, elvesztett szereppel csak tétován várja a végszót, amire majd maga is hallja a hangját és valami tükör eléje vetít majd pózokat és tudni fogja, hogy az ő pózai azok és szavai lesznek és gondolatai is talán és csak ő fogja tudni, hogy vért izzad az összhang kedvéért és harcol, hogy ki ne essen a szerepből, — amit nem is tud, — hogy ki ne rikoltson az összjátékból, hogy el ne árulja magát, hadd higgyék, hogy ő is tudja könyv nélkül a szerepét, neki is volt próbája és a rendező meg van. elégedve és a sűgő alhat...

Föl kellene kelni, valamit venni magára, kimaszkírozni az arcát és elindulni valamerre, valami kulisszák közt — hogy miért éppen ezek közt, arra gondolni sem mer — most minden más mellékes, csak a szerep!... És egyszerre tudja, hogy ruganyosnak kell lennie és mosoly illik hozzá és józan, higgadt megfontolás és ebben a darabban bölcs lesz és ízléses és mértéket tartó és megért majd mindent és mindent megbocsát és — jaj, de fárasztó, nehéz szerep — csak mosolyog. Valami furcsa keveredéssel ráosztották a naivaszerepet és anyaszerepet és komika is és tragika is, itt is kell lennie és ott is, ezt is kell tennie és azt is és mindent úgy, hogy higgyék, hogy egy, gyanút se fogjanak, meggyőzőn hazudni magára kort és jellemet.

Csak sűgőja volna. Mindenkinek van. Mindenki elé darálja a mondandó szerepet az önzés, irigység, vagy jóság, vagy magabízás, egy biztos hang... csak őt nem segíti... Ő csak álmában hallotta és hajnalra elfelejtette, mielőtt megértette volna. Benne is vannak han-

gok, de kórusban zúgnak és túllármázzák egymást... Mi vezesse hát, ha nem mankó az erdő, nem társ a tömeg, nem ital a tenger, hová legyen? ...

Súgója hát nincs. És nincs az a hite sem, ami a többi szereplőt mozgatja. Ő látja, hogy festett falak közt, ráaggatott rongyokban, kikent képpel játszik — és hallja a többiek súgóját... És mindenki biztonságba bódulva mozog körülötte, mintha nem éreznének semmi zavart sem. Ezek talán tényleg hiba nélkül tudják a szerepüket s nem is volna szabad közöttük fellépni. Vissza kéne adni a szerepet... de mikor nincs is meg ...

Az volna a becsületes dolog, odaállni a rendező elé és bevallani mindent. Hogy ő nem tud semmit, ő nem is tudhat semmit, mert elfeledték a kezébe nyomni a szerepét. Ő csak valahogy idecsöppent, csak leskelődni akart a félrevont függönyök mögül, őt csak közel sodorta a tömeg a kulisszákhöz, csak elnézte őt valaki, valakivel összetévesztették, statisztának hitték és belökték a többivel a színpadra és most beszédre erőltetik és mozognia kell — pedig már észre kellett volna venni a tévedést. Kiáltani kellene, hogy: rendező úr kérem, nem tehetek róla!...

De nincs idő kimondani. Csak végszók vannak, amikre be kell vágni pillanatra pontosan. És a sok súgó eug és mindenki mondja a magáét és neki felelni kell jobbra és balra és nem ránthatja le játék közben a maszkot. És a játék folyik szakadatlan. Nincs felvonásköz és nincsen nélküle jelenet. Jó volna — mint sokan — közben legalább visszamenekülni az öltözőbe és pihenni legalább, vagy megkeresni a szerepét, vagy annyi szünetet csak, hogy tiltakozhassak ...

Nem lehet ezt bírni... Hagyják ki a játékból... Ő nem akar senki és semmi sem lenni, vagy legalább egyvalaki. Ne akarják elhíttetni vele, hogy használható, hogy jól játszik, hogy rá is szükség van — ő tudja, ha akármit tesznek is, hogy festék van rajta és idegen rongyok és csak végszóra felel, ő nem beszél igazat, nem

magát mutatja, nem a saját gondolatát harsogja itt, ő még nem beszélt... Adják oda neki a saját szerepét, akkor beszélni fog ...

De tudni kéne azt is, mások hogyan jutnak hozzá a saját szerepükhöz? ... Valahol kell lenni egy igazgatói irodának — csak az ajtaját kellene megtalálni — ott millió meg millió darab várhat az előadásra, oda kellene bejutni és turkálni a darabok közt és kiemelni egy nagyszerűt és kiválasztani a legjobb szerepet és erőszakkal is elvenni: én ezt *akarom*... Biztosan mások is tülekednek ott, de megragadni erősen a szerepet és nem engedni másnak és bátran mondani: vagy ezt, vagy semmit sem... Akarni kellene és tudni, hogy hol lehet ezt az akaratot kihasználni...

Meg kell lesni, mások merre mennek... De folyton ágálni kell és akik közben elsurranak valamerre, nem hagynak nyomot maguk után és nem marad idő a keresésre. És mire összehull a *függöny* és utánuk lehetne eredni, késő van már, sötét és fáradtság nyomja le és elég volt aznapra mindenből. Jó az is, hogy le lehet mosná a festéket, le lehet rántani a rongyokat és nincsen többé végszó. Hogy van egy ág és abban el lehet nyúlni. És van egy párna és rajta le lehet hunyni a szemet.

És lehet várni a tűzből jövő mozdonyt, vagy üldöző gyilkost, vagy úszni fuldokolva, vagy bénán harcolni, láb nélkül futni, végeszakadatlan lépcsőkön kapaszkodni fel és közben tudni, hogy most figyelni kell, mert minden: jeladás, minden előre jelenti, hogy mi fog jönni holnap, hogy ezektől a képektől lesz világossá minden, mert az álom hieroglifái között van letéve a szerep. Álomban kell megragadni, mohón olvasni kezdeni és hibátlanul tudni reggelre. Az álom a szerep és sűgő és biztos útmutatás...

És mire elfúlva újból éberre rázza Magdát egy szívdobbanás, megint tudatlanul mered a hajnali égre. Megint talpra rántja és fest ékes tégelyek közé löki az

ügyelő — álomból menekülve, tőle megint nem menekülhet — megint szerep nélkül, végszókra kell bevágnia. És megint nem kerülhet rá a sor, hogy a maga szerepét mondja¹?

Éberre rázta az ügyelő — besütött már a nap, — Magda mégsem tudott ezen a reggelen azonnal felkelni. A lomha álom és fűrgé valóság vetekedtek érte. Utolsó emlékfoszlányaival kábította még az álom, még szédült az éjszaka féleber gondolataitól s már sürgető jeleket küldött feléje az élet. Még emlékezett a kézre, mely vigyázott rá a vonatok cikázása közt, még derengett tudatában valami a rákényszerített szerepből is — de már tudta, hogy elkésik a hivatalból, ha még soká hever, behallotta: már Déneske locskoló mosakodását, Juli csoszogását.

Átnézett Mártára. A későn feküdtek halálosan mély álmát aludta. Egyszerre hatalmába kerítette a tegnapi este hangulata: nem voltak itthon... és Józsi-val beszélt... nem mondta meg neki... Mártának megmondta volna? . . . nem, neki sem, tanácsot csak önmagával tarthat...

Halkan mozgott, nesztelenül járt a bútorok közt. S halkan megmozdult benne is egy tapogató érzés. Éppen olyan óvatosan, ahogy ő vigyázott, hogy Mártát, fel ne keltse — ügyelt az is, hogy az ellenkezés sarkára ne álljon:

— Józsinak tetszem... már régen ... szerelmes belém ... nem mondhatta meg, de ... ha szólok az állásáról ... — meglökött egy széket, riadtan rezzent, de Márta tovább aludt. Nem szabad felébrednie az ellenkezésnek sem.

Magda úgy látta most kettős énjét, mintha tükörben és tükörrel kezében figyelné önmagát. Tudta már, mit akarna az egyik és tudta, hogy mivel torkolná le a másik. De mire megy, ha ezt a vitatkozást most is tétlenül hallgatja? Hogy: akkor járta el az állást, amikor még nem is tudta, hogy Józsi szereti... maga vitte

odáig a dolgot, hogy Józsi beszéljen ... nem szégyeli a felkínálkozást?... Nem! Mert ha tovább hallgat és vár? és tartózkodásból hagyja elmúlni az egyetlen alkalmat?... ha tovább is letagadja, hogy a vére hevesebben lüktet, ha rágondol? Mért szégyen neki szeretni, ha körülötte mindenkinek van kit?...

Most az egyszer mégsem hagyja magát! Hiszen nemcsak ő vergődik — Józsi is... nemcsak ő gondol a házasságra — Józsi is... Hát nem álomherceg és nem aranyhintón, csak szegény fiú és villanyoson jön, ő most mégis elébe áll:

— Átszállni!... a házasság felé!...

Jobb volna, ha Józsi magától szólhatna, még az is jobb, ha más mondhatná meg neki az állást, de ha nem rettent vissza a telefonközponttól, ez a kis magamegalázás nem tarthatja vissza. Át kell esni rajta. Hogy ne lopva, szégyenkezve, magakínzón remegjen utána, de úgy jöhessen végre haza, hogy itt várja két kar és egy száj és tudja, hogy rávár. És ha ő ül itthon, legyen akinek elétáruljon a karja, akinek az ajkát nyújtsa, aki hozzá siet haza.

Hazudik az álom, csaló az éjszaka, hazug képeket fest a sötétség. Nem igaz, hogy újabb teher lesz a vállán, nem igaz, hogy egy álarccal többet fog hordani, nem igaz, hogy nem kapott szerepet. Ott fekszik előtte, csak nem kell félni tőle, be sem kell tanulni, csak a félénk sűgőjára, a szívére hallgatni.

Lerázhhatja végre a súlyos bilincset, nem kell eltakarni szemét, ha felragyog, megmenekült végre önmagától — szerethet!

VÉGE.